

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПАНІЧУК ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 657:658.15:336.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ І
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ
КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування

Галузь знань 07 – Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. В. Панічук

Науковий керівник:

МОРОЗ Юлія Юзефівна,

доктор економічних наук, професор

Житомир – 2026

АНОТАЦІЯ

Панічук О.В. Обліково-аналітичне забезпечення формування і використання інформації для оцінювання кредитоспроможності господарської організації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2026.

Дисертацію присвячено формуванню теоретико-методологічного підґрунтя та розробці практичного інструментарію для побудови ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможності відповідно до вимог економічної безпеки бізнесу. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних положень обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю, зокрема, підходи до її ідентифікації, класифікації, оцінки, ризик орієнтованої діагностики та цифрової інтеграції в інформаційній системі господарської організації.

У першому розділі досліджено економічну сутність та роль бізнес-процесів, пов'язаних з кредитоспроможністю у формування економічної безпеки господарської організації, стан науково-нормативного забезпечення управління кредитоспроможністю та сутнісна характеристика і класифікація кредитоспроможності господарської організації.

Доведено, що в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів поєднуються інтереси господарської організації відносно її постачальників в контексті кредиторів та покупців, які є позикоодержувачами, і відбувається формування зобов'язань та відволікання

доходів як платіжних активів в дебіторську заборгованість. Збалансоване управління відносинами з постачальниками і покупцями забезпечує стійкість ланцюгів створення вартості, знижує ризики, генерує передумови для своєчасності розрахунків та сприяє довгостроковому самодостатньому розвитку бізнесу господарської організації.

Визначено, що однією з ключових передумов формування та підтримання економічної безпеки бізнесу є належний стан відносин господарської організації з покупцями і постачальниками, який відображає її здатність як своєчасно й у поновному обсязі сплачувати зобов'язання кредиторам, так і одержувати борги від покупців як дебіторів.

Встановлено, що вивчення підходів до оцінювання кредитоспроможності є важливою складовою наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Результати бібліометричного аналізу наукових публікацій, що індексуються в науково-метричній базі Scopus за ключовими термінами, що відображають оцінювання кредитоспроможності та моделювання кредитного ризику дозволили ідентифікувати три основні напрями досліджень: підходи до використання фінансових коефіцієнтів та статистичних моделей; управління кредитними ризиками; використання технологій штучного інтелекту.

У процесі дослідження економічної сутності понять «ліквідність», «кредитоспроможність» і «платоспроможність» було з'ясовано їх змістовну характеристику з метою здійснення управлінської діяльності в сфері формування ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань та оптимізації боргового навантаження на бізнес. Сформоване визначення поняття «ліквідність» характеризує якість платіжних активів в контексті їх необхідності кредиторам і можливості використання для погашення боргів. Кредитоспроможність має визначати стан здатності господарської організації як позичальника (позикоодержувача) забезпечувати своєчасне виконання всіх своїх зобов'язань. Платоспроможність – це похідна категорія і форма прояву кредитоспроможності, яка характеризує процес її реалізації відносно окремих кредиторів щодо сплати боргів.

Доведено, що основою оцінювання стану кредитоспроможності господарської організації на підставі системи інформаційно-аналітичного забезпечення є діагностика її за окремими класифікаційними ознаками і видами. Для оцінювання кредитоспроможності сформовано комплексну систему з 10 класифікаційних ознак та 33 її видів, що дозволяє всебічно характеризувати фінансову стійкість господарської організації та здійснювати превентивний контроль за станом виконання нею своїх зобов'язань.

Другий розділ присвячений ідентифікації чинників загроз і ризиків кредитоспроможності господарських організацій на основі аналізу стану бізнесу в галузі харчової промисловості, з'ясуванню механізму формування об'єктів ліквідних платіжних активів та зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності та модернізації системи обліково-інформаційного забезпечення оцінювання кредитоспроможності господарської організації.

Встановлено, що завдяки ефективному управлінню кредитоспроможністю суб'єкти господарювання можуть безперервно і якісно забезпечувати економічними ресурсами процес виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності бізнесу на вітчизняних і закордонних ринках постачання товарних об'єктів споживачам.

Визначальну роль у формуванні та оцінюванні кредитоспроможності відіграє бізнес-процес придбання економічних ресурсів, оскільки саме в ньому окреслюються обсяги, строки та пріоритети залучення зобов'язань і вибуття активів, які має здійснювати суб'єкт господарювання у процесі своєї діяльності.

Рекомендовано загальну величину ліквідних платіжних активів господарської організації визначати як різницю між сумою наявних економічних ресурсів за балансом і позабалансовими рахунками та активами, які забезпечують нормальний виробничий процес відповідно до стратегії бізнесу.

Запропоновано передбачити в нормативних документах обов'язковість формування резерву сумнівних боргів тільки на основі даних інвентаризації розрахунків з дебіторами та коефіцієнта сумнівності обґрунтованого інвентаризаційною комісією. На підставі такого підходу господарська

організація має створювати резерв під знецінення дебіторської заборгованості в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» на виокремленому субрахунку 470 «Резерв від знецінення дебіторської заборгованості».

Обґрунтовано, що для управління кредитоспроможністю основою обліку на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» мають бути аналітичні дані дебіторів і кредиторів та класифікаційні ознаки їх боргу в розрізі його видів: звичайні, прострочені, сумнівні та безнадійні. Враховуючи сутність кредитоспроможності як статичного показника, що розраховується на основі показників балансу доцільно в ньому ліквідні активи розмістити за трьома статтями: товарні об'єкти, короткострокова дебіторська заборгованість до визначених термінів погашення і грошові кошти, а поточні зобов'язання – за термінами оплати в аспекті майбутнього звітного періоду та сумнівні. Пропонується процеси формування кредитоспроможності включити до складу об'єктів управлінського обліку та здійснювати її систематичну оцінку через механізми управлінського аналізу відповідних центрів відповідальності.

У третьому розділі розглянуто методичні підходи та інструментарій комплексного оцінювання кредитоспроможності на основі аналітичних процедур і превентивного діагностування стану кредитоспроможності господарської організації.

Запропоновано методику формування загального (інтегрального) фінансового коефіцієнта кредитоспроможності на основі показників балансу як відношення суми платіжних активів з урахуванням рівня їх ліквідності до поточних платіжних зобов'язань. Загальну суму ліквідних платіжних активів пропонується визначати на основі середнього (зваженого) рівня ліквідності наявних платіжних активів в господарській організації за відповідними об'єктами, які можуть мати коефіцієнти ліквідності в залежності від швидкості конвертації їх в гроші від 0 до 1.

Стратегічним інструментом управління кредитоспроможністю має бути її

оцінювання на основі збалансованої системи показників. Проведене дослідження дозволило запропонувати для оцінювання кредитоспроможності систему з 16 показників в розрізі 4-х напрямів функціонування бізнесу на основі оприлюднених даних фінансової звітності (баланс і звіт про фінансові результати), за якими має формуватися інтегральний індикатор. При цьому, стан кредитоспроможності господарської організації визначається виходячи із розроблених суб'єктом оцінювання кількісно-якісних критеріїв та їх інтерпретації. Величина значення інтегрального показника більша 1,0 свідчить про позитивний розвиток кредитоспроможності господарської організації, а менша 1,0 – наявність ризиків.

Доведено, що основою превентивного діагностування кредитоспроможності є процедури Дью Ділідженс в інтеграції з інструментами системи облікового комплаєнс-контролю та цифровізації бізнес-процесів в управлінні зобов'язаннями господарської організації.

Обліковий комплаєнс-контроль у сфері кредитоспроможності слід розглядати як підсистему управлінського нормативного обліку, що базується на попередньо встановлених нормах (стандартах) і фактичних величинах системи збалансованих показників, які забезпечують стан господарської організації щодо сплати зобов'язань та дають можливість визначати і аналізувати наявні відхилення і виконувати при цьому обліково-аналітичну, регуляторну і діагностичну функції. При цьому, на основі здійснення зіставлення фактичних показників з нормативними ідентифікуються та аналізуються відхилення, їх причини і відповідальні центри та забезпечується превентивний контроль за бізнес процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в аспекті впливу на кредитоспроможність.

Серед цифрових інструментів, що забезпечують автоматизацію, оперативність та підвищену точність аналітичних процедур при оцінюванні кредитоспроможності, виділено технології: обробки великих даних (Big Data); штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML); інтегрованих цифрових екосистем.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення; бізнес-процеси; фінансовий аналіз; фінансова звітність; управління ризиками; кредитоспроможність; дебіторська та кредиторська заборгованість; управлінський облік; аудит; Дью Ділідженс; оцінювання; фінансова стійкість; облікова політика; аналітичні інструменти; економічна безпека.

ABSTRACT

Panichuk O.V. Accounting and Analytical Support for Creditworthiness Assessment of a Business Entity. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 071 “Accounting and Taxation”, field of knowledge 07 “Management and Administration.” - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2026.

The dissertation is devoted to the development of a theoretical and methodological framework and the elaboration of practical tools for building an effective system of accounting and analytical support for managing the creditworthiness of a business entity.

The object of the research is the process of accounting and analytical support for managing creditworthiness in accordance with the requirements of business economic security. The subject of the research is a set of theoretical, methodological, and applied provisions of accounting and analytical support for creditworthiness management, in particular approaches to its identification, classification, assessment, risk-oriented diagnostics, and digital integration within the information system of a business entity.

The first chapter examines the economic essence and role of business processes related to creditworthiness in shaping the economic security of a business entity, the current state of scientific and regulatory support for creditworthiness management, as well as the substantive characteristics and classification of a business entity’s creditworthiness.

The research substantiates that within the business processes of acquiring economic resources and supplying goods, the interests of a business entity in relation

to its suppliers, acting as creditors, and customers, acting as borrowers, are intertwined. In this context, liabilities are generated, and revenues as payment assets are transformed into accounts receivable. Balanced management of relationships with suppliers and customers enhances the resilience of value creation chains, mitigates risks, creates preconditions for timely settlements, and fosters the long-term self-sustaining development of the business entity.

One of the key prerequisites for ensuring and maintaining business economic security is the proper state of relationships between a business entity and its customers and suppliers. This condition reflects the entity's ability both to meet its obligations to creditors in a timely and full manner and to collect receivables from customers acting as debtors.

The analysis of approaches to creditworthiness assessment constitutes a significant area of scholarly inquiry among both foreign and domestic researchers. A bibliometric analysis of publications indexed in the scientometric database Scopus, based on keywords related to creditworthiness assessment and credit risk modelling, identified three principal research streams: the application of financial ratios and statistical models; credit risk management; and the use of artificial intelligence technologies.

The study of the economic essence of the concepts of "liquidity," "creditworthiness," and "solvency" made it possible to clarify their substantive characteristics for managerial decision-making in the formation of liquid payment assets and current liabilities, as well as for optimizing the debt burden of a business entity. Liquidity is defined as a qualitative characteristic of payment assets in terms of their relevance to creditors and their capacity to be used for debt repayment. Creditworthiness is interpreted as the state reflecting a business entity's ability, as a borrower, to ensure the timely fulfilment of all its obligations. Solvency is viewed as a derivative category and a manifestation of creditworthiness, characterizing the process of its realization in relation to individual creditors.

The assessment of a business entity's creditworthiness within the system of information and analytical support is grounded in its diagnosis according to specific classification features and types. A comprehensive framework comprising 10

classification features and 33 corresponding types has been developed, enabling a multidimensional characterization of financial sustainability and facilitating preventive control over the fulfilment of obligations.

The second chapter is devoted to the identification of threat and risk factors affecting the creditworthiness of business entities, based on an analysis of the state of enterprises in the food industry. It also clarifies the mechanism for the formation of liquid payment assets and liabilities for the purpose of creditworthiness assessment and substantiates the modernization of the accounting and information support system for assessing a business entity's creditworthiness.

The findings indicate that through effective creditworthiness management, business entities are able to ensure the uninterrupted and high-quality provision of economic resources for the production process and to maintain an appropriate level of competitiveness in both domestic and foreign markets for the supply of goods to consumers.

A decisive role in the formation and assessment of creditworthiness is attributed to the business process of acquiring economic resources, since it is within this process that the scope, timing, and priorities of attracting liabilities and disposing of assets are determined in the course of business operations.

It is recommended that the total amount of a business entity's liquid payment assets be defined as the difference between the total economic resources reflected in the balance sheet and off-balance sheet accounts and the assets required to ensure the normal production process in accordance with the business strategy.

The study proposes that regulatory documents should mandate the recognition of an allowance for doubtful debts exclusively on the basis of inventory results of settlements with debtors and a doubtful debt coefficient substantiated by the inventory commission. Under this approach, a business entity should recognize an allowance for impairment of receivables within Account 47 "Provisions for Future Expenses and Payments," using a separate sub-account 470 "Allowance for Impairment of Receivables."

It is substantiated that, for the purposes of creditworthiness management, accounting within Account 36 "Settlements with Buyers and Customers" and Account

63 “Settlements with Suppliers and Contractors” should be grounded in analytical data on debtors and creditors, as well as classification attributes of their debts by type: current, overdue, doubtful, and bad debts. Given the nature of creditworthiness as a static indicator calculated on the basis of balance sheet data, it is considered appropriate to present liquid assets in the statement of financial position under three categories: goods (inventory), short-term receivables within specified maturity periods, and cash and cash equivalents. Current liabilities should be structured according to payment maturities within the forthcoming reporting period and classified separately for doubtful obligations.

Furthermore, it is proposed that the processes underlying the formation of creditworthiness be incorporated into the objects of management accounting and subjected to systematic evaluation through managerial analysis mechanisms within the relevant responsibility centers.

The third chapter examines methodological approaches and tools for the comprehensive assessment of creditworthiness based on analytical procedures and preventive diagnostics of a business entity’s creditworthiness.

A methodology for constructing an overall (integrated) financial creditworthiness ratio is proposed on the basis of balance sheet indicators, calculated as the ratio of the total amount of payment assets, adjusted for their degree of liquidity, to current payment liabilities. The total amount of liquid payment assets is determined using the weighted average level of liquidity of available payment assets by relevant categories, each of which may be assigned a liquidity coefficient ranging from 0 to 1, depending on the speed of their conversion into cash.

The strategic instrument for creditworthiness management should be its assessment through a balanced scorecard approach. The study proposes a system of 16 indicators grouped into four areas of business activity, based on publicly available financial statements (the statement of financial position and the statement of profit or loss), from which an integrated indicator is derived. The state of a business entity’s creditworthiness is determined according to quantitative and qualitative criteria developed by the evaluating entity and their interpretation. An integrated indicator value exceeding 1.0 indicates a positive trend in creditworthiness development,

whereas a value below 1.0 signals the presence of risks.

Preventive diagnostics of creditworthiness are substantiated as being grounded in Due Diligence procedures integrated with accounting compliance control mechanisms and the digitalization of business processes in liabilities management.

Accounting compliance control in the field of creditworthiness should be considered a subsystem of management regulatory accounting based on predetermined standards and actual values within the balanced scorecard system. It ensures the business entity's capacity to meet its obligations and enables the identification and analysis of deviations while performing accounting-analytical, regulatory, and diagnostic functions. Through comparison of actual indicators with established benchmarks, deviations, their causes, and responsible centers are identified and analyzed, thereby ensuring preventive control over the business processes of acquiring economic resources and supplying goods in terms of their impact on creditworthiness.

Among the digital tools that ensure automation, efficiency, and enhanced accuracy of analytical procedures in creditworthiness assessment, the following technologies are highlighted: Big Data processing; artificial intelligence (AI) and machine learning (ML); and integrated digital ecosystems.

Keywords: accounting and analytical support; business processes; financial analysis; financial reporting; risk management; creditworthiness; accounts receivable and accounts payable; management accounting; audit; Due Diligence; assessment; financial sustainability; accounting policy; analytical tools; economic security.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Мороз Ю. Ю., Панічук О. В. Формування платіжних активів при оцінюванні кредитоспроможності підприємства: визнання та обліково-аналітичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 7. С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.7.23> (1,07 д.а., особисто автору належить 0,62 д.а.: досліджено підходи до оцінювання платіжних активів для формування справедливих грошових потоків).

2. Літвінчук В. В., Панічук О. В. Управління кредитоспроможністю підприємства: обліковий аспект формування показників та ризику управлінського обліку боржників банку. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.41> (1,1 д.а., особисто автору належить 0,73 д.а.: досліджено методики для оцінювання кредитоспроможності підприємств).

3. Панічук О. В. Управління зобов'язаннями в процесі оцінювання кредитоспроможності підприємства: обліково-інформаційний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. Вип. 1 (57). DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1\(57\)-25-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1(57)-25-33) (0,69 д.а.)

4. Панічук О.В. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу кредитоспроможності бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. № 63/2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-40> (0,65 д.а.)

5. Денисюк О. Г., Панічук О. В. Комплаєнс-ризик управління кредитоспроможністю в забезпеченні самодостатнього розвитку бізнесу в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4(110). С 31–40. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-31-40](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-31-40) (0,85 д.а., особисто автору належить 0,52 д.а.: обґрунтовано модель впливу факторів на кредитоспроможність)

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру

6. Панічук О. Кредитоспроможність: облік та оцінювання показників. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*: Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року. К.: КНЕУ, 2021. С. 146 – 148. (0,38 д.а.)

7. Панічук О. Кредитні зобов'язання та їх облік при формуванні фінансових ресурсів підприємств України. *100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи* : збірник праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції (1 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 267 – 273. (0,43 д.а.)

8. Панічук О. Вплив стейкхолдерів на платоспроможність і самодостатність лісогосподарських підприємств. Збірник праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (3 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. (0,32 д.а.)

9. Літвінчук В., Панічук О. Управлінський облік як інструмент забезпечення оцінювання кредитоспроможності підприємства *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу: зб. праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022р.)*. Житомир: Поліський національний університет, 2022 .С. 59-63. (0,29 д.а., особисто автору належить 0,11 д.а.: формування облікової інформації для оцінювання кредитоспроможності)

10. Панічук О. Підходи до оцінювання кредитоспроможності операторів з виробництва органічної продукції в системі управлінського обліку. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : збірник праць учасників X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Поліського національного університету, 21–22 квітня 2022 р. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 216 – 222. (0,42 д.а.)

11. Літвінчук В., Панічук О. Оцінювання та контролювання кредитоспроможності одержувачів позик корпоративного сектору в банківських установах. *Наукові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: європейський вектор* : зб. матеріалів наук.- практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів (16 травня 2023 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 53-57. (0,37 д.а. особисто автору належить 0,12 д.а.: досліджено систему контролювання кредитоспроможності одержувачів позик)

12. Панічук О. В. Кредитоспроможність, платоспроможність і позикоспроможність: механізм визначення та інтерпретації. *Наукові читання – 2023: зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету*. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 212 – 216. (0,29 д.а.)

13. Панічук О. В. Облікова політика при формуванні платіжних активів на підприємстві. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (9-10 листопада 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 244. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/244.pdf> (0,1 д.а.)

14. Панічук О.В. Інформаційне забезпечення управління кредитоспроможністю. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р [Електронне видання] у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1.С. 600-602. (0,14 д.а.)

15. Панічук О. В. Управлінський аналіз кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.- практ. on-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2024 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». С. 254-255. (0,11 д.а.)

16. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс кредитоспроможності суб'єкта господарювання. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 31 жовтня 2024 р., м. Полтава, / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 580 – 582. <https://drive.google.com/file/d/1D0af4IRnGzC4hrV5tDD6-TG-TiklPBR4/view> (0,13 д.а.)

17. Панічук О. Система показників для управління кредитоспроможністю суб'єктів господарювання. *Актуальні аспекти розвитку обліку, контролю, фінансів та бізнес-адміністрування суб'єктів господарювання: міжнародна наук.-практ. конф. здобувач. вищої освіти і мол. вчених (27-28 листопада 2024 р.)*: зб. тез. Львів : СПОЛОМ, 2024. С. 69-71. (0,09 д.а.)

18. Цаль-Цалко Ю.С., Панічук О. В. Формування активів і зобов'язань в бізнесі та вплив їх стану на кредитоспроможність. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 13 вересня 2024 р.* Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 296 – 297. (0,11 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: здійснено оцінку впливу активів і зобов'язань на кредитоспроможність)

19. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Класифікація платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева)*. (м. Харків, 06-07 березня 2025 року). Харків : ДБТУ. Ч. 2. 2025. С. 599 – 601. <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/conf-06-07-03-25-mater2.pdf> (0,16 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обґрунтовано класифікаційні ознаки класифікації платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності)

20. Панічук О. В. Облікове забезпечення кредитного рейтингування суб'єктів господарювання. *Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та*

перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 412 – 416. http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/18463/5/Zb.konferentsiya_2025.pdf (0,15 д.а.)

21. Панічук О. В. Облікове забезпечення групування зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності господарських організацій. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 267 -269. https://drive.google.com/file/d/1R_ejKDnhWdtwE3uyLKZEiPZK6nbYy_3n/view (0,13 д.а.).

22. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс в процесі управління кредитоспроможністю підприємства. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.-практ. on-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2025 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2025. С. 298. (0,05 д.а.).

23. Панічук О., Цал-Цалко Ю. Кредитоспроможність як механізм забезпечення оцінювання платоспроможності господарської організації. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 2. С. 361-363. (0,11 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обґрунтовано взаємозв'язок між кредитоспроможністю і платочпроможністю).

24. Панічук О. В. Поняття ліквідності активів і платоспроможності в контексті управління кредитоспроможністю господарських організацій. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу*: тези виступів VI Міжнар. наук.-практ. конф.

(Житомир, 6-7 листопада 2025 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 273 – 274. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/12/povnyj-tekst-1.pdf> (0,11 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обгрунтовано класифіційні ознаки класифікації платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності).

25. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Формування стратегії кредитоспроможності в контексті економічної безпеки підприємства. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали чотирнадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 12 вересня 2025 р. Одеса: ОНЕУ, 2025. С. 210 – 211. (0,09 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: обгрунтовано значення оцінки кредитоспроможності для забезпечення економічної безпеки підприємства).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	33
1.1. Економічна сутність та роль бізнес-процесів, пов'язаних з кредитоспроможністю, у формуванні економічної безпеки господарської організації	33
1.2. Дослідження стану нормативно-наукового забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації	51
1.3. Сутнісна характеристика та класифікація кредитоспроможності господарської організації	78
Висновки до розділу 1	107
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ...	110
2.1. Ідентифікація чинників загроз і ризиків кредитоспроможності господарських організацій харчової промисловості	110
2.2. Механізм формування об'єктів ліквідних платіжних активів та зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності	137
2.3. Модернізація системи обліково-інформаційного забезпечення оцінювання кредитоспроможності господарської організації	160
Висновки до розділу 2.....	192
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	196
3.1. Аналітичні процедури в процесі оцінювання здатності господарської організації сплачувати зобов'язання	196
3.2. Превентивне діагностування як ефективний інструмент в процесі оцінки кредитоспроможності господарської організації	224
Висновки до розділу 3.....	250
ВИСНОВКИ.....	254
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	263
ДОДАТКИ.....	300

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кредитоспроможність є однією з базових характеристик фінансового стану будь-якої господарської організації, яка визначає її здатність своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов'язання. В умовах нестабільного ринкового середовища, зростання ризиків, які значно загострюються військовими діями, обмеженого доступу до економічних ресурсів, ускладнення платіжної дисципліни стабільний стан кредитоспроможності виступає ключовим індикатором надійності бізнесу господарської організації та передумовою його безперервного функціонування. Вона безпосередньо впливає на рівень довіри збоку постачальників (підрядників) економічних ресурсів до господарської організації і, відповідно, її до покупців (замовників) товарних об'єктів, інвесторів, банківських установ, державних інституцій і працівників, визначає можливості бізнес-процесів придбання і постачання активів в реалізації стратегічних цілей.

З позицій економічної безпеки бізнесу кредитоспроможність виконує превентивну функцію, сигналізуючи ще на ранніх етапах про можливі потенційні загрози дестабілізації відносин з кредиторами та дебіторами і є важливим орієнтиром у прийнятті управлінських рішень. У цьому контексті інформаційні ресурси, які забезпечують оцінювання кредитоспроможності повинні стати важливим об'єктом бухгалтерського обліку і економічного аналізу та важелем мінімізації ризиків здійснення платежів і банкрутства, а також виконувати комплекс взаємопов'язаних завдань спрямованих на підтримання самодостатнього розвитку бізнесу в довгостроковій перспективі.

Над дослідженнями сутності кредитоспроможності та особливостями обліково-аналітичного забезпечення її оцінювання працювали Балджи М. Д., Виговська Н.Г., Виговський В. Г., Гаврик О., Грінько А., Гуцаленко Л.В., Єлісеєва О., Єршова Н., Жук Н. Т., Іванов В. К., Іонін Є. Є., Карзун Д., Кармазіна Н. В., Кіндрацька Г., Кіндрацька Л., Кіцен Т. О., Коновалова К.Т., Костякова А. А., Коцеруба Н. В., Кузь В. І., Левандівський О., Левицька І. О., Легенчук С. Ф., Лопатовська О., Макарович В.К., Макарова А.С., Майборода І. С.,

Маркович Т. Г., Мороз Ю.Ю., Мощенський С. Г., Мулик Т., Мулик Я., Назаренко І. М., Новіченко Л. С., Нусінова В. Я., Овчелупова О. М., Олесенко І. С., Олійник О.В., Орехова А. І., Осадча О. О., Парасій-Вергуненко І.М., Пономарьова К., Правдюк М. В., Саух І. В., Свиноус І., Сніткіна І. А., Тарлопов І., Терещенко О. О., Титомир І. О., Ткаченко А. М., Тютченко С. М., Туржанський В., Харченко О. С., Чижевська Л.В., Шалімова Н.С. та інші.

Водночас, актуальність теми в сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання посилюється низкою проблем, які залишаються невирішеними. Зокрема, залишається відкритою проблема визначення сутності понять «ліквідності платіжних активів», «платоспроможності», «кредитоспроможності» та їх чітке розмежування; відсутня уніфікована класифікація видів кредитоспроможності; виникають значні труднощі у формуванні і використанні необхідної інформації для потреб управління зобов'язаннями бізнесу на основі бухгалтерського обліку і фінансової звітності; аналітичні процедури в процесі оцінювання кредитоспроможності, як правило, носять фрагментарний коефіцієнтний характер та потребують адаптації з урахуванням необхідності формування інтегрального індикатора на основі збалансованої системи показників; не має належної регламентації управління відносинами господарської організації з постачальниками і покупцями через систему управлінського обліку, комплаєнс-контролю та процедур Дью Ділідженс .

З огляду на вище зазначене, дисертаційна робота спрямована на вирішення актуальних проблем управління кредитоспроможністю шляхом розробки обліково-аналітичного забезпечення оцінювання її рівня та виявлення ризиків формування боргових зобов'язань перед кредиторами й дебіторами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана в рамках тематики науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка». Зокрема, у межах наукової теми «Розробка механізму сталого розвитку економічних систем в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення економіки» (реєстраційний номер 0124U000463) обґрунтовано напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення як

ключової складової механізму забезпечення стійкості, адаптивності та резильєнтності господарських організацій в умовах ризиків. Розроблено пропозиції з удосконалення теоретичних положень формування обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю. Сформовано методичні підходи до оцінювання рівня кредитоспроможності на основі системи збалансованих показників одержаних з даних оприлюдненої фінансової звітності господарської організації, а також запропоновано інструменти комплексного діагностування станом управління зобов'язаннями з використанням процедур Дью Ділідженс, облікового комплаєнс-контролю та аналізу інформації бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є формування теоретико-методологічного підґрунтя та розробка практичного інструментарію для побудови ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації.

Виходячи з окресленої мети, у роботі поставлено такі наукові завдання:

- визначити економічну сутність та роль бізнес-процесів, пов'язаних з кредитоспроможністю, у формуванні економічної безпеки господарської організації;
- проаналізувати проблемні аспекти стану досліджень нормативно-науково забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації;
- дослідити сутнісну характеристику і місце кредитоспроможності в управлінській діяльності бізнесу та узагальнити підходи до її класифікації;
- здійснити ідентифікацію чинників загроз і ризиків кредитоспроможності господарських організацій в сфері харчової промисловості;
- сформувати методичні основи механізму формування об'єктів ліквідних платіжних активів та зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності;
- модернізувати систему обліково-інформаційного забезпечення оцінювання кредитоспроможності на основі удосконалення відображення

господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку та за показниками фінансової звітності;

- розробити комплексну методику аналізу при оцінюванні здатності господарської організації сплачувати зобов'язання;

- розвинути підходи до превентивного діагностування як інструменту оцінки кредитоспроможності господарської організації.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможності відповідно до вимог економічної безпеки бізнесу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних положень обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю, зокрема, підходи до її ідентифікації, класифікації, оцінки, ризик орієнтованої діагностики та цифрової інтеграції в інформаційній системі господарської організації.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний підхід до пізнання економічних явищ у їх розвитку та взаємозв'язку, а також системний підхід до діагностики процесів організації обліку й аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю бізнесу господарської організації. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових, спеціальних і прикладних методів дослідження.

Для дослідження теоретичних засад організації бізнес-процесів придбання і постачання активів, наукових підходів до розвитку бухгалтерського обліку і аналізу в сфері оцінювання кредитоспроможністю використано методи аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, логічного узагальнення, системного підходу та діалектичного пізнання економічних явищ.

Аналіз чинного нормативного регулювання на основі змістовного вивчення офіційних законодавчих актів та національних і міжнародних положень (стандартів) пов'язаних з бухгалтерським обліком і фінансовою звітністю та оцінюванням кредитоспроможності здійснювався з використанням методів

формально-логістичного аналізу, контент-аналізу та історичного розвитку.

У процесі дослідження впливу стану платіжних активів і зобов'язань на кредитоспроможність застосувалися методи абстрагування, індукції та дедукції, порівняння, а також функціональний аналіз, що дозволило обґрунтувати систему показників для формування інтегрального індикатора фінансового стану бізнесу щодо ризиків сплати боргів.

Формування інформаційної бази для управління кредитоспроможністю потребувало застосування методів наукової абстракції, узагальнення, систематизації, аналізу та синтезу, що дало змогу розробити підходи до організації бухгалтерського обліку господарських операцій пов'язаних з створенням резерву сумнівних боргів щодо дебіторської заборгованості, розрахунками в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів, а також відображення показників активів і зобов'язань за окремими статтями у балансі господарської організації.

Під час розробки пропозицій щодо класифікації кредитоспроможності, розподілу її рівнів за фінансовим станом господарської організації на основі інтегрального індикатора за системою збалансованих показників використано методи групування, контент-аналізу, аналогії, а також моделювання, що забезпечило можливість створення релевантної інформації для прийняття управлінських рішень. Для виконання аналітичних процедур у процесі оцінювання кредитоспроможності використано економіко-статистичні та економіко-математичні методи, зокрема, аналітичні коефіцієнтні розрахунки, моделі прогнозування банкрутства, стохастичний аналіз, моделі комплексного аналізу, інтегральні показники фінансового стану боржників з використанням логістичних моделей, нормування за нормативом (еталоном, цільовою орієнтацією), оцінювання за системою збалансованих показників.

У процесі дослідження також використано прикладні інструменти обробки та аналізу даних із використанням сучасних інформаційних технологій (Python, Power BI, Excel), що забезпечило наочність і відтворюваність аналітичних результатів. Для наочного представлення результатів дослідження

застосовувалися графічний і табличний методи.

Інформаційну базу дослідження є наукові джерела (монографії, дисертації, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів) у яких висвітлюються питання організації бізнес-процесів, бухгалтерського обліку і аналізу пов'язані з управлінням кредитоспроможністю; матеріали міжнародних і вітчизняних конференцій; офіційні нормативні документи (кодекси, закони, підзаконні акти Кабінету Міністрів України, міжнародних організацій); національні та міжнародні положення стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності; методичні рекомендації органів виконавчої влади; показники фінансової звітності господарських організацій; статистичні дані; довідкові та інформаційні видання професійних організацій; інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, розробці організаційно-методичних підходів та формуванні практичних рекомендацій щодо удосконалення системи обліку і аналізу інформаційних ресурсів для забезпечення управлінської діяльності сфери оцінювання кредитоспроможності бізнесу.

Основні результати, що відображають наукову новизну, полягають у такому:

Удосконалено:

– класифікаційну модель ознак і видів кредитоспроможності, що дозволило сформулювати комплексну її систему з 10 характерних рис та 33 різновидів з метою всебічного оцінювання фінансового стану господарської організації та здійснення превентивного контролю за виконанням бізнесом своїх зобов'язань. Запропонована класифікація кредитоспроможності перетворює абстрактне поняття здатності господарської організації сплачувати борги на чітку систему управлінських орієнтирів. Завдяки класифікації кредитоспроможність стає не лише об'єктом фінансового аналізу, а й інструментом прийняття рішень, ідентифікації проблемних зон господарської діяльності, комплексного інтерпретування ознак стану фінансової стійкості бізнесу, зменшення ризиків хибних управлінських висновків, створення

постійного моніторингу превентивного контролю забезпечення економічної безпеки господарської організації;

– ризик-орієнтоване групування дебіторської і кредиторської заборгованості, відповідно, на бухгалтерських рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» шляхом створення системи субрахунків з аналітичними даними про боргові зобов'язання покупців і постачальникам в розрізі їх видів: звичайні, прострочені, сумнівні та безнадійні. Запропонована структура формування стану розрахунків з покупцями і постачальниками дозволить вчасно виявляти ризики втрати цінності дебіторської і кредиторської заборгованості як за сукупним вартісним показником, так й індивідуалізовано – в межах ризикових груп зобов'язань. Такий підхід до відображення розрахунків є підґрунтям більш ефективного використання обліково-аналітичної інформації бухгалтерських рахунків для контролю за сплатою зобов'язань і управління кредитоспроможністю та дозволить посилює роль управлінського обліку за відповідними центрами відповідальності в сфері забезпечення економічної безпеки бізнесу;

– процес формування та систематизації інформації про резерв сумнівних боргів. Пропонується передбачити в нормативних документах обов'язковість формування резерву сумнівних боргів тільки на основі даних інвентаризації розрахунків з дебіторами та коефіцієнта сумнівності обґрунтованого інвентаризаційною комісією. На підставі такого підходу господарська організація має створювати резерв під знецінення дебіторської заборгованості в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» на виокремленому субрахунку 470 «Резерв від знецінення дебіторської заборгованості»;

– методику логістичної моделі розрахунку інтегрального індикатора для оцінювання рівня кредитоспроможності боржників на основі узагальнених 16 критеріїв в систему збалансованих показників створених за даними балансу і звіту по фінансові результати господарської організації та які відображають

чотири напрями функціонування бізнесу. Величина значення інтегрального показника більша 1,0 свідчить про позитивний розвиток кредитоспроможності господарської організації, а менша 1,0 – наявність ризиків щодо відповідного змістовного навантаження до запропонованої шкали оціночних рівнів. На основі визначеного стану кредитоспроможності та відхилень фактичних величин системи збалансованих показників від нормативних значень здійснюється оцінювання рівня якості управління зобов'язаннями господарської організації. Встановлено, що діюча в господарській організації система комплаєнс-контролю дозволяє оцінювати фактичний стан кредитоспроможності в порівнянні з еталонними (нормативними) індикаторами, в динаміці, стратегічним, тактичним і оперативним розвитком, показниками конкурентів і на галузевому рівні де функціонує бізнес.

Знайшли подальший розвиток:

– теоретичні обґрунтування визначення понять «ліквідність платіжних активів», «кредитоспроможність» і «платоспроможність» та їх змістовної характеристики з метою здійснення управлінської діяльності в сфері оптимізації боргового навантаження на бізнес. Сформоване визначення поняття «ліквідність» характеризує якість платіжних активів в контексті їх необхідності кредиторам і можливості використання для погашення боргів. Кредитоспроможність має визначати стан здатності господарської організації як позичальника (позикоодержувача) забезпечувати своєчасне виконання всіх своїх зобов'язань. Платоспроможність – це похідна категорія і форма прояву кредитоспроможності, яка характеризує процес її реалізації відносно окремих кредиторів щодо сплати боргів;

– окреслення ролі бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів як ключових складових, які формують зовнішній контур у процесі забезпечення функціонування бізнесу та його економічну безпеку. Постачальники формують ресурсну основу бізнесу, впливаючи на безперервність, якість і ритмічність господарської діяльності. Надійність постачальників та можливість залучення їх економічних ресурсів в бізнес

господарської організації на умовах зобов'язань знижують її операційні ризики та підвищують адаптивність до зовнішніх шоків. Покупці, в свою чергу, визначають рівень і якість доходів, ліквідність, фінансову стійкість та стан платіжних активів бізнесу.

Збалансоване управління цими відносинами дозволяє оптимізувати боргові зобов'язання бізнесу перед кредиторами і дебіторів перед ним, забезпечувати стійкість ланцюгів створення вартості, знижувати ризики, оптимізувати передумови для довгострокового розвитку самодостатньої кредитоспроможності;

– механізм упорядкування сукупності індивідуальних фрагментарних видів кредитоспроможності (платоспроможності) щодо її абсолютного, проміжного (швидкого), загального (поточного) рівнів (стану, ступеню) в єдиний інтегральний фінансовий коефіцієнт кредитоспроможності на основі показників балансу як відношення суми платіжних активів, з урахуванням рівня їх ліквідності, до поточних платіжних зобов'язань. Він має виступати узагальнюючим інструментом первинної фінансової діагностики та сигналізувати про потенційні ризики втрати кредитоспроможності. Загальну суму ліквідних платіжних активів пропонується визначати на основі середнього (зваженого) рівня ліквідності наявних платіжних активів в господарській організації за відповідними об'єктами, які можуть мати коефіцієнти ліквідності в залежності від швидкості конвертації їх в гроші від 0 до 1. Через співвідношення суми платіжних активів, виходячи з їх ліквідаційної вартості і поточних зобов'язань, інтегральний фінансовий коефіцієнт буде показувати їх кількісну достатність, тобто реальну можливість трансформації об'єктів відповідно до потреб кредиторів для сплати їм боргів. Стабільна кредитоспроможність буде визначатися величиною одного фінансового коефіцієнта як результативного індикатора більше 1,0. Це дозволить отримувати цілісне уявлення про фінансовий стан бізнесу без фрагментарності, яка як описова процедура притаманна аналізу одиничних показників коефіцієнтів та легко трансформувати оцінювання кредитоспроможності у важливий інструмент

системного прийняття управлінських рішень на ранніх етапах виявлення ризиків;

– методичний підхід до оцінювання кредитоспроможності на основі Дью Ділідженс та ризик-орієнтованого аналізу. При цьому, Дью Ділідженс кредитоспроможності розглядається з позиції управління бізнесом та виступає інструментом системного, незалежного та комплексного превентивного діагностування стану господарської організації як дебітора, який спрямований на оцінювання стану та рівня її здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати поточні та майбутні зобов'язання, а також на виявлення ризиків втрати можливості сплати боргів у перспективі. Доведено, що основою превентивного діагностування кредитоспроможності є процедури Дью Ділідженс в інтеграції з інструментами системи облікового комплаєнс-контролю та цифровізації бізнес-процесів в управлінні зобов'язаннями господарської організації. Це дає можливість розглядати кредитоспроможність в підсистемі управлінського нормативного обліку, де відбувається здійснення зіставлення фактичних показників з нормативними, ідентифікуються та аналізуються відхилення, їх причини і відповідальні центри та забезпечується превентивний контроль за бізнес процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в аспекті формування боргового навантаження. Використання цифрових інструментів дозволяє забезпечувати перехід від епізодичної, ретроспективної оцінки кредитоспроможності до перманентного її процесу з ознаками постійності, безперервності, динамічності, оперативності, превентивності, інтегрованості і адаптивності для проведення моніторингу в режимі онлайн.

Практичне значення отриманих результатів. На основі поведеного дослідження розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управлінської діяльності в сфері оцінювання кредитоспроможності. Запропоновані підходи до формування інформаційних ресурсів для оцінювання кредитоспроможності та щодо здійснення аналітичних процедур при визначенні її рівня впроваджено у діяльність суб'єктів господарювання та закладів освіти, що підтверджується

відповідними довідками про використання результатів дослідження (Додаток П), а саме:

– рекомендації щодо можливості імплементації в обліковий процес механізму формування резерву сумнівних боргів та відображення його в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів, визначення величини ліквідних платіжних активів, які можуть бути використані для сплати зобов'язань та розрахунку кредитоспроможності на основі показників балансу підприємств, та здійснення оцінювання стану кредитоспроможності дебіторів на основі запропонованої системи показників, які можна одержати за інформаційними ресурсами форм фінансової звітності, що підлягають оприлюдненню (АТ «Рудь», довідка № 90 від 09.02.26 р.);

– рекомендації щодо підходів до стохастичного аналізу прогнозних показників кредитоспроможності на основі часового ряду динаміки і залежності від результатів господарювання, методики розрахунку суми ліквідних платіжних активів за балансом та загального (інтегрального) фінансового коефіцієнта кредитоспроможності, який дозволяє отримувати цілісне уявлення про фінансовий стан позикоодержувача, системи показників за оприлюдненими формами фінансової звітності і методика їх узагальнення для формування інтегрального індикатора фінансового стану боржника, використання розроблених якісних критеріїв рівнів кредитоспроможності та інтерпретації їх змістовної характеристики (АТ «КБ «Глобус», довідка № 215 від 06.02.2026 р.);

– рекомендації щодо групування ліквідних активів і зобов'язань, порядку формування через процедури інвентаризації та відображення в бухгалтерському обліку резерву сумнівних боргів, облікового процесу узагальнення аналітичних даних про кредиторів в сфері розрахунків з постачальниками та дебіторів щодо покупців, системи показників та методики розрахунку комплексного індикатора для оцінювання кредитоспроможності та організації управлінського аналізу як інструменту внутрішнього контролю за зобов'язаннями підприємства (ПрАТ «Новгород-Сіверський сирзавод», довідка № 35 від 09.02.2026 р.);

– пропозиції щодо формування резерву сумнівних боргів дебіторської

заборгованості, організації розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання і постачання, розрахунку та інтерпретації стану кредитоспроможності господарської організації на основі системи показників балансу та звіту по фінансові результати з метою використання в процесі надання консультаційних послуг економічним службам суб'єктів господарювання (Житомирське обласне об'єднання громадської організації «Спілка економістів України», довідка № 3/01 від 25.01.2026 р.);

– пропозиції з обґрунтування теоретичних положень і розробки організаційно-методичних рекомендацій щодо розвитку бухгалтерського обліку й аналізу для забезпечення інформаційними ресурсами оперативного та достовірного оцінювання кредитоспроможності як основи економічної безпеки бізнесу впроваджено в освітній процес для удосконалення структури та змісту навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін «Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності» та «Аналіз господарської діяльності» (Державний університет «Житомирська політехніка», довідка № 44-01.00/177 від 13.02.2026 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому сформовано авторський підхід до удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації. Усі положення, висновки та рекомендації, що становлять наукову новизну та практичну цінність роботи, належать особисто здобувачу. З опублікованих праць у співавторстві використано лише ті результати, що є безпосереднім доробком автора.

Рукопис пройшов перевірку на академічну доброчесність із застосуванням системи iIdentific (звіт подібності представлено у додатку Р). Фрагменти текстової подібності мають належне джерельне підтвердження та супроводжуються коректними бібліографічними посиланнями. Під час підготовки рукопису інструменти штучного інтелекту (ChatGPT, Gemini) використовувалися виключно для технічного опрацювання матеріалу. Усі наукові положення, інтерпретації, аналітичні розрахунки та висновки

сформульовані особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження пройшли апробацію в ході обговорення на науково-практичних конференціях, зокрема: Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства (09-10 грудня 2021 р.); 100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи (1 листопада 2022 р.); Фінансові інструменти регіонального розвитку (3 листопада 2022 р.); Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу (10 листопада 2022 р.); Органічне виробництво і продовольча безпека (21–22 квітня 2022 р.); Наукові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: європейський вектор (16 травня 2023 р.); Наукові читання – 2023 (16 травня 2023 р.); Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу (9-10 листопада 2023 р.); Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу (17-19 квітня 2024 р.); Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (13–17 травня 2024 р.); Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін (31 жовтня 2024 р.); Актуальні аспекти розвитку обліку, контролю, фінансів та бізнес-адміністрування суб'єктів господарювання (27-28 листопада 2024 р.); Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики (13 вересня 2024 р.); Управління розвитком соціально-економічних систем (06-07 березня 2025 р.); Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи (17-18 лютого 2025 р.); Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством (25 березня 2025 р.); Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки) (13–17 травня 2025 року); Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін (30 жовтня 2025 р.); Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу (6-7 листопада 2025 р.); Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики (12 вересня 2025 р.).

Повнота опублікування результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 25 наукових працях загальним обсягом 8,34 друк. арк. (авторський обсяг – 6,54 друк. арк.), із них 5 статей у наукових фахових виданнях та 20 – у матеріалах і тезах доповідей вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференцій (додаток Н).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 343 сторінки друкованого тексту, з яких основний зміст викладено на 230 сторінках. Дисертація містить 40 таблиць, 40 рисунків і 14 додатків. Список використаних джерел нараховує 349 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

1.1. Економічна сутність та роль бізнес-процесів, пов'язаних з кредитоспроможністю, у формуванні економічної безпеки господарської організації

Господарська організація розглядається як сукупність бізнес-процесів за допомогою яких забезпечується її функціонування в складі системи операційної, фінансової та інвестиційної видів діяльності. Водночас, в такому складі відбувається господарська діяльність, що спрямовується на досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

В основі всіх видів господарської діяльності знаходяться бізнес-процеси як упорядковані послідовності дій і операцій за допомогою яких господарська організація досягає своїх цілей щодо здійснення відносин з постачальниками економічних ресурсів, створення товарних об'єктів та їх постачання покупцям.

По відношенню до господарської діяльності [33; 147; 201; 240; 244] бізнес-процеси в поєднанні понять «бізнес» і «процес» - це сукупність видів активності в рамках яких «на вході» використовуються один або більше видів ресурсів і в результаті цього «на виході» створюється продукт (результат), що представляє цінність для споживачів [320].

Бізнес-процеси мають ключове значення в господарській діяльності, оскільки вони забезпечують ефективність функціонування господарської організації, формують конкурентоспроможність, сприяють управлінню ресурсами, дозволяють приймати найбільш оптимальні рішення. Для успішної реалізації стратегічних цілей господарської організації потрібна ефективно-працююча система бізнес-процесів [296].

Оскільки на сьогодні здійснюється переведення господарської діяльності в цифрову площину виникає необхідність опрацювання розуміння бізнес-процесів в умовах цифрової трансформації функціонування господарських організацій.

Цифрова трансформація трактується як перехід від аналогових систем та процесів індустріальної економіки та інформаційного суспільства до цифрової економіки та цифрового суспільства, який приводить до появи нових унікальних систем процесів [293].

Поєднання бізнес-процесів з технологіями цифровізації, дає можливість виконувати їх швидке та якісне, економити ресурси, враховувати швидкоплинні зміни ринкового середовища [295]. На сьогодні вітчизняний бізнес успішно використовує CRM – системи (Customer Relationship Management) для управління взаємовідносинами з клієнтами [202].

Виходячи з цього, бізнес-процеси в умовах цифровізації – це будь-яка діяльність господарської організації заснована на застосуванні цифрових технологій з метою повного використання їх переваг для досягнення максимально можливої ефективності одержаних результатів [295].

На законодавчому рівні дефініція бізнес-процес трактується як сукупність взаємопов'язаних або взаємозалежних видів діяльності, спрямованих на створення певного продукту або послуги [207] (рис. 1.1).

За висловленням [320], не товари, а процеси їхнього створення і руху приносять бізнесу довгостроковий успіх. Кожен вид діяльності забезпечується трьома бізнес-процесами, два з яких передбачають здійснення розрахункових операцій.

Будь-яка господарська організація при здійсненні окремих видів господарської діяльності потребує придбання (надходження) активів як економічних ресурсів з метою їх перетворення у продукти праці (товарні об'єкти) і подальшого постачання (продажу) для задоволення потреб споживачів (покупців).

Господарська діяльність для досягнення цієї мети передбачає здійснення відносин як з постачальниками (підрядниками), так і з покупцями (замовниками), які є важливою передумовою забезпечення технологічного процесу виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг та одержання товарів.

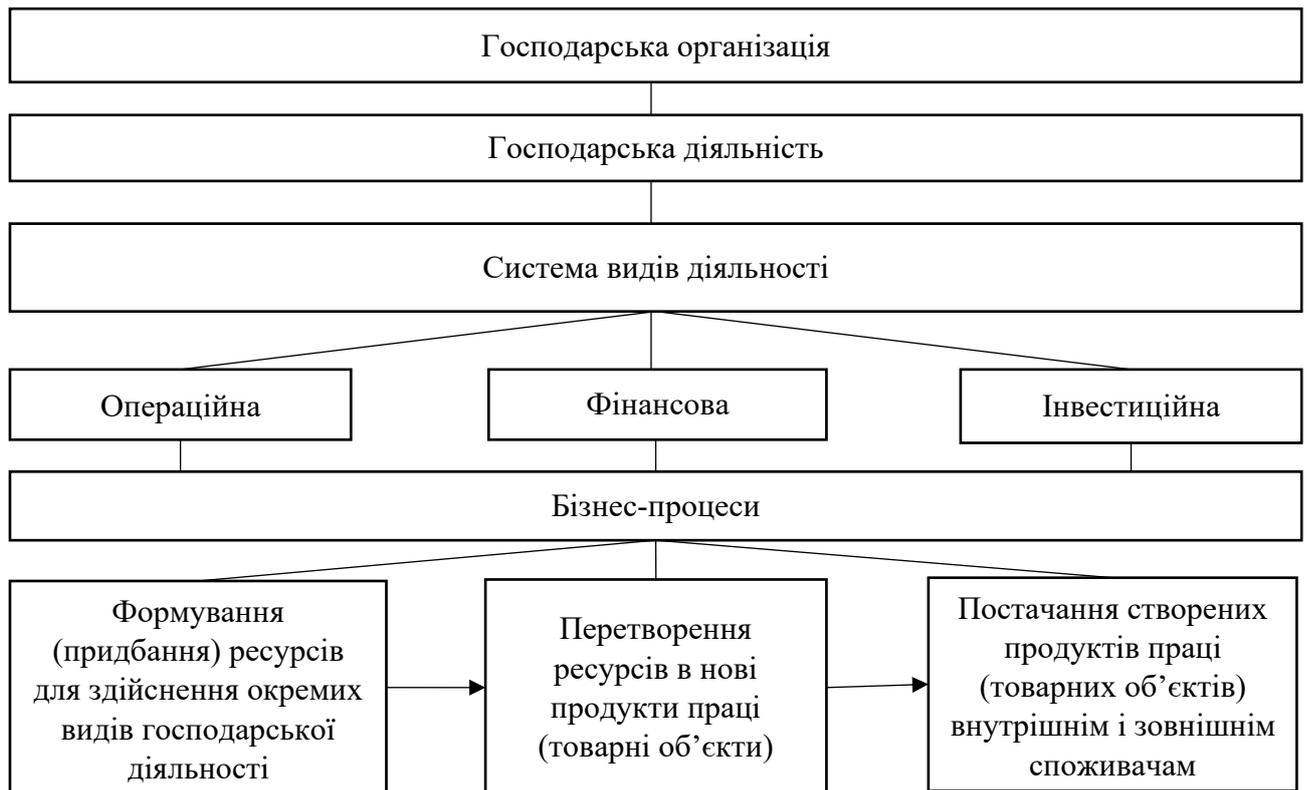

Рис. 1.1. Місце бізнес-процесів в системі процесного управління господарською організацією

Джерело: власна розробка автора

Основою здійснення цих відносин є розрахункові операції (розрахунки) щодо формування і сплати зобов'язань за придбання активів і надання кредитів та одержання боргів за поставлені (реалізовані) товарні об'єкти. В процесі придбання здійснюються зовнішні витрати як зменшення наявних активів господарської організації в обмін за одержані предмети і засоби праці, а в процесі постачання відбувається надходження доходів в обмін на реалізовані активи.

У бізнес-процесах господарської організації щодо придбання і постачання приймають участь економічні ресурси як активи (товари, готова продукція, роботи і послуги). Узагальнюючи наявні поняття про економічні ресурси в нормативному їх визначенні, можна зробити висновок, що це сукупність активів (ресурсів), що контролюються господарською організацією у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [84; 232], які за структурою балансу представлені необоротними активами, оборотними активами і необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи вибуття.

У бізнес-процесі придбання відбувається обмін активів між постачальниками (підрядниками) і господарською організацією. Бізнес-процес постачання забезпечує передачу товарних об'єктів господарської організації покупцям (замовникам) в обмін на економічні ресурси.

Бізнес-процес придбання господарській організації забезпечуються її постачальниками (підрядниками), що представлені сукупністю суб'єктів господарювання як джерелами формування фінансових ресурсів відповідно до структурних елементів пасиву балансу.

Покупці (замовники) господарської організації представлені у бізнес-процесі постачання як особи, які є набувачем і купують товарні об'єкти, а в балансі – дебітори у яких внаслідок минулих подій утворилася заборгованість у формі певної суми активів [201].

Роботи і послуги, які в бізнес-процесах придбання і постачання визнаються як об'єкти активів (економічних ресурсів) характеризуються їх видовим складом і вартісною оцінкою.

Для характеристики бізнес-процесів господарської організації щодо розрахункових відносин з постачальниками (підрядниками) та покупцями (замовниками) в теорії і практиці використовуються різноманітні поняття визначення яких в нормативних документах наведено в табл. 1.1.

Тож, вивчення понятійного апарату в нормативних документах щодо термінів, які характеризують бізнес-процеси придбання і постачання можна зробити висновок про необхідність наповнення ключових дефініцій у цій сфері більш чітким змістом та надати однозначної визначеності.

На основі проведеного контент-аналізу наявних визначень і тлумачень та виходячи з розуміння, що бізнес-процес – це послідовність взаємопов'язаних дій, які виконуються для досягнення певної мети, або створення цінності для характеристики відносин господарської організації доцільно використовувати термін «придбання» (ставати власником чого-небудь [1]), а з покупцями «постачання» (давати, надавати, доставляти кому-небудь, що потрібне, необхідне тощо, забезпечувати когось чим-небудь [1], задовольняти чийсь потреби в чому-небудь [1]).

Таблиця 1.1

Понятійний апарат нормативних документів за термінами, що характеризують
бізнес-процеси придбання і постачання господарською організацією

Нормативні терміни	Визначення змісту в нормативних документах
Закупівля	означає придбання за договором робіт, товарів або послуг та придбання або оренду земельних ділянок, будівель чи іншого нерухомого майна одним або більше публічними замовниками в економічних операторів, обраних такими публічними замовниками [254]
Придбання	означає набуття права на розпорядження у якості власника майна [255]
Постачання товарів	будь-яка передача права на розпорядження товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів [201]
Постачання продукції	будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу права власності на такі товари за компенсацію незалежно від строків її надання, а також операції з безоплатної поставки товарів (результатів робіт) та операції з передачі майна орендодавцем (лізингодавцем) на баланс орендаря (лізингоотримувача) згідно з договорами фінансової оренди (лізингу) або поставки майна згідно з будь-якими іншими договорами, умови яких передбачають відстрочення оплати та передачу права власності на таке майно не пізніше дати останнього платежу [236]
Постачання послуг	будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності [201]
Продаж	передача майна однією особою у власність або користування та (або) у володіння та (або) у розпорядження іншій особі, зокрема, передача згідно з угодами купівлі-продажу, оренди майна, іншими цивільно-правовими угодами, а також у разі заміни одного зобов'язання іншим або зміни умов виконання зобов'язань [239]
Продаж (реалізація)	господарська операція, під час якої здійснюється обмін товару на виражений у грошовій формі еквівалент або інший вид компенсації його вартості [251]
Продаж (реалізація) товарів	будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від строків її надання, а також операції з безоплатного надання товарів [201]
Реалізація	означає продаж, володіння з метою продажу, пропонування до продажу або будь-яке відчуження, постачання або передавання з метою комерційного використання третім особам, за винагороду або без неї [44]
Збутова діяльність	означає, в контексті визначення митної вартості, всю діяльність, що стосується рекламування або збуту та просування збуту відповідних товарів, та всю діяльність, що стосується гарантій щодо них [63]
Купівлі-продаж	діяльність, пов'язана із передачею права власності іншому власнику в обмін на еквівалентну суму коштів або боргових зобов'язань [241]

Придбання – це процес надходження економічних ресурсів де на вході активи, а на виході зобов'язання та їх оплата. Постачання – це процес вибуття товарних об'єктів, де на виході їх передача у власність покупцям, а на вході одержання доходу. Трансформації в цих процесах відбуваються на підставі господарських операцій, які є об'єктами бухгалтерського обліку.

Процес придбання – це сукупність операцій по забезпеченню господарської організації предметами та засобами праці, які необхідні для здійснення діяльності з одержання економічних ресурсів для внутрішнього споживання та створення товарних об'єктів. В процесі придбання відбувається надходження і формування всіх необхідних активів, виконаних робіт, наданих послуг, одержання товарів від постачальників (підрядників) та оплата господарською організацією їх вартості в системі механізму здійснення розрахунку.

Цей процес повинен здійснюватися безперервно та безперебійно, щоб забезпечити поточні потреби господарської організації в засобах і предметах праці, авансовані оптимальні запаси необхідних активів та ритмічний механізм діяльності відповідно до обсягів господарювання визначених стратегією і тактикою господарювання. Порушення в обсягах придбання економічних ресурсів і заниження величини запасів активів може створити перебої в господарській діяльності, призвести до зменшення обсягів товарних об'єктів, невиконання показників бізнес-плану та договорів з покупцями (замовниками), і відповідно, погіршення фінансового стану та створення ризиків щодо своєчасності розрахунків з постачальниками (підрядниками).

Надлишок запасів активів призводить до відволікання фінансових ресурсів з процесу одержання доходів, збільшення боргових зобов'язань, додаткових витрат на зберігання, природних втрат, псування і, відповідно, формування збитків.

Механізм здійснення бізнес-процесу придбання активів як економічних ресурсів для господарської організації розглянуто на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Механізм здійснення бізнес-процесу придбання активів як економічних ресурсів для забезпечення діяльності господарської організації

Джерело: власна розробка автора

Процес постачання – це сукупність операцій пов'язаних з реалізацією створених товарних об'єктів як активів господарською організацією покупцям (замовникам). В цьому процесі відбувається збутова діяльність, що забезпечує передачу покупцям (замовникам) наявних товарних об'єктів та одержання доходів.

Цей процес має забезпечувати формування обсягів товарних об'єктів відповідно до потреб визначених для реалізації в бізнес-плані і оптимально-мінімального залишку в господарській організації, щоб не втратити можливі доходи за наявності попиту, не створювати перебоїв в задоволенні покупців (замовників) та не здійснювати негативний вплив на їх господарську діяльність.

Надлишок запасів товарних об'єктів призводить до відволікання ресурсів з процесу одержання доходів, збільшення боргових зобов'язань перед постачальниками (підрядниками), додаткових витрат на зберігання, природних втрат, псування і, відповідно, формування збитків.

Механізм здійснення бізнес-процесу постачання створених активів як товарних об'єктів господарською організацією покупцям (замовникам) розглянуто на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Механізм здійснення бізнес-процесу постачання створених активів як товарних об'єктів господарської організації

Джерело: власна розробка автора

При здійсненні процесів придбання ресурсів в постачальників (підрядників) та постачання товарних об'єктів покупцям (замовникам) приймають участь господарська організація, постачальники, підрядники, покупці, замовники. У визначенні цих категорій осіб у процесі нашого дослідження будемо дотримуватися наступного їх тлумачення [173]:

1) постачальники – особи, у яких господарська організація здійснює придбання активів, вартості виконаних робіт та наданих послуг;

2) підрядники – це особи, які спеціалізуються на виконанні будівельно-монтажних робіт при спорудженні об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво;

3) покупці – особи, яким господарська організація продає створенні товарні об'єкти як готову продукцію, вартість виконаних робіт та наданих послуг;

4) замовники – це особи, які ініціюють придбання товарних об'єктів шляхом здійснення замовлення на виготовлення певної готової продукції, виконання роботи та надання послуги чи постачання товарів.

Процес придбання залежно від порядку оплати одержаних ресурсів від постачальників підрядників поділяються на два види:

- придбання в кредит на умовах зобов'язань – одержання активів (вартості робіт, послуг) з відстроченням платежу;
- придбання з передоплатою (формуванням активів як дебіторської заборгованості) – одержання активів (вартості робіт, послуг) за попередньою оплатою

Процес постачання товарних об'єктів активів залежно від порядку здійснення покупцями (замовниками) платежів поділяється на два види:

- ✓ продаж товарних об'єктів в рахунок одержаного кредиту на умовах зобов'язань – передача активів (вартості робіт, послуг) покупцям з попередньою їх оплатою та формуванням кредиторської заборгованості;
- ✓ продаж товарних об'єктів з відстроченням платежу – передача активів (вартості робіт, послуг) покупцям на умовах надання товарного кредиту і формування дебіторської заборгованості.

Концептуальна модель поєднання інтересів господарської організації у відносинах з постачальниками і покупцями при формуванні стану кредитоспроможності наведена на рис. 1.4.

Бізнес-процеси постачання і придбання економічних ресурсів господарської організації (рис. 1.4) виконують безпосередню роль у формуванні її грошових потоків, структури платіжних активів та зобов'язань.

По-перше, бізнес-процес придбання визначає момент формування, виконання і обсяг платіжних зобов'язань та прямо впливає на швидкість вибуття ліквідних активів.

По-друге, бізнес-процес постачання формує реальні грошові надходження та/або дебіторську заборгованість, від яких залежить здатність господарської організації своєчасно виконувати поточні зобов'язання.

По-третє, бізнес-процеси придбання і постачання є джерелом фінансових ризиків, які безпосередньо впливають на кредитоспроможність через коливання цін, строки розрахунків, доступність ресурсів і прогнозованість грошових потоків.

Рис. 1.4. Функціональна модель взаємозв'язку бізнес-процесів придбання і постачання та їх впливу на кредитоспроможність господарської організації

Джерело: власна розробка автора

По-четверте, з позиції управлінської діяльності у сфері кредитоспроможності процеси розглядаються як операційні і фінансово-економічні інструменти. Оптимізація і синхронізація процесів дозволяють підвищувати стійкість кредитоспроможності без залучення додаткового зовнішнього інвестування.

Отже, при виконанні бізнес-процесів придбання і постачання саме через них відбувається балансування грошових надходжень і видатків, формується структура ліквідних активів і зобов'язань та забезпечується безперервність господарської діяльності.

При цьому, облік процесів придбання і постачання не лише відображає факти господарської діяльності, а й створює цілісну систему управління

кредитоспроможності, виступаючи інтегруючим елементом інформаційної, контрольної і аналітичної основи, що формує економічну безпеку бізнесу.

Процеси придбання і постачання базуються на русі активів між різними суб'єктами господарювання та здійсненні розрахунків [82].

На категорію «розрахунки» погляди українських вчених різняться. Акімова Н. С. розглядає їх як грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і не товарних операціях [2]. Гевчук А.В. визначає їх як систему взаємовідносин між підприємствами і особами, засновану на грошовому поверненні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг [29]. Москалюк Г. О. стверджує, що розрахункові відносини – це зобов'язання покупця оплатити у встановлені строки вартість матеріальних цінностей, послуг й іншої заборгованості, після виконання постачальником своїх договірних зобов'язань, або право постачальника вимагати платіж від покупця за відвантаження йому продукції або надані послуги [143].

Розрахунки при здійсненні процесів придбання і постачання розпочинають господарську діяльність як такі, що забезпечують надходження активів господарській організації і завершують оборот втіленої в готову продукцію вартості активів та створюють умови до початку нового економічного обороту [22].

Одержані в результаті цього обігу активи дозволяють своєчасно, на новій інформаційній, технічній і технологічній основі формувати та використовувати в новому виробничому циклі фактори виробництва, розраховуватись по зобов'язаннях з державою, постачальниками, банками, працівниками підприємства, акціонерами [29].

При здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в господарській організації під впливом господарських операцій відбуваються зміни в активах і пасивах як за складом, так і за величиною.

В результаті здійснення господарських операцій бізнес-процесу з придбання економічних ресурсів при їх одержанні активи і зобов'язання

збільшуються на рівновелику суму і зменшуються при погашенні боргу. Одночасно відбувається зміна структури активів щодо їх видів і пасивів за джерелами формування фінансових ресурсів.

Наприклад, господарська організація одержала від постачальника виробничі запаси на умовах зобов'язання з тимчасового комерційного кредитування на суму 100 тис.грн. При цьому, економічні ресурси господарської організації в складі виробничих запасів збільшилися на 100 тис.грн. і зобов'язання за джерелом кредиторської заборгованості перед постачальником теж збільшилося на 100 тис.грн. на період часу його погашення. Одночасно відбулися зміни у структурі як активів, так і пасивів. Наразі, при оплаті заборгованості відбувається одночасне зменшення зобов'язання і платіжних активів на 100 тис.грн. при відповідній зміні їх структури.

Надходження економічних ресурсів в господарській організації на умовах зобов'язань відбувається якщо постачальник (підрядник) буде переконаний про її майбутню спроможність до погашення боргу, що має забезпечуватися ефективним використанням в господарській діяльності потенціалу одержаних засобів для функціонування бізнесу.

В результаті здійснення господарських операцій бізнес-процесу з постачання товарних об'єктів при їх передачі покупцям (замовникам) зменшуються реалізовані активи в сумі їх балансової вартості та збільшуються зобов'язання перед господарською організацією на суму доходів у вигляді одержаних активів, як правило, у формі нарахованої дебіторської заборгованості, а на їх різницю формується елемент власного капіталу прибуток або збиток.

При сплаті покупцями (замовниками) зобов'язань з дебіторської заборгованості вона зменшується і на рівновелику суму господарська організація одержує активи.

Отже, в результаті здійснення бізнес-процесу з постачання товарних об'єктів відбувається зміна структури активів та збільшення (зменшення) власного капіталу в частині відповідно створеного прибутку (збитку).

Постачання товарних об'єктів відбувається за умови якщо господарська

організація буде переконана про майбутню спроможність покупців (замовників) до погашення дебіторської заборгованості, яка має забезпечуватися ефективним використанням суб'єктом господарювання придбаного товару як об'єкта економічного ресурсу.

Договірні відносини за господарськими операціями, які відбуваються в процесах придбання і постачання завжди передбачають своєчасність розрахунків, яка має забезпечити економічну безпеку учасників цих процесів: господарської організації та її постачальників (підрядників) і покупців (замовників).

Слід зазначити, що управління розрахунками в процесах придбання активів для господарської організації і постачання товарних об'єктів тісно пов'язано із життєдіяльністю всіх складових господарської діяльності, які як система факторів впливають на забезпечення економічної безпеки бізнесу.

В сучасних умовах зростання невизначеності ринкового середовища ключовими індикаторами рівня ефективності бізнес-процесів придбання і постачання економічних ресурсів стає стан формування кредиторської і дебіторської заборгованості при здійсненні розрахунків (Додаток А). Дебіторська заборгованість як результат комерційного кредитування та інструмент стимулювання процесу постачання є джерелом підвищеного ризику втрати ліквідних платіжних активів і формування сумнівних боргів (Додаток А, рис. А1). Кредиторська заборгованість як важливе джерело інвестування бізнесу при надмірному зростанні або не раціональній структурі формує ризики втрати ділової репутації та посилення залежності від постачальників (Додаток А, рис. А2). Критичні диспропорції між кредиторською і дебіторською заборгованістю свідчать про порушення фінансової рівноваги та можуть стати передумовою загроз спроможності господарської організації сплачувати зобов'язання (Додаток А, табл. А1).

За ринкових реалій господарської діяльності загрози в процесах придбання активів та постачання створених товарних об'єктів дуже часто мають руйнівний характер для функціонування господарських організацій.

В контексті поняття «економічна безпека підприємства», яке перебуває у стані еволюції [4; 34; 55] з позиції його трактування як запобігання загроз [14; 28; 43; 111; 330], бізнес-процеси придбання і постачання активів мають підтримувати високий рівень економічної незалежності (автономії) господарської організації, попереджувати можливий вплив непередбачуваних обставин щодо змін внутрішнього і зовнішнього середовища для запобігання збитків та банкрутства та забезпечувати стає функціонування бізнесу.

Місце бізнес-процесів придбання і постачання активів в забезпеченні економічної безпеки та механізм їх участі у формуванні самодостатнього розвитку господарської організації розглянуто на рис. 1.5-1.7.

Ефективне управління розрахунковими відносинами в процесах придбання і постачання активів є важливим превентивним інструментом забезпечення економічної безпеки господарської організації. Таким чином, можна зробити висновок, що для господарської організації дуже важливо забезпечувати стабільність функціонування бізнес-процесів придбання та постачання активів та здійснювати своєчасну нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх загроз розрахункових відносин як складової економічної безпеки, що виникають стосовно постачальників (підрядників) і покупців (замовників).

В економічній безпеці господарської організації стан розрахункових відносин з постачальниками (підрядниками) і покупцями (замовниками) мають розглядатися з позиції стійкості, захищеності, використання корпоративних ресурсів, стабільності, конкурентоспроможності, потенціалу, самоорганізації, ступеня гармонізації, та запобігання загроз господарській діяльності [232].

Однією з ключових передумов формування та підтримання економічної безпеки бізнесу є належний стан відносин господарської організації покупцями і постачальниками, який відображає її здатність як своєчасну й у повному обсязі сплачувати зобов'язання кредиторам, так і одержувати борги від позичальників. Саме цей процес виступає важливим сигналом самодостатньої автономної надійності бізнесу і визначає рівень довіри до господарської організації кредиторів та її до покупців.

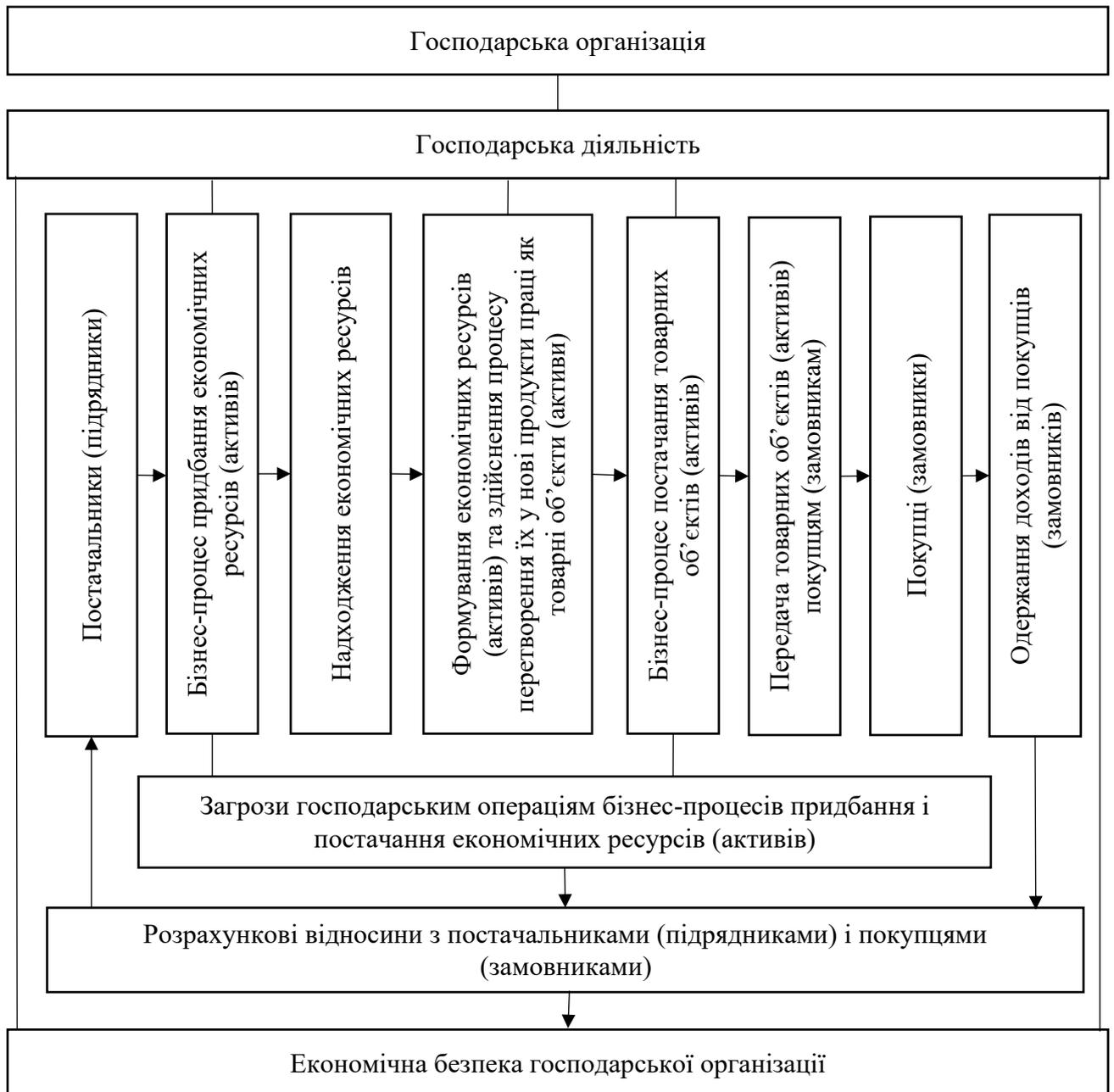

Рис. 1.5. Місце бізнес-процесів придбання і постачання економічних ресурсів (активів) в забезпеченні економічної безпеки господарської організації

Джерело: власна розробка автора

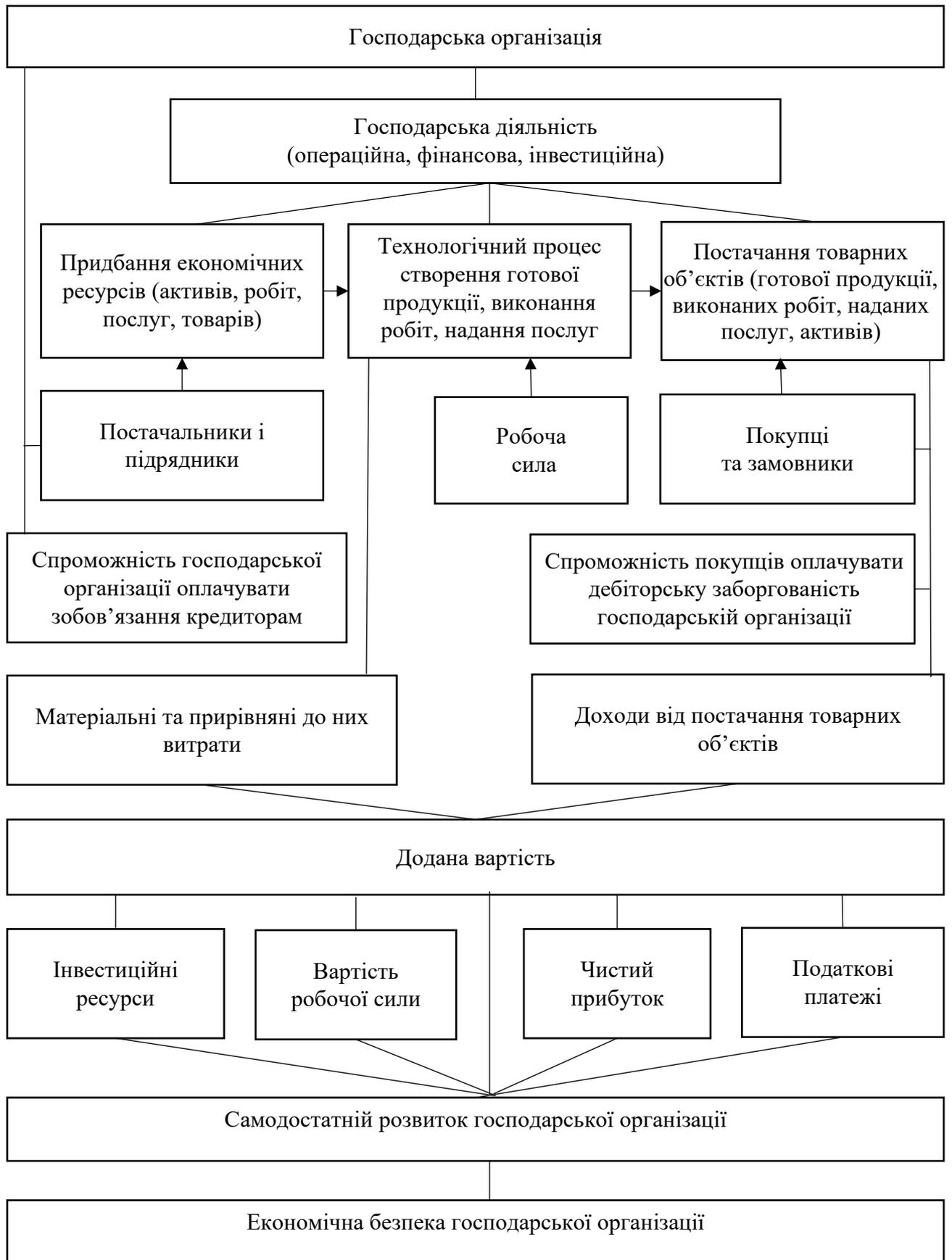

Рис. 1.6. Механізм участі процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів у формуванні самодостатнього розвитку і економічної безпеки господарської організації

Джерело: власна розробка автора

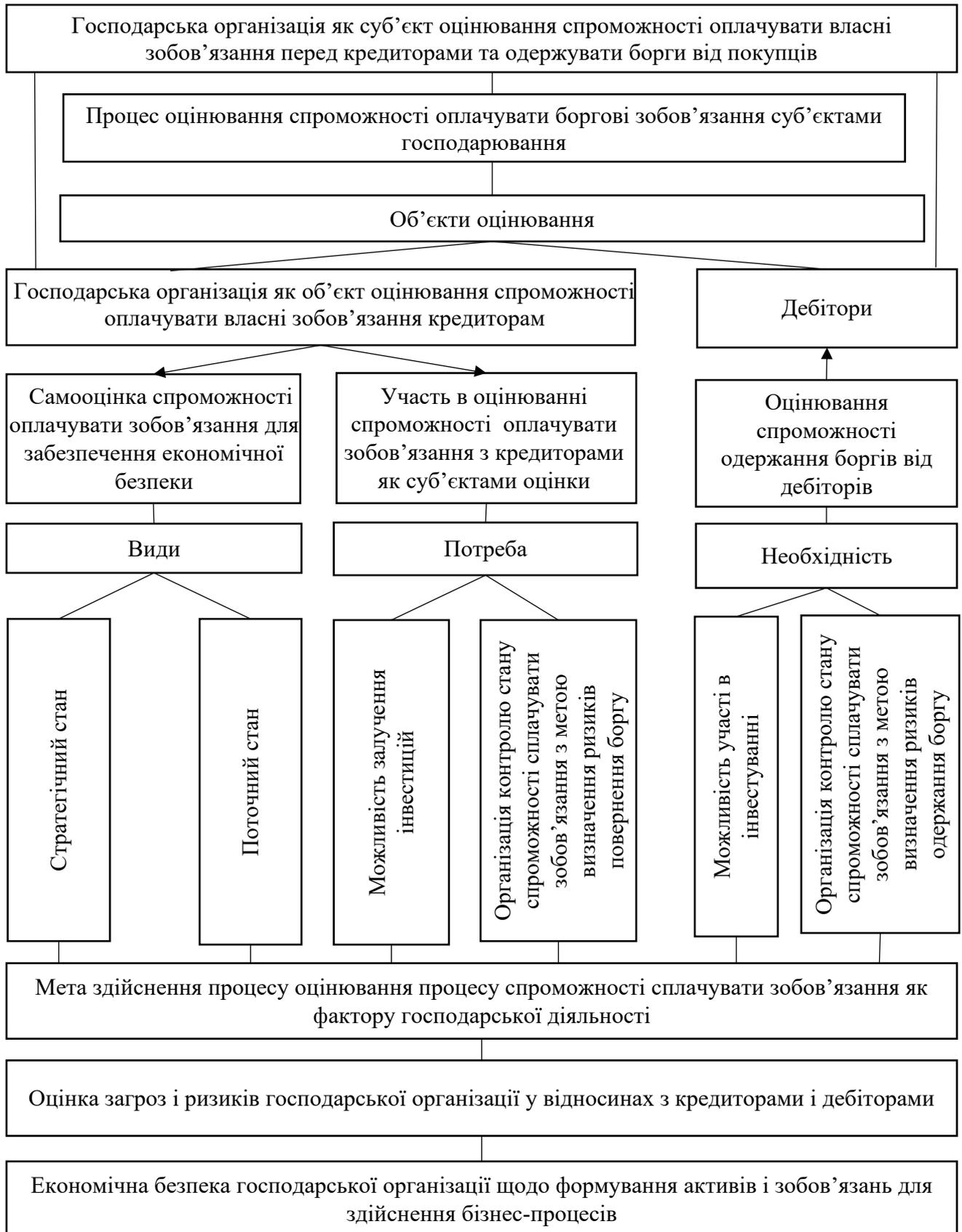

Рис. 1.7. Місце господарської організації як суб'єкта і об'єкта в процесі оцінювання спроможності сплачувати зобов'язання як фактора, що забезпечує її економічну безпеку

Джерело: власна розробка автора

У системі економічної безпеки формування платіжних активів і зобов'язань відіграє не лише оціночну функцію, а й превентивну роль, оскільки дозволяє завчасно виявляти загрози фінансової нестійкості, зростання боргового зобов'язання та ризику втрати покупців і постачальників. Стан бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів безпосередньо впливає на забезпечення створення готової продукції, виконання робіт та надання послуг, безперервність господарської діяльності і реалізацію стратегічних цілей бізнесу.

Ключову роль у забезпеченні ефективності процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів відіграє бухгалтерський облік як інформаційна та контрольна основа управління економічною безпекою господарської організації. Саме через систему бухгалтерського обліку відбувається формування достовірних даних про формування і надходження платіжних активів та нарахування і сплату відповідних зобов'язань перед кредиторами. Бухгалтерський облік у сфері придбання і постачання виконує не лише реєстраційну, а й контрольну-аналітичну функцію, оскільки дозволяє відстежувати дотримання відносин з постачальниками і покупцями та рух активів для сплати зобов'язань кредиторам.

Отже, умови діяльності господарських організацій у сфері здійснення бізнес-процесів придбання і постачання економічних ресурсів на сьогодні вимагають постійного моніторингу стану зобов'язань і дебіторської заборгованості та формування платіжних активів і боргового навантаження. Такі дії мають бути спрямовані на ідентифікацію загроз розрахункових відносин, що в подальшому відображається в розробці комплексу дій для мінімізації таких факторів. В цілому, це має на меті забезпечувати економічну безпеку господарської організації в сфері розрахунків з постачальниками (підрядниками) і покупцями (замовниками).

За цих обставин дослідження стану самодостатності автономії господарських організацій щодо постачальників і покупців економічних ресурсів та ролі у цьому бухгалтерського обліку є необхідною передумовою

формування ефективної системи управління фінансовими ризиками та стійкого розвитку бізнесу.

1.2. Дослідження стану нормативно-наукового забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації

Трансформація економічних відносин між суб'єктами господарювання в умовах постійних змін ринкового середовища в якому відбуваються процеси придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів як в середині країни, так і за її межами формує виклики, загрози і шоки для стабільного функціонування бізнесу та його здатності конкурувати на ринку. Це означає, що умови надходження економічних ресурсів для ведення бізнесу і постачання товарних об'єктів не залишаються стабільними: змінюються технології, споживчі вподобання, відбувається постійний інноваційний розвиток продуктів і процесів, економічна ситуація, конкуренція, законодавство тощо.

Відносини, що виникають при надходженні економічних ресурсів та їх постачанні мають домінуючий вплив на всі бізнес-процеси будь-якої господарської організації в розрізі її операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, а також їх складових та забезпечують господарюючим структурам рівень довіри і зацікавленість до них та самодостатній розвиток.

За таких умов господарська діяльність стає більш чутливою до недоліків у відносинах бізнесу щодо зобов'язань з інвесторами та покупцями товарних об'єктів, як джерелом доходів, що потребує створення якісної системи управління процесом розрахунків і узгодження інтересів усіх суб'єктів господарювання на ринку відповідно до норм діючого законодавства та внутрішньої політики господарських організацій.

Формування зобов'язань як господарських організацій, так і по відношенню до них має забезпечуватися достатнім рівнем кредитоспроможності суб'єктів господарювання, що потребує наявності активів для погашення боргів перед кредиторами.

На фоні розвитку вітчизняного бізнесу проблеми забезпечення

кредитоспроможності господарських організацій набули законодавчого регулювання та рекомендаційно-роз'яснювального і наукового обґрунтування.

Структурний склад системи нормативно-правових актів, що забезпечують загальні підходи до регулювання процесів господарської організації при формуванні відносин з придбання (надходження) економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів, що потребують необхідності оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Система нормативно-правових актів, що забезпечують регулювання здійснення процесів придбання (надходження) економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів господарськими організаціями та оцінювання їх кредитоспроможності

Назва нормативних документів	Змістова характеристика
1	2
Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року) [64]	формує набір правил, що визначають обов'язки продавця і покупця в контексті міжнародної торгівлі щодо витрат ризиків та відповідальності сторін
Закон України «Про платіжні послуги» [245]	визначає загальні засади функціонування платіжних систем, поняття та порядок виконання платіжних операцій, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності
Кодекс України з процедур банкрутства [80]	встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника - юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи
Закон України «Про рейтингування» [248]	трактує поняття «кредитний рейтинг», який визначається з використанням рейтингової шкали, щодо кредитоспроможності рейтингового суб'єкта, емітента боргового цінного папера, привілейованої акції чи іншого фінансового інструменту або особи-боржника, або щодо боргу чи фінансового зобов'язання, боргового цінного папера, привілейованої акції чи іншого фінансового інструменту
Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг [65]	визначає порядок ініціювання платіжних операцій з рахунків користувачів платіжних послуг, що відкриті в надавачів платіжних послуг з обслуговування рахунку
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [231]	створює правове забезпечення захисту законних інтересів бізнесу, сталого розвитку і стабільності банківської системи, а також створення сприятливих умов для розвитку національної економіки і належного конкурентного середовища на фінансовому ринку

Продовження табл. 1.2

1	2
Цивільний кодекс України [292]	відіграє важливу роль у регулювання розрахунків в бізнесі, оскільки він означає основні принципи і правила, що стосуються майнових відносин між суб'єктами господарювання, регулює договірні відносини, права власності, відповідальність за зобов'язаннями та інші аспекти господарювання, що є важливими для здійснення сплати боргів
Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [244]	Визначає поняття «господарська діяльність», «суб'єкти господарювання», «підприємство» як категорії, що використовується при формуванні відносин в процесі розрахунків між учасниками ринку
Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [205]	визначає порядок введення касових операцій юридичними особами під час здійснення ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи інших видів господарювання
Закон України «Про Національний банк України» [242]	приймає положення та розробляє рекомендації в сфері вимог до оцінювання кредитоспроможності банків та їх позичальників, здійснює нагляд за діяльністю господарських товариств, які функціонують як «бюро кредитних історій»
Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [243]	здійснює врегулювання суспільних відносин, що виникають у сфері збору, оброблення, зберігання, захисту та використання інформації про виконання особами грошових зобов'язань, функціонування інституцій, пов'язаних з обміном інформацією про грошові зобов'язання та забезпеченням прав та інтересів суб'єктів кредитної історії
Закон України «Про споживче кредитування» [249]	регулює відносини між кредитодавцями, кредитними посередниками та споживачами під час надання послуг споживчого кредитування, а також відносини, що виникають у зв'язку з врегулюванням простроченої заборгованості за договорами про споживчий кредит та іншими договорами

Передусім необхідно відмітити, що найважливішу роль в історичному аспекті щодо формування методичних підходів в сфері законодавчого і рекомендаційно-роз'яснювального забезпечення оцінювання кредитоспроможності бізнесу по відношенню до його зобов'язань відіграла нормативна діяльність Національного банку України.

Початок такої діяльності можна віднести до 1991 року коли розпочалась побудова власної банківської системи після набуття незалежності України на основі проголошення у 1990 році Декларація про державний суверенітет [39] та

відповідного законодавства прийнятого у 1990-1991 роках [231; 235].

Спираючись на проведений аналіз нормативно-роз'яснювальної діяльності НБУ і вітчизняних банківських установ та літературних джерел нами було виділено чотири етапи трансформації підходів до оцінювання кредитоспроможності господарюючих структур в сфері бізнесу як позичальників щодо забезпечення виконання ними зобов'язань.

На першому етапі (1991-1996 роки) відбувалося закладення основ понять кредитоспроможності та платоспроможності бізнесу та підходів до їх оцінювання у процесі формування зобов'язань позичальників банків.

В цьому періоді НБУ розробив перші нормативні [204; 209; 216] та рекомендаційні [256] документи з оцінювання банківськими установами кредитоспроможності своїх позичальників.

Насамперед, важливим було тлумачення понять щодо категорій кредитоспроможності і платоспроможності [204]:

1) кредитоспроможність – це здатність позичальника в повному обсязі і у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями;

2) платоспроможність – це здатність позичальника своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань господарської діяльності.

Для оцінювання кредитоспроможності позичальників НБУ рекомендував розраховувати показники, що характеризують їх незалежність, маневрування, заборгованість, фінансову стабільність, участь власних та довгострокових позичених коштів у запасах та затратах, а також коефіцієнтів загального покриття інвестування, покриття балансу, використання фінансових ресурсів (усього майна) та ефективності використання власних коштів [256].

Щоб отримати комплексну оцінку кредитоспроможності необхідно було визначені показники порівнювати з оптимальними (рекомендованими НБУ) і на підставі одержаного результату вирішувати питання про можливість надання кредитів.

Разом з тим здійсненні рекомендації НБУ посилили орієнтований характер

і передбачили можливість доповнення їх фахівцями банків враховуючий характер виробничої, комерційної та фінансової діяльності позичальника.

Другий етап, що охоплює період з 1997 по 2011 рік, характеризується встановленням мінімальних необхідних нормативних вимог до оцінювання кредитоспроможності та надання максимальної самостійності банкам щодо оцінки фінансового стану позичальника.

Цей період відзначається підходом до оцінювання кредитоспроможності з яким НБУ дозволив банкам самостійно встановлювати критерії фінансового стану позичальника. При цьому, банки мали здійснювати ґрунтовну і виважену оцінку економічного стану господарської діяльності конкретних клієнтів-позичальників та проводити за підсумками порівняльного аналізу показників їх балансів та звітів про фінансові результати діагностику їх кредитоспроможності щодо наявних ризиків формування зобов'язань і можливості сплати боргів.

Періоду з 2000 року притаманна тенденція посилення з боку НБУ контрольованості за банками щодо оцінювання ними кредитоспроможності позичальників на основі встановлення вимог для розрахунку рівня фінансового стану. Як наслідок, НБУ встановлює мінімально необхідні вимоги щодо оцінки фінансового стану позичальника, особливо щодо розрахунку економічних показників його діяльності та їх інтерпретації за наступною структурою [215; 218; 246]:

- ✓ платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);
- ✓ фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);
- ✓ обсяг реалізації;
- ✓ обороти за рахунками щодо співвідношення надходжень на рахунки позичальника і сум кредиту, наявність рахунків в інших банках;
- ✓ наявність картотеки неплатежів – у динаміці;
- ✓ склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);

- ✓ собівартість продукції (у динаміці);
- ✓ прибутки та збитки (у динаміці);
- ✓ рентабельність (у динаміці);
- ✓ кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів).

Банки повинні були визначати значення показників платоспроможності позичальника та його фінансової стійкості з урахуванням статистичних даних галузі господарства, у якій він працює, і даних про результати його діяльності.

Рекомендувалося також при оцінюванні кредитоспроможності враховувати суб'єктивні чинники, які характеризувалися такими показниками [218]:

- 1) ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості;
- 2) наявність державних замовлень і державна підтримка позичальника;
- 3) ефективність управління позичальника;
- 4) професіоналізм керівництва та його ділова репутація.

Банки мали право самостійно встановлювати додаткові критерії оцінки фінансового стану позичальника, які підвищували вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків та належного контролю за ними.

Для узагальнення фінансового стану позичальника банки самостійно встановлювали нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання зобов'язань за кредитними операціями. Встановлені нормативні значення фіксувалися у внутрішньому положенні банку щодо методики оцінювання фінансового стану позичальника.

На підставі загальної суми балів за основними та додатковими (суб'єктивними) показниками фінансового стану банки визначали клас позичальника. Питома вага суми балів за додатковими (суб'єктивними) показниками не могла перевищувати 30% від визначеної банком загальної суми балів за результатами оцінки фінансового стану позичальника [218].

Третій етап (2012-2023 роки) можна вважати періодом збалансованого

підходу до оцінювання кредитоспроможності позичальників на основі обов'язкових правил НБУ та власної системи підходів щодо вимог банківських установ до формування відносин з майбутніми набувачами кредитів, які отримують кошти у тимчасову користування. Цей етап характеризується положеннями двох діючих на даний час нормативних документів, які послідовно упорядковують та удосконалюють інтегральну оцінку фінансового стану позичальника на основі багатофакторних дискримінантних (логістичних) моделей [206; 217].

Під час визначення рівня фінансового стану позичальника банки мають урахувати сукупність факторів, що характеризують: динаміку фактичних значень інтегрального показника, якість менеджменту боржника - юридичної особи, наявність та активність ринків збуту продукції, наявність та стан виконання бізнес-плану, інші події та обставини, що можуть впливати на припинення виконання боржником своїх зобов'язань.

Моделі розрахунку інтегрального показника оцінки кредитоспроможності позичальників розроблені щодо:

- 1) двох категорій підприємств: великих і середніх та малих;
- 2) сукупності підприємств за 5 групами видів економічної діяльності:
 - сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство: секція А;
 - добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна промисловість, будівництво: секції В, С, F;
 - оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів: секція G;
 - фінансова та страхова діяльність, операції з нерухомим майном, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування: секції К, L, М, N;
 - інші: секції D, E, H, I, J, O, P, Q, R, S, T, U.

Для розрахунку інтегрального значення величини кредитоспроможності моделі використовують 15 показників – для великих і середніх підприємств і 14

– малих підприємств.

Четвертий етап періодизації розвитку оцінювання НБУ кредитоспроможності позичальника розпочався з прийняттям в Україні у 2024 році законодавчих положень про рейтингування, який встановлює правила організації та управління рейтинговими агентствами для забезпечення їхньої незалежності та уникнення конфлікту інтересів, посилення цілісності, прозорості, відповідальності, належного управління та надійності рейтингової діяльності, підвищення якості визначення рейтингів з метою досягнення високого рівня захисту користувачів рейтингу [248].

В цьому періоді продовжується удосконалення інтегральних моделей розрахунку величини показника, що характеризує платоспроможність структур бізнесу.

Особливої уваги потребує застосування банківськими установами щодо позичальників національної шкали кредитних рейтингів (Додаток Б), яка повинна мати пріоритет перед міжнародними рейтинговими агентствами (Moody's Investors Service (США), Standard & Poor's (США), Fitch Ratings (Великобританія), А.М. Best (США)). Кредитний рейтинг – це умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за шкалою кредитних рейтингів.

Виникає також потреба в упорядкуванні системи показників, які характеризують кредитоспроможність та алгоритмів їх розрахунку при використанні в інтегральних моделях. Саме НБУ з банківською системою мають бути основою подальшого напрацювання сучасного інструментарію для оцінювання бізнесу в сфері забезпечення виконання зобов'язань.

Крім НБУ, в розробці методичних підходів до оцінювання кредитоспроможності суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно їх зобов'язань, приймали участь окремі органи виконавчої влади, документи яких узагальнені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Перелік документів вітчизняних органів виконавчої влади, що регулюють формування зобов'язань суб'єктів бізнесу та визначають методику оцінювання стану кредитоспроможності

Джерело	Змістовна характеристика
Методичні рекомендації [121]	Визначає однозначні підходи під час аналізу фінансово-господарського стану підприємств на предмет виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства; забезпечує своєчасне виявлення формування незадовільної структури балансу для вжиття заходів щодо запобігання банкрутству підприємств, а також виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та відновлення платоспроможності підприємств шляхом їх санації
Порядок [227]	установлює єдині методичні засади проведення оцінки фінансового стану бенефіціара, а також визначення виду і розміру забезпечення для обслуговування та погашення позики, яку планується надати за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
Порядок [224]	установлює єдині методичні засади проведення оцінки фінансового стану бенефіціара, а також визначення виду і розміру забезпечення для обслуговування та погашення позики, яку планується надати за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
Методика [116]	Основним завданням є оцінка результатів господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства - платоспроможним (неплатоспроможним)
Методика [114]	Використовується з метою визначення інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємств та організацій, прискорення реалізації інвестиційних проектів, заохочення до інвестицій вітчизняних та іноземних підприємств, надання методичної допомоги спеціалістам, які займаються розробкою заходів з проведення оздоровлення виробничої сфери
Методичні рекомендації [117]	Здійснення оперативного управління активами і пасивами підприємства, досягнення високих кінцевих фінансових результатів, забезпечення фінансової стабільності і належного іміджу підприємства в сфері споживчих товариств
Положення [212]	Використовується з метою забезпечення стабільної діяльності фінансових установ, що отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з надання гарантій та поручительств, своєчасного та безумовного виконання ними зобов'язань перед клієнтами (кредиторами), а також запобігання можливим втратам власного капіталу через ризики, що притаманні такій діяльності
Положення [208]	Встановлює вимоги до платоспроможності страховика включаючи порядок розрахунку регулятивного капіталу та методику оцінки активів і зобов'язань
Методичні рекомендації [119]	Методика охоплює аналіз фінансових результатів, платоспроможності (ліквідності) та фінансового положення підприємства, основних факторів, що забезпечують ці підсумки, обсяг й собівартість виробництва та реалізації продукції, ефективність використання основних засобів, матеріальних та трудових ресурсів

Важливою складовою в сфері забезпечення створення ефективного інструментарію оцінювання стану господарських організацій щодо здійснення їх діяльності в аспекті виконання зобов'язань є одержані результати наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених.

Розвиток досліджень в контексті вивчення підходів до оцінювання кредитоспроможності розглянемо на основі публікаційної активності в наукометричній базі Scopus і фахових українських видань та матеріалах виконаних дисертаційних робіт і тем наукових розробок.

Бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються у наукометричних базах Scopus було здійснено за ключовими термінами, що відображають оцінювання кредитоспроможності та моделювання кредитного ризику, зокрема «creditworthiness assessment», «credit risk evaluation», «credit scoring», «corporate credit rating». Запит застосовано у полях TITLE-ABS-KEY, що охоплюють назви публікацій, їх анотації та авторські ключові слова. Загалом було виявлено 3317 документів.

Для підвищення релевантності, із загального масиву виокремлено 1587 публікацій або 36,6 % від загальної кількості у множині, класифікованих у предметних областях Business, Management & Accounting, Economics, Econometrics & Finance, Decision Sciences, Social Sciences, які сформували підмножину для подальшого очищення, контентного та бібліометричного аналізу (рис. 1.8).

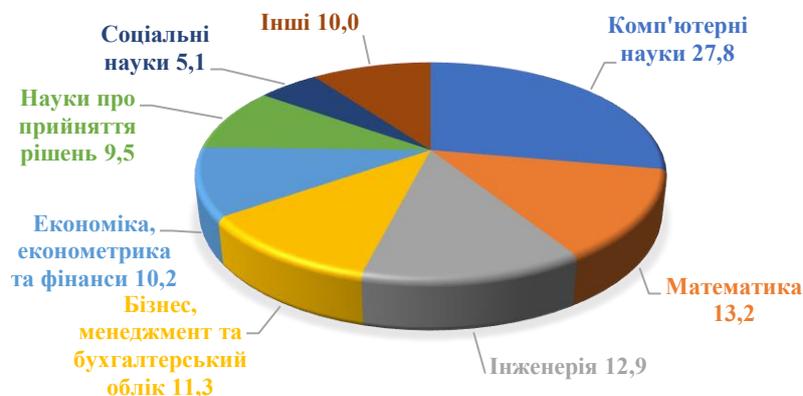

Рис. 1.8. Структура публікацій з проблем оцінювання кредитоспроможності за предметними областями, %

Джерело: побудовано автором на основі вбудованого інструментарію Scopus.

Для більш глибокого розуміння еволюції наукового інтересу до проблематики оцінки кредитоспроможності, насамперед, було проаналізовано динаміку публікацій за роками. Такий підхід дозволив простежити інтенсивність досліджень, визначити ключові етапи їх розвитку та виявити періоди активізації наукової уваги, що відображають як зміни в економічному середовищі, так і розвиток методологічних підходів (рис. 1.9).

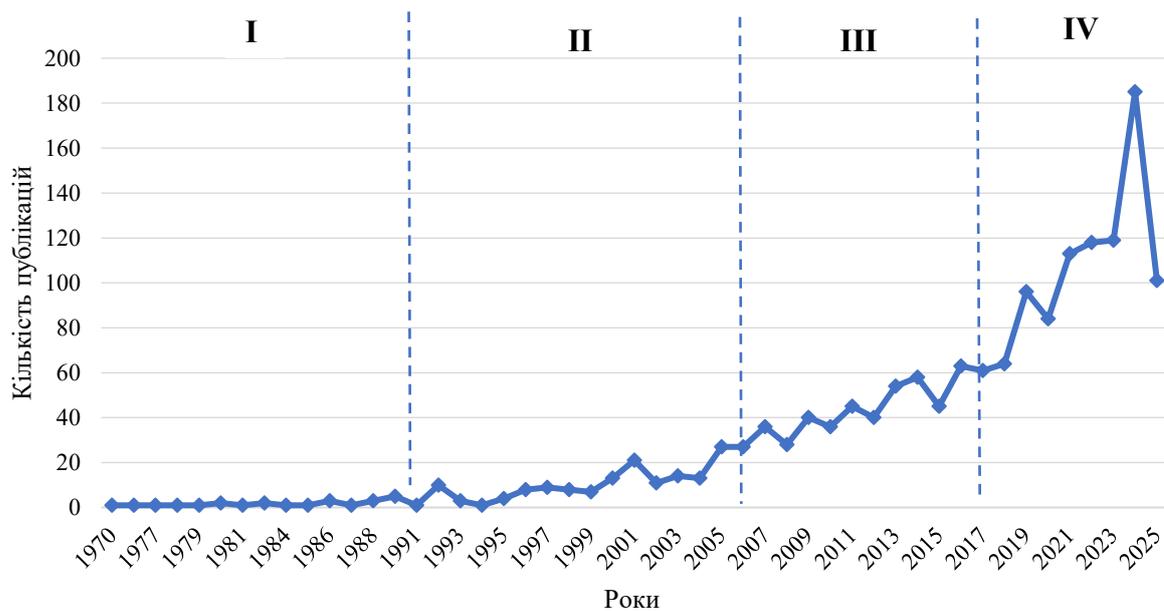

Рис. 1.9. Динаміка кількості публікацій у наукометричній базі даних Scopus за пошуковим запитом «creditworthiness assessment» OR «credit risk evaluation» OR «credit scoring» OR «corporate credit rating» за період 1970 - 2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі вбудованого інструментарію Scopus.

Виходячи з рисунку, можна виділити 4 етапи розвитку наукових досліджень щодо оцінки кредитоспроможності підприємств:

Етап 1. Формування наукового інтересу (1970–1991) – спостерігалася поодинокі публікаційна активність – від 1 до 3 документів на рік. Тематика не була сформована як окремий напрям, а дослідження носили поодинокий та експериментальний характер.

Етап 2. Становлення та зростання наукового інтересу (1992–2005) – кількість публікацій різко зростає з поступовим подальшим нарощенням активності, що свідчить про зростання інтересу до проблематики та поступове

формування стабільного наукового поля.

Етап 3. Стійке нарощування публікацій та розширення тематики (2006–2016) – кількість публікацій утримувалася на рівні від 27 до 63 на рік, з виразною тенденцією зростання. Це можна трактувати як фазу активного розширення досліджень, накопичення теоретичної бази та розвитку методологій.

Етап 4. Активний розвиток та масштабування досліджень (2017 – до сьогодні) - публікаційна активність значно зросла – від 61 документу у 2017 році до рекордних 185 у 2024 році. Це свідчить про масштабне розширення дослідницького поля та значну актуалізацію теми в науковій спільноті. У 2025 році, навіть з урахуванням неповних даних, уже зафіксовано 101 публікацію, що підтверджує збереження високої динаміки.

Найбільше публікацій здійснено у вигляді статей – 70,3 %, тез наукових конференцій – 17,7 %, розділів книг – 16,6 %.

Аналіз розподілу публікацій за країнами дозволив з'ясувати географію формування дослідницьких центрів та міжнародної концентрації знань з питань оцінки кредитоспроможності підприємств (рис. 1.10).

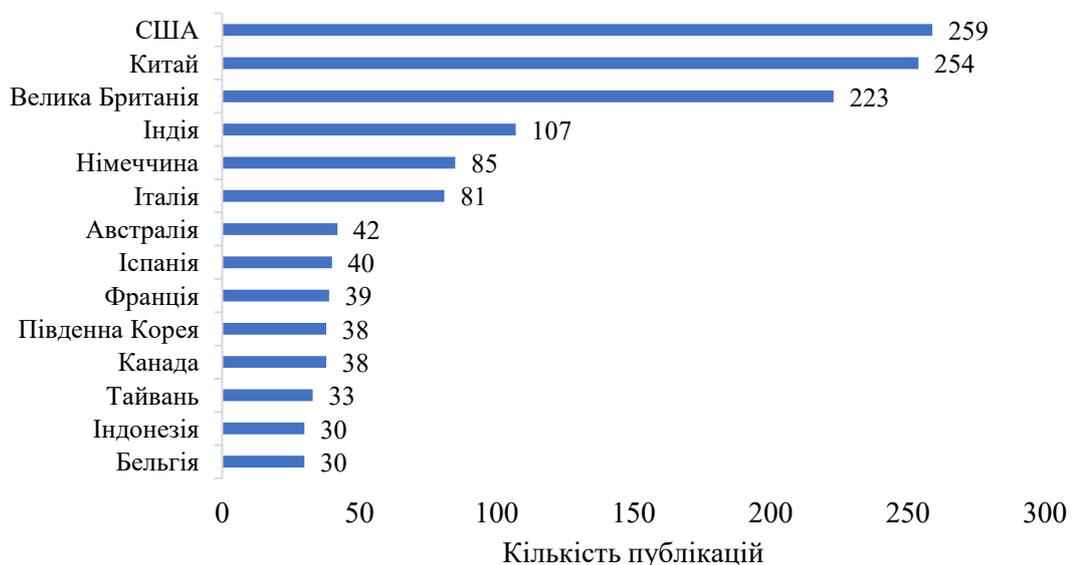

Рис. 1.10. Кількість публікацій у наукометричній базі даних Scopus за пошуковим запитом «creditworthiness assessment» OR «credit risk evaluation» OR «credit scoring» OR «corporate credit rating» в розрізі країн за період 1970 - 2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі вбудованого інструментарію Scopus.

Як видно з рис. 1.10 ТОП-3 світові лідери публікаційної активності з питань оцінки кредитоспроможності серед країн є США, Китай та Велика Британія.

Аналіз провідних університетів та наукових установ, де здійснювалися дослідження, дозволив окреслити інституційну основу генерації результатів і визначити ядро лідерів (рис. 1.11).

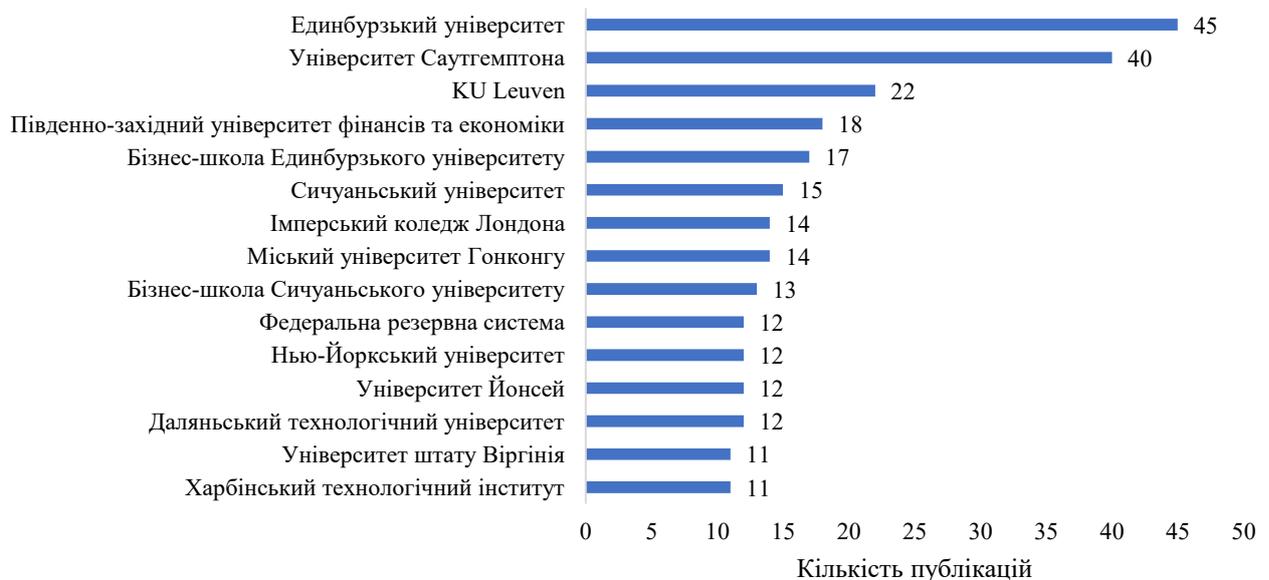

Рис. 1.11. Кількість публікацій у наукометричній базі даних Scopus за пошуковим запитом «creditworthiness assessment» OR «credit risk evaluation» OR «credit scoring» OR «corporate credit rating» в розрізі університетів та наукових установ за період 1970 - 2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі вбудованого інструментарію Scopus

Найбільше публікацій здійснено науковцями Единбурзького університету і його бізнес-школи та університету Саутгемптона (Велика Британія). В п'ятірку лідерів також входять – Левенський католицький університет (KU Leuven) (Бельгія), Південно-західний університет фінансів та економіки та Сичуанський університет (Китай).

Ключові науковці - драйвери тематики щодо оцінки кредитоспроможності представлено на рис. 1.12.

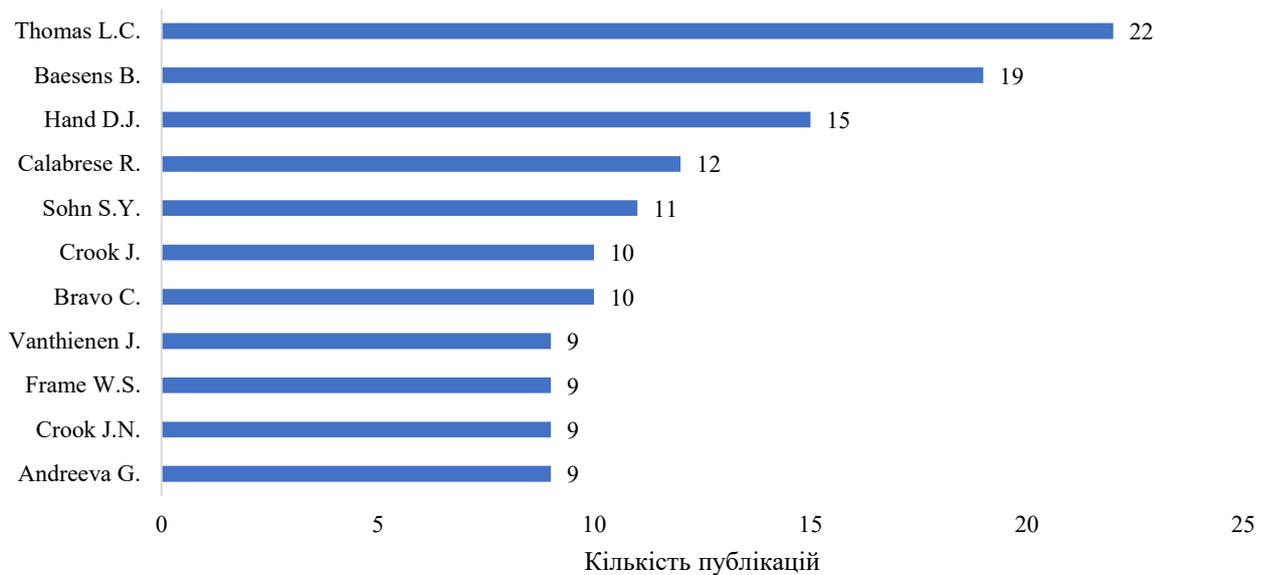

Рис. 1.12. Кількість публікацій у наукометричній базі даних Scopus за пошуковим запитом «creditworthiness assessment» OR «credit risk evaluation» OR «credit scoring» OR «corporate credit rating» в розрізі авторів за період 1970 - 2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі вбудованого інструментарію Scopus

Для візуалізації основних напрямів досліджень у сфері оцінювання кредитоспроможності підприємств було проведено аналіз ключових слів публікацій, індексованих у базі Scopus. З використанням програмного забезпечення VOSviewer побудовано мапу спільної зустрічальності термінів (рис. 1.13) за наступними параметрами: одиниця аналізу - author keywords; мінімальна кількість входжень ключового слова - 5; метод нормалізації - association strength; алгоритм візуалізації - force-directed layout. Отримана мапа відображає зв'язки між термінами, що найчастіше зустрічаються у публікаціях, та їх кластеризацію за змістовною близькістю. Колір кола вказує на приналежність ключового слова до певного кластера: чим більший діаметр кола, тим частіше зустрічається цей термін у наукових публікаціях; чим менша відстань між ключовими словами, тим сильнішим є зв'язок між ними.

Аналіз частотності виявив чіткий тренд на впровадження інтелектуальних технологій у процесі кредитного аналізу. Зокрема, терміни «machine learning» (129), «artificial intelligence» (43), «deep learning» (28), «random forest» (23) та «ensemble learning» (22) засвідчують активне використання методів штучного інтелекту, що поступово замінюють традиційні статистичні підходи.

Серед класичних методів зберігають актуальність «logistic regression» (64) та «discriminant analysis» (згадується у поєднанні з іншими моделями), що свідчить про комплексність сучасних моделей оцінювання. Значну увагу приділено технікам попередньої обробки даних «feature selection» (33 входження), що є критичним етапом у побудові точних моделей скорингу.

Окрему групу становлять терміни, що відображають економічний і соціальний контекст проблеми, зокрема «financial inclusion» (32) та «fintech» (40), що підтверджує розширення досліджень у напрямі фінансових інновацій та доступності кредитних ресурсів.

Таким чином, результати аналізу ключових слів дозволяють ідентифікувати три основні напрями сучасних досліджень:

1. Традиційні підходи до оцінки кредитоспроможності, що ґрунтуються на фінансових коефіцієнтах та статистичних моделях.
2. Управління кредитними ризиками із застосуванням комбінованих методів.
3. Використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання у процесах оцінювання та прогнозування ризику неплатоспроможності.

Зазначені тенденції свідчать про перехід від класичних моделей кредитного аналізу до більш гнучких та адаптивних систем, інтегрованих із великими масивами даних та алгоритмами машинного навчання.

Перелік найбільш цитованих праць, пов'язаних з проблематикою кредитоспроможності бізнесу наведено в табл.1.4.

Таблиця 1.4

Перелік найбільш цитованих праць, пов'язаних з проблематикою
кредитоспроможності бізнесу

Наукові праці	Кількість цитувань
Burrell J. How the machine 'thinks': Understanding opacity in machine learning algorithms. <i>Big Data and Society</i> . 2016. № 3(1) [342]	1726
Lessmann S., Baesens B., Seow H.-V., Thomas L.C. Benchmarking state-of-the-art classification algorithms for credit scoring: An update of research. <i>European Journal of Operational Research</i> . 2015. № 247(1). P. 124–136 [346]	816
West D. Neural network credit scoring models. <i>Computers and Operations Research</i> . 2000. № 27(11-12). P. 1131–1152 [349]	807
Huang Z., Chen H., Hsu C.-J., Chen W.-H., Wu, S. Credit rating analysis with support vector machines and neural networks: A market comparative study <i>Decision Support Systems</i> . 2004. № 37(4). P. 543–558 [345]	783
Hand D.J., Henley W.E. Statistical classification methods in consumer credit scoring: A review. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series A. Statistics in Society</i> . 1997. № 160(3). P. 523–541 [344]	673
Baesens B., Van Gestel T., Viaene S., Suykens, J., Vanthienen J. Benchmarking state-of-the-art classification algorithms for credit scoring <i>Journal of the Operational Research Society</i> . 2003. № 54(6). P. 627–635 [341]	671
Thomas L.C. A survey of credit and behavioural scoring: Forecasting financial risk of lending to consumers. <i>International Journal of Forecasting</i> . 2000. № 16(2). P. 149–172 [347]	570
Desai V.S., Crook J.N., Overstreet Jr. G.A. A comparison of neural networks and linear scoring models in the credit union environment. <i>European Journal of Operational Research</i> . 1996. № 95(1). P. 24–37 [343]	411
Baesens B., Setiono R., Mues C., Vanthienen J. Using neural network rule extraction and decision tables for credit-risk evaluation. <i>Management Science</i> 2003. № 49(3). P. 312–329 [340]	391
Ustun B., Spangher, A., Liu, Y. Actionable recourse in linear classification <i>Fat. Proceedings of the 2019 Conference on Fairness Accountability and Transparency</i> . 2019. P. 10–19 [348]	361

Проведений наукометричний аналіз наукових публікацій, присвячених проблематиці оцінювання кредитоспроможності, дав змогу зробити висновок, що більшість робіт зосереджена на методичних і статистичних підходах до вивчення фінансового стану бізнесу, тоді як питання обліково-аналітичного забезпечення процесу оцінки кредитоспроможності залишаються недостатньо розкритими.

Для поглибленого дослідження цього аспекту було здійснено аналіз наукометричної бази за ключовими словами, що поєднують концепт «кредитоспроможність» та «облік», що дозволить виокремити наукові підходи

до інформаційної підтримки процесу кредитного аналізу та формування відповідних аналітичних систем. Сформульований нами пошуковий запит, дозволив відібрати публікації, в яких у назві, анотації або ключових словах містяться терміни «creditworthiness assessment», «credit risk evaluation» або «credit scoring», а також є згадка про «accounting» або «financial statement», що прямо вказує на обліковий аспект процесу оцінки кредитоспроможності.

В результаті проведеного аналізу було виявлено лише 5 публікацій з бухгалтерського обліку та/або фінансової звітності, в яких вони розглядалися у взаємозв'язку із оцінкою кредитоспроможності.

У книзі Olson & Wu (2008) бухгалтерський облік розглядається як частина системи управління ризиками, що включає кредитний ризик. Облік забезпечує дані, які використовуються для ідентифікації й оцінки кредитоспроможності [337].

У статті Abdou & Pointon (2011) фінансова звітність згадується як одне з ключових джерел даних для моделей кредитного скорингу. Автори порівнюють статистичні методи на основі фінансових показників, що прямо вказує на використання облікових даних для оцінки кредитоспроможності [307].

Giannopoulos & Aggelopoulos (2019) досліджують неплатоспроможність малих суб'єктів підприємництва у Греції, використовуючи мікроекономічні дані, в т.ч. фінансові звіти. Фінансовий аналіз використовується як основа для передбачення ризиків [318].

Krishna & Ravi (2019) застосовують машинне навчання (адаптивну диференціальну еволюцію) для вибору ознак у моделюванні кредитного скорингу. Це передбачає використання бухгалтерських змінних як вхідних параметрів [322].

Xu, Millo & Spence (2024) аналізують роль облікових посередників - суб'єктів, які трансформують бухгалтерську інформацію в числові рейтинги. Показано, як облік і звітність набувають значення в практиках кредитної оцінки через посередництво систем big data [327].

На жаль, в розглянутих публікаціях бухгалтерський облік згадується в

контексті кредитоспроможності фрагментарно, лише як джерело фінансових даних, без глибокого розкриття теоретичних, практичних, методичних і організаційних аспектів його ролі як інформаційної бази для управління зобов'язаннями в бізнесі. Відсутні міждисциплінарні дослідження, які б поєднували бухгалтерський облік підприємств і кредитну політику банків.

Отже, бухгалтерський облік у наукових публікаціях зарубіжних вчених в контексті формування інформаційної бази процесу оцінювання кредитоспроможності відіграє незначну роль як дослідницький осередок, а перебуває на периферії термінологічного поля й не утворює власного змістовного кластера. Його місце простежуються через термін «financial ratios», що свідчить про переважну зосередженість досліджень на аналітичних інструментах, що пов'язані з методологією облікового забезпечення.

Серед вітчизняних науковців різні сторони забезпечення оцінювання фінансового стану господарських організацій щодо боргових зобов'язань є важливим об'єктом дослідження в контексті вивчення проблематики понять категорій «платоспроможність», «кредитоспроможність» і «ліквідність», методик їх розрахунку та інтерпретації індикаторів, формування платіжних активів, організації облікового процесу розрахунків при придбанні економічних ресурсів та постачанні товарних об'єктів, відображення дебіторської і кредиторської заборгованості у фінансовій звітності.

Для визначення кола перспективних напрямів досліджень, що були авансовані вченими у попередніх публікаціях та виявлення не вирішених проблем в сфері забезпечення ефективного управління зобов'язаннями нами було проведено аналіз змісту наявних фахових наукових робіт за останні 10 років. При цьому, було враховано, що починаючи з 2016 року в Україні введено в дію нормативні положення, що забезпечують і на даний час визначають процес оцінювання фінансового стану позичальників та їх кредитоспроможності зі сторони банківських установ [103].

За підсумками проведеного контент-аналізу наукових публікацій вітчизняних вчених [7; 19; 26; 52; 67; 90; 145; 198; 263; 264] в сфері розгляду

питань з кредитоспроможності господарських організацій можна зробити наступні висновки:

1) у науковій літературі продовжується ведення дискусій по визначенню змісту понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» і «ліквідність», як між окремими вченими, так і щодо трактувань наявних в нормативно-рекомендаційних документах органів законодавчої і виконавчої влади;

2) наукові дослідження характеризуються розмежуванням підходів до оцінювання господарських організацій в розумінні трактування понять «платоспроможність» у їх відносинах, як правило, з постачальниками (підрядниками) та «кредитоспроможність» при визнанні у якості позичальників коштів в банківських установах;

3) за окремим напрямом досліджуються питання щодо розробки механізмів управлінської діяльності в сфері забезпечення стійкого формування необхідних обсягів платіжних активів, залучення зобов'язань в процесі придбання економічних ресурсів та надання товарних кредитів покупцям (замовникам);

4) домінують різноманітні підходи до вирішення проблем з розробки системи показників для оцінювання стану господарських організацій щодо можливості забезпечення своєчасних розрахунків при потребі залучення економічних ресурсів на умовах кредиторської заборгованості та в процесі контролю погашення зобов'язань;

5) значна увага серед наукових публікацій приділяється удосконаленню обліку дебіторської заборгованості як товарного кредиту, який надається покупцям (замовникам) та кредиторської заборгованості, що виникає у відносинах з постачальниками (підрядниками);

б) наукові дослідження в сфері кредитоспроможності не завжди демонструють перехід від традиційних фінансових коефіцієнтів до комплексних моделей, які враховують як кількісні, так і якісні фактори функціонування бізнесу. Для оцінювання кредитоспроможності пропонується використання традиційних зарубіжних моделей, які не враховують зовнішнє і внутрішнє

середовище в якому функціонують вітчизняні господарські організації і показники яких не гармонізовані з національною обліковою системою та часто не пристосовані до цифрової економіки;

7) ключовою проблемою оцінювання кредитоспроможності господарських організацій, яка потребує вирішення за допомогою наукових досліджень залишається забезпечення повного і достовірного формування облікової інформації, що характеризує бізнес-процеси придбання економічних ресурсів в постачальників (підрядників) і постачання товарних об'єктів покупцям (замовникам) та подання її у фінансовій звітності;

8) необхідно виокремити також факти використання в наукових працях застарілих економічних коефіцієнтів за якими визначається стан кредитоспроможності без урахування змін ринкового середовища та наявної можливості одержання користувачами інформаційних ресурсів на основі яких здійснюються аналітичні процедури з наголошенням надмірної орієнтації в оцінюванні на експертні думки кредитних аналітиків. Вивчення кредитоспроможності вимагає використання системного підходу направлено на залучення до оцінювання збалансованої сукупності показників та скорингових моделей з урахуванням адаптивності методів до галузевих і регіональних особливостей бізнесу, а також нестандартних ситуацій воєнної економіки.

Для поглиблення розуміння стану вивчення проблем обліково-інформаційного і аналітичного забезпечення оцінювання кредитоспроможності узагальнимо більш детально результати наявних наукових досліджень в цій сфері.

Свиноус І., Левандівський, О., Туржанський В. та Гаврик О. [264] розглядають потребу для формування інформації при оцінюванні кредитоспроможності складати місячну аналітичну внутрішню звітність в складі балансу, звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів.

Ведення таких форм звітності є доцільним за допомогою додаткової бухгалтерської комп'ютерної програми, що буде формувати необхідну

інформацію в управлінському обліку паралельно з відображенням господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку. На основі отриманих даних мають формуватися оперативні та прогнозні графіки кредитоспроможності підприємства.

Гайдучок Т.С. акцентує увагу на розробці системі завдань обліково-інформаційного забезпечення управління кредитоспроможності, які спрямовуються на вдосконалення методів збору і аналізу даних, автоматизацію фінансового моніторингу та впровадження сучасних інформаційних технологій [26].

До основних завдань ефективного управління кредитоспроможністю за результатами досліджень Гайдучок Т.С. [26] віднесла:

- формування достовірної та актуальної фінансової інформації про стан підприємства;
- автоматизацію облікових процесів для забезпечення оперативного моніторингу платоспроможності;
- аналіз та прогнозування змін у фінансовому стані підприємства;
- розробку інструментів оцінки ризиків та підвищення фінансової стійкості;
- визначення критеріїв та показників кредитоспроможності для обґрунтованих управлінських рішень.

Саух І. В. та Виговський В. Г. [263] провели критичний аналіз існуючих методичних підходів до аналітичного забезпечення кредитоспроможності та виокремили складності імплементації їх в практичну діяльність вітчизняного бізнесу, зокрема: неврахування специфіки господарської діяльності українських підприємств; надання пріоритетного значення або кількісним, або якісним показникам; відсутність комплексної характеристики кредитоспроможності за збалансованою системою показників; різноспрямованість вибору аналітичних показників для розрахунку інтегральних індикаторів стану кредитоспроможності. Автори обґрунтували перспективність впровадження внутрішнього бально-рейтингового методу, орієнтованого на формування

інтегрального показника кредитоспроможності, що враховує специфіку діяльності бізнесу, містить формалізовані та неформалізовані показники та ідентифікує рівень кредитного ризику.

Мулик Т., Гуцаленко Л. та Мулик Я. [145] здійснили дослідження системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства в умовах цифровізації. Системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю на їх думку включає в себе сукупність методів, прийомів та інструментів спрямованих на:

- збір та реєстрацію інформації про активи, зобов'язання і капітал підприємства;
- аналіз зібраної інформації;
- прогнозування майбутніх потоків коштів;
- розробку управлінських рішень щодо покращення ліквідності та платоспроможності.

Функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю має відбуватися на сукупності відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства. Основними вимогами формування обліково-аналітичної інформації для управління ліквідністю і платоспроможністю є: адресність; адаптивність, достовірність, доступність, достатність, зрозумілість, конфіденційність, корисність, повнота, своєчасність, систематичність.

На думку авторів, у процесі обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю збирається інформація про наявність грошових коштів та їх операційні, інвестиційні і фінансові потоки, дебіторську і кредиторську заборгованість, яка оцінюється за допомогою аналітичних процедур.

Для покращення системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю в умовах цифровізації автори пропонують використовувати наступні технології: хмарні обчислення, штучний інтелект,

інтернет речей, аналітику великих даних, блокчейн. При цьому відкриваються можливості (доступ до даних, нові методи аналізу, автоматизація) та виклики (складність даних, конфіденційність, етичні міркування).

Коцераба Н. В. [90] в контексті аудиту платоспроможності розробив характеристику фактографічного інформаційного забезпечення, приблизний зміст платіжного календаря як елементу оперативного фінансового плану, та критерії оцінювання ризику зниження або втрати можливості погашення господарською організацією боргових зобов'язань.

Іонін Є. Є. [67] виходячи з вимог базових концепцій міжнародних стандартів фінансової звітності запропонував аналітичний інструментарій та аналітичні процедури для діагностики платоспроможності на основі потенційних грошових потоків, позитивного потенційного чистого грошового потоку, які знаходять відображення у робочому капіталі, наявності власних оборотних коштів, фінансових коефіцієнтах мобільності та забезпечення, коефіцієнті концентрації власного капіталу.

Єршова Н. та Грінько А. [52] запропонували модель облікового забезпечення прийняття фінансових рішень, як інструменту, що сприятиме покращенню управління платоспроможністю.

Прийняття фінансових рішень при управлінні платоспроможності потребує структурування інформації через форми управлінської звітності. Для підвищення якості облікового забезпечення управління платоспроможністю необхідний аналітичний формат фінансової звітності на основі створення програмних продуктів з автоматизації процесів складання управлінської звітності.

Важливу роль в обліково-інформаційному забезпеченні кредитоспроможності займають дослідження окремих авторів щодо об'єктів і процесів пов'язаних з оцінюванням стану господарських організацій здійснювати погашення зобов'язань перед кредиторами.

До основних напрямів цих досліджень належать удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості [72; 83; 89; 167; 221; 272],

грошовими коштами [97] та оборотними активами [96].

Костякова А. А. [89] пропонує для поліпшення оцінювання кредиторської заборгованості з метою управління кредитоспроможністю:

✓ деталізувати рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунками першого порядку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» та другого: 631.1 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками;

✓ здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців;

✓ доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

Кузнєцова Т. В. та Лук'янчук Ю. А. [96] звернули увагу на управління окремими структурними елементами оборотних активів як інструменту забезпечення платоспроможності.

Невід'ємною складовою процесу управління оборотними активами є оптимізація їх обсягу на основі консервативного, помірною і агресивного методів. З метою якісного управління дебіторською заборгованістю господарській організації слід сформувати ефективну кредитну політику щодо розрахунків з покупцями (замовниками). При побудові кредитної політики варто мати на увазі такі фактори, як рівень платоспроможності покупців, кон'юнктура товарного ринку, можливості збільшення виробничої програми за рахунок надання кредиту, правові умови стягнення боргів, імовірність настання кредитного ризику.

Кузь В. І. та Кіцен Т. О. [97] з'ясували важливість організації аналітичного обліку грошових коштів на основі якого формується інформаційне забезпечення управління платоспроможністю.

З метою формування даних обліку про надходження та витрачання грошових коштів в контексті забезпечення платоспроможності слід сформувані окремі синтетичні і аналітичні рахунки та субрахунки відповідно до джерел надходження та напрямів витрачання грошових коштів в розрізі видів діяльності, обслуговування виробничих програм, стратегічних напрямів розвитку.

Доцільним буде відкриття управлінського рахунку 32 «Грошові потоки в розрізі видів (напрямів) діяльності», до якого мають бути відкриті такі субрахунки як: 321 «Грошові потоки від операційної діяльності», 322 «Грошові потоки від фінансової діяльності» та 323 «Грошові потоки від іншої діяльності».

Попова В.Д. та Кузь В.І. [221] довели необхідність поділу дебіторської заборгованості покупців і замовників за термінами погашення та ймовірністю неповернення, що забезпечить можливість організації аналітичного обліку за наведеними класифікаційними ознаками. Для потреб оцінювання платоспроможності визначили перелік кореспонденцій рахунків з аналітичного обліку дебіторської заборгованості, які дадуть можливість облікового відображення нормальної, сумнівної та безнадійної заборгованості за термінами погашення (термінами прострочення платежів), а також забезпечать перспективи в рамках облікового процесу формування показників управлінської бухгалтерської звітності як елементів інформаційного забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання.

Кармазіна Н. В. [72] провела дослідження, що дозволила визначити основні недоліки існуючої системи обліку дебіторської заборгованості:

1) рекомендовані в нормативних документах підходи до обліку дебіторської заборгованості не враховують специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання;

2) невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості та оцінки поточної дебіторської заборгованості;

3) застосування для вітчизняних підприємств традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди є доцільним через

відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами;

4) непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів, які передбачені в НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» до обліку на вітчизняних підприємствах, і, виходячи з цього, формуються не достовірні дані про дебіторську заборгованість в балансі.

Кармазіна Н. В. [72] вважає, що створення ефективної моделі обліку дебіторської заборгованості дозволить уникнути ризиків неплатоспроможності і зниження показників ліквідності.

Коновалова К.Т. та Макарова А.С. [83] у своїй праці розкривають основні напрями щодо удосконалення обліку з постачальниками і підрядниками.

Найважливішим з погляду управління є розподіл кредиторської заборгованості на довгострокову та поточну. Для поточної кредиторської заборгованості пропонується її поділ за термінами виникнення: до 30 днів; від 31 до 90 днів; від 91 до 180 днів і більше півроку, що дозволить виділяти протерміновану, сумнівну та безнадійну заборгованість.

Для здійснення повного контролю над кредиторською заборгованістю є необхідність введення аналітичних рахунків до субрахунків рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» щодо заборгованості з майбутньою, відстроченою та простроченою оплатою.

Важливим елементом управління кредиторською заборгованістю є правильний і своєчасний аналіз, основою якого може бути відомість розрахунків із постачальниками і підрядниками та платіжний баланс.

Онищенко О. В., Ткаченко І. В. та Здор Б. Ю. [167] пропонують здійснювати управління дебіторською заборгованістю на основі інформації управлінського обліку, яка має містити такі елементи, як аналіз фактичного стану розрахунків з дебіторами, аналіз клієнтів (фінансовий стан звітності, їхнє становище на ринку, наявність неофіційних даних), вибір типу кредитної політики (лояльна, помірна, агресивна) і детальне їх обґрунтування, застосування знижок за скорочення терміну розрахунків та штрафних санкції за

його порушення.

Підсумовуючи проведені дослідження наукових публікацій необхідно наголосити, що незважаючи на постійну увагу вітчизняних вчених до питань удосконалення відносин бізнесу у сфері стосунків з постачальниками і покупцями проблема об'єктивного оцінювання кредитоспроможності господарських операцій продовжує ускладнюватися низкою чинників, зокрема: не повнотою облікової інформації, відсутністю єдиних підходів до розбудови оціночних показників та їх інтерпретації як системи, можливостями використання скорингових моделей, швидкими змінами ринкових умов, а також впливом макроекономічних і політичних ризиків.

У зв'язку з цим виникає необхідність подальших розробок і удосконалення існуючих методик оцінки кредитоспроможності, що дозволить підвищити достовірність одержаних результатів і адаптувати процес аналізу до реалій цифрової економіки та можливостей інформаційної системи бухгалтерського обліку. Все більшої популярності повинні набувати методи оцінювання кредитоспроможності засновані на цифрових технологіях та використання збалансованої системи показників і економіко-математичних моделей.

1.3. Сутнісна характеристика та класифікація кредитоспроможності господарської організації

В умовах сучасних економічних викликів та кризового стану економіки України господарським організаціям стає все важче підтримувати стабільно самодостатню господарську діяльність, якісно і вчасно виконувати зобов'язання. Суб'єкти господарювання через проблеми, що виникають в процесах придбання (одержання) ресурсів і постачання товарних об'єктів покупцям (замовникам) функціонують на межі банкрутства.

Визнання господарської організації банкрутом пов'язано з втратою її можливості здійснювати і своєчасне погашення боргових зобов'язань та забезпечувати подальше стабільне автономне функціонування і необхідний рівень економічної безпеки.

Банкрутство – на основі законодавчого тлумачення, це неспроможність господарської організації погасити вимоги кредиторів після настання встановленого строку інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури [80].

Для попередження загроз банкрутства перед господарською організацією першочерговою ціллю задля виживання стає необхідність постійного моніторингу і вивчення стану проблем, які виникають у процесах розрахунків з суб'єктами джерел фінансових ресурсів щодо зобов'язань і у відносинах з покупцями (замовниками) як дебіторами.

Одержання економічних ресурсів господарською організацією на основі зобов'язань передбачає як необхідну умову оцінку її кредитної спроможності виконувати функції позичальника. Ця процедура має бути обов'язковою, а її результати істотно впливають на ефективність господарської діяльності кредиторів серед яких головну роль для бізнесу відіграють постачальники (підрядники) і позичальники грошових коштів. Для господарської організації оцінка її кредитної спроможності також важлива як майбутнього позичальника, оскільки від її результату залежить чи постачальники (підрядники) та/або позичальники товарів і грошових коштів нададуть їй економічні ресурси під боргове зобов'язання.

Оцінювання стану розрахунків господарської організації при здійсненні бізнес-процесів придбання ресурсів і постачання товарних об'єктів, насамперед, вимагає запровадження в теорію і практику управлінської діяльності бізнесу відповідного терміну, який має визначати якість відносин господарюючої структури з її кредиторами і дебіторами.

За роки незалежності України з розвитком ринкових відносин у вітчизняне законодавство, науку і практику для оцінювання здатності господарської організації виконувати свої платіжні зобов'язання увійшли декілька термінів з великою кількістю сутнісних тлумачень.

Серед таких термінів на законодавчому і науковому рівні в основному виділяються три економічні категорії: платоспроможність, кредитоспроможність, ліквідність.

На нормативно-рекомендаційному рівні поняття «кредитоспроможність» вперше згадувалося в документах НБУ, які наразі втратили чинність [204; 217; 218]. В них кредитоспроможність трактувалась як здатність в повному обсязі і у визначений термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [204], наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і проценти з ним в повному обсязі та в обумовлені договором строки [218], наявність у боржника (контрагенту банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [217].

На сьогодні, серед діючих нормативно-рекомендаційних документів лише в двох наявні тлумачення дефініції «кредитоспроможність». Так, зокрема, кредитоспроможність розглядається як правовий і господарсько-фінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені строки [256] та визначається як наявність у підприємств передумов для отримання кредиту [117].

В нормативно-рекомендаційних актах, які регламентують процес оцінювання стану спроможності господарської організації сплачувати зобов'язання використовується також термін «платоспроможність». В цьому аспекті цю дефініцію використовують різні органи влади як здатність своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань [206], здатність підприємства своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями [117], спроможність здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності [120].

Поняття «ліквідність» в контексті категорії, що забезпечує спроможність господарської організації сплачувати зобов'язання в нормативно-рекомендаційних документах використовується у розумінні здатність забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між строками і сумами [212] та як здатність розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші [117].

В цілому, наявні визначення термінів «кредитоспроможність», «платоспроможність» та «ліквідність» в діючих вітчизняних нормативно-рекомендаційних документах узагальнено в Додатку В.

Виходячи з вітчизняних нормативно-рекомендаційних актів, що забезпечують оцінювання господарських організацій, які передбачають одержувати активи на умовах зобов'язань, а також, можливість їх погашення у встановлені строки, науковці також виокремлюють для оцінювання стану зобов'язань бізнесу терміни «кредитоспроможність», «платоспроможність» і «ліквідність» з різними критеріями до трактування їх змістовної характеристики.

Результати проведеного контент-аналізу трактувань дефініцій «кредитоспроможність», «платоспроможність» і «ліквідність» щодо їх змісту, які використовуються наукових дослідженнях наведено в табл. 1.5 - 1.7.

Дослідження проблем визначення сутності, відмінностей та спільних ознак понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» активно здійснюється вітчизняними науковцями протягом всього періоду незалежності України.

Огляд теоретико-практичних праць з проблем управління платоспроможністю, кредитоспроможністю та ліквідністю господарських організацій свідчить, що дослідження цих категорій як базисних елементів, які характеризують рівень спроможності бізнесу користуватися послугами кредиторів та погашати наявні зобов'язання здійснювали відомі вітчизняні науковці, зокрема, Багацька К. В. [5], Винятинська Л. В. [21], Волощук Р. Є. [200], Гербич Л. [30], Говорушко Т. А. [5], Дорогань-Писаренко Л. О. [284], Жукевич С. М. [105], Ковальова К. [94], Кубецька О. М. [93], Кужелев М. [94], Лучко М. Р. [105], Майборода І. С. [106], Маркович Т. Г. [108], Нетребчук Л. [30], Новіченко Л. [162], Нусінова В. Я. [286], Овчелупова О. М. [163], Олесенко І. С. [164], Остапенко Т. М. [93], Погріщук Г. Б. [200], Правдюк М. В. [229], Прянишникова М. В. [252], Сніткіна І. А. [267], Титомир І. О. [277], Тютюнник Ю. М. [284], Фаріон А. І. [105], Харченко О. С. [288], Шеремет О. О. [5] та інші.

Таблиця 1.5

Підходи до визначення поняття «кредитоспроможність», що пропонувалися науковцями за результатами проведених досліджень

Автори	Характеристика змісту поняття
Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. [200, с. 198]	сукупність умов виконувати боргові зобов'язання
Прянишникова М. В. [252, с. 72]	здатність розраховуватися за зобов'язаннями
Кубецька О. М., Остапенко Т. М. [93, с. 121].	здатність вчасно і повністю розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями
Багацька, К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. [5, с. 198]	здатність своєчасно і в повному обсязі погашати заборгованість по кредиту, у визначенні того рівня ризику, який банк готовий на себе взяти
Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. [284, с. 263]	спроможність розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошима
Нусінова В. Я. [77, с. 286]	здатність повернути запозичені ресурси
Овчелупова О. М. [163]	комплексний показник, що відображає спроможність позичальника одержати кредит, повернути його своєчасно і в повному обсязі відповідно до умов кредитної угоди, тобто погасити свої боргові зобов'язання перед комерційним банком
Маркович Т. Г. [108]	комплексний оціночний показник, який розкриває здатність одержання кредиту потенційним позичальником відповідно до вимог конкретних умов за договором, в контексті реалізації можливостей і забезпечення інтересів кредитора. Дане формулювання дефініції кредитоспроможності означає, що підхід до оцінки кожної потенційної кредитної операції має бути суто індивідуальним, коли, зокрема, у клієнта банку враховується здійснення ним зовнішньоекономічної діяльності та її напряму (зовнішньоекономічні угоди: суми; термін дії; країна; банк, що забезпечує розрахунки тощо).
Майборода І. С. [106]	фінансові і правові можливості позичальника залучати позикові кошти, та забезпечення в умовах невизначеності і специфічних галузевих, регіональних, а також індивідуальних особливостей діяльності суб'єктів підприємництва повернути кредит з відсотками у строк, встановлений договором
Титомир І. О. [277]	здатність добровільно розраховуватись за зобов'язаннями за рахунок результатів своєї господарської діяльності

Таблиця 1.6

Підходи до розуміння поняття «платоспроможність», що пропонувалися науковцями за результатами проведених досліджень

Автори	Характеристика змісту поняття
Кубецька О. М., Остапенко Т. М. [93, с. 120]	можливість і здатність своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми і зовнішніми партнерами, а також державою
Багацька, К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. [5, с. 164]	можливість наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання
Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. [284, с. 141]	можливість погашати наявними грошовими коштами поточні зобов'язання негайно, за першою вимогою кредиторів
Нусінова В. Я. [286, с. 82]	присутність грошових коштів та їх еквівалентів для погашення у визначений строк та в повному обсязі боргових зобов'язань
Олесенко І. С. [164, с. 34-35]	важлива характеристика його фінансового стану, фінансового потенціалу, необхідна умова фінансової безпеки, при якій підприємство здатне виконувати у повному обсязі, у встановлений термін свої короткострокові та довгострокові зобов'язання, не порушуючи фінансову рівновагу та одночасно продовжуючи фінансування своєї операційної діяльності.
Сніткіна І. А. [267, с. 36]	здатність суб'єкта господарювання своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми поточними борговими зобов'язаннями за рахунок наявних ресурсів із збереженням безперебійного здійснення основних процесів функціонування підприємства і підвищення ефективності діяльності
Харченко О. С. [288, с. 32]	здатність в системі фінансової безпеки підприємства виконувати фінансові зобов'язання завдяки використанню грошових коштів, їх еквівалентів, короткострокових фінансових інвестицій та інших високоліквідних активів у повному обсязі та у встановлений термін, що нівелює настання ситуацій кредиторської та дебіторської залежності як передумови зниження рівня фінансової безпеки.
Винятинська Л. В. [21, с. 40]	важлива узагальнююча характеристика фінансового стану підприємства, що забезпечує виконання фінансового плану (зокрема: планів грошової виручки та прибутку, недопущенням вилучення засобів із обороту, впровадженням режиму економії і принципів господарського та внутрішньогосподарського розрахунку, прискоренням руху оборотних засобів і недопущенням утворення зайвих запасів), тобто забезпечує безперервну діяльність господарської одиниці або засвідчує неспроможність (у випадку відсутності необхідної суми грошових коштів), що може призвести до банкрутства, примусового погашення заборгованості і втрати певних прав як акціонерами, так і кредиторами.

Таблиця 1.7

Підходи до визначення поняття «ліквідність», що пропонувалися науковцями за результатами проведених досліджень

Автори	Характеристика змісту поняття
Правдюк М. В. [229, с. 128]	формування платіжних засобів для виконання зобов'язань
Кубецька О. М., Остапенко Т. М. [93, с. 361]	здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань
Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. [105, с. 124]	спроможність будь-якого з активів трансформуватися в гроші (кошти)
Багацька, К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. [5, с. 164]	здатність розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями шляхом перетворення активів в гроші
Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. [284, с. 141]	здатність розраховуватися за поточними зобов'язаннями і забезпеченнями шляхом перетворення активів в гроші
Нусінова В. Я. [286, с. 82]	здатність перетворити активи на грошові кошти та їх еквіваленти без втрати їх ринкової вартості та в обсязі заборгованості

Результати аналізу щодо змістовного викладення сутнісних характеристик категорії «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» законодавцями і науковцями в теоретико-нормативному контексті свідчать про значну різноманітність позицій в тлумаченні цих понять.

При цьому, в нормативно-рекомендаційних актах (Додаток В) платоспроможність визначається як здатність підприємства своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, кредитоспроможність – передумова для одержання кредиту і його погашення, ліквідність – можливість забезпечити сплату боргів грошовими коштами.

На основі, морфологічної декомпозиції понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» зміст яких розглядається науковцями можна виділити низку наступних складових компонентів:

- кредитоспроможність – сукупність умов, здатність, спроможність, комплексний показник, фінансові і правові можливості господарської організації одержувати кредит, погашати його або всі свої зобов'язання;
- платоспроможність – можливість, здатність, наявність грошових коштів,

важлива характеристика фінансового стану, що забезпечує господарській організації своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за своїми поточними борговими зобов'язаннями;

- ліквідність – характеризує господарську організацію в контексті процесів забезпечення формування платіжних засобів, здатності в найкоротший час і з найменшими витратами перетворити активи в грошові кошти та використати їх для оплати зобов'язання.

Аналіз складових компонентів розглянутих категорій понять свідчить про використання у вітчизняному, як законодавчому, так і науковому середовищі двох майже тотожних термінологічних понять, «кредитоспроможність» і «платоспроможність», що характеризують здатність господарської організації одержувати активи у борг і погашати зобов'язання. Щодо поняття «ліквідність», то його використовують для характеристики активів як засобів за допомогою яких виконуються зобов'язання. При цьому, іноді «ліквідність» вважається більш містким поняттям ніж «платоспроможність», а їх показники використовуються як тотожні в аналітичних розрахунках [75; 77].

Отже, існує певна складність розуміння сутності таких взаємопов'язаних економічних категорій як «кредитоспроможність», «платоспроможність» та «ліквідність», що призводить до термінологічної плутанини і створює різні труднощі при застосування цих показників для оцінювання господарських організацій.

Певним чином проблеми трактування понять «кредитоспроможність», «платоспроможність» та «ліквідність» для використання при оцінюванні господарських організацій можна вирішити за умови впорядкуванні їх змістовної сутності відповідно до термінологічних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також наявних тлумачних визначень в словниках української мови.

Визначення понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» і пов'язаних ними слів в Академічному словнику української мови наведені в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Визначення понять «платоспроможність»,
«кредитоспроможність» і «ліквідність» та пов'язаних з ними термінів
у Академічному словнику української мови

Терміни	Характеристика змісту поняття
1	2
Кредитоспроможність	Властивість за значенням кредитоспроможним – який заслуговує довір'я кредиторів; здатний, спроможний повернути борг
Платоспроможність	Спроможність заплатити за куплене, своєчасно покривати свої грошові зобов'язання
Платоспроможний	Який має досить коштів щоб заплатити за куплене. Спроможний своєчасно покривати свої грошові зобов'язання
Ліквідність (ліквідний)	Який легко реалізується, обертається на готові гроші.
Спроможність	Здатність до здійснення чого-небудь. Наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь. Матеріальна можливість
Спроможний	Який має здатність виконувати, здійснювати, робити, і т. ін. що-небудь
Здатний	Який може, уміє здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином
Зобов'язання	Поставлене перед собою завдання, обіцянка, які неодмінно повинні бути виконані
Плата	Відшкодування вартості одержаного або використаного; те, чим відшкодовують
Платіж	Виплата грошей як розрахунок за що-небудь придбане, використане і т. ін.; плата
Кредитор	Той, хто надає кредит; позикодавець
Позикодавець	Той, хто дає кому-небудь щось у позику
Позичальник	Той, хто бере у кого-небудь щось у позику
Кредит	Права сторона бухгалтерського рахунку, де записують усі витрачені цінності, а також борги й видатки, зазначені в цьому рахунку; протилежне дебет
	Надання в борг матеріальних цінностей, грошей; позика
Позика	Те, що взяте або дане в борг
Борг	Те, що взяте в позику; позичене
Заборгованість	Наявність боргу

Джерело: узагальнено автором за Академічним тлумачним словником української мови

[1]

Академічний тлумачний словник української мови трактує поняття «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» наступним чином [1]: платоспроможний – спроможний своєчасно покривати свої грошові

зобов'язання; кредитоспроможний – здатний, спроможний повернути борг; ліквідний – який легко реалізується, обертається на грошові гроші.

Контент-аналіз підходів щодо трактування термінів «платоспроможність», «кредитоспроможність» та «ліквідність» окремими авторами, тлумачним словником української мови і у нормативно-рекомендаційних документах свідчить, що вони ототожнюються [105; 121] або розмежовуються [252; 284; 286], а також характеризуються спільними та відмінними змістовними ознаками, які засвідчують про їх спорідненість [30; 93; 162].

Зміст поняття кредитоспроможності почало формуватися у XVIII ст., коли відомий вчений-економіст Н. Х. Бунге в своїй роботі [16] розглянув цю дефініцію як здатність клієнта-позичальника відтворювати кошти для погашення боргу. При цьому, Н. Х. Бунге відзначав тісний взаємозв'язок між кредитоспроможністю та нерухомістю, яку використовує бізнес і яка є гарантією повернення боргу.

Щодо сучасних теоретичних надбань вітчизняних вчених-економістів трактування цієї категорії, то єдина думка і наукове обґрунтування, на жаль, відсутнє.

В загальному розумінні економічну сутність кредитоспроможності підприємства дослідники розглядають з трьох позицій:

- позичальників – це здатність їх своєчасно повернути борг;
- кредиторів – сукупність вимог, яким має відповідати економічний стан підприємства, щоб одержати позику і вчасно її повернути з дотриманням умов кредитного договору;
- комплексного підходу – взаємної дуальної оцінки позичальника спільно їм та кредитором.

Щодо окремих дослідників, то Ніколаєва А.М. [161] визначає кредитоспроможність як: комплексну характеристику позико отримувача за сукупністю критеріїв, рівень яких має забезпечувати можливість отримати кредит і своєчасно його повернути з відсотками відповідно до умов договору.

Погріщук Г. Б. і Волощук Р.Є. [200] здійснили контент-аналіз змісту поняття кредитоспроможності за науковими дефініціями по результатах 25 наукових

публікацій 41 автора. Як свідчить проведений огляд літератури всі вчені пов'язують поняття кредитоспроможність з кредитуванням як в розумінні комплексної характеристики, так з позиції позико отримувача і з позиції кредитора.

При трактуванні кредитоспроможності позикоотримувача вона характеризується як його змога, спроможність, здатність, можливість, умова, передумова розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

Трактування кредитоспроможності з позиції кредиторів автори визначають як оцінювання можливості позикоотримувача розраховуватися щодо наявних боргів.

Погріщук Г.Б. і Волощук Р.Є. [200] вважають, що поняття кредитоспроможності необхідно розглядати комплексно як характеристику дуальних відносин, що дозволяють позикоотримувачу одержати кредит, а кредитору – його надати.

За трактуванням авторів [286], які вважають терміни кредитоспроможність та платоспроможність не тотожними, оскільки, на їх думку, перше поняття – це розраховуватися лише за кредитними зобов'язаннями, а друге – за всіма видами зобов'язань, виникає питання, а як виділити для їх розрахунку та оцінювання окремі ліквідні платіжні активи і зобов'язання.

На нашу думку, всі три поняття характеризують одне комплексне завдання бізнесу – його спроможність одержувати активи в борг і повертати наявні зобов'язання кредиторам, які як об'єкти відображаються за суб'єктами у статтях пасиву балансу.

Для розмежування понять «кредитоспроможність» і «платоспроможність», насамперед, необхідно чітко обґрунтувати, що підлягає поверненню і покласти його об'єктну характеристику у формування змісту цих термінів. Об'єкти, що підлягають поверненню знаходяться в пасиві балансу під загальною назвою «Зобов'язання», які за структурою характеризуються позиками (кредитами), що надають бізнесу тимчасові (поточні) інвестори при постачанні економічних ресурсів на поворотній основі.

Для обліку зобов'язань в бухгалтерському обліку використовуються пасивні

рахунки на яких їх формування (збільшення) відображається кредитовими записами, а залишок визначається як кредиторська заборгованість

Інвестування активів у господарську організацію на поворотній основі через процес кредитування здійснюють фінансово-кредитні установи при наданні позик, постачальники шляхом формування кредиторської заборгованості, персонал – як заборгованість з нарахованих доходів працівникам, державні і територіальні органи виконавчої влади щодо податкових платежів і зобов'язань.

За об'єктами, які визначають зобов'язання, що відображаються в пасиві балансу та по кредиту пасивних бухгалтерських рахунків формуються кредитори господарської організації за двома видами кредитів: фінансовий і товарний (комерційний).

Фінансовий кредит надається господарським організаціям грошовими коштами, як правило, фінансово-кредитними установами [201]. У даному контексті необхідно звернути увагу, що законодавство допускає кредитування одного кредитування іншим [292].

Товарне (комерційне) кредитування є головним інструментом господарської організації як продавця при постачанні товарних об'єктів покупцям, так і в процесі придбання активів чи одержання авансів.

Відповідно до Податкового кодексу України товарний кредит – це товари (роботи, послуги), що передаються у власність осіб на умовах договору, що передбачає відстрочення остаточних розрахунків на визначений строк та під процент. Він передбачає передання права власності на товари (роботи, послуги) покупцеві (замовникові) у момент підписання договору або в момент фізичного отримання товарів (робіт, послуг) таким покупцем (замовником), незалежно від часу погашення заборгованості [201].

У цивільному законодавстві [292] відсутнє поняття «товарний кредит», однак прописано особливості договору купівлі-продажу товару в кредит. Товарний кредит – це різновид комерційного кредиту за договором купівлі-продажу щодо якого покупець розраховується за отримані товари (виконані роботи, надані послуги) не відразу, а з відстроченням платежу [292]

Товарний (комерційний) кредит у більшості випадків дуже тісним чином

пов'язаний з банківським та трансформується в нього [10].

Слід зазначити, що у науковому середовищі терміни «товарний кредит» та «комерційний кредит» ототожнюються та є синонімами. Приставкою «комерційний» робиться наголос на те, що кредит виник (виникає) в результаті здійснення продажу товару продавцем покупцю [10].

В процесі відносин господарської організації з кредиторами з'являються боргові кредиторські зобов'язання, які необхідно погасити своєчасно та в повному обсязі.

Зобов'язання – це не що інше, як кредиторська заборгованість (борг кредиторам), що виникає в результаті залучення активів від моменту їх одержання до погашення за них заборгованості. Заборгованість господарської організації в результаті залучення активів в господарську діяльність називається кредиторською, а самі постачальники будь-яких ресурсів – кредиторами. Зобов'язання – це вимога кредиторів стосовно активів господарської організації, погашення якої призводить до вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди.

Результати дослідження свідчать, що поняття кредитоспроможність насамперед пов'язане із терміном «позичальник» [1], тобто, тим хто бере у когонебудь щось у позику. Під «щось» необхідно розуміти трактування поняття позики щодо грошей, матеріальних і нематеріальних цінностей, вартості робочої сили, робіт і послуг та інших об'єктів (речей), які формують за пасивом балансу зобов'язання [292].

Отже, всі зобов'язання господарської організації формуються кредитами, що надаються кредиторами, а тому її здатність їх одержувати і сплачувати має оцінюватися поняттям «кредитоспроможність», якою характеризується бізнес.

Оцінювання здатності господарської організації погашати свої зобов'язання має відбуватися на основі послідовних механізмів формування активів, що авансуються в бізнес та їх ліквідності, забезпечення кредитоспроможності і платоспроможності (рис. 1.14).

Величина платіжних активів та їх ліквідність виступають в ролі своєрідного регулятора, що визначає кредитоспроможність бізнесу

господарської організації та її платоспроможність щодо окремих кредиторів, які відображаються за аналітичними рахунками в бухгалтерському обліку.

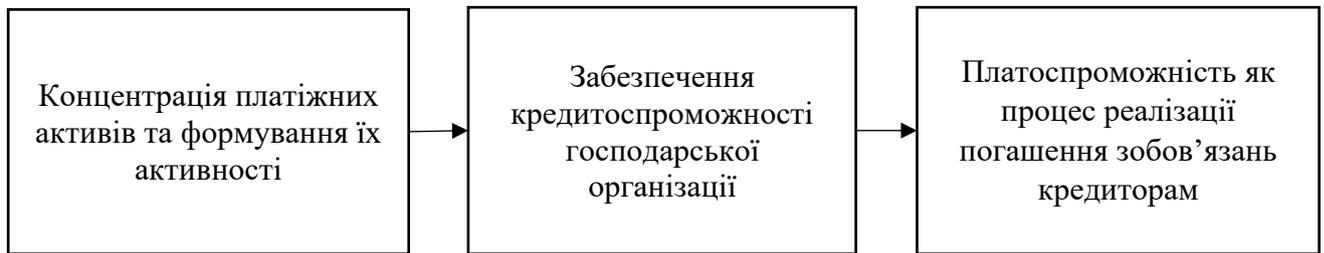

Рис. 1.14. Управлінський механізм та індикатори забезпечення оцінювання здатності господарської організації здійснювати формування та погашення зобов'язань

Джерело: власна розробка автора

Основою здатності господарської організації сплачувати зобов'язання є наявні обсяги платіжних активів та рівень їх ліквідності, оскільки економічні ресурси постійно взаємодіють із одержаними кредитами. До ключових ознак взаємодії ліквідних активів і поточних зобов'язань в результаті якої формується кредитоспроможність і платоспроможність необхідно віднести: наявність зв'язку і двосторонність взаємовідносин; визначеність кола завдань на вирішення яких взаємодія спрямована; активний і цілеспрямований характер, що направлений на певний результат.

Ліквідність – це величина і стан активів господарської організації, що забезпечують загальний рівень її кредитоспроможності, яка впливає на платоспроможність щодо окремих кредиторів. Рівень ліквідності активів, що можуть забезпечувати погашення боргів формує обсяги платіжних економічних ресурсів господарської організації, які можуть використовуватися для сплати поточних зобов'язань. Коефіцієнт ліквідності активів визначається відношенням наявних у господарської організації-позичальника економічних ресурсів, які необхідні кредиторам до загальної вартості ліквідних платіжних активів, що можуть забезпечувати погашення поточних зобов'язань. Показник ліквідності характеризується величиною в межах від 0 до 1, тобто, як відсутністю ліквідних активів необхідних кредиторам і можливістю використання всієї вартості наявних платіжних активів для погашення боргів.

Кредитоспроможність – це здатність господарської організації як позичальника забезпечити своєчасне виконання всіх своїх зобов'язань, яка визначається збалансованістю між сумами і строками погашення розміщених ліквідних активів та сумами і строками необхідності виконання зобов'язань.

Механізми забезпечення здатності господарської організації як позичальника сплачувати зобов'язання та здійснювати оцінювання кредитоспроможності і платоспроможності і формувати відносини з кредиторами відображені на рис. 1.15-1.16.

Платоспроможність – це оперативний процес реалізації кредитоспроможності господарської організації як позичальника відносно окремих кредиторів щодо сплати боргів.

Поняття «платоспроможність» можливо використовувати для характеристики виконання зобов'язань відносно окремих кредиторів з урахуванням рівня кредитоспроможності господарської організації та інших факторів, що визначаються індивідуальними відносинами з кредитором.

При цьому, фактичний рівень платоспроможності визначається на основі кредитоспроможності господарської організації, який по відношенню до черговості погашення боргу може коригуватися залежно від впливу інших пріоритетних факторів позитивного і негативного характеру, що притаманні індивідуальним відносинам з кредитором та регулюються як законом, так і внутрішніми рішеннями позичальника.

Пріоритетність щодо фактичної платоспроможності господарської організації відносно її кредиторів може виникати за умови якщо економічних ресурсів недостатньо для одночасного погашення всіх зобов'язань, тобто рівень кредитоспроможності розрахований як відношення збалансованих платіжних активів і платіжних зобов'язань відповідного оціночного періоду менше 1,0.

Пріоритетність погашення зобов'язань господарської організації при визначенні платоспроможності відносно окремих кредиторів може залежати від законодавчих, фінансово-поведінкових і тактичних факторів.

Рис. 1.15. Механізм забезпечення здатності господарської організації як позичальника сплатувати зобов'язання та оцінювання кредитоспроможності і платоспроможності

Джерело: власна розробка автора

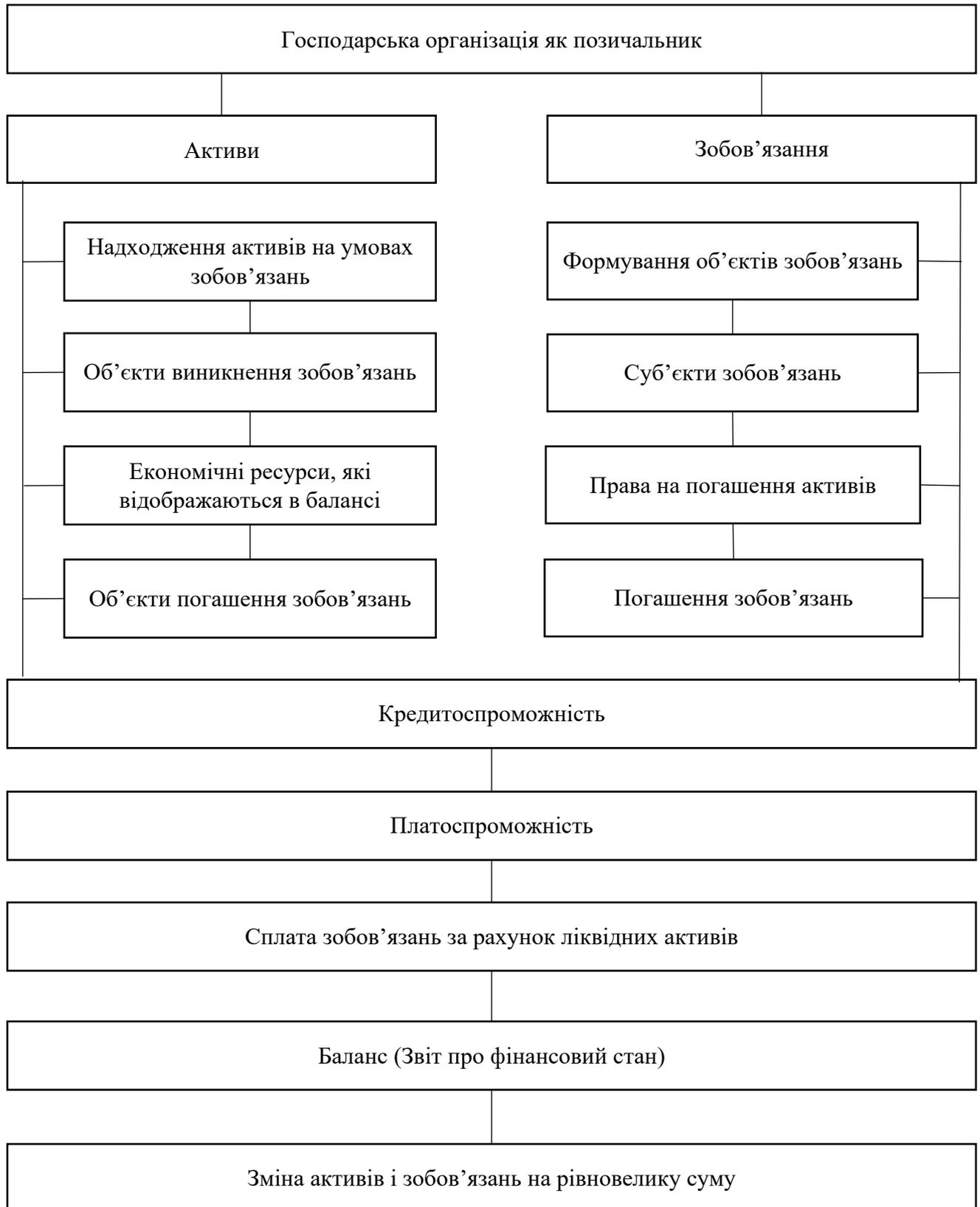

Рис. 1.16. Механізм відносин при формуванні та погашенні зобов'язань між кредиторами і господарською організацією як позичальником

Джерело: власна розробка автора

Встановлений законодавством порядок пріоритетності сплати боргів окремим кредиторам характеризується наступними чергами, як приклад:

- 1) першочергово – заборгованість із заробітної плати працівникам;
- 2) друга черга – забезпечені кредитори (ті, хто має заставу, іпотеку, поруку);
- 3) третя черга – податкові зобов'язання до бюджетів та обов'язкові платежі державі і територіальним громадам;
- 4) четверта черга – незабезпечені кредитори, що не мають реальної гарантії повернення заборгованості за конкретним активом і є лише власником права власності на кредит (банківські установи, постачальники);
- 5) остання черга – власники на визначені суми у власному капіталі та щодо інших платежів.

До фінансово-поведінкових пріоритетів позичальника, який сам визначає, кому погашати борг спочатку можливо віднести критерії щодо боргів:

- ✓ борги з найвищою відсотковою ставкою – щоб мінімізувати витрати пов'язані з можливими переплатами;
- ✓ борги із найбільшим ризиком штрафів або юридичних наслідків, як приклад, податки та умови в окремих договорах з кредиторами;
- ✓ борги перед стратегічно важливими кредиторами – постачальниками без яких неможлива подальша господарська діяльність;
- ✓ моральні чи репутаційні мотиви – сплата боргів знайомим чи близьким кредиторам. Моральні мотиви виходять із внутрішнього почуття обов'язку, а репутаційні – з прагнення зберегти позитивний образ порядного бізнесу. Разом вони формують потужний стимул діяти чесно й з відповідальністю, навіть коли відсутній зовнішній примус. Щодо сплати в першу чергу боргів родичам, знайомим чи близьким, то це прояв моральної вдячності, родинної солідарності та совісності, навіть якщо з юридичного погляду всі кредитори рівні.

Тактичними підходами до визначення пріоритетів щодо погашення зобов'язань можуть бути наступні фінансові стратегії:

- «лавини» – першими сплачуються борги з найвищими відсотками за їх користування. При цьому, кредитори рейтинуються від найвищої процентної ставки до найнижчої незалежно від суми боргу та сплачуються мінімальні

обов'язкові суми за кожним боргом, щоб уникнути штрафів чи прострочень. Після цього, наявні ліквідні платіжні активи спрямовуються на погашення того боргу, де відсоткова ставка найбільша. Коли перший борг з найвищим відсотком буде сплачено, залишок коштів використовується для сплати наступного за рейтингом боргу – створюючи ефект лавини;

- «снігової кулі» – першими сплачуються найменші борги, щоб швидше зменшити кількість кредиторів. Це популярний психологічно-мотивуючий спосіб поступового позбавлення від боргів, починаючи з найменшого боргу, щоб швидше побачити результат і зберегти репутації. Для цього кредитори рейтинуються від найменшої суми боргу до найбільшої, незалежно від відсоткової ставки. Після кожного погашеного боргу відбувається сплата наступного в межах наявних платіжних активів;

- «ризикових боргів» – у першу чергу сплачуються борги, що можуть спричинити судові рішення, банкрутство, втрату застави. Ця стратегія передбачає, що борги сплачуються не за розміром чи відсотками, а з урахуванням ризиків (фінансових, репутаційних, моральних) наслідків у разі їх несплати. Стратегія сплати боргів за рівнем ризику – це захисний підхід, який дозволяє уникнути найгірших наслідків і поступово стабілізувати фінансовий стан. Пріоритет надається тим боргам, які проблеми вони можуть спричинити у разі прострочення за важливістю для бізнесу. Для цього складається графік, де основний акцент, це зменшення ризику, а не лише суми боргу чи відсотків.

Коефіцієнт платоспроможності величина якого 1,0 свідчить, що в поточному оціночному періоді, всі зобов'язання підприємства, можуть бути погашені наявними в нього активами, які необхідні кредиторам.

При загальній величині платоспроможності більше 1,0 у підприємства є надлишок вільних платіжних коштів, які можливо використовувати на здійснення інвестиційних операцій у забезпечення інтенсивного самодостатнього розвитку бізнесу.

Основою комплексного оцінювання стану кредитоспроможності господарських організацій та створення при цьому системи інформаційно-аналітичного забезпечення цього процесу є вивчення її за окремими

класифікаційними ознаками і видами. В економічних дослідженнях кредитоспроможності і платоспроможності виділяють значну кількість її ознак та видів. Результати узагальнення наявних класифікацій кредитоспроможності (платоспроможності) окремими авторами наведено в додатку Г.

Уточнена нами класифікація видів кредитоспроможності господарської організації відображена в табл. 1.9.

Таблиця 1.9

Класифікація видів кредитоспроможності

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види
1	Період оцінювання	• стратегічна
		• тактична
		• поточна
		• оперативна
		• динамічна
		• ретроспективна
2	За суб'єктами оцінювання	• інвесторами
		• кредиторами
		• позичальниками
		• органами контролю
3	Порівняльні рівні	• нормативна
		• досягнута (фактична)
		• цільова (планова)
		• здобута учасниками ринку (конкурентами)
4	Мета оцінювання	• одержання економічних ресурсів (активів)
		• контроль за процесом сплати боргів
		• характеристика стану розвитку
5	Вид залучених ресурсів	• грошовими коштами
		• сукупністю економічних ресурсів
		• комплексні фактори
6	Ступінь забезпечення платежів	• абсолютна
		• відносна (часткова)
		• некредитоспроможність
7	Характер оцінки стану	• балансова
		• багатопоказникова (дискретна)
		• інтегральна
8	Стабільність платежів	• стійка
		• тимчасова
		• кризова
9	Аналітичність	• загальна незалежно від характеристики кредиторів
		• індивідуальна з урахуванням пріоритетності окремих кредиторів
10	Час проведення розрахунків	• постійна (перманентна)
		• періодична (епізодична)

Джерело: власна розробка автора

Отже, від періоду оцінювання кредитоспроможності можна виділити наступні її види: стратегічну, тактичну, поточну, оперативну, динамічну, ретроспективну.

Стратегічна кредитоспроможність – це здатність господарської організації зберігати і підвищувати її рівень в майбутньому у довгостроковій перспективі відповідно до стратегії розвитку бізнесу. Вона характеризує потенціал господарської організації підтримувати цю здатність в майбутньому, навіть за зміни внутрішніх і зовнішніх умов господарювання. Формування кредитоспроможності на довгостроковий період забезпечує господарській організації її стійке функціонування, розвиток і здатність проявляти резильєнтність щодо реагування на виклики ринкового середовища.

Тактична кредитоспроможність – це здатність господарської організації підтримувати сплату зобов'язань протягом річного періоду та займає проміжне місце між поточною і стратегічною. Процес управління тактичною кредитоспроможністю забезпечується завдяки ефективному руху грошових потоків, які формуються у річному фінансовому плані.

Поточна кредитоспроможність відображає її стан в короткостроковому періоді (тиждень, місяць, квартал), що забезпечує безперебійне погашення поточних зобов'язань і підтримання ділової репутації господарської організації.

Оперативна кредитоспроможність характеризує миттєвий стан господарської організації виконувати зобов'язання та певну дату (момент часу) або найближчими днями забезпечуючи стабільність поточної діяльності та відображає фактичну можливість наявними активами покрити борги, що підлягають сплаті. Період оцінки оперативної кредитоспроможності – це певна години, день, максимум тиждень.

Динамічна кредитоспроможність характеризується станом стійкості і адаптивності господарської організації щодо здатності сплачувати зобов'язання та утримувати і поліпшувати її протягом майбутніх періодів. Вона відображає не лише наявний рівень кредитоспроможності, а й тенденції її зміни і стабільність з часом та є індикатором резильєнтності господарської організації в сфері погашення зобов'язань.

Формування кредитоспроможності динамічного характеру здійснюється за рівнями часової ознаки щодо періодів: минулий – поточний – майбутній. На основі динаміки можливо побачити як змінюється здатність господарської організації виконувати свої зобов'язання, а також побудувати прогноз кредитоспроможності, оцінити чи вистачить платіжних активів у майбутньому для погашення боргів.

Ретроспективна кредитоспроможність відображає здатність господарської організації виконувати свої платіжні зобов'язання в минулих періодах до її оперативного (фактичного) стану. Основні особливості ретроспективної кредитоспроможності ті, що вона ґрунтується на історичних даних про бізнес, дозволяє оцінити її стабільність в динаміці, використовується для виявлення тенденцій розвитку (покращення чи погіршення) та є базою для прогнозування майбутніх рівнів.

За суб'єктами оцінювання кредитоспроможності виділяються інвестори, кредитори, позичальники та органи контролю.

Інвестори оцінюють стан кредитоспроможності господарської організації, щоб з'ясувати чи є вона надійним об'єктом для вкладення активів з метою спільного ведення бізнесу. Це особливо необхідно здійснювати якщо майбутній інвестор буде володіти невеликою часткою статутного капіталу і не мати вплив на прийняття управлінських рішень. Інвестори також мають переконатися, що господарська організація не перебуває під загрозою банкрутства, демонструє ефективне управління ресурсами та може забезпечувати прибуткову діяльність.

Кредитори оцінюють кредитоспроможність господарської організації як позичальника, щоб визначити рівень ризику надання економічних ресурсів активів в борг, тобто здатність її своєчасно погашати зобов'язання. Це допомагає кредитору уникнути збитків. Після надання кредитором активів у борг оцінювання кредитоспроможності позичальника здійснюється в порядку моніторингу в процесі комплаєнс-контролю щоб бути впевненим, що господарська організація ефективно використовує одержані економічні ресурси та буде мати можливість своєчасно повернути борг. При цьому оцінка кредитоспроможності – це фундаментальний інструмент постійного управління

відносинами з позичальником та ризиками, який захищає інтереси кредитора, дозволяє гнучко реагувати на мінливі обставини протягом усього терміну дії зобов'язання та визначати стратегію стягнення боргу.

Самостійна оцінка кредитоспроможності господарської організації важлива для управлінської діяльності в сфері придбання економічних ресурсів з метою запобігання надмірного боргового навантаження, реалістичного планування руху платіжних активів, підвищення можливостей одержати активи в борг та уникнення ризиків банкрутства.

Для органів контролю оцінка кредитоспроможності господарської організації – це інструмент нагляду за дотриманням законодавства, управління системними ризиками, захисту інтересів стейкхолдерів та забезпечення стабільного самодостатнього розвитку бізнесу. До основних причин необхідності оцінки кредитоспроможності господарської організації органами контролю можливо віднести наступні: використання аналітичних процедур для забезпечення фінансової стабільності, моніторинг податкових ризиків, прогнозування банкрутства, захист кредиторів, інвесторів і працівників та соціальних зобов'язань бізнесу.

Порівняльна інтерпретація стану кредитоспроможності може здійснюватися за її нормативними, досягнутими (фактичними), цільовими (плановими) та конкурентними рівнями.

Нормативна кредитоспроможність відображає мінімально допустимий рівень показників, що характеризують здатність господарської організації погашати зобов'язання, нижче яких бізнес вважається ризиковим, або некредитоспроможним та є орієнтиром для оцінки банкрутства.

Фактична (досягнута) кредитоспроможність оцінити рівень здатності господарської організації виконувати свої поточні зобов'язання та визначити її фінансову стабільність. Показники цієї кредитоспроможності допомагають корегувати обсяги платіжних активів та їх ліквідність, визначити оптимальний рівень дебіторської заборгованості, ухвалювати рішення про залучення економічних ресурсів на умовах зобов'язань, планувати графіки руху грошових коштів. Господарська організація, яка постійно контролює свою фактичну

кредитоспроможність може своєчасно реагувати на погіршення фінансових показників, мінімізувати ризики некредитоспроможності, підтримувати довіру кредиторів.

Цільова (планова) кредитоспроможність – це здатність господарської організації забезпечувати своєчасне виконання платіжних зобов'язань відповідно до планової програми розвитку бізнесу. Вона відображає її плановий рівень в контексті поточного стану та орієнтирів на майбутнє. Цільова (планова) кредитоспроможність – це прогнозована, бажана її величина для господарської організації, яка визначається відповідно до цілей розвитку бізнесу. Її показники це цільові орієнтири до яких господарська організація прагне на основі фінансового плану.

Показники кредитоспроможності конкурентів відіграють стратегічно важливу роль у системі управління господарською організацією. Вони як засіб моніторингу допомагають оцінити позиції на ринку, ризик та можливості зміцнення стабільності розвитку. Аналіз кредитоспроможності конкурентів є не лише інструментом порівняння з метою оцінки на скільки господарська організація фінансово сильніша чи слабша на ринку, а й ключовим елементом стратегічного управління, дозволяє орієнтуватися в конкурентному середовищі, використовувати її показники як еталон (бенчмарк) при розробці власних фінансових планів та визначати резерви підвищення стійкості.

Виходячи з мети оцінювання кредитоспроможності господарської організації виділяють потребу в її розрахунку при обґрунтуванні намірів для одержання економічних ресурсів (активів) на умовах зобов'язання, здійсненні контролю за процесом сплати наявних боргів та характеристиці стану самодостатнього розвитку і резильєнтності бізнесу.

Кредитоспроможність, яка розраховується щодо господарської організації з метою одержання нею економічних ресурсів в борг, це показник довіри з боку кредиторів, який допомагає оцінити чи зможе позичальник ефективно використовувати залучені активи та своєчасно виконувати свої зобов'язання в майбутньому.

Кредитоспроможність для контролю кредитора за позичальником щодо

сплати боргів, це аналітичний інструмент управління, який дозволяє вчасно реагувати на ризики втрати можливості погашати зобов'язання та підтримувати стабільність функціонування господарської організації. Основні завдання цього показника в системі контролю за сплатою зобов'язань це виявити чи має господарська організація достатньо коштів для сплати поточних боргів, простежити динаміку змін в часі, вчасно виявити ознаки фінансових труднощів, приймати управлінські рішення для стабілізації розрахунків з кредиторами.

Кредитоспроможність є одним із ключових критеріїв для оцінювання стану розвитку та резильєнтності бізнесу. Вона показує наскільки господарська організація спроможна виконувати свої зобов'язання, тобто чи має бізнес достатньо економічних ресурсів для стабільного функціонування без ризику банкрутства. Кредитоспроможність як інструмент аналізу це індикатор фінансової стабільності та резильєнтності господарської організації, який допомагає не тільки оцінити поточний стан, а й прогнозувати майбутню здатність бізнесу працювати ефективно та розвиватися.

Залежно від виду залучених до оцінювання кредитоспроможності економічних ресурсів та факторів, які впливають на сплату зобов'язань можна виділити її види, що характеризуються грошовими коштами, сукупністю економічних ресурсів та комплексними факторами.

Кредитоспроможність у грошовій формі – це показник, що відображає здатність господарської організації виконувати зобов'язання за рахунок реально наявних грошових ресурсів. Саме така кредитоспроможність, показує на скільки господарська організація може негайно розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями.

Кредитоспроможність, яка оцінюється на основі наявних у господарської організації ліквідних активів, це здатність її як позичальника своєчасно погашати свої поточні зобов'язання за рахунок економічних ресурсів, які необхідні кредиторам. При цьому ліквідні активи – це сукупність економічних ресурсів, які без суттєвих втрат можна використати для сплати боргів. Кредитоспроможність на основі ліквідних активів відображає реальну фінансову стійкість і гнучкість господарської організації, тобто її здатність швидко

реагувати на необхідність сплати зобов'язань.

Кредитоспроможність що визначається на основі сукупності факторів – це комплексна характеристика стану здатності господарської організації виконувати свої зобов'язання, яка враховує не лише наявність ліквідних активів, а й усі економічні, фінансові та організаційні умови функціонування бізнесу. Вона є результатом взаємодії багатьох факторів щодо характеристики фінансових ресурсів, ліквідності активів, ефективності управління, рівня прибутковості, наявних зовнішніх умов.

Ступінь забезпечення платежів кредиторам визначається абсолютною і відносною (частковою) кредитоспроможністю та станом некредитоспроможності.

Абсолютна кредитоспроможність – це здатність господарської організації наявними у неї платіжних активів, які необхідні для кредиторів повністю і негайно сплатити всі свої платіжні зобов'язання, які потребують погашення. Вона показує повну (стопроцентну) готовність господарської організації виконати свої платіжні зобов'язання власними ліквідними активами у будь-який момент часу без залучення додаткових економічних ресурсів від власників.

Якщо господарська організація не може цього зробити негайно, але може забезпечити платежі за рахунок очікуваних надходжень коштів, цей стан характеризується відносною (частковою) кредитоспроможністю. Відносна (часткова) кредитоспроможність характеризує ситуацію коли господарська організація повністю життєздатно функціонує, але в певний момент часу в неї бракує ліквідних активів для виконання всіх поточних зобов'язань. Термін «відносна» підкреслює про можливість здійснення розрахунків за боргами лише частково, в певному співвідношенні до зобов'язань.

Некредитоспроможність господарської організації – це повна відсутність у неї можливості чи втрата здатності одержувати активи у борг, бо вона вважається не надійним позичальником, а також здійснювати платежі на погашення наявних зобов'язань. При цьому, кредитор аналізуючи кредитоспроможність господарської організації доходить висновку, що ризик неповернення зобов'язання занадто високий, і відмовляє у постачанні економічних ресурсів у

борг без додаткових гарантій.

За характером оцінки стану кредитоспроможності виділяють її види щодо використання розрахунків на основі балансу, за виділеним переліком сукупності показників та узагальненого інтегрального індикатора.

Балансова кредитоспроможність – це оцінка здатності господарської організації сплачувати зобов'язання на основі показників балансу, яка дає змогу визначати чи має позичальник достатньо ліквідних активів, щоб покрити свої поточні борги. Методика оцінки балансової кредитоспроможності базується на аналізі структури балансу господарської організації та співвідношення активів і пасивів.

Проте, стан кредитоспроможності господарської організації характеризується не лише балансовою структурою ліквідних активів і поточних зобов'язань, але і спроможністю генерувати платіжні активи в динаміці за системою економічних показників, що свідчать про ефективність бізнесу. Для повної оцінки кредитоспроможності необхідно використовувати комплексну систему коефіцієнтів і відповідно до їх інтерпретації визначити рівень здатності господарської організації погашати зобов'язання. Визначена кредитоспроможність за сукупністю показників має багатопоказникову оціночну характеристику, яка здійснюється за групою окремих індикаторів, кожен із яких визначає певний аспект фінансового стану господарської організації.

Комплексним (узагальнюючим) коефіцієнтом, який відображає загальний стан кредитоспроможності господарської організації є інтегральний показник, що характеризує її здатність виконувати зобов'язання. На відміну від окремих коефіцієнтів інтегральний (зведений) показник поєднує кілька найважливіших факторів в один числовий індикатор, що дозволяє не фрагментарно оцінювати кредитоспроможність, а у цілому визначати її стан відповідно до оціночної шкали.

Кредитоспроможність за стабільністю платежів характеризується стійким, тимчасовим та кризовим рівнями.

Однією з ключових характеристик кредитоспроможності є її стійка стабільність. Стійка кредитоспроможність – це здатність господарської

організації протягом тривалого часу своєчасно та повністю розраховуватися за своїми боргами, як правило, без зовнішньої допомоги інвесторів як власників, а за рахунок підтримки рівноваги між ліквідними активами та зобов'язаннями.

Тимчасова кредитоспроможність визначає здатність господарської організації виконувати свої зобов'язання в короткостроковому періоді чи в певний момент та наявність проблем щодо її забезпечення на постійному стійкому рівні протягом тривалого часу. Основною рисою цієї кредитоспроможності є часові коливання її рівня.

Кризова кредитоспроможність як аналітичний показник сигналізує про нестабільність бізнесу господарської організації і ризики її в сфері сплати боргів або банкрутства. Вона характеризується станом за якого господарська організація втратила, або майже втратила здатність своєчасно виконувати свої платіжні зобов'язання через нестачу ліквідних активів необхідних кредиторам. При цьому господарська організація досягає граничного стану нестабільності, коли вже не може повністю покривати свої борги, що створює ризик банкрутства та потребує антикризових заходів спрямованих на упорядкування кредиторської і дебіторської заборгованості, ліквідності активів, а також забезпечення прибутковості ведення бізнесу.

Аналітичність кредитоспроможності як показника характеризується загальною відносною величиною, що характеризує господарську організацію в цілому та індивідуальними показниками з врахуванням пріоритетності окремих кредиторів.

Оцінювання кредитоспроможності господарської організації може відбуватися як її в цілому незалежно від характеристики наявних кредиторів, так і за індивідуальним підходом до окремих суб'єктів зобов'язань. Це пов'язано з тим, що зобов'язання перед окремими кредиторами можуть мати різні умови, строки, забезпечення, пріоритетність. При цьому, може використовуватися індивідуальний підхід щодо формування факторів, які застосовуються в методиках оцінювання кредитоспроможності – наприклад, стан платіжних активів, економічні показники, кредитна історія, скорингові характеристики, наявні ризики, правові позиції. Індивідуальна оцінка кредитоспроможності, що

реалізується через пріоритети платоспроможності є не тільки можлива, але і необхідний інструмент у відносинах позичальника з кредитором. Особливої ваги при індивідуальній кредитоспроможності господарської організації набуває кредитний скоринг як автоматизована система, яка дозволяє враховувати комплекс оціночних факторів щодо постачальника.

За часом проведення оцінювання виділяють постійну (перманентну) та періодичну (епізодичну) кредитоспроможність.

Перманентна (постійна) кредитоспроможність характеризується безперервністю та регулярністю її оцінювання в системі моніторингу, що здійснюється в процесі комплаєнс-контролю з метою гарантування стабільності, надійності та попередження ризиків.

Епізодична (періодична) кредитоспроможність розраховується виходячи з наявних потреб і причин, які виникають в процесі функціонування бізнесу. Основні причини полягають в наступному: вимоги законодавства, необхідність прийняття управлінських рішень, виникнення потреби у взаємодії з кредиторами, оцінювання стану життєвих циклів господарської організації.

Класифікація кредитоспроможності відіграє вадливу роль у фінансовому аналізі, оскільки дозволяє систематизувати комплексну оцінку здатності господарської організації виконувати свої зобов'язання. Її основні функції – це своєчасна і точна оцінка фінансового стану, виявлення джерел ризику, формування альтернативних управлінських рішень, можливість порівняння в динаміці та в конкурентному середовищі, підвищення якості планування.

Запропоновану нами класифікацію видів кредитоспроможності, які характеризують стан здатності господарської організації погашати зобов'язання, ми не вважаємо, повною для потреб інтерпретації рівня самодостатнього розвитку бізнесу. Однак, самі ці види кредитоспроможності є найбільш важливими з огляду на можливість здійснення необхідних розрахунків на основі показників облікової інформації та забезпечення в подальшому процесу управління зобов'язаннями. Вони дають можливість визначати фінансовий стан господарської організації та оцінювати фактори, що мають найбільший вплив на рівень самодостатнього розвитку і резильєнтність бізнесу.

Отже, кредитоспроможність – це багатогранна економічна категорія, яка характеризує фінансовий стан господарської організації, що забезпечує її можливість сплачувати зобов'язання, які виникають в процесі придбання і формування економічних ресурсів (активів) для функціонування бізнесу. Комплексна оцінка кредитоспроможності за її видами дозволяє своєчасно виявляти ризики банкрутства й розробляти заходи щодо ефективного управління платіжними активами і зобов'язаннями.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши теоретико-прикладний базис функціонування системи оцінювання кредитоспроможності господарських організацій виокремлено такі основні висновки:

1. Вивчення та узагальнення підходів до розуміння господарської діяльності як сукупності бізнес-процесів свідчить, що в них ключове місце займають відносини з постачальниками (підрядниками) і покупцями (замовниками), які безпосередньо впливають на забезпечення створення товарних об'єктів. Доведено, що в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів поєднуються інтереси господарської організації відносно її постачальників в контексті кредиторів та покупців, які є позикоодержувачами, і відбувається формування зобов'язань та відволікання доходів як платіжних активів в дебіторську заборгованість. Збалансоване управління відносинами з постачальниками і покупцями забезпечує стійкість ланцюгів створення вартості, знижує ризики, генерує передумови для своєчасності розрахунків та сприяє довгостроковому самодостатньому розвитку бізнесу господарської організації.

2. Обґрунтовано механізм участі процесів придбання активів та постачання товарних об'єктів у створенні передумов економічної безпеки в контексті формування ресурсної основи здійснення господарської діяльності, надходження доходів від покупців для погашення зобов'язань перед кредиторами та зростання ринкової вартості бізнесу. Визначено, що однією з

ключових передумов формування та підтримання економічної безпеки бізнесу є належний стан відносин господарської організації з покупцями і постачальниками, який відображає її здатність як своєчасно й у поновному обсязі сплачувати зобов'язання кредиторам, так і одержувати борги від покупців як дебіторів. У системі інструментів економічної безпеки процеси формування платіжних активів і зобов'язань забезпечують для управління не лише оцінювання їх стану, а й виконують превентивну роль, оскільки дозволяють завчасно виявляти загрози фінансової нестійкості, зростання боргового навантаження та ризику втрати покупців і постачальників.

3. Проведений аналіз стану нормативних актів і наукової діяльності вчених в Україні у сфері забезпечення системи контролю за зобов'язаннями бізнесу дозволив виділити чотири етапи трансформації підходів до оцінювання спроможності суб'єктів господарювання як позичальників погашати борги, у історичному аспекті від закладення основ понять кредитоспроможності (платоспроможності) до запровадження інтегральних моделей розрахунку їх величини для забезпечення рейтингування фінансової надійності покупців як дебіторів. Процес оцінювання позикоодержувачів потребує адаптування національної шкали кредитних рейтингів до умов інформаційного забезпечення показників кредитоспроможності об'єктів рейтингування вітчизняного бізнесу.

4. Вивчення підходів до оцінювання кредитоспроможності є важливою складовою наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Результати бібліометричного аналізу наукових публікацій, що індексуються в науково-метричній базі Scopus за ключовими термінами, що відображають оцінювання кредитоспроможності та моделювання кредитного ризику дозволили ідентифікувати три основні напрями досліджень: підходи до використання фінансових коефіцієнтів та статистичних моделей; управління кредитними ризиками; використання технологій штучного інтелекту. Роль бухгалтерського обліку в оцінюванні кредитоспроможності простежується через термін «financial ratios» в контексті використання аналітичних інструментів. Наукові дослідження вітчизняних вчених в сфері розгляду питань облікового забезпечення управління борговим навантаженням на бізнес характеризуються дискусією щодо

визначення понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» і «ліквідність», обґрунтуванню різноманітних підходів до формування системи показників, облікового процесу дебіторської заборгованості як товарного кредиту та використання традиційних зарубіжних моделей при оцінюванні кредитоспроможності.

5. У процесі дослідження економічної сутності понять «ліквідність», «кредитоспроможність» і «платоспроможність» було з'ясовано їх змістовну характеристику з метою здійснення управлінської діяльності в сфері формування ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань та оптимізації боргового навантаження на бізнес. Сформоване визначення поняття «ліквідність» характеризує якість платіжних активів в контексті їх необхідності кредиторам і можливості використання для погашення боргів. Кредитоспроможність має визначати стан здатності господарської організації як позичальника (позикоодержувача) забезпечувати своєчасне виконання всіх своїх зобов'язань. Платоспроможність – це похідна категорія і форма прояву кредитоспроможності, яка характеризує процес її реалізації відносно окремих кредиторів щодо сплати боргів.

6. Доведено, що основою оцінювання стану кредитоспроможності господарської організації на підставі системи інформаційно-аналітичного забезпечення є діагностика її за окремими класифікаційними ознаками і видами. Для оцінювання кредитоспроможності сформовано комплексну систему з 10 класифікаційних ознак та 33 її видів, що дозволяє всебічно характеризувати фінансову стійкість господарської організації та здійснювати превентивний контроль за станом виконання нею своїх зобов'язань.

Основні результати наукового дослідження опубліковані [178; 181; 184; 188; 190; 193; 195]

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

2.1. Ідентифікація чинників загроз і ризиків кредитоспроможності господарських організацій харчової промисловості

Харчова промисловість - надзвичайно важливий і провідний вид економічної діяльності, що забезпечує продовольчу безпеку населення. У щомісячних споживчих витратах домогосподарств України вартість продуктів харчування становить біля 5 тис. грн або майже 50 % одержаних доходів [174].

Вартість харчових продуктів є основою формування споживчого кошика, який використовується для визначення прожиткового рівня, соціальних виплат, пенсій, мінімальної заробітної плати.

Водночас, для господарських організацій в сфері харчової промисловості процес господарювання – це не тільки завершальна ланка виробництва продовольчої продукції, а і важливий інтегратор самодостатнього розвитку, основу якого складає їх фінансовий стан та здатність збалансовано забезпечувати бізнес-процеси придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів покупцям. Особливої актуальності при здійсненні цих процесів набуває забезпечення спроможності господарських організацій здійснювати своєчасні розрахунки з постачальниками сировинної бази і матеріальних ресурсів та одержувати доходи за реалізовану продукцію споживачам.

Нестабільні економічні умови сьогодення в сфері ведення бізнесу господарських організацій харчової промисловості вимагають швидкого реагування на зовнішні фактори щодо змін, які відбуваються у відносинах з постачальниками і покупцями.

Забезпечення адекватної фінансової стійкості при здійсненні розрахункових операцій, формуванні зобов'язань і дебіторської заборгованості гарантує успішну господарську діяльність та стабільний самодостатній розвиток бізнесу в майбутньому.

Проведення оцінки фінансової стійкості кредитоспроможності господарських організацій харчової промисловості є основним фактором оздоровлення сучасного стану їх бізнесу та фундаментом для ефективного використання його економічного потенціалу.

Вивчення стану господарської діяльності в сфері харчової промисловості дозволить одержати об'єктивну і точну картину щодо основних найбільш інформативних даних для здійснення висновків і пропозицій задля створення умов побудови системи ефективного управління кредитоспроможністю суб'єктів господарювання. Крім того, це дозволить управлінському персоналу господарських організацій більш достовірно і оперативно оцінювати фактичний стан і перспективи формування дебіторської і кредиторської заборгованості, щоб мінімізувати ризики за зобов'язаннями, а також забезпечувати стійкі та ефективні розрахунки в сфері відносин з постачальниками і покупцями.

Залежність функціонування господарських організацій харчової промисловості від постачальників сировини та торговельного бізнесу, що задовольняє населення як споживачів створеними в галузі товарними об'єктами ставить на перший план питання стабілізації і підтримки кредитоспроможності.

Вирішення питань впливу наслідків господарської діяльності на рівень стану кредитоспроможності суб'єктів господарювання харчової промисловості полягає у вивченні та діагностиці їх функціонування щодо КВЕД, наявності ресурсів, які забезпечують бізнес, стану розвитку процесів придбання активів та постачання товарних об'єктів, ефекту, ефективності, результатів та результативності, а також резильєнтності господарювання [86; 58; 54; 302].

Сучасна харчова промисловість України забезпечується суб'єктами господарювання за КВЕД розділ 10 «Виробництво харчових продуктів», який характеризується 9 групами і 25 класами діяльності (додаток Д).

Господарська діяльність в сфері виробництва харчових продуктів здійснюється юридичними особами і ФОП, динаміка розвитку кількості яких відображена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кількість суб'єктів господарювання у сфері виробництва харчових продуктів

(одиниць)

Група за КВЕД	Роки					
	2021		2022		2023	
	юридичні особи	ФОП	юридичні особи	ФОП	юридичні особи	ФОП
10.1	820	890	642	851	733	1023
10.2	199	226	140	203	148	271
10.3	408	294	309	321	360	361
10.4	682	691	487	597	611	615
10.5	416	315	328	270	366	334
10.6	678	713	486	662	552	681
10.7	1113	4173	838	3795	923	4554
10.8	968	1972	744	1885	883	2436
10.9	304	247	231	234	264	259
Разом	5588	9521	4205	8818	4840	10534

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Аналіз структури та динаміки суб'єктів господарювання у сфері виробництва харчових продуктів за період 2021–2023 рр. свідчить про суттєві трансформації ринку. У 2021 р. ринок характеризувався функціонуванням 15 109 суб'єктів господарювання, з яких 5 588 становили юридичні особи та 9 521 — фізичні особи-підприємці (ФОП). У 2022 р. спостерігалось зниження загальної кількості суб'єктів до 13 023 (юридичні особи — 4 205, ФОП — 8 818), що можна інтерпретувати як наслідок економічної невизначеності та початкової фази воєнних дій. У 2023 році відбулося відновлення чисельності до 15 374, при цьому ФОП збільшилися до 10 534, а юридичні особи — до 4 840, що свідчить про адаптивні реакції бізнесу на кризові умови.

Детальний аналіз за групами КВЕД виявив диференційовану динаміку: у більшості видів бізнесу спостерігається скорочення кількості юридичних осіб, тоді як кількість ФОП зростає, особливо щодо виробництва хліба. Це свідчить про переорієнтацію підприємницької активності на малі та середні форми бізнесу, які демонструють вищу гнучкість у реагуванні на зміни ринкових та економічних умов. Водночас виробництво олії та продуктів борошномельно-круп'яної промисловості відзначається зменшення кількості суб'єктів господарювання обох типів, що може бути пов'язано з економічними та логістичними обмеженнями.

Таким чином, ринок виробництва харчових продуктів характеризується зростанням ролі ФОП та структурними змінами серед юридичних осіб. Вплив воєнних дій проявляється переважно через прискорення адаптаційних процесів малого бізнесу, водночас економічні та ринкові чинники залишаються визначальними для загальної динаміки розвитку галузі.

В загальній структурі юридичних осіб станом на початок 2025 р. найбільшу частку становили малі підприємства – 3948 од. (82,9 %), з них мікропідприємства – 2943 од. (61,8 %) і, відповідно, середні – 758 од. (15,9 %) та великі – 55 од. (1,2 %). Функціонування галузі забезпечує роботою близько 240 тис. людей.

У бізнес галузі авансовано значну кількість економічних ресурсів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика авансованих економічних ресурсів у бізнес з виробництва харчових продуктів

(станом на 31.03.2025 р., млн грн)

Група за КВЕД	Активи				Всього економічних ресурсів
	необоротні		оборотні		
	сума	%	сума	%	сума
10.1	75449,6	44,8	92925,8	55,2	168375,3
10.2	945	8,8	9749,8	91,2	10694,8
10.3	8965,8	28,8	22152,5	71,2	31118,3
10.4	50398,8	23,4	164881,1	76,6	215279,9
10.5	12727,9	25,8	36634,9	74,2	49362,7
10.6	13734,9	40,6	20073,9	59,4	33808,7
10.7	14095,5	39,3	21746,9	60,7	35842,4
10.8	36395,1	40,3	53956,9	59,7	90352
10.9	3019,9	22,2	10596,5	77,8	13616,4
Разом	215732,3	33,3	432718,3	66,7	648450,7

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Станом на 31 березня 2025 р. сукупні авансовані економічні ресурси бізнесу з виробництва харчових продуктів становили 648,5 млрд грн, із яких 33,3% сформовано за рахунок необоротних активів, а 66,7% – за рахунок оборотних. Перевага останніх вказує, що галузь характеризується значними запасами для забезпечення процесу виробництва, наявними товарними об'єктами і боргами дебіторів, а також потребує швидкої трансформації їх у грошові кошти, що буде позитивним чинником з точки зору кредитоспроможності.

У розрізі підгалузей спостерігається суттєва різниця у структурі активів.

Так, підприємства м'ясної промисловості мають найбільший обсяг необоротних активів (44,8 %), що характеризує їх як більш капіталомісткі та потребують забезпечення виробничими потужностями. Натомість виробництво олії та жирів – найбільший за масштабами сегмент (215,3 млрд грн) – характеризується перевагою оборотних активів (76,6 %), що збільшує їх залежність від цінової та сезонної волатильності у формуванні запасів сировини і готової продукції.

У цілому, структура активів харчової промисловості України вказує на галузеву диференціацію ризиків: підсектори з високою часткою необоротних активів демонструють вищу стабільність і захищеність інвесторів, тоді як підприємства із переважанням оборотних активів є більш залежними від ринкової кон'юнктури та потребують ретельнішої оцінки їх структури і ліквідності у процесі визначення рівня кредитоспроможності.

Аналіз структури джерел авансованих активів у бізнесі з виробництва харчових продуктів свідчить про домінування позикового фінансування і, перш за все, поточних зобов'язань, які займають левову частку пасивів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Характеристика джерел авансованих активів у бізнес з виробництва харчових продуктів

(станом на 31.03.2025 р., млн грн)

Група за КВЕД	Джерела активів							
	власний капітал		зобов'язання					
			довгострокові		поточні		усього	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
10.1	57694,2	34,3	52355,5	31,1	58325,6	34,6	110681,1	65,7
10.2	1211,8	11,3	488,5	4,6	8994,5	84,1	9483,1	88,7
10.3	9783,1	31,4	4739,5	15,2	16595,6	53,3	21335,2	68,6
10.4	70803,1	32,9	19146,3	8,9	125330,6	58,2	144476,8	67,1
10.5	16924,7	34,3	3567,4	7,2	28870,7	58,5	32438,1	65,7
10.6	10908,1	32,3	1030,0	3,0	21870,6	64,7	22900,6	67,7
10.7	15013,8	41,9	1698,1	4,7	19130,4	53,4	20828,6	58,1
10.8	52095,1	57,7	4881,6	5,4	33375,3	36,9	38256,9	42,3
10.9	5923,8	43,5	469,4	3,4	7223,2	53,0	7692,6	56,5
Разом	240357,7	37,1	88376,4	13,6	319716,5	49,3	408093,0	62,9

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

У цілому по галузі власний капітал становив 240,4 млрд грн, або 37,1%

сукупних джерел, тоді як зобов'язання досягли 408,1 млрд грн, що відповідає 62,9 %. При цьому ключовою особливістю є переважання короткострокових зобов'язань (49,3 % проти 13,6 % довгострокових), що зумовлює підвищений рівень фінансової залежності підприємств від зовнішніх кредиторів, а також збільшує ризики втрати кредитоспроможності у випадку зниження ділової активності.

Найвищий рівень фінансової незалежності демонструють підприємства у сфері виробництва хліба, кормів для тварин та інших харчових продуктів із питомою вагою власного капіталу 41,9 %, 43,5 % та 57,7 % відповідно. Це свідчить про наявність в них відносно стійкої ресурсної бази та нижчу залежність від кредиторської заборгованості.

Для більшості підприємств у галузі характерна проміжна модель фінансування, у якій власний капітал коливається в межах 31–34 %, тоді як зобов'язання переважають у структурі (65–68 %). Подібна ситуація зумовлює необхідність постійного залучення зовнішніх джерел для підтримки стійкості процесу виробництва та може свідчити про знижену інвестиційну привабливість.

Найбільш критичний стан спостерігається серед підприємств з переробки та консервування риби, де власний капітал становить лише 11,3 %, а зобов'язання – 88,7 %, з яких 84,1 % є поточними. Це вказує на надмірну залежність від зовнішнього фінансування, високу ймовірність фінансових ускладнень та ризик порушення стабільності у випадку скорочення короткострокових кредитних ресурсів чи платіжних надходжень. Аналогічні, хоча менш виражені, тенденції спостерігаються у підприємствах з виробництва олії та тваринних жирів, де домінування позикових коштів також перевищує 67% при істотній частці короткострокових зобов'язань.

Таким чином, у бізнесі з виробництва харчових продуктів простежується чітка тенденція до переважання позикового фінансування, що загалом підвищує економічні ризики галузі. Водночас окремі підгалузі демонструють вищий рівень автономії та більш збалансовану структуру джерел авансованих активів, що може бути розцінено як конкурентна перевага в умовах нестабільного економічного середовища.

Ключовою особливістю підприємств галузі є домінування серед зобов'язань поточної кредиторської заборгованості, що підвищує їх вразливість до кредитоспроможності та можливості залучення економічних ресурсів на умовах боргових відносин (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Структура поточних зобов'язань підприємств харчової промисловості

млрд грн

Роки	Усього	в тому числі			
		короткострокові кредити банків		поточна кредиторська заборгованість	
		сума	%	сума	%
2013	116,3	27,1	23,3	66,3	57,0
2014	151,4	31,6	20,9	85,2	56,3
2015	208,5	37,2	17,8	107,7	51,7
2016	293,4	43,5	14,8	151,6	51,7
2017	294,8	34,6	11,7	143,1	48,5
2018	281,4	32,4	11,5	142,8	50,7
2019	273,9	39,9	14,6	129,4	47,2
2020	277,4	34,5	12,4	137,4	49,5
2021	321,4	59,7	18,6	159,6	49,7
2022	321,4	65	20,2	156,2	48,6
2023	348,0	44,8	12,9	176,6	50,7

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

У 2013–2023 рр. динаміка поточних зобов'язань підприємств харчової промисловості характеризувалася поступовим зростанням їх загального обсягу – від 116,3 млрд грн у 2013 р. до 348,0 млрд грн у 2023 р., тобто у 3 рази. Це зростання свідчить про посилення фінансової залежності підприємств від зовнішніх джерел фінансування.

У структурі зобов'язань переважає поточна кредиторська заборгованість, частка якої протягом аналізованого періоду коливалася у межах 47–57 %. Такий рівень свідчить про високу орієнтацію підприємств на розрахунки з постачальниками як основне джерело короткострокового фінансування. Це може знижувати кредитоспроможність у разі затримки виконання зобов'язань покупцями, що є критично важливим для відносин з кредиторами.

Водночас частка короткострокових кредитів є меншою (11–23 %), хоча їхня абсолютна величина також демонструє тенденцію до зростання – від 27,1 млрд грн у 2013 р. до 44,8 млрд грн у 2023 р. Пікових значень цей показник досяг у

2021–2022 рр. (59,7 та 65,0 млрд грн відповідно). Це відображає підвищений попит підприємств на банківські позикові ресурси у періоди активізації виробництва та зростання вартості використаних ресурсів при зростанні ризиків у відносинах з постачальниками.

Таким чином, аналіз показує, що:

- фінансова модель галузі спирається переважно на кредиторську заборгованість, що підвищує ризики неплатоспроможності;
- використання банківських кредитів зростає в умовах підвищеної ресурсомісткості, проте їхня частка у структурі зобов'язань залишається обмеженою;
- для оцінювання кредитоспроможності підприємств необхідним є комплексний аналіз співвідношення банківських кредитів і кредиторської заборгованості, адже надмірна залежність від останньої може свідчити про приховані фінансові проблеми.

Інвестиції в активи підприємств харчової промисловості у 2013–2023 рр. демонструють хвилеподібний характер розвитку, переважно зростаючу тенденцію з окремими періодами спаду (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Інвестиції в активи підприємствами харчової промисловості в Україні

(млрд грн)

Роки	Інвестиції		Всього	% до первісної вартості основних засобів і нематеріальних активів
	активи			
	матеріальні	нематеріальні		
2013	10,4	1,2	11,6	12,5
2014	10,7	0,1	10,8	10,7
2015	11,4	0,2	11,6	9,3
2016	14,6	0,4	15,0	9,3
2017	14,7	0,2	14,9	9,4
2018	25,6	0,3	25,9	13,9
2019	25,2	0,3	25,5	12,4
2020	23,4	0,2	23,6	9,5
2021	20,7	0,4	21,1	8,3
2022	13,5	0,3	13,8	5,7
2023	26,3	0,3	26,6	9,8

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Дані табл. 2.5 свідчать, що якщо у 2013 р. обсяг інвестицій становив 11,6 млрд грн, то вже у 2018–2019 рр. він досяг 25,5–25,9 млрд грн. Після незначного зниження у 2020–2021 рр. (23,6–21,1 млрд грн) у 2022 р., під впливом воєнних

дій, зафіксовано різке падіння до 13,8 млрд грн. Водночас у 2023 р. спостерігається швидке відновлення та рекордний рівень інвестицій – 26,6 млрд грн.

Упродовж 2013–2019 рр. спостерігалось поступове зростання інвестиційної активності по відношенні до первісної вартості основних засобів і нематеріальних активів – від 10,3 % до 13,9 %. Починаючи з 2020 року, спостерігається спад активності, а у 2023 році відбулося різке зростання до 9,8 %.

Структурно інвестиції формуються переважно за рахунок матеріальних активів (понад 95% загального обсягу), тоді як інвестиції у нематеріальні активи залишаються другорядними (0,1–1,2 млрд грн на рік). Найбільший їхній обсяг зафіксовано у 2013 р., однак надалі вони стабілізувалися на низькому рівні.

Отже, інвестиційна динаміка галузі характеризується зростанням у довгостроковому періоді, дуже низьким рівнем по відношенню до наявної вартості основних засобів і нематеріальних активів, різким скороченням у кризовий 2022 рік та відновленням у 2023 р., що свідчить про адаптаційний потенціал підприємств та пріоритетність відновлення матеріально-виробничої бази.

Важливим чинником розвитку харчової промисловості є досить висока потреба в економічних ресурсах, які формуються виробничими запасами та займають значне місце серед об'єктів бізнес-процесу з придбання (рис. 2.1).

Як видно з рисунка 2.1, упродовж 2012–2023 рр. відзначається стійка тенденція зростання вартості використаних ресурсів у виробництві продукції харчової промисловості України. Якщо у 2012 р. їхній обсяг становив 180,4 млрд грн, то у 2023 р. він зріс до 656,5 млрд грн, тобто більш ніж утричі.

При цьому у динаміці спостерігаються певні коливання: у 2013 р. відбулося незначне зниження показника до 170,8 млрд грн, проте вже з 2014 р. почалося поступове зростання. Особливо відчутним воно стало після 2015 р., коли обсяги використаних ресурсів підвищилися з 196,9 млрд грн до 305,8 млрд грн у 2016 р. і надалі демонстрували стале нарощування.

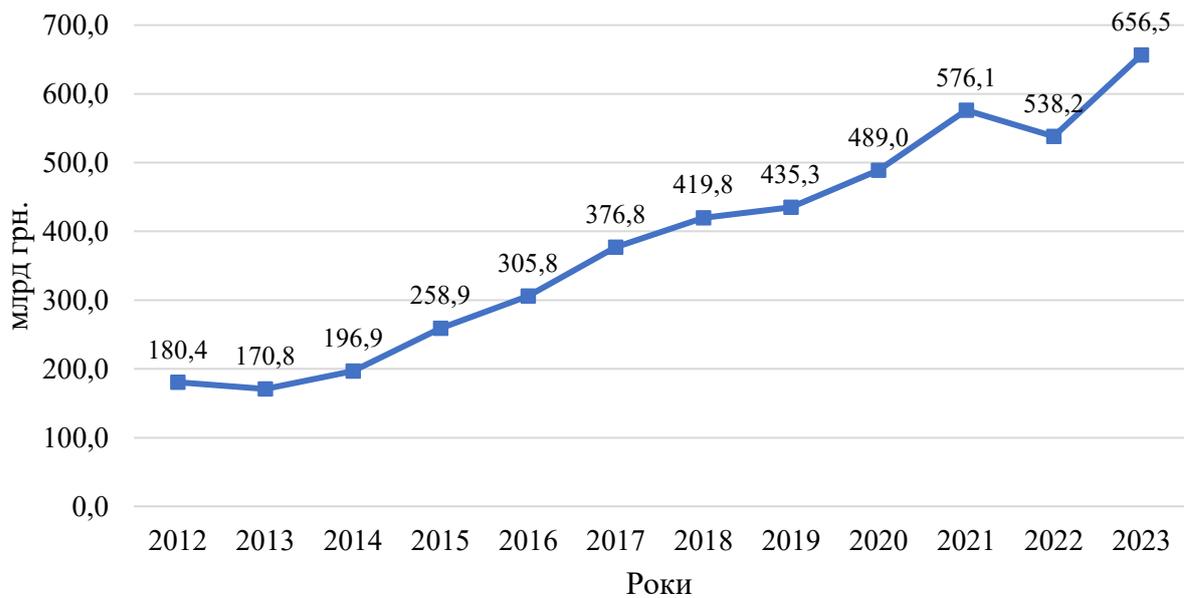

Рис. 2.1. Динаміка вартості використаних ресурсів на виробництво продукції харчової промисловості в Україні

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Пікових значень показник досяг у 2021 р. (576,1 млрд грн), після чого у 2022 р. зафіксовано певне зменшення до 538,2 млрд грн. Однак уже в 2023 р. спостерігається різке зростання до 656,5 млрд грн, що свідчить про активізацію виробничої діяльності підприємств галузі.

Загалом наведені дані підтверджують високий рівень ресурсомісткості харчової промисловості, що є визначальним фактором при оцінюванні фінансової стійкості та кредитоспроможності підприємств галузі.

Зростання обсягів використаних ресурсів у харчовій промисловості свідчить про високу капіталомісткість виробничих процесів та потребу підприємств у значних фінансових ресурсах. Це безпосередньо впливає на їхню кредитоспроможність, оскільки підвищення витрат на сировину, матеріали та енергоресурси формує потребу у залученні зовнішнього фінансування. У свою чергу, стабільна тенденція нарощування ресурсного забезпечення може розглядатися банківськими установами як індикатор розвитку галузі та її потенційної здатності генерувати доходи, необхідні для обслуговування кредитів. Водночас коливання окремих років вимагають ретельного аналізу структури витрат та ефективності їх використання для формування об'єктивної

оцінки кредитоспроможності позичальника.

Структурний аналіз показав, що найбільший обсяг серед використаних ресурсів становлять матеріальні та прирівняні до них об'єкти, що формуються в бізнес-процесі придбання активів (рис. 2.2), а також вартість робочої сили в оцінці зобов'язань з оплати праці та забезпечення соціальних заходів (рис. 2.3).

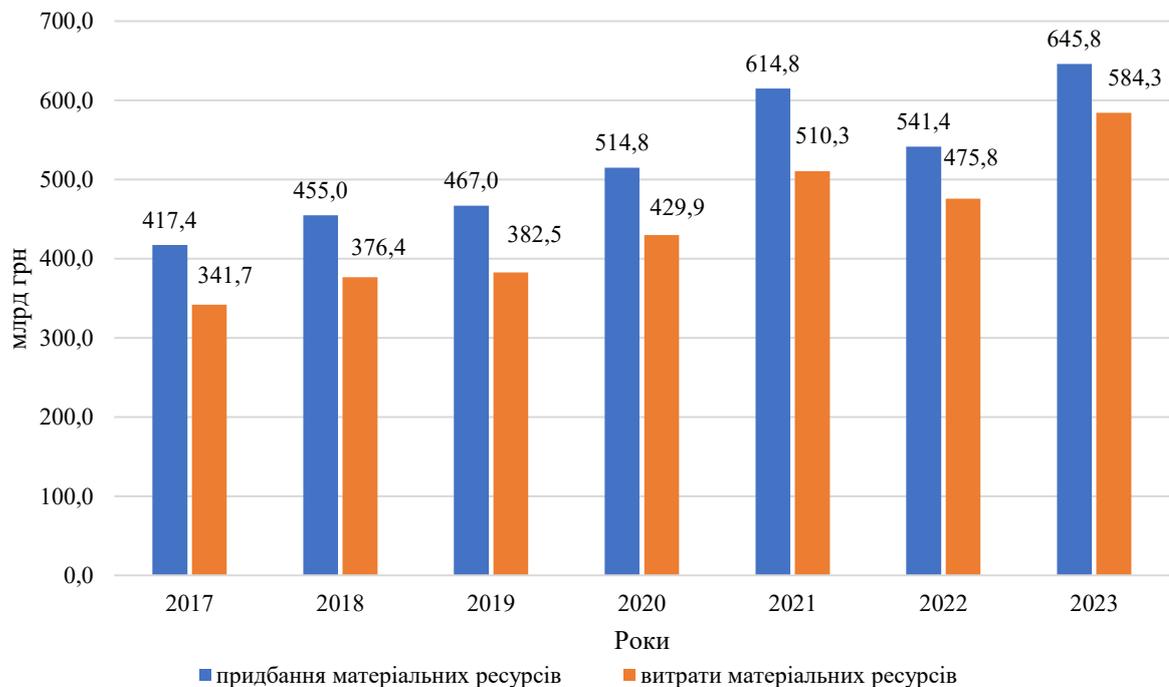

Рис. 2.2. Динаміка обсягів придбання та витрат матеріальних ресурсів на виробництво продукції харчової промисловості в Україні

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Рис. 2.2 ілюструє динаміку придбання та витрат матеріальних ресурсів у харчовій промисловості України у 2017–2023 рр. Загалом простежується тенденція до зростання як обсягів придбання, так і витрат: у 2017 р. вони становили відповідно 417,4 млрд грн та 341,7 млрд грн, тоді як у 2023 р. – вже 645,8 млрд грн та 584,3 млрд грн. Це свідчить про суттєве збільшення ресурсомісткості виробничих процесів у галузі.

Важливим є те, що впродовж усього періоду обсяги придбання перевищували обсяги фактичних витрат матеріальних ресурсів. Найбільший розрив зафіксовано у 2017 р. (різниця 75,7 млрд грн), тоді як у наступні роки він поступово скорочувався. У 2021 р. показники максимально зблизилися (614,8 млрд грн проти 510,3 млрд грн), що може свідчити про більш раціональне

використання придбаних матеріальних ресурсів або ж про зменшення їхніх запасів.

Певне зниження темпів у 2022 р. (541,4 млрд грн придбання та 475,8 млрд грн витрат) відображає негативні зовнішні чинники, пов'язані з воєнним станом та ускладненням логістичних процесів. Водночас у 2023 р. знову спостерігається відчутне зростання обсягів придбання та витрат, що вказує на активізацію виробничої діяльності та поступове відновлення галузі.

Для оцінювання кредитоспроможності підприємств харчової промисловості зазначена динаміка має ключове значення. Зростання витрат на матеріальні ресурси формує додаткову потребу у фінансуванні оборотних активів, що безпосередньо впливає на рівень поточних зобов'язань. Водночас стабільність у співвідношенні між придбаними та фактично використаними ресурсами може розглядатися як позитивний індикатор ефективності управління активами та контролю за витратами.

Серед зобов'язань підприємств харчової промисловості значне місце займають платежі пов'язані з формуванням вартості робочої сили в складі нарахованих доходів працівникам та відрахувань на соціальні заходи в частині єдиного соціального внеску (рис. 2.3).

Динаміка вартості робочої сили за період 2012–2023 рр. засвідчила стійку тенденцію інтенсивного зростання. Загалом за аналізований період показник збільшився більш ніж у 3,4 рази, підтверджуючи тезу про зростаючу питому вагу цього елемента у формуванні зобов'язань. Ця динаміка зумовлена як зростанням обсягів виробництва, так і підвищенням соціальних гарантій та інфляційними процесами. Незважаючи на повномасштабні військові дії, які спричинили тимчасове зниження показника до 44,1 млрд грн. у 2022 році, вже у 2023 році зафіксовано історичний максимум – 53,5 млрд грн.

У контексті оцінювання кредитоспроможності, стрімке зростання зобов'язань з витрат на робочу силу свідчить про посилення операційного ризику та вимагає поліпшення здатності підприємства генерувати достатній грошовий потік для безперебійного покриття цих поточних боргів.

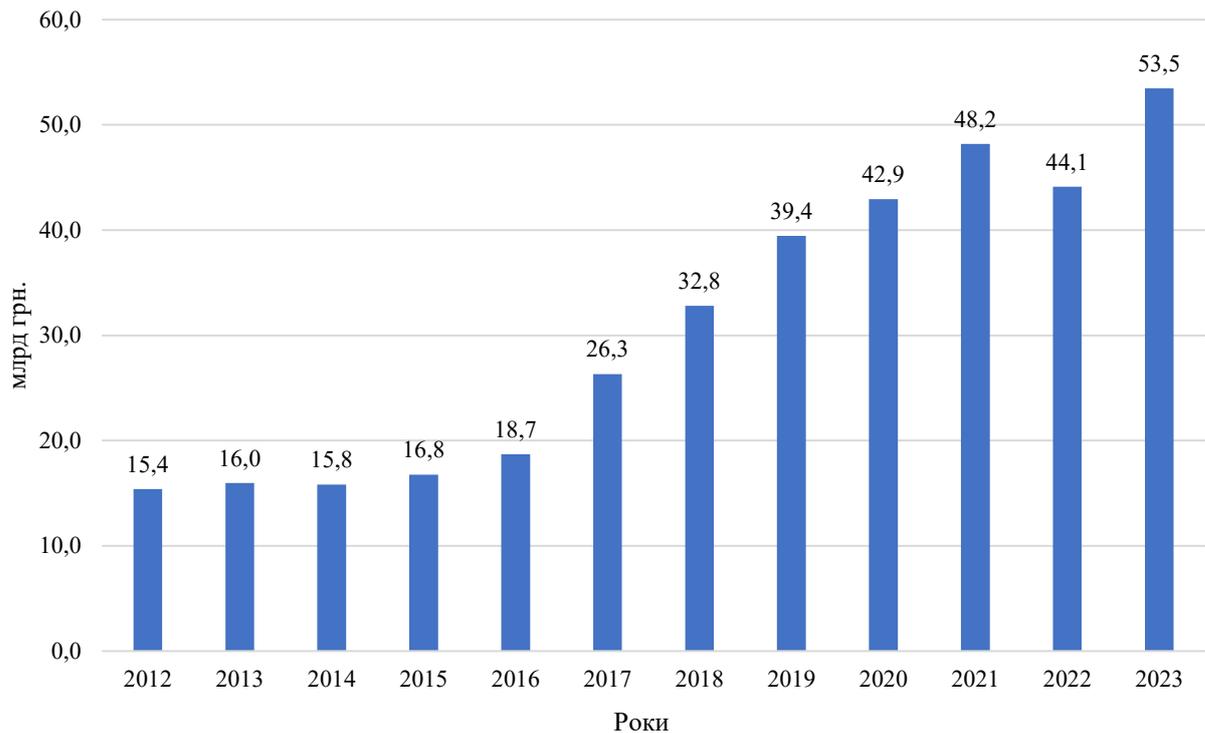

Рис. 2.3. Динаміка вартості робочої сили в складі зобов'язань з оплати праці і забезпечення соціальних заходів, що забезпечує процес виробництва продукції харчової промисловості та формує зобов'язання господарських організацій в Україні

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Використання ресурсів пов'язане з процесами формування зобов'язань, обсягів виробництва та товарних об'єктів, які забезпечують внутрішнє, в межах України, і зовнішнє, на експорт постачання (табл. 2.6).

У 2014–2024 рр. обсяги реалізації продукції харчової промисловості України зростали нерівномірно, але з виразною позитивною динамікою у довгостроковому вимірі. Загальний обсяг реалізації зріс із 210,7 млрд грн у 2014 р. до 743,7 млрд грн у 2024 р., тобто більш ніж утричі.

Особливо високі темпи приросту спостерігалися у 2015–2017 рр., коли відбувалася адаптація підприємств до кризових умов і переорієнтація на зовнішні ринки. Експортна складова в структурі реалізації також посилилася: частка продукції, що постачається за межі країни, зросла з 17,7% у 2014 р. до понад 32% у 2024 р., що свідчить про підвищення конкурентоспроможності української харчової продукції на світових ринках.

Таблиця 2.6

Обсяги реалізації продукції харчової промисловості в Україні

Роки	Всього		із неї за межі країни		Темпи зростання (зниження) обсягів реалізації	
	млрд грн	млн дол. США	млн грн	%	всього	із неї за межі країни
2014	210,7	17717,9	37369,9	17,7	100,0	100,0
2015	282,8	12945,0	60506,3	21,4	134,3	161,9
2016	323,9	12677,1	81741,8	25,2	114,5	135,1
2017	380,7	14311,9	110019,8	28,9	117,5	134,6
2018	422,7	15541,6	121572,6	28,8	111,0	110,5
2019	443,2	17144,1	125572,3	28,3	104,8	103,3
2020	480,7	17831,6	153166,1	31,9	108,5	122,0
2021	585,1	21439,9	187714,6	32,1	121,7	122,6
2022	522,2	16147,2	153496,9	29,4	89,3	81,8
2023	632,6	17299,2	179990,4	28,5	121,1	117,3
2024	743,7	18524,0	240220,0	32,3	117,6	133,5

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Водночас у 2022 р. відзначається різке падіння обсягів як внутрішньої реалізації, так і експорту (зниження на 10,7% і 18,2% відповідно), що було зумовлено війною та логістичними обмеженнями. Починаючи з 2023 р., галузь демонструє відновлення, зокрема за рахунок активного нарощування експорту у 2024 р. (+33,5%). Таким чином, харчова промисловість України підтверджує свій статус стратегічно важливої галузі з високим експортним потенціалом, однак її розвиток суттєво залежить від макроекономічних та політичних факторів.

Загалом, на формування зобов'язань перед підприємствами харчової промисловості щодо дебіторської заборгованості впливають відносини з покупцями всього асортименту товарних об'єктів, які виникають у бізнес-процесі постачання (рис. 2.4).

Динаміка загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств харчової промисловості в Україні за 2010–2023 рр. ілюструє суттєве зростання економічної активності галузі, яка є ключовою для формування дохідної бази підприємств. За цей період обсяг реалізації збільшився зі 159,5 млрд грн у 2010 році до 815,7 млрд грн. у 2023 році. Зростання було майже безперервним протягом 2010–2021 рр., досягнувши пікового значення 758 млрд грн. у 2021 році.

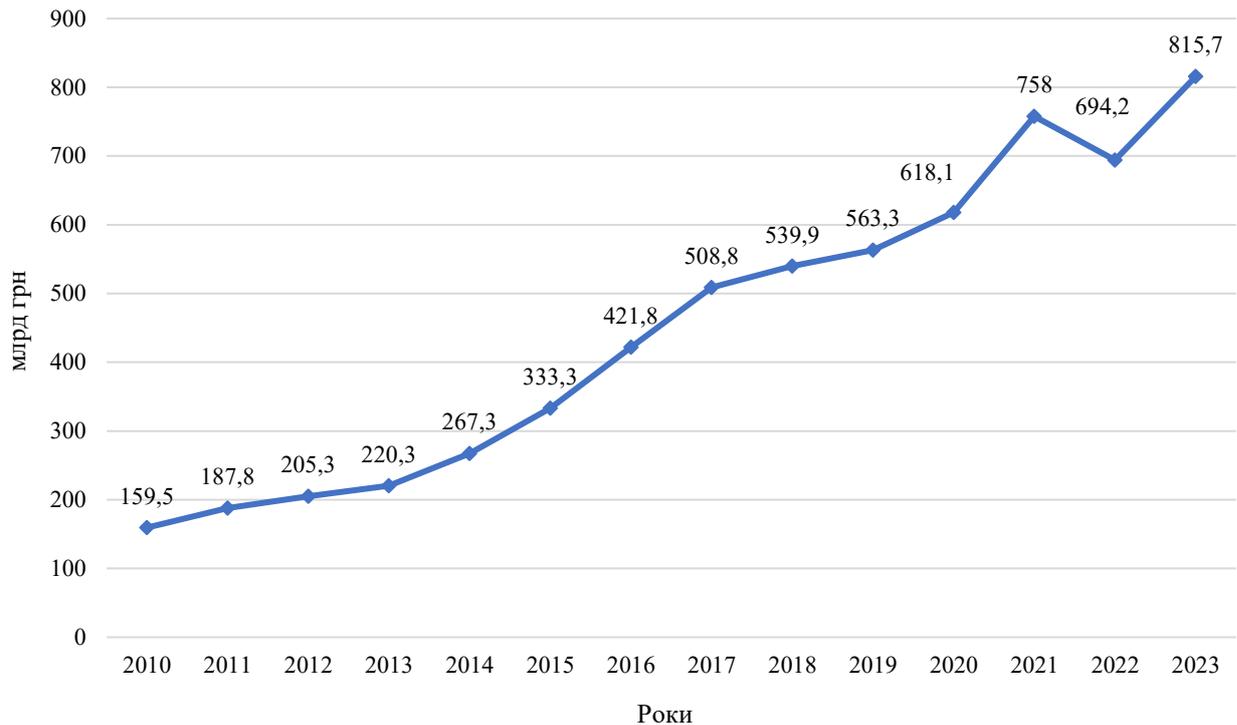

Рис. 2.4. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств харчової промисловості в Україні

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Ця стійка тенденція свідчить про розширення ринку та інфляційне зростання цін. Внаслідок повномасштабного вторгнення у 2022 році обсяг реалізації зазнав тимчасового падіння до 694,2 млрд грн., що відобразило логістичні та виробничі втрати. Проте, вже у 2023 році галузь продемонструвала швидке відновлення та адаптацію, встановивши новий історичний максимум у 815,7 млрд грн. Така динаміка підтверджує стратегічну стійкість та високу життєздатність харчової промисловості, що є критичним фактором для фінансової стабільності господарських організацій та їхньої здатності генерувати доходи для покриття своїх зобов'язань.

Роль окремих категорій підприємств в забезпеченні постачання об'єктів діяльності галузі споживачам наведено в табл. 2.7.

У структурі реалізації продукції підприємств харчової промисловості у 2021–2023 рр. простежуються суттєві зрушення за видами підприємств. Якщо у 2021 р. провідна роль належала великим підприємствам (52,7% від загального обсягу реалізації), то вже у 2022–2023 рр. їхня частка скоротилася до 46,9% та 44,0% відповідно.

Таблиця 2.7

Роль окремих категорій підприємств в реалізації продукції (товарів, послуг)
підприємств харчової промисловості

Категорії підприємств	Роки					
	2021		2022		2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Великі	399,6	52,7	325,4	46,9	358,7	44,0
Середні	311,7	41,1	321,0	46,2	396,3	48,6
Малі	46,7	6,2	47,8	6,9	60,7	7,4
з них мікропідприємства	8,7	1,1	8,1	1,2	10,1	1,2
Разом	758,0	100,0	694,2	100,0	815,7	100,0

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Натомість середні підприємства значно посилили свої позиції: з 41,1% у 2021 р. до 48,6% у 2023 р., що свідчить про їхню зростаючу роль у забезпеченні виробництва та збуту продукції харчової галузі. Малі підприємства, включаючи мікропідприємства, залишаються відносно стабільними у структурі – їхня сукупна частка коливається в межах 6,2–7,4%, з яких мікробізнес становить лише близько 1–1,2%. Загалом це свідчить про поступове переформатування харчової промисловості України на користь середнього бізнесу, який краще адаптується до кризових умов, тоді як великі підприємства демонструють зниження домінування у галузі. Що стосується внеску у процес постачання харчових продуктів окремих груп підприємств, то його структура розглянута в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Роль окремих груп підприємств харчової промисловості за КВЕД в реалізації продукції (товарів, послуг)

Група за КВЕД	Роки					
	2021		2022		2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
10.1	116,1	15,3	137,8	19,9	186,5	22,9
10.2	15,1	2,0	13,6	2,0	17,9	2,2
10.3	22,0	2,9	24,9	3,6	31,0	3,8
10.4	308,8	40,7	240,8	34,6	247,1	30,4
10.5	80,0	10,6	77,1	11,1	92,4	11,3
10.6	46,9	6,2	37,2	5,4	40,3	4,9
10.7	48,7	6,4	48,9	7,0	58,1	7,1
10.8	98,4	13,0	92,5	13,3	119,2	14,6
10.9	22,0	2,9	21,4	3,1	23,2	2,8
Разом	758,0	100,0	694,2	100,0	815,7	100,0

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Аналіз структури реалізації продукції підприємств харчової промисловості за видами економічної діяльності у 2021–2023 рр. свідчить про значну концентрацію доходів у кількох сегментах галузі. Найбільшу питому вагу займає виробництво м'ясних продуктів: 40,7% у 2021 р., проте у 2022–2023 рр. його частка скоротилася до 34,6% та 30,4% відповідно, що свідчить про поступове зниження домінування цього напрямку. Натомість істотно зросла роль виробництва м'яса та м'ясних продуктів первинної переробки – з 15,3% у 2021 р. до 22,9% у 2023 р. Також спостерігається посилення позицій виробництва інших харчових продуктів, де частка зросла з 13,0% до 14,6%.

Стабільними залишаються частки виробництва молочних продуктів – близько 10–11%, хлібобулочних і борошняних виробів – 6–7%, а також борошномельної промисловості, де, незважаючи на наявну тенденцію до скорочення (з 6,2% у 2021 р. до 4,9% у 2023 р.). Інші сегменти КВЕД мають відносно невелику вагу (2–4%) і не демонструють суттєвих змін.

Загалом структура реалізації свідчить про поступову диверсифікацію харчової промисловості України: скорочення залежності від виробництва м'ясної продукції та зростання ролі сегментів, орієнтованих на первинну переробку, а також більш широкий асортимент харчових продуктів. Це може мати позитивний вплив на стійкість кредитоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі.

В результаті одержаного доходу від реалізації продукції харчової промисловості національна економіка України одержує додану вартість, яка забезпечує потреби бізнесу, найманих працівників, держави і територіальних громад (табл. 2.9).

Динаміка створення доданої вартості у харчовій промисловості України у 2021–2023 рр. свідчить про поступове зростання її обсягів: з 144,3 млрд грн у 2021 р. до 178,1 млрд грн у 2023 р., незважаючи на зниження у 2022 р. (139,2 млрд грн), що було зумовлено кризовими явищами в економіці.

Таблиця 2.9

Додана вартість, створена на підприємствах харчової промисловості

Категорії підприємств	Роки					
	2021		2022		2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Великі	58,9	40,8	49,6	35,6	67,4	37,8
Середні	73,6	51	77,5	55,7	95,0	53,3
Малі	11,8	8,2	12,1	8,7	15,8	8,9
з них мікропідприємства	3,3	2,3	3,0	2,1	3,2	1,8
Разом:						
✓ сума	144,3	100	139,2	100	178,1	100
✓ % до обсягів реалізації	19,0	х	20,1	х	21,8	х

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

У структурі за категоріями підприємств провідну роль відіграють середні підприємства, на які припадає понад половину створеної доданої вартості (51% у 2021 р., 55,7% у 2022 р. та 53,3% у 2023 р.). Це свідчить про їхню ключову функцію в забезпеченні стійкості галузі. Великі підприємства забезпечують від 35,6% до 40,8% доданої вартості, зберігаючи значний, але дещо менш домінуючий вплив. Частка малих підприємств є відносно стабільною (8,2–8,9%), тоді як мікропідприємства створюють лише 1,8–2,3% доданої вартості.

Таким чином, у харчовій промисловості України простежується тенденція до зростання ролі середніх підприємств у формуванні доданої вартості. Це підкреслює їхню вагу як рушія розвитку галузі та потенційно підвищує їхню кредитоспроможність, адже саме вони забезпечують найвищу частку створюваного економічного ефекту. Великі підприємства залишаються важливою опорою галузі, тоді як малий і мікробізнес виконують допоміжну, але стабільну функцію.

Проведений аналіз також свідчить, про зростання частки доданої вартості в доходах від реалізації, що дозволяє зробити висновок про збільшення продуктивності ресурсної бази при створенні об'єктів діяльності бізнесу в галузі.

Надходження доходів і доданої вартості відбувається в бізнес-процесі постачання, якість управління яким характеризується станом відносин з покупцями щодо формування дебіторської заборгованості (рис. 2.5, табл. 2.10 – 2.11).

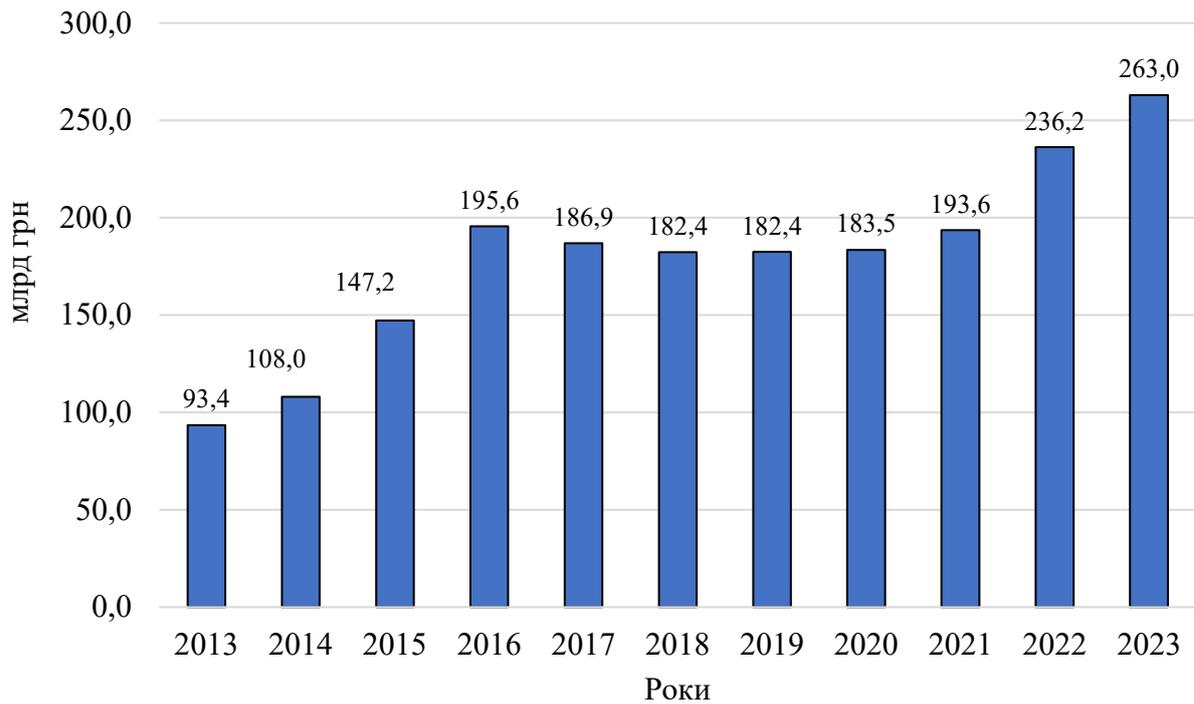

Рис. 2.5. Динаміка обсягів дебіторської заборгованості підприємств в сфері виробництва харчової продукції

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Таблиця 2.10

Рівень дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств в сфері виробництва харчової продукції

(%)

Роки	Усього	У тому числі за категоріями підприємств			
		Великі	середні	малі	з них мікро
2013	65,3	71,7	56,5	58,8	67,3
2014	62,7	65,5	59,2	62,2	65,9
2015	61,2	60,6	62,2	58,2	66,0
2016	63,5	61,0	66,3	59,7	56,5
2017	59,8	60,9	58,8	60,7	65,2
2018	58,6	58,0	59,5	58,8	64,5
2019	60,8	62,0	59,3	60,1	69,1
2020	56,1	51,0	60,8	61,0	64,4
2021	54,0	51,4	56,1	59,3	66,9
2022	60,1	66,0	53,7	57,5	69,1
2023	59,0	69,0	48,9	55,7	62,2

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Таблиця 2.11

Рівень відволікання чистого доходу в дебіторську заборгованість підприємств в сфері виробництва харчової продукції

(%)

Роки	Усього	У тому числі за категоріями підприємств			
		Великі	середні	малі	з них мікро
2013	42,4	48,8	33,0	48,4	184,2
2014	40,4	43,4	35,7	51,0	128,6
2015	44,2	39,9	47,7	48,0	100,0
2016	46,4	42,9	49,9	45,6	92,9
2017	36,7	31,9	40,4	47,0	122,4
2018	33,8	34,2	30,7	53,1	109,1
2019	32,4	33,0	28,4	57,9	176,7
2020	29,7	26,9	29,8	51,2	134,9
2021	25,5	22,9	26,3	42,8	113,8
2022	34,0	39,2	27,3	44,4	140,7
2023	32,2	39,9	23,3	44,8	115,8

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Динаміка обсягів дебіторської заборгованості підприємств харчової промисловості у 2013–2023 рр. свідчить про високу залежність галузі від цього показника. У середньому дебіторська заборгованість становила понад половину оборотних активів, коливаючись від 54,0% (2021 р.) до 65,3% (2013 р.).

За категоріями підприємств простежуються суттєві відмінності. Найвищий рівень дебіторської заборгованості характерний для великих підприємств (у 2013 р. – 71,7%, у 2023 р. – 69,0%), що пояснюється масштабами діяльності та відстрочкою платежів покупцям. У середніх підприємств показники є стабільнішими (переважно 53–62%), тоді як у малих коливання більш виражені (від 55,7% у 2023 р. до понад 62% у кризові періоди). Для мікропідприємств характерний підвищений рівень дебіторської заборгованості (62–69%), що вказує на їх вразливість до несвоєчасних розрахунків.

Загалом у 2020–2021 рр. спостерігалось найнижче значення показника (54–56%), що свідчить про більш обережну кредитну політику або зменшення обсягів продажу з відстрочкою платежів у період пандемії. Водночас у 2022–2023 рр. рівень дебіторської заборгованості зріс, особливо у великих підприємств, що відображає посилення ризиків неплатежів у період економічної нестабільності під час війни.

Таким чином, висока частка дебіторської заборгованості в оборотних

активах підприємств харчової промисловості є системною проблемою, яка безпосередньо впливає на їхню кредитоспроможність і фінансову стійкість, особливо бізнесу великих і мікропідприємств.

Загальні тенденції свідчать про поступове зниження рівня відволікання доходу в дебіторську заборгованість у 2013–2021 роках: від 42,4 % у 2013 році до 25,5 % у 2021 році, що може свідчити про покращення управління оборотними активами та ефективніше планування грошових потоків. Проте у 2022–2023 роках відбувається відновлення цього показника до 34,0 % і 32,2 % відповідно, що, ймовірно, пов'язано з впливом зовнішніх факторів, таких як економічна нестабільність та воєнні ризики.

Великі підприємства демонструють відносно стабільну динаміку відволікання доходу, із незначним коливанням у межах 26,9–48,8 %, що свідчить про відносну стабільність фінансової політики та контроль над дебіторською заборгованістю.

Середні підприємства мають більш виражені коливання, досягаючи максимуму у 2015–2016 роках (47,7–49,9 %) та знижуючись до 23,3 % у 2023 році, що відображає поступове підвищення ефективності управлінських рішень.

Малі та мікропідприємства характеризуються високим рівнем відволікання доходу, причому для мікропідприємств показники значно перевищують 100 % у низці років (найвищий показник у 2013 році — 184,2 %), що свідчить про наявність значного фінансового ризику та обмежену здатність до самофінансування.

Загалом, динаміка показників підкреслює тенденцію до поліпшення управління дебіторською заборгованістю на великих та середніх підприємствах, тоді як малі та мікропідприємства залишаються у зоні підвищеного ризику відволікання доходу, що потребує додаткових заходів фінансового контролю та оптимізації кредитної політики.

Важливою складовою процесу ефективного управління кредитоспроможності підприємств галузі щодо своєчасної сплати зобов'язань перед постачальниками економічних ресурсів є забезпечення створення чистого прибутку при досягненні достатнього рівня рентабельності (рис. 2.6 – 2.8).

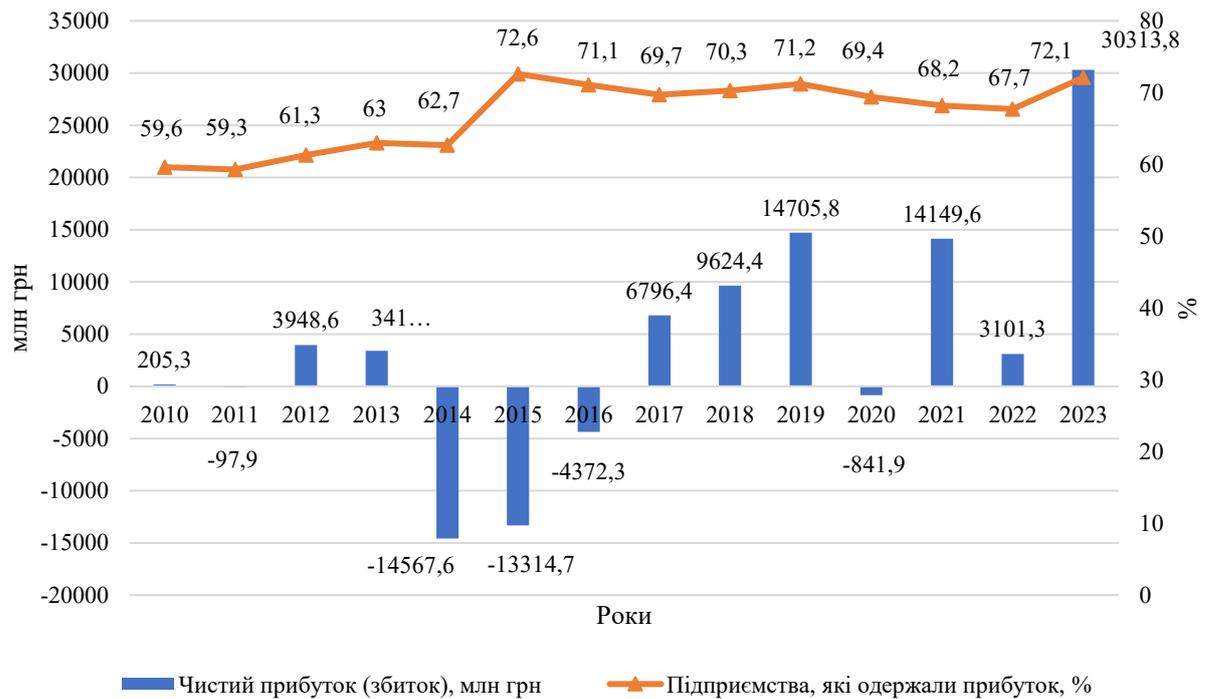

Рис. 2.6. Чистий прибуток (збиток) підприємств в сфері виробництва харчової продукції

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

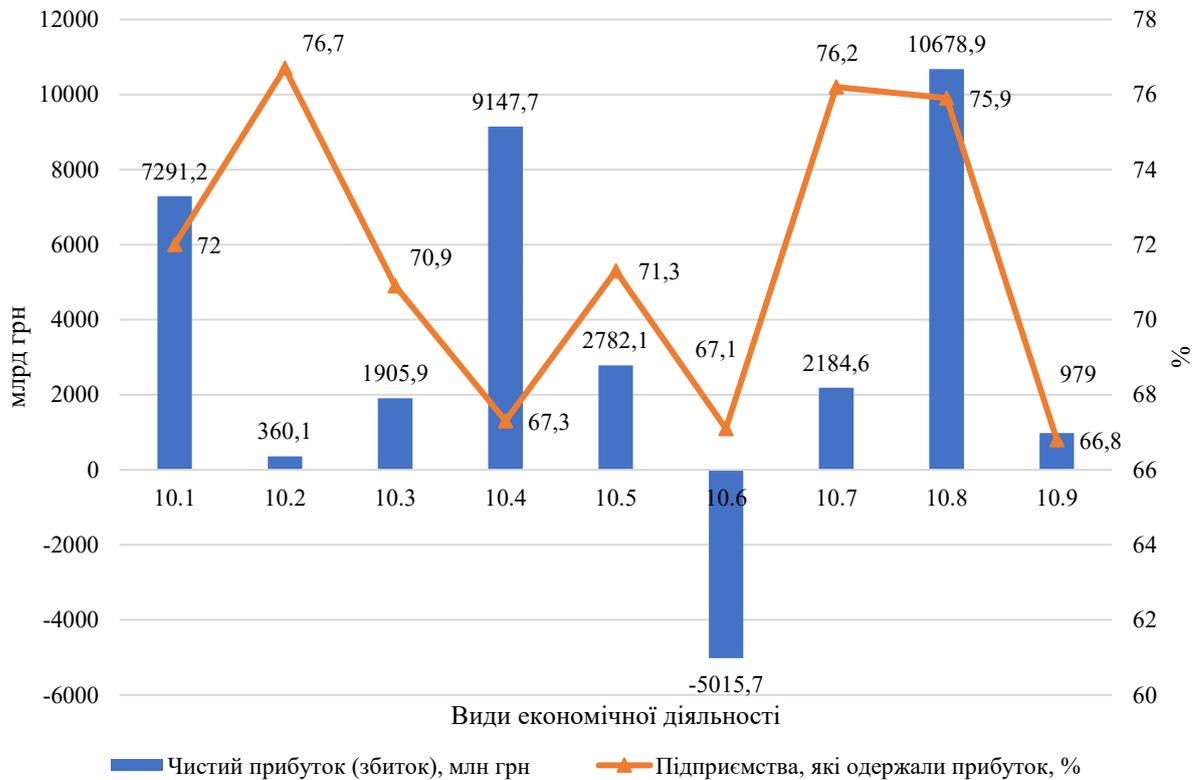

Рис. 2.7. Чистий прибуток (збиток) підприємств в сфері виробництва харчової продукції за видами економічної діяльності за 2023 рік

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

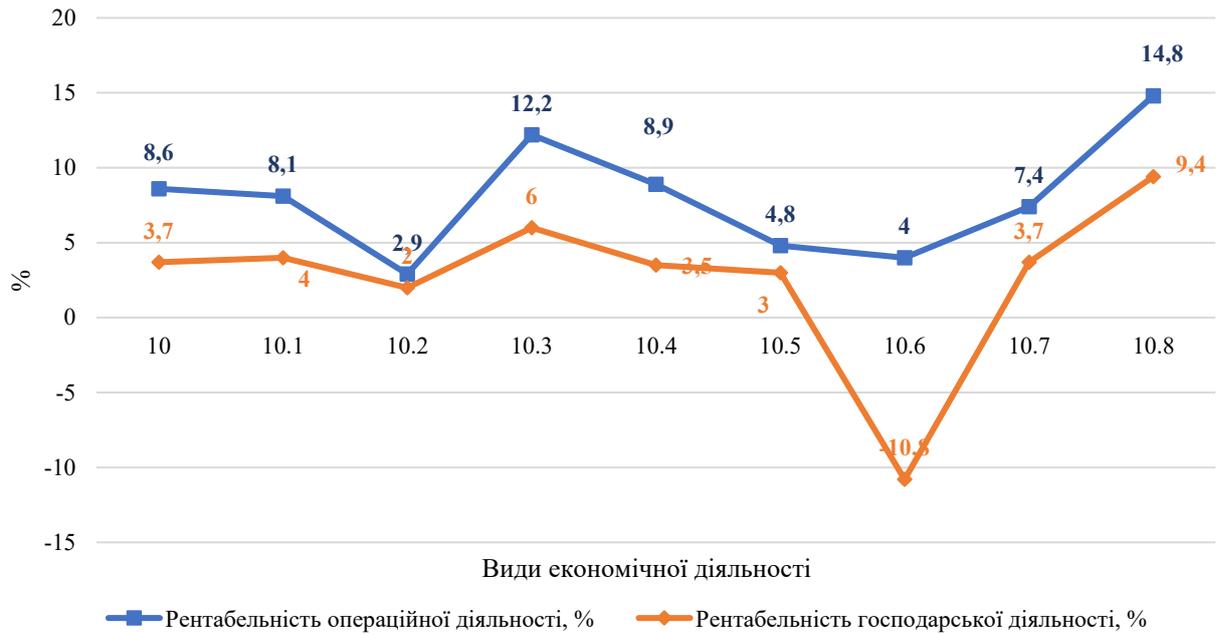

Рис. 2.8. Рентабельність операційної та в цілому господарської діяльності підприємств сфери виробництва харчової продукції в 2023 році

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України [174]

Аналіз стану формування фінансових результатів свідчить про циклічність розвитку галузі та наявність як кризових, так і відновлювальних тенденцій. У 2010–2013 рр. підприємства функціонували зі змінними результатами, демонструючи переважно помірні прибутки, однак у 2014–2015 рр. відбулося різке погіршення фінансових показників, що проявилось у значних збитках (–14 567,6 млн грн та –13 314,7 млн грн відповідно). Це обумовлено загальноекономічною нестабільністю, падінням внутрішнього попиту та зростанням витрат виробництва.

З 2016 р. простежується тенденція до поступового відновлення, а вже з 2017 р. підприємства виходять у стійку прибутковість, що забезпечило нарощування чистого фінансового результату та досягнення у 2019 р. одного з найвищих значень за період спостереження (14 705,8 млн грн). Водночас у 2020 р. знову зафіксовано збиток (–841,9 млн грн), що свідчить про високу чутливість галузі до зовнішніх шоків.

Найбільш сприятливим виявився період 2021–2023 рр., коли підприємства харчової промисловості досягли істотного зростання прибутковості, зокрема у

2023 р. отримано рекордний фінансовий результат у розмірі 30 313,8 млн грн.

Важливо підкреслити, що частка прибуткових підприємств у структурі галузі залишалася відносно стабільною і переважно перевищувала 60%, а починаючи з 2015 р. – понад 68%. Це свідчить про підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та зміцнення фінансової стійкості суб'єктів ринку.

Отримані результати мають безпосереднє значення для оцінки кредитоспроможності підприємств. Високі збитки у 2014–2015 рр. знижували їхню здатність виконувати боргові зобов'язання та суттєво обмежували можливості залучення зовнішнього фінансування. Натомість зростання прибутковості у 2017–2019 та особливо у 2021–2023 рр. істотно посилило фінансову позицію підприємств, що є позитивним сигналом для кредиторів і свідчить про покращення перспектив розвитку галузі.

За сферами виробництва харчової продукції, на прикладі 2023 року, бізнес демонструє неоднорідні показники щодо одержаних фінансових результатів.

Найбільші прибутки отримали підприємства з виробництва інших харчових продуктів, олії та м'яса, тоді як окремі сегменти зазнали суттєвих збитків, зокрема, в цілому, виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості. Попри те, що частка прибуткових підприємств у більшості видів діяльності перевищує 70%, концентрація збитків у великих суб'єктів окремих сегментів свідчить про структурні диспропорції галузі. Це зумовлює необхідність посилення обліково-аналітичного контролю у сфері доходів і витрат для забезпечення стабільності фінансових результатів і підвищення кредитоспроможності підприємств.

Показники рис. 2.8 відображають суттєву диференціацію показників рентабельності операційної та господарської діяльності підприємств харчової промисловості за різними видами економічної діяльності у 2023 році. Аналіз підтверджує, що рентабельність операційної діяльності (ефективність основного виробництва) у більшості сегментів є вищою за рентабельність господарської діяльності (ефективність з урахуванням усіх витрат, включаючи фінансові).

Цей розрив свідчить про наявність значного неопераційного фінансового навантаження. Найбільш високу ефективність демонструє бізнес в сфері виробництва іншої харчової продукції та перероблення фруктів та овочів з операційною рентабельністю 14,8% та 12,2% відповідно, що підтверджує їхню здатність генерувати високий прибуток від основної діяльності.

Водночас, підприємства з виробництва інших харчових продуктів також мають найвищу рентабельність господарської діяльності (9,4%), що вказує на їх загальну фінансову стійкість.

Найбільш проблемним є бізнес в сфері борошномельно-круп'яної промисловості, де рентабельність операційної діяльності становить лише 4%, а рентабельність господарської діяльності є глибоко від'ємною – -10,8%. Такий значний негативний показник господарської рентабельності свідчить про те, що прибуток від реалізації повністю нівелюється високими фінансовими та іншими неопераційними витратами, створюючи критичні ризики для фінансової стійкості підприємств цього виду діяльності.

Також демонструє низьку ефективність з показниками 2,9% та 2% відповідно, бізнес у сфері перероблення та консервування риби, що вимагає уважного вивчення його витрат і доходів. В цілому, розподіл рентабельності за КВЕД в галузі вказує на необхідність індивідуалізованого підходу до оцінки фінансового стану підприємств кожної сфери виробництва.

Про диференціацію і незначну величину фінансових результатів та їх рівня по відношенню до грошових потоків від постачання товарних об'єктів засвідчує також аналіз окремих найбільш рейтингових підприємств на прикладі виробництва молочних продуктів (Додаток Е).

За дослідженою сукупністю 30 найбільших підприємств в сфері виробництва молочних продуктів рентабельність їх бізнесу по відношенню до чистого доходу в 2024 р. становила лише 1,46 % або з кожною гривнею одержаної від постачання товарних об'єктів надходило 1,46 коп. чистого прибутку.

Фінансові результати діяльності і стан формування оборотних активів та їх

ліквідності, а також наявні зобов'язання бізнесу в галузі мають безпосередній вплив на кредитоспроможність підприємств (табл. 2.12 – 2.13).

Таблиця 2.12

Кредитоспроможність підприємств за категоріями в сфері виробництва харчової продукції

Роки	Усього	У тому числі за категоріями підприємств			
		великі	середні	малі	з них мікро
2013	1,23	1,40	1,15	0,78	0,73
2014	1,14	1,27	1,07	0,80	0,70
2015	1,15	1,14	1,18	1,03	0,86
2016	1,05	1,05	1,06	0,99	0,97
2017	1,06	1,28	0,98	0,78	0,84
2018	1,10	1,51	0,83	1,00	0,99
2019	1,10	1,27	0,95	0,98	1,02
2020	1,18	1,39	1,05	0,99	0,83
2021	1,11	1,21	1,07	0,92	0,82
2022	1,22	1,43	1,13	0,89	0,73
2023	1,28	1,52	1,18	0,94	0,83

Примітка. Розраховано як відношення загальної балансової вартості оборотних активів, без врахування можливості їх залучення до платіжних засобів та ліквідності, якій притаманна індивідуальна характеристика, до поточних зобов'язань

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Таблиця 2.13

Кредитоспроможність підприємств в сфері виробництва харчової продукції за видами економічної діяльності

Роки	КВЕД								
	10.1	10.2	10.3	10.4	10.5	10.6	10.7	10.8	10.9
2013	1,46	1,15	1,31	1,23	1,13	1,20	1,10	1,16	1,41
2014	1,09	0,96	1,09	1,27	1,11	1,18	0,85	1,11	1,33
2015	1,26	1,17	1,03	1,02	1,08	1,91	0,97	1,34	1,08
2016	1,28	1,12	1,02	0,87	1,05	1,57	1,12	1,23	1,08
2017	1,37	1,08	0,97	0,88	1,05	1,13	1,04	1,26	1,19
2018	1,36	1,07	1,02	0,99	1,07	1,14	1,02	1,26	1,20
2019	1,28	1,07	0,90	1,05	1,08	1,13	1,09	1,11	1,19
2020	1,31	1,08	1,14	1,15	1,08	1,35	1,09	1,16	1,19
2021	1,18	1,11	1,20	1,10	1,09	1,02	1,03	1,19	1,13
2022	1,53	1,15	1,08	1,17	1,16	0,96	1,07	1,40	1,17
2023	1,35	1,15	1,11	1,36	1,21	1,04	1,12	1,35	1,30

Примітка. Розраховано як відношення загальної балансової вартості оборотних активів, без врахування можливості їх залучення до платіжних засобів та ліквідності, якій притаманна індивідуальна характеристика, до поточних зобов'язань

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України [174]

Динаміка кредитоспроможності підприємств харчової промисловості за 2013–2023 рр. демонструє відчутні відмінності залежно від розміру бізнесу. Найвищі показники стабільно фіксуються у великих підприємств (у 2023 р. – 1,52), що свідчить про їхню більш надійну фінансову базу та менший кредитний ризик. Середні підприємства мають відносно стійкі значення (1,07–1,18), тоді як малі та особливо мікропідприємства характеризуються низькою кредитоспроможністю, нерідко нижче 1,0, що означає підвищений ризик неплатоспроможності.

Таким чином, кредитоспроможність харчових підприємств в Україні має виражену залежність від масштабу діяльності, що повинно враховуватися при розробці скорингових моделей та визначенні можливості здійснення відносин на умовах зобов'язань.

Кредитоспроможність підприємств харчової промисловості демонструє суттєву диференціацію показників за видами економічної діяльності.

Найвищі значення протягом досліджуваного періоду характерні для виробництва м'яса та м'ясних продуктів, а також виробництва готових кормів для тварин – у 2023 р. вони становили відповідно 1,35 та 1,30, що свідчить про більш стійку їх фінансову позицію. Водночас нижчі рівні кредитоспроможності спостерігаються у виробників олії та тваринних жирів, молочних продуктів та хліба, де в окремі роки показники знижувалися до рівня 0,87–0,96, що сигналізує про підвищений ризик для кредиторів. Загалом дані аналізу підтверджують, що кредитоспроможність у галузі харчової продукції має не лише часову, але й галузеву специфіку, а отже, оцінка ризиків потребує індивідуального вивчення стану бізнес-процесів придбання і постачання.

Отже, як показав аналіз, для того, щоб розвиток харчової промисловості забезпечував виконання її основного завдання в сучасних умовах щодо інтеграції у ЄС, яка б була максимально сприятлива для більшості населення, вітчизняним господарським організаціям, необхідно мати адекватний механізм здійснення бізнес-процесів придбання і постачання економічних ресурсів.

Завдяки дії такого чинника як ефективне управління кредитоспроможністю

суб'єкти господарювання можуть безперебійно і оптимально якісно забезпечувати необхідними економічними ресурсами процес виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності бізнесу на вітчизняних і закордонних ринках постачання товарних об'єктів споживачам.

У процесі формування стійкої кредитоспроможності актуальною проблемою залишаються фінансова нестабільність у результаті низької рентабельності господарської діяльності бізнесу та відсутність якісного інформаційного забезпечення системи управління дебіторською і кредиторською заборгованістю. З огляду на це, виникає необхідність поліпшення процесу формування показників в системі бухгалтерського обліку і фінансової звітності та їх аналітичного оцінювання з метою забезпечення одержання якісних висновків про можливість і доцільність залучення економічних ресурсів у бізнес з виробництва харчових продуктів на умовах зобов'язань.

Кредитоспроможність покупців товарних об'єктів господарських організацій харчової промисловості дозволяє оцінювати рівень кредитного ризику, який характеризує ймовірність виплати зобов'язань за дебіторською заборгованістю. Рішення щодо залучення економічних ресурсів для забезпечення функціонування підприємств харчової промисловості на умовах зобов'язань приймаються на основі застережень, які полягають у формуванні таких величини і структури платіжних активів, щоб гарантували як достатній рівень потенційної можливості бізнесу одержувати активи в борг, так і погашення поточної кредиторської заборгованості.

2.2. Механізм формування об'єктів ліквідних платіжних активів та зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності

Процес господарської діяльності потребує активних економічних взаємовідносин з різними суб'єктами ринку при здійсненні бізнес-процесів придбання і постачання, що зумовлює виникнення боргів щодо зобов'язань та дебіторської заборгованості і потребу у формуванні ліквідних активів для

здійснення розрахунків. При цьому зобов'язання в бізнесі виконують важливу роль як інструменту тимчасового зовнішнього джерела надходження інвестиційних коштів від суб'єктів фінансування на формування активів та є важливим об'єктом управління, що впливає на стан самодостатнього розвитку господарської організації.

Здійснення бізнес-процесу придбання на основі зобов'язань дозволяє господарській організації залучати економічні ресурси від суб'єктів інвестування на певний період для створення умов безперервної та ефективної господарської діяльності з метою одержання доходу, доданої вартості і повернення боргу.

Процес залучення зобов'язань у господарську діяльність потребує формування та використання господарською організацією ліквідних активів для погашення боргів. Ліквідними активами для погашення зобов'язань можуть бути безпосередньо будь-які об'єкти відображені в балансі господарської організації та/або одержані при їх перетворенні в бізнес-процесі постачання за умови їх потреби кредиторам.

Величина і стан зобов'язань та ліквідних активів для їх погашення суттєво впливають на фінансову стійкість, самодостатній розвиток та економічну безпеку господарської організації, що потребує ефективного управління розрахунковими відносинами в бізнесі під час здійснення господарської діяльності.

Отже, процес запозичення економічних ресурсів між учасниками ринку з використанням умов боргових зобов'язань вирішує проблеми продажу товарних об'єктів постачальниками (підрядниками), можливості здійснення діяльності господарських організацій по створенню готової продукції (виконанню робіт, наданню послуг), забезпечення покупців (замовників) необхідними активами для споживання.

В цьому процесі важливе місце займає достовірна, якісна та адекватна інформація про об'єкти зобов'язань і ліквідних активів, яка створюється в обліковій системі кожної господарської організації. Ефективна облікова

політика в сфері відносин з суб'єктами зобов'язань як поточними і довгостроковими інвесторами господарської організації та формування ліквідних активів для забезпечення сплати боргів дає можливість постійно отримувати необхідну інформацію для встановлення, аналізу і контролю стану їх руху для прийняття управлінських рішень щодо впливу на оптимізацію кредитоспроможності [298; 299; 300].

Концептуальна схема відносин господарської організації з її суб'єктами зобов'язань при придбанні економічних ресурсів і процесом постачання товарних об'єктів щодо формування активів для їх погашення наведена на рис. 2.9.

Для правильного розуміння процесу оцінювання кредитоспроможності, насамперед, необхідно дослідити поняття зобов'язань які підлягають сплаті та ліквідних активів необхідних для їх погашення. Огляд сучасної економічної літератури вказує на існування декількох підходів до трактування загального поняття «зобов'язання» як важливого джерела розвитку бізнесу, зокрема, правового, економічного, обліково-звітного і як категорії в наукових дослідженнях.

Правовий підхід щодо розуміння зобов'язання у бізнесі регулюється Цивільним кодексом України, який визначає його як право відношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [292].

Це визначення свідчить, що зобов'язання є правом дії не його суб'єкта, а господарської організації щодо її кредиторської заборгованості і може бути реалізоване лише при виконанні боржником своїх зобов'язань. При цьому, боржник зобов'язаний передати на користь кредитору активи, а кредитор як суб'єкт зобов'язання має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

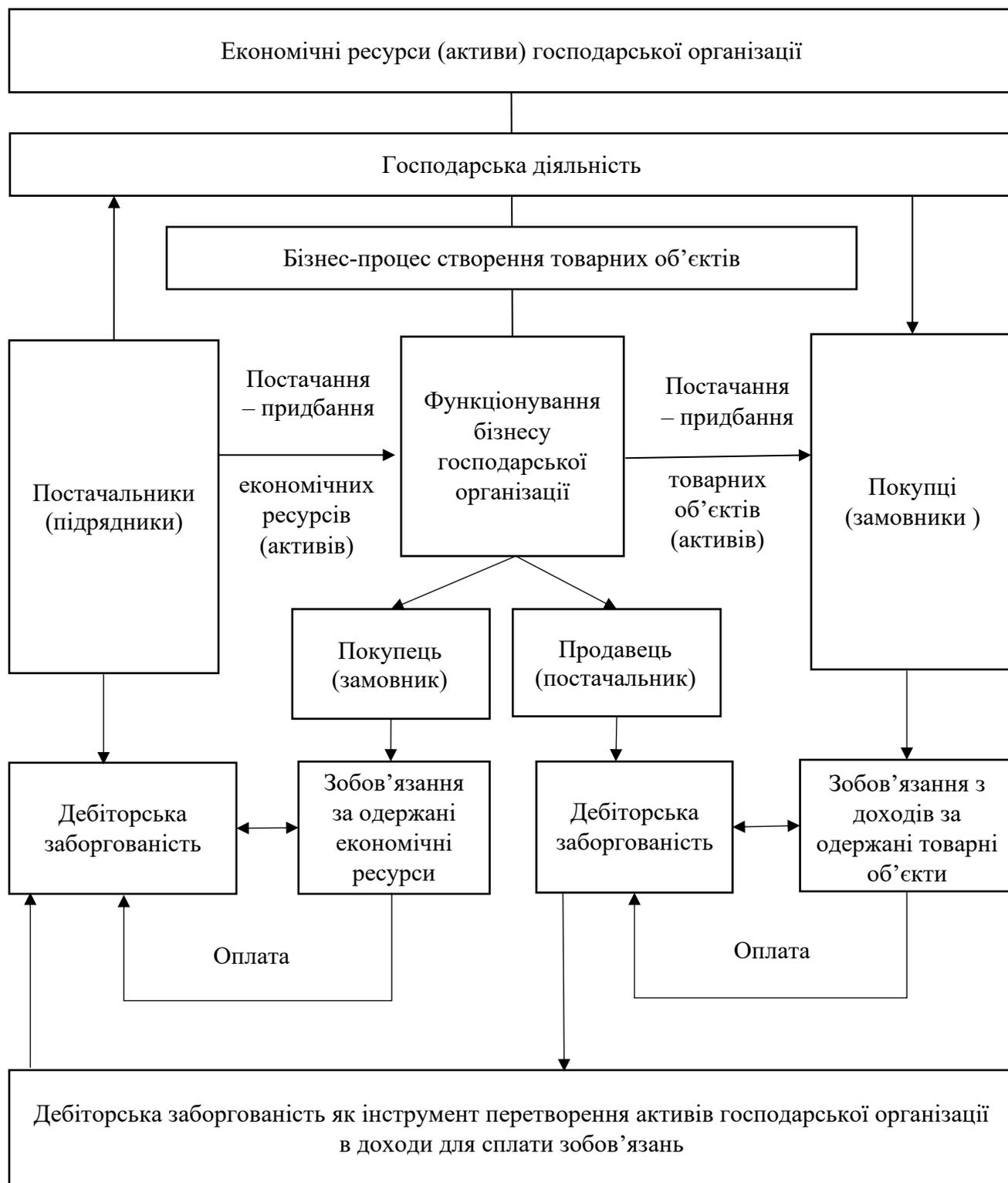

Рис. 2.9. Концептуальна модель взаємозалежності процесів придбання економічних ресурсів (активів) і постачання товарних об'єктів (активів) господарською організацією

Джерело: власна розробка автора

В економічному аспекті зобов'язання господарської організації відображає майбутній рух активів зумовлений їх надходженням в процесі придбання на умовах заборгованості та вибуттям при сплаті боргу, а також наданням у борг товарних об'єктів покупцям (дебіторська заборгованість) та її погашенням.

Процес трансформації зобов'язань господарської організації протягом їх життєвого циклу відображено на рис. 2.10.

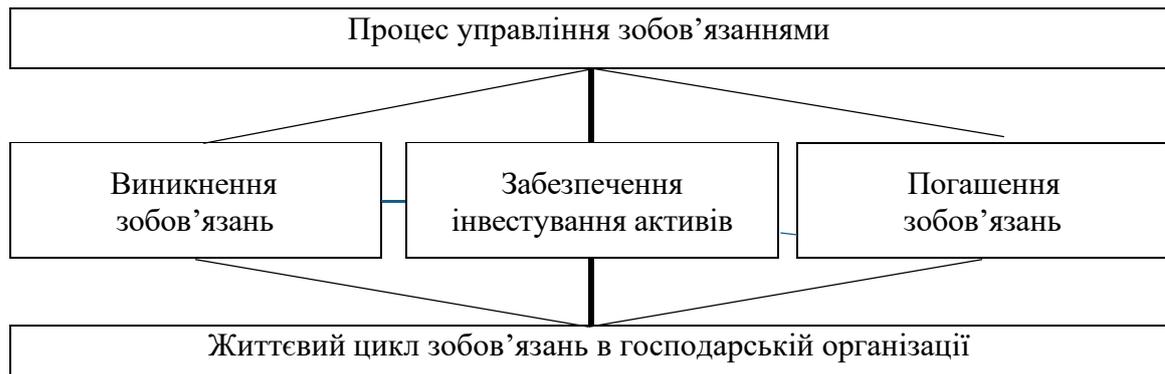

Рис. 2.10. Трансформація зобов'язань протягом життєвого їх циклу в господарській організації у процесі управління кредитоспроможністю

Джерело: власна розробка автора

У бухгалтерському обліку джерелом виникнення і погашення зобов'язань є факти господарського життя, інформація про здійснення яких лежить в основі їх відображення в обліковому процесі. Як об'єкти зобов'язань у бухгалтерському обліку виділяють кредиторів і дебіторів за окремими класифікаційними видами і господарськими операціями, які пов'язані з їх виникненням, рухом і оплатою. Зобов'язання господарської організації формуються при визнанні її як дебітора в процесі придбання економічних ресурсів, так і кредитора в силу чого вона як дебітор має право вимагати від кредитора виконання на свою користь певного погашення боргу, а по відношенню до кредиторів зобов'язана сплатити борг.

У сфері бухгалтерського обліку на нормативному рівні трактування поняття «зобов'язання» відносно господарських організацій використовується в розумінні національного і міжнародного законодавства.

Визначення поняття «зобов'язання» в національному законодавстві як боргової вимоги до господарської організації наведено в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Трактування поняття «зобов'язання» як вимоги до господарської організації в розумінні національного законодавства у сфері бухгалтерського обліку

Нормативні документи	Сутнісна характеристика змісту поняття зобов'язання
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [232]	Заборгованість, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [147]	
НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [149]	Визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення
НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [150]	Фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання. Фінансове зобов'язання - контрактне зобов'язання: а) передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому підприємству; б) обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах.
НП(С)БО 14 «Оренда» [151]	Пов'язані з договором між орендодавцем та орендарем, за яким орендодавцем надає орендарю право користування необоротним активом за плату на певний строк.
НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» [152]	Відстрочення податкового зобов'язання з податку на прибуток сума якого сплачуватиметься в наступних періодах тимчасових податкових різниць, що підлягають оподаткуванню
НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [153]	Пов'язані з курсовими різницями, які виникають внаслідок перерахунку операцій в іноземній валюті пов'язаних з кредиторською і дебіторською заборгованістю та монетарних активів.
НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» [155]	Вартість раніше виконаних робіт працівниками
НП(С)БО 34 «Платіж на основі акцій» [159]	Платіж на основі акцій яким підприємство має погасити коштами (іншими активами) в сумі, яка визначається на основі вартості акцій (інших інструментів власного капіталу), або передати інструменти власного капіталу

Контент-аналіз дефініцій, наведених в таблиці 2.11, свідчить, що на нормативному рівні для потреб бухгалтерського обліку «зобов'язання» в розумінні боргу господарської організації трактується за національним підходом як «заборгованість», що призводить «до зменшення ресурсів» з дублюванням цього поняття в Законі [232] і НП(С)БО 1 [147].

В якому значенні вживається термін «ресурс» у прямому його розумінні, нормативні документи не визначають, а розглядають в дефініції активи як ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [232].

Безпосередньо НП(С)БО 11 [149], що має назву «Зобов'язання» не визначає значення терміну «зобов'язання», а лише надає їх структурний зміст серед елементів якого виділяється «кредиторська заборгованість», «забезпечення» та «доходи майбутніх періодів».

Структурний зміст зобов'язання господарської організації як об'єкта бухгалтерського обліку доповнюється в положеннях багатьох інших НП(С)БО. Зокрема, НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [150] зазначено, що фінансове зобов'язання – це контрактне зобов'язання, яке передбачає:

- передачу грошових коштів або інших фінансових активів іншому підприємству;
- здійснення обміну фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах.

Зобов'язання як поняття також розглядаються у контексті орендних платежів [151], податку на прибутку [152], змін валютних курсів [153], виплат працівників [155] та платежів на основі акцій [159].

Підходи до визначення поняття «зобов'язання» як вимоги до господарської організації в розумінні МСБО та МСФЗ розглянуті в Додатку Ж.

Для визначення поняття «зобов'язання» МСБО та МСФЗ використовують різні підходи в розумінні його трактування як «теперішній обов'язок суб'єкта господарювання передати економічний ресурс» [84] та «існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання», яке призводить «до вибуття ресурсів» [131].

Теперішній обов'язок існує внаслідок минулих подій лише в тому разі, якщо:

- а) суб'єкт господарювання вже одержав економічні вигоди або вчинив дію;
- та
- б) внаслідок цього суб'єкт господарювання повинен буде або може бути

змушений передати економічний ресурс, який в іншому випадку він не мав би передавати [84].

При цьому економічний ресурс розглядається як актив, що контролюється суб'єктом господарювання внаслідок минулих подій [84].

МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» додатково визначає, що фінансове зобов'язання є контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання [129].

В цілому щодо МСБО і МСФЗ, то зобов'язання як теперішній (існуючий) обов'язок господарської організації передати економічний ресурс регулюються достатньо великою їх кількістю зі складною термінологією, яка частково неадаптована до українського бізнесу.

Однозначності щодо визначення поняття «зобов'язання» немає і в наукових дослідженнях серед вчених-економістів.

За дослідженнями, проведеними А.В. Ружицьким і Т.В. Томчишеною [259], Н.В. Спіциною і С.В. Кравцовою [270], в науковій літературі існують різні підходи до визначення зобов'язань. Їх розглядають як борг (заборгованість), суму витрат, залучений капітал, розрахункові відносини, частина вартості майна, обов'язок однієї особи здійснити певну дію на користь інших осіб, сукупність фінансових вимог до підприємства, юридична основа для наступних платежів.

Водночас А.В. Ружицький і Т.В. Томчишена трактують зобов'язання як розрахункові взаємовідносини між підприємствами в процесі господарської діяльності, а також із працівниками, в результаті чого виникають незакінчені розрахунки [259].

Орлов І.В. визначає зобов'язання обов'язком підприємства з виплати боргу, передачі активу, надання послуг, виконання робіт, що має суб'єктивний склад, динамічність, наказовий зміст, цілеспрямованість, конкретність, санкціонованість, які виникають у результаті минулих операцій, виконання яких призведе до зменшення активів і збільшення капіталу [169].

Варто підкреслити і тлумачення поняття «зобов'язання»

Н.П. Михайлишиним як вимогу кредиторів стосовно активів підприємства. Наявність зобов'язань (боргів) зменшує економічні вимоги підприємства і його капітал [123].

Омецінська І.Я. [166] вважає, що до зобов'язань не вповні мірі можна віднести забезпечення та доходи майбутніх періодів. Зокрема, забезпечення в складі рахунку бухгалтерського обліку 47 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів» розміщені в одному класі з власним капіталом (клас 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань), а доходи майбутніх періодів через зобов'язання тільки забезпечують їх зарахування як одержані результати діяльності.

Для трактування поняття «зобов'язання», на нашу думку, важливим є те, що вони в системі бухгалтерського обліку розглядаються як кредиторська заборгованість в інтерпретації відображення їх на пасивних рахунках за кредитовим залишком (сальдо).

Зобов'язання як об'єкт бухгалтерського обліку та оцінювання кредитоспроможності підприємства є сукупністю окремих господарських операцій з їх виникнення і погашення та відображають майбутні потоки активів у відносинах, які розпочаті виконанням обов'язків. За таких відносин підприємство має здійснювати господарські операції з погашення зобов'язань шляхом передачі різних видів активів суб'єктам боргу.

Проаналізувавши наявні підходи до розуміння «зобов'язання» господарської організації в нормативних документах, що забезпечує регулювання бухгалтерського обліку і думки українських вчених, його поняття як платіжної вимоги для розрахунку кредитоспроможності необхідно розглядати в декількох площинах:

1) по-перше, це є теперішній обов'язок перед суб'єктами інвестування активів господарській організації, що виникає внаслідок минулих подій в процесі придбання економічних ресурсів;

2) по-друге, обов'язок господарської організації передбачає необхідність сплати зобов'язань як виконання незакінчених розрахунків за наявними

вимогами шляхом передання економічних ресурсів в розумінні активів;

3) по-третє, погашення зобов'язання призводить до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вимоги;

4) по-четверте, наявність зобов'язань потребує формування ліквідних платіжних ресурсів (активів), що мають забезпечувати погашення існуючих та/або майбутніх боргів господарської організації;

5) по-п'яте, погашення зобов'язання може відбуватися шляхом передачі економічних ресурсів (активів) відповідно до об'єктів, які визначаються за домовленістю між суб'єктами відносин.

Ключовими характеристиками зобов'язань в бухгалтерському обліку є процеси їх виникнення внаслідок минулих господарських операцій, погашення в майбутньому та визнання на основі достовірної оцінки і високої ймовірності вибуття (зменшення) ресурсів (економічних вимог).

Виходячи з цього, для потреби оцінювання кредитоспроможності, платіжними зобов'язаннями необхідно визнавати існуючі та/або передбачені обов'язки господарської організації, що виникли та/або можуть виникати перед суб'єктами інвестування активів (кредиторами) в забезпечення її функціонування, які потребують погашення в майбутньому шляхом передачі ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди.

При цьому, пасиви господарської організації по відношенню до ліквідних платіжних зобов'язань можливо розглядати наступним чином:

$$\text{ПЗГ} = \text{ПЗВ} + \text{ПЗК}; \text{ПЗГ} = \text{ЗВП} - \text{ЗВК}; \text{ВКГ} = \text{ЗВК} + \text{ПЗВ}$$

де, ПЗГ – платіжні зобов'язання господарської організації; ПЗВ – платіжні зобов'язання зазвичай за ліквідними елементами власного капіталу; ПЗК – платіжні зобов'язання кредиторам; ЗВП – загальна вартість пасивів господарської організації; ЗВК – загальна вартість власного капіталу, яка характеризується високою постійністю в забезпеченні функціонування бізнесу; ВКГ – власний капітал господарської організації.

Зобов'язання господарської організації в процесі оцінювання кредитоспроможності доцільно також розмежовувати відповідно до джерел

виникнення за такими видами:

- комерційні – на основі договорів купівлі-продажу (постачання товарів, готової продукції, виконання робіт, надання послуг, попередні авансові платежі);
- позикові (кредитні) – на основі договорів позики, кредиту, поворотної фінансової допомоги;
- безстрокові (постійні) – забезпечені власним капіталом (вкуп акцій та часток статутного капіталу, розподіл власного капіталу);
- забезпечені цінними паперами – залучені на основі виданих векселів, випущених облігацій та інших боргових цінних паперів;
- трудових відносин – за рахунок нарахування доходів працівникам до їх виплати;
- статутні – виходячи із положень статутів підприємств щодо учасників (формування і розподіл власного капіталу, дивідендна політика);
- відносин з державою – за податками, зборами, внесками, одержаними бюджетними коштами, податковим кредитом та відстроченими податковими зобов'язаннями, що виникають на основі наявних у бізнесі об'єктів;
- деліктові – пов'язані з оплатою шкоди, нанесеної підприємством, пенями, штрафами, неустойками та різними фінансовими санкціями у відповідному розмірі і порядку;
- доходів майбутніх періодів – формуються до виконання умов відносин, одержаними доходами в попередніх періодах і погашаються після передачі активів, виконання робіт, надання послуг;
- потенційного забезпечення – виникають при нарахуванні зобов'язання для забезпечення реальних майбутніх платежів, визначеним аналітичним суб'єктам відносин за сумою і часом (оплата відпусток, додаткове пенсійне забезпечення);
- внутрішні – на основі внутрішніх розрахунків між структурними підрозділами підприємства;
- умовні – а) можливі зобов'язання, які виникають внаслідок минулих подій і існування яких підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, неповністю

контрольованих суб'єктом господарювання, або б) існуючі зобов'язання, які виникають внаслідок минулих подій, але не визнаються, оскільки:

- ✓ немає ймовірності, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення зобов'язання, або
- ✓ суму зобов'язань не можна оцінити достатньо достовірно.

Таким чином, при ефективній системі управління суб'єктами господарювання, зобов'язання – це невід'ємний бік господарської діяльності будь-якого бізнесу та важливий чинник економічної безпеки. Запропоновані концептуальні засади класифікації зобов'язань можуть стати основою для реалізації ефективного управління кредитоспроможністю підприємства.

Водночас, кредитоспроможність господарської організації має оцінюватися по відношенню до зобов'язань за окремими ознаками терміновості, величину яких доцільно називати боргами ліквідного характеру у визначеному часовому інтервалі.

Для цього всі зобов'язання групуються за ліквідністю щодо терміновості їх сплати: оперативні (щоденні, сьогоднішні), поточні (місячні звітного періоду), короткотермінові (квартальних звітних періодів в межах року), довготермінові (більше року), умовно можливі (є ймовірність їх постійно можливого існування та виникнення, як правило, в частині власного капіталу), непередбачені (поки що не існують).

Загальні боргові вимоги до господарської організації щодо ліквідних платіжних зобов'язань формуються залишками на пасивних рахунках бухгалтерського обліку і відображаються за їх кредитом.

Другою складовою оцінювання кредитоспроможності є участь у процесі здійснення платежів з погашення зобов'язань ліквідних активів як ресурсів, що втілюють в собі економічні вигоди.

Перетворення активів в об'єкти для погашення зобов'язань в бізнес-процесі постачання здійснюється через відносини з покупцями і замовниками та формування дебіторської заборгованості при успішному управлінні якою прискорюється можливість одержання доходу необхідного для сплати боргів.

Водночас, дебіторська заборгованість має ризик неповернення через що може виникнути втрата доходу та потреба у подальшому збільшенні зобов'язань, щоб забезпечувати безперервну господарську діяльність.

Проте визначення понять «ресурси» (економічні ресурси) в українських законодавчих і рекомендаційних документах відсутні. Наявні визначення понять «ресурсів» (економічних ресурсів) в науковій літературі теж не дають їм чіткого трактування в контексті об'єктів бухгалтерського обліку та розглядаються у широкому розумінні як сукупність природних, майнових, трудових та інших складових ведення бізнесу.

Академічний словник української мови тлумачить слово «ресурс» як запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби [1]. У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку економічний ресурс визначається як право, що має потенціал створення економічних вигід. Актив – теперішній економічний ресурс, що контролюється суб'єктом господарювання внаслідок минулих подій [84].

Отже, виходячи з розуміння об'єктів бухгалтерського обліку, зобов'язання, які відображаються в пасиві балансу господарської організації, можливо погашати тільки активами – ресурсами, контрольованими підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод майбутньому [232], які формуються в активі балансу.

Інвестовані в господарську організацію активи за рахунок зобов'язань виконують дві функції для чого поділяються на економічні ресурси, що забезпечують виконання технологічного процесу створення товарних об'єктів і ті, які використовуються як ліквідні платіжні активи.

Перші, призначені для забезпечення безперервного, безперебійного і ритмічного процесу функціонування господарської організації у визначених обсягах господарської діяльності, другі – виконують роль ліквідних активів для погашення зобов'язань.

$$\text{АГО} = \text{АЗФ} + \text{АПЗ},$$

де, АГО – загальна сума інвестованих активів в господарську організацію; АЗФ – активи, що забезпечують функціонування господарської організації по створенню товарних об'єктів; АПЗ – ліквідні активи, що забезпечують погашення платіжних зобов'язань.

При цьому, ліквідні платіжні активи за сумою завжди менші ніж загальна їх балансова вартість.

Такий підхід дозволяє уточнити поняття загальної вартості ліквідних платіжних активів як ресурсів, що втілюють у собі економічні вимоги для погашення платіжних зобов'язань та їх частки, що може бути реально використана для сплати боргів окремим кредиторам.

Отже, платіжні активи - це ресурси контрольовані господарською організацією, які одержані в результаті минулих подій використання яких як очікується дозволить вчинити певну дію з передачі активів, що призведе до погашення існуючих платіжних зобов'язань їх суб'єктам без порушення процесу господарської діяльності по створенню товарних об'єктів.

Величина платіжних активів господарської організації визначається їх залишком за дебетом активних рахунків. Узагальнена об'єктна характеристика ліквідних платіжних активів господарської організації наведена в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Об'єктна характеристика ліквідних платіжних активів господарської організації

Об'єкти ліквідних платіжних активів	Визначення та роль у формуванні кредитоспроможності
1	2
Запаси активів незадіяних в забезпечення господарської діяльності як надлишки понад нормативного рівня	Надлишок запасів активів інвестованих в забезпечення безперервного, безперебійного і ритмічного процесу функціонування господарської організації у визначених обсягах. Наявна можливість перетворення незадіяних активів в процесі забезпечення господарської діяльності у товарні об'єкти з метою їх постачання
Готова продукція	Виріб та/або напівфабрикат, робота, послуга, біологічні активи, що відповідають діючим технологічним нормативам їх створення та вимогам покупців замовників. Потребує пошуку покупців (замовників) з метою постачання

Продовження табл. 2.15

1	2
Товари	Вироби (надані послуги, виконані роботи), що визначені як товарні об'єкти для вирішення проблем покупців (замовників), мають грошову вартість і є для них продуктом споживання та/або подальшого постачання. Товари – це об'єкти процесу купівлі-продажу, які пропонуються ринку для постачання (обміну), формують активи необхідні господарській організації з метою придбання економічних ресурсів та оплати робочої сили, які забезпечують господарську діяльність
Векселі одержані	Цінний папір, який засвідчує грошове зобов'язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя після настання строку. Вексель можна пред'явити покупцю й отримати оплату, передати в рахунок власних зобов'язань кредитору, продати як цінний папір та одержати платіжні активи
Поточні фінансові інвестиції	Інвестиції на строк що не перевищує один рік у формі деривативів (аграрні розписки і ноти, ф'ючерси, форварди, опціони, свопи), які можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент. Розглядаються як джерело швидкого отримання коштів в результаті продажу з метою формування платіжних активів та/або безпосередньої передачі їх суб'єкту зобов'язань
Дебіторська заборгованість	Активи, які дебітори заборгували в господарській організації на умовах відстрочки і авансових платежів та як очікується будуть отримані в майбутньому. Ефективне управління дебіторською заборгованістю є важливим джерелом для підтримки позитивного грошового потоку в процесі погашення зобов'язань
Грошові кошти	Активи, які знаходяться в готівковій формі та/або на рахунках в банку, а також, в депозитах до запитання. Можуть бути використані в оперативному порядку для погашення зобов'язань або для обміну на інші платіжні засоби необхідні для сплати боргів.
Непередбачені активи	Потенційні активи, які можуть з'явитися в результаті минулих подій при настанні певних умов, які знаходяться поза повним контролем господарської організації. Надходження непередбачених активів через перетворення в реальні призводить до отримання додаткових доходів для сплати зобов'язань

Джерело: узагальнено автором на основі діючих нормативних документів у сфері бухгалтерського обліку [175]

Участь у забезпеченні кредитоспроможності можуть приймати запаси, активи в розрахунках, грошові кошти, а також необоротні активи утримувані для продажу, що відображаються в балансі та в залишках непередбачених активів облік яких здійснюється на позабалансових рахунках, які не впливають на нормальний рівень виробничого процесу відповідно до стратегії розвитку бізнесу.

Кредитоспроможність господарської організації має визначатися активами,

які не приймають безпосередньої участі у створення товарних об'єктів діяльності та їх продажі. Політика управління цими активами має спрямовуватися на забезпечення потенційної можливості отримання господарською організацією грошових надходжень від реалізації кожної їхньої складової.

Важливим інструментом для визначення активів, які можуть бути задіяні для забезпечення кредитоспроможності є їх розподіл за допомогою нормування і планування на ті, які повинні створювати умови безперебійності і безперервності функціонування виробничого процесу і ті, які будуть акумулювати грошові кошти для розрахунків за зобов'язаннями перед кредиторами.

При цьому загальна величина ліквідних платіжних активів господарської організації визначається за розрахунком:

$$\text{ПАК} = \text{АБП} - \text{АВС}; \text{ ПАК} = \text{АЦЗ} + \text{НАЗ};$$

$$\text{АЦЗ} = \text{ТЗЗ} + \text{ДЗЗ} + \text{ГКЗ} + \text{ФІЗ} + \text{ВОЗ} + \text{АНЗ},$$

де ПАК – ліквідні платіжні активи для оцінки кредитоспроможності; АБП – активи за балансом та позабалансовими рахунками; АВС – активи, які забезпечують нормальний виробничий процес відповідно до стратегії бізнесу; АЦЗ– цільові активи для здійснення розрахунків за боргові зобов'язання; НАЗ – надлишкові необоротні активи і виробничі запаси; ТЗЗ – товарні запаси; ДЗЗ– дебіторська заборгованість; ГКЗ – грошові кошти, ФІЗ – фінансові інвестиції; ВОЗ – векселі одержані; АНЗ – непередбачені активи, що обліковуються на позабалансових рахунках.

За окремими елементами ліквідних платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності необхідно враховувати особливості їх формування.

Так, зокрема, фінансові інвестиції можуть бути платіжними активами при їх формуванні та/або продажі для задоволення фінансових потреб з оплати зобов'язань відповідно сутнісної характеристики окремих елементів [150; 152; 153].

Вексель одержаний як платіжний актив – це цінний папір, який засвідчує грошове зобов'язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику

векселя (векселедержателю) після настання строку [214]. Наявність векселя дає його одержувачу більше можливостей для термінового отримання коштів ніж звичайна дебіторська заборгованість.

До надлишкових активів відносяться об'єкти, що в даний час не використовуються ним для отримання фінансового результату та використання яких на даному підприємстві у зазначений спосіб та належним чином є фізично неможливим або економічно неефективним [279].

Активи господарської організації для сплати зобов'язань, які мають подвійний характер щодо участі у виробничому процесі та в забезпеченні розрахунків з кредиторами, формуються за рахунок необоротних активів, виробничих запасів, поточних біологічних активів і окремих об'єктів незавершеного виробництва.

Визнання необоротних активів як платіжних об'єктів необхідно здійснювати відповідно до регламентованих норм бухгалтерського обліку [138; 156]. Необоротні активи визнаються утримуваними для продажу і платіжними об'єктами за відповідних умов (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Умови визнання необоротних активів платіжними об'єктами

Джерело: узагальнено авторами за даними [138; 156].

З моменту визнання необоротних активів як таких, що утримуються для продажу, вони набувають властивостей платіжних об'єктів, тобто

перетворюються у ліквідні оборотні активи з метою одержання грошових коштів для розрахунків з кредиторами.

В аспекті достовірного формування платіжних активів важливо звернути увагу і на потребу упорядкування визнання ними виробничих та прирівняних до них запасів. Основне призначення виробничих та прирівняних до них запасів — забезпечувати безперебійний, безперервний і ритмічний виробничий процес у відповідності до його бізнес-плану та стратегії самодостатнього розвитку підприємства. В процесі виробництва відбувається потік виробничих запасів з їх залишків на забезпечення створення об'єктів діяльності.

При відповідності складу, структури й наявності виробничих та прирівняних до них запасів технологічному процесу та його обсягам бізнес отримує максимальну результативність.

Заниження розміру залишків виробничих запасів може створити перебої у виробничому процесі, призвести до зменшення обсягів створених об'єктів діяльності, невиконання зобов'язань і, відповідно, погіршення результативності і кредитоспроможності.

Надлишок виробничих запасів призводить до відволікання платіжних активів не за призначенням, додаткових витрат на зберігання їх залишків, природних втрат, псування, послаблення режиму економії і відповідно, погіршення результативності та кредитоспроможності бізнесу.

Для забезпечення високого рівня кредитоспроможності необхідний оптимальний розмір залишків виробничих та прирівняних до них запасів за окремими видами відповідно з потребами технологічного процесу, який визначається шляхом нормування (розрахунку нормативу).

Надлишок чи заниження фактичної наявності виробничих запасів на підприємстві визначається шляхом порівняння даних їх залишків за обліком (інвентаризацією) в балансі з розрахованою величиною нормативу. При цьому, заниження означає перевищення нормативу над фактичною наявністю, а надлишок – навпаки.

Надлишок виробничих запасів може бути представлений їх наднормативною і не використовуваною величиною. Ці активи не використовуються у виробничому процесі, не інвестують бізнес та, відповідно, не приносять доходу.

Система управління з попередження формування невиправданих надлишків виробничих запасів, які мають безпосередній вплив на погіршення кредитоспроможності потребує інформаційно-облікового забезпечення. Для цього необхідно в обліку розмежовувати виробничі та прирівняні до них запаси на ті, залишки яких будуть задіяні у виробничому процесі, та ті, які знаходяться в надлишку і можуть бути продані без шкоди для бізнесу з метою поліпшення його кредитоспроможності.

При ліквідації надлишків виробничих запасів господарська організація буде одержувати додаткові ліквідні активи (грошові кошти, дебіторську заборгованість) для потреб розрахунків з її кредиторами та поліпшення кредитоспроможності.

Таким чином, в забезпечені кредитоспроможності як платіжні активи, можуть приймати участь грошові кошти, дебіторська заборгованість, товари (готова продукція), а також необоротні активи і виробничі та прирівняні до них запаси, утримувані для продажу.

На кредитоспроможність підприємства безпосередній вплив має система управління дебіторською заборгованістю, що забезпечує відображення її в балансі за чистою реалізаційною вартістю з врахуванням резерву сумнівних боргів. Проте сумнівний борг – це ще не безнадійний борг, який з певною долею ймовірності може прийняти участь у формуванні платіжних активів.

Політика управління часткою дебіторської заборгованості в платіжних активах – це одна з найбільш актуальних проблем багатьох українських господарських організацій, оскільки її некерованість є однією з причин кризового стану бізнесу. Здійснюючи господарську діяльність, господарські організації мають створити механізми, що забезпечують всі сподівання не лише

створити товарні об'єкти та знайти покупців, але і стягнути з них боргові зобов'язання, щоб забезпечити оплату власної кредиторської заборгованості. Основою такого механізму є наукове забезпечення формування якісної дебіторської заборгованості, що має вірогідність одержання в повній сумі.

Практика українського бізнесу свідчить, що чим більший термін дебіторської заборгованості, тим нижча вірогідність її одержання, чим більша швидкість її повернення, тим нижчий ризик спроможності господарської організації щодо повернення боргових зобов'язань кредиторам.

Проведене дослідження показало, що в системі ефективного управління кредитоспроможністю щодо формування платіжних активів вкрай важливим інструментом є оптимізація операційного циклу господарської діяльності, індикатором якого є рівень залишків запасів на одну гривню створеного чистого доходу.

Операційний цикл суб'єкта господарювання – це час між придбанням активів для переробки та реалізацією їх у грошові кошти або еквіваленти грошових коштів [124].

Вироблення досконалого механізму управління операційним циклом здійснюється через оптимізацію залишків оборотних активів шляхом переходу на циркулярну економіку. Заміна лінійної економіки на модель із замкненим циклом передбачає системний підхід до стійкого економічного росту, що забезпечує зменшення екологічної шкоди. Чим менший обсяг коштів відволікається на формування запасів, тим збільшується можливість їх використання на погашення боргів. Для визначення ключових блоків моделі управління операційним циклом підприємства варто розглянути процесний механізм його формування (рис. 2.12).

Можливості платіжних активів приймати участь в погашенні зобов'язань з урахуванням тривалості трансформації окремих їх структурних об'єктів у грошові кошти розглянуто на рисунку 2.13.

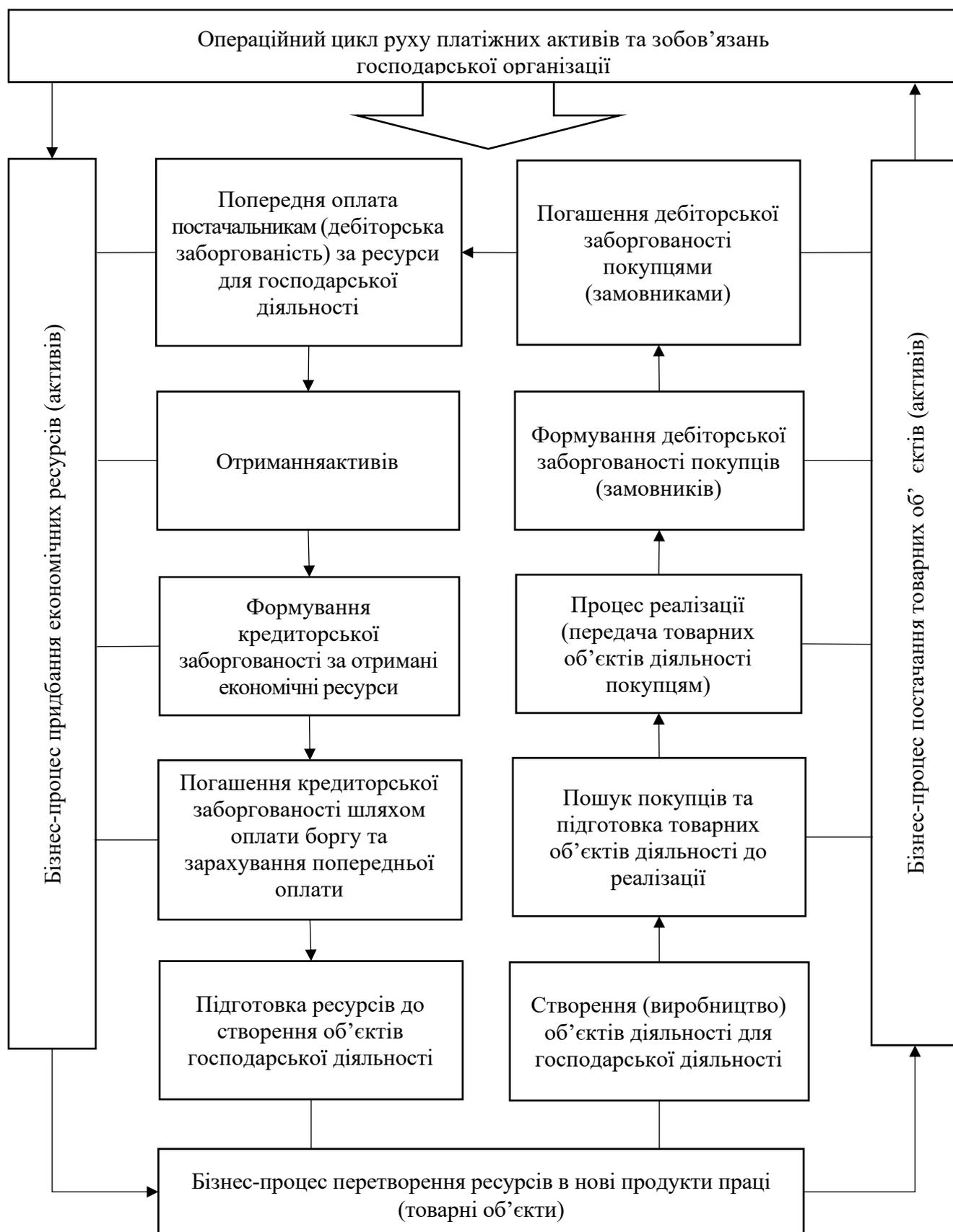

Рис. 2.12. Ключові блоки моделі управління платіжними активами і платіжними зобов'язаннями за операційним циклом господарської організації

Джерело: власна розробка автора

Рис. 2.13. Концептуальна модель трансформаційних процесів перетворення економічних ресурсів в ліквідні платіжні активи, які необхідні для погашення платіжних зобов'язань

Джерело: власна розробка автора

Тривалість трансформації виробничих та прирівняних до них запасів (одержаних послуг, виконаних робіт) в товарні об'єкти (1) залежить від терміну технологічного процесу, перетворення товарів в дебіторську заборгованість (2) – часу на пошук покупців та тривалості процесу відвантаження їм товарів, одержання боргу від покупців (4) – строком погашення дебіторської заборгованості (кредитоспроможності покупця). Третій зв'язок (3) передбачає трансформацію щодо безпосередньої продажі надлишків виробничих запасів та необоротних активів покупцям через формування дебіторської заборгованості.

Чим менше потрібно часу для перетворення певного виду активів у грошову

форму, тим вища ліквідність платіжних активів і можливість їх використання для погашення зобов'язань. Якщо стан ліквідності активів підприємства і концентрації його зобов'язань свідчить про факт платоспроможності, то показник платоспроможності характеризує рівень можливості підприємства здійснювати платежі суб'єктам кредиторської заборгованості наявними платіжними активами відповідно до їх терміновості, що визначені для здійснення платежів на звітну дату.

Наявність та стан ліквідних платіжних активів господарської організації має суттєвий вплив на їх трансформацію у процесі формування кредитоспроможності. При цьому, має враховуватися не тільки загальна величина ліквідних платіжних активів, а та частка, що реально може бути використана для погашення зобов'язань перед кредиторами.

Кредитоспроможною вважається та господарська організація у якої величина і характеристика ліквідних платіжних активів відповідає потребам кредиторів для погашення їх зобов'язань.

$$\text{ПАГ} = \text{ЛАК} + \text{ПАН}$$

де ПАГ – загальна величина ліквідних платіжних активів господарської організації; ЛАК – сукупність ліквідних активів, які можуть бути використанні для погашення зобов'язань кредиторам; ПАН – вартість ліквідних платіжних активів, які не відповідають потребам кредиторів у визначеному часовому інтервалі.

Для оцінювання кредитоспроможності господарської організації крім визнання елементного складу ліквідних платіжних активів і зобов'язань важливе значення мають їх класифікаційні ознаки, що відображаються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності відносно об'єктів активів щодо ліквідності, а зобов'язань – строків погашення.

Механізм формування об'єктів ліквідних платіжних активів і зобов'язань є ключовим елементом забезпечення стійкості кредитоспроможності будь-якої господарської організації. Він передбачає раціональне управління зобов'язаннями і активами, оптимізацією дебіторської та кредиторської

заборгованості, а також збалансоване використання власних і залучених економічних ресурсів. Ефективне формування активів і пасивів та підтримання необхідного рівня їх ліквідності дозволять господарській організації зберігати кредитоспроможності у визначених часових інтервалах. Узгодженість цих елементів кредитоспроможності формує стійкий самодостатній розвиток господарської організації, мінімізує ризики неплатежів, забезпечує стабільне функціонування бізнесу.

2.3. Модернізація системи обліково-інформаційного забезпечення оцінювання кредитоспроможності господарської організації

Важливим інструментом покращення процесу оцінювання кредитоспроможності в умовах забезпечення економічної безпеки бізнесу є формування ефективної інформаційної бази на основі обліково-звітної системи господарської організації.

Процес оцінювання кредитоспроможності господарської організації, яка здійснює операції з придбання і постачання активів, виконує функції покупця і продавця, формує боргові зобов'язання перед кредиторами і дебіторську заборгованість безпосередньо забезпечують інформаційні ресурси бухгалтерського, управлінського і оперативно-технічного обліку та звітності.

Обліково-звітна система господарської організації для оцінювання кредитоспроможності формує інформацію про ліквідні платіжні активи і зобов'язання та результативні показники функціонування бізнесу на основі виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення і узагальнення операцій пов'язаних з рухом економічних ресурсів та здійсненням розрахунків з кредиторами і дебіторами, а також використанням доходів на погашення боргів та їх створенням в процесі надходження дебіторської заборгованості.

Відображення у бухгалтерському обліку господарських операцій пов'язаних з формування та рухом ліквідних платіжних активів і зобов'язань, а також показниками про стан бізнесу відбувається за допомогою використання всіх прийомів одержання інформації про їх об'єкти, які за призначенням

можливо згрупувати наступним чином:

- первинне спостереження за об'єктами боргових зобов'язань і активами, що забезпечує їх погашення, а також дозволяють інтерпретувати стан бізнесу – документування та інвентаризація;
- узагальнення первинної інформації за господарськими операціями пов'язаними з процесами придбання (створення) економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів – рахунки та подвійний запис;
- вартісне оцінювання зобов'язань і активів, що приймають участь в їх погашенні та процесів створення і постачання об'єктів діяльності – оцінка та калькуляція;
- систематизація підсумкових показників про стан зобов'язань і наявність ліквідних платіжних активів для оплати боргів та результати господарювання – баланс та фінансова звітність.

Призначення і роль окремих прийомів бухгалтерського обліку в процесі забезпечення оцінювання стану кредитоспроможності на основі вищенаведеного короткого опису їх сутності наведено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Змістова характеристика прийомів методу бухгалтерського обліку, що забезпечують формування інформаційних ресурсів про ліквідні платіжні активи і зобов'язання у процесі управління кредитоспроможністю

Прийоми методу бухгалтерського обліку	Призначення та роль для відображення зобов'язань і активів, що приймають участь в їх оплаті
1	2
Документування	Забезпечує реєстрацію господарських операцій, що відображають наявність і рух зобов'язань та ліквідних активів для їх погашення
Інвентаризація	Спосіб виявлення фактів наявних відхилень даних бухгалтерського обліку з фактичним станом боргів пов'язаних із зобов'язаннями і активів визначених для їх оплати
Грошова оцінка	Визначає вартісні показники, що характеризують ліквідні платіжні активи і зобов'язання
Калькулювання	Використовується при обліку господарських операцій здійснених в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів для визначення вартісної їх характеристики
Система рахунків	Забезпечує створення інформаційних екранів для групування об'єктів ліквідних платіжних активів і зобов'язань щодо їх наявності і руху, які використовуються з метою оцінювання кредитоспроможності

1	2
Подвійний запис	Перетворює господарські операції в поєднанні з рахунками в інформаційні ресурси, що характеризують об'єкти ліквідних платіжних активів і зобов'язань у взаємозв'язку з бізнес-процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів
Балансове узагальнення	Забезпечує порівняльну інформаційну базу для визначення кредитоспроможності за співвідношенням визнаних активів для сплати боргів і наявних зобов'язань
Фінансова звітність	Система підсумкових показників, які надають можливість характеризувати кредитоспроможність за її розрахунковими моделями

Джерело: узагальнено автором за літературою [17; 301]

Ключовим інструментом в управлінні кредитоспроможністю господарської організації без якого не можлива об'єктивна оцінка її стану є удосконалення фінансового обліку ліквідних платіжних активів і зобов'язань щодо формування інформації про них на рахунках бухгалтерського обліку та подання її для відображення в показниках фінансової звітності. Для покращення інформаційної бази в сфері управління кредитоспроможністю вважаємо доцільним виділити декілька проблемних напрямів питань обліково-звітного спрямування пов'язаних з окремими об'єктами ліквідних активів і зобов'язань та запропонувати підходи до їх вирішення.

Насамперед, необхідно звернути увагу на потребу удосконалення системи оцінювання ліквідних об'єктів активів, з метою достовірного відображення їх вартості на рахунках бухгалтерського обліку та використання для розрахунку стану кредитоспроможності господарської організації.

Достовірна оцінка об'єктів платіжних активів і зобов'язань є основою надійності показників кредитоспроможності.

Гуцайлюк З. В. зазначає, що ринкові відносини поставили якісно нові умови перед оцінкою, функції якої значно розширюються, а вона стає методологічною основою реальної вартості активів і зобов'язань [37].

Кужельний М. вбачав в оцінці не просто елемент бухгалтерського обліку, а як дійову контролюючу функцію фінансового стану підприємств [95].

Ловінська Л. Г. визначає, що за допомогою оцінки здійснюється вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку, створення якісних

характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту [103].

В контексті цього Кіндрацька Л. наголошує, що важливим є не те за яким методом здійснюється оцінка формування вартості активів, а чи правильна їх модель методу щодо алгоритму розрахунку, що має відповідати цінності об'єкта [78].

Виходячи з цього, вважаємо що не вирішеним питанням при розрахунку кредитоспроможності є оціночна вартість готової продукції, товарів і дебіторської заборгованості на основі категорії цінності.

В економічному словнику цінність трактується як єдність корисності товару як активу для споживача у процесі його продажу [50].

Слід взяти до уваги, що інформація про вартість готової продукції і товарів як ліквідних активів що знаходяться в запасах та забезпечують погашення зобов'язань формується у бухгалтерському обліку на основі оцінювання, відповідно, за виробничою собівартістю та покупною вартістю.

Виробнича собівартість готової продукції відображає тільки витрати пов'язані з її створенням, які відображаються на рахунках 23 «Виробництво» і 91 «Загальновиробничі витрати», без врахування адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат операційного характеру. При цьому можуть використовуватися декілька методів оцінювання запасів готової продукції (рис. 2.14).

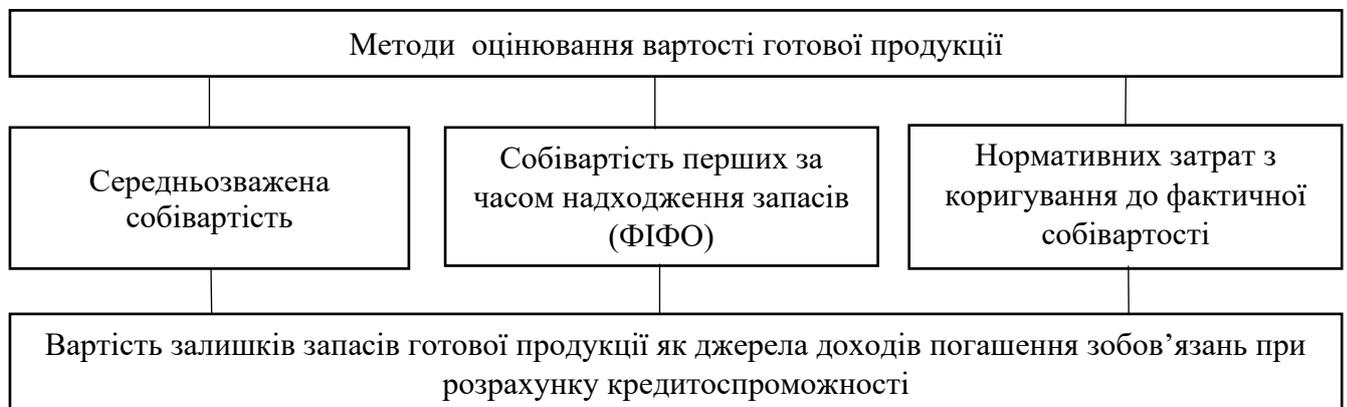

Рис. 2.14. Методи оцінювання вартості запасів готової продукції як джерела майбутніх доходів для погашення зобов'язань господарської організації

Джерело: власна розробка автора за НП(С)БО 9 «Запаси» [68]

Всі методи оцінювання за якими визначається вартість залишків запасів готової продукції не відображають доходи, які будуть одержані при її постачанні і забезпечать погашення зобов'язань господарської організації.

Джерелом погашення зобов'язань за рахунок залишків в запасах готової продукції є не її вартість за виробничою собівартістю, а одержаний дохід від її постачання покупцям (замовникам).

Для погашення зобов'язань готова продукція створює дохід в грошовому еквіваленті більший від суми виробничої собівартості на величину валового прибутку.

$$\text{СВП} = \text{СЧД} - \text{ВСП}; \quad \text{СВП} = \text{АВП} + \text{ВЗП} + \text{ВУО} + \text{ПГО}$$

де СВП – створений валовий прибуток при реалізації товарних об'єктів в складі залишку готової продукції, який не враховується для погашення зобов'язань; СЧД – створений чистий дохід в результаті постачання товарних об'єктів як джерело погашення зобов'язань; ВСП – виробнича собівартість готової продукції як товарного об'єкта; АВП – адміністративні витрати підприємства; ВЗП – витрати на збут підприємства; ВУО – витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури господарської організації; ПГО – прибуток господарської організації.

Сума одержаного доходу в частині створеного валового прибутку буде забезпечувати погашення зобов'язань.

Аналогічна ситуація щодо формування можливих доходів, які будуть забезпечувати погашення зобов'язань на дату оцінювання кредитоспроможності виникає і, відносно, залишків товарів.

Вартість запасів товарів формується на основі фактичних витрат їх придбання в складі сум, що сплачуються постачальникам (продавцям), транспортно-заготівельних витрат, податків, зборів і мита, які не відшкодовуються підприємством та інших витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях з метою одержання доходу [160].

При цьому, різниця між доходом, який буде одержаний від товарів при подальшому постачанні і вартістю їх в запасах формує торговельну націнку (валовий прибуток), як можливе в майбутньому джерело погашення зобов'язань

господарською організацією.

$$\text{ТНТ} = \text{СЧД} - \text{ВТЗ}; \text{ТНТ} = \text{СВП}$$

де ТНТ – торговельна націнка товарів, яка створює валовий прибуток при реалізації залишку запасів товарних об'єктів (СВП); СЧД – створений чистий дохід в результаті постачання товарних об'єктів як джерело погашення зобов'язань; ВТЗ – вартість залишків товарних об'єктів за даними рахунків бухгалтерського обліку.

Сума одержаної торговельної оцінки в частині залишків запасів товарних об'єктів буде забезпечувати погашення зобов'язань.

Отже, при оцінювання кредитоспроможності господарської організації на відповідний момент часу необхідно враховувати можливий валовий прибуток, що буде одержаний при постачанні товарів, що знаходяться в залишку. Ця сума доходів має розраховуватися на основі здійснених аналітичних процедур.

Наприклад, якщо за балансом підприємства АТ «Рудь» [172] станом на 31.12.2024 р. залишки запасів готової продукції та товарів становили 222399 тис.грн., а в 2024 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) – 4188147 тис.грн. і собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) – 2491996 тис.грн., то:

- співвідношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) буде становити 1,6806 (4188147 : 2491996), яке означає, що кожна гривня наявного запасу товарних об'єктів в умовах господарської діяльності АТ «Рудь» дозволяє одержувати 1,6806 грн. чистого доходу;

- наявні запаси товарних об'єктів дозволять формувати 373764 тис.грн. (222399 x 1,6806) чистого доходу;

- при оцінюванні кредитоспроможності станом на 31.12. 2024 року наявні платіжні активи АТ «Рудь» можливо збільшити в межах 151365 тис.грн. (373764 – 222399);

- враховуючи, що поточні зобов'язання і забезпечення АТ «Рудь» станом на 31.12.2024 р. становили 826930 тис.грн. оціночний рівень кредитоспроможності як відношення ліквідних платіжних активів до поточних

зобов'язань, може бути збільшений на 0,1830 коефіцієнтних пункти (151365 : 826930).

Аналіз стану показників для розрахунку доходів, які можливо одержати від постачання наявних на дату балансу товарних об'єктів в майбутніх звітних періодах підприємствами за КВЕД 10 «Харчова промисловість» наведено в додатку 3.

Отже, наявні в залишку товарні об'єкти господарської організації формують непередбачені доходи як активи, які можуть виникнути внаслідок зовнішніх обставин і будуть через їх користь позитивно впливати на рівень кредитоспроможності. Їх важливо правильно оцінити, визначити цінність як ліквідних платіжних активів, відобразити в бухгалтерського обліку та оприлюднити при формуванні відносин з кредиторами.

Для відображення в обліку цих непередбачених доходів (активів), можна використати позабалансовий рахунок 04 «Непередбачені активи й зобов'язання», субрахунок 041 «Непередбачені активи», аналітичний рахунок 0411 «Непередбачені доходи (активи), які можна одержати від постачання наявних товарних об'єктів в майбутніх звітних періодах». На дату складання балансу за дебетом цього рахунку накопичується інформація про величину передбачених доходів (активів), яку можна одержати від постачання наявних товарних об'єктів в майбутніх звітних періодах.

Однією з найскладніших проблем визначення ліквідних платіжних активів при розрахунку кредитоспроможності є оцінювання дебіторської заборгованості, яка займає значну їх частку (рис. 2.15).

Проблема необхідності удосконалення обліку дебіторської заборгованості підтверджується проведеним аналізом (рис. 2.15), що свідчить про її збільшення як за абсолютною величиною, а також високим рівнем частки у складі оборотних активів.

До основних проблем управління дебіторською заборгованістю можна віднести відсутність точної інформації про терміни погашення, що ускладнює її класифікацію, забезпечення оцінювання кредитоспроможності дебіторів та недосконалі методи нарахування резервів сумнівних боргів [76; 98; 143; 199].

Рис. 2.15. Динаміка та частка дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств за КВЕД 10 «Харчова промисловість»

Джерело: сформовано автором на основі [174]

Концепція управління вартістю бізнесу передбачає створення резерву сумнівних боргів, який забезпечує більш обачну і достовірну оцінку дебіторської заборгованості як важливого джерела доходів для погашення зобов'язань виходячи з того, що частина її може бути не повернута господарській організації та не перетворитися у платіжний актив.

На схемах (рис. 2.16 – 2.18) відображено діючий механізм оцінювання дебіторської заборгованості при відображенні її на рахунках бухгалтерського обліку.

До недоліків механізму нарахування резерву сумнівних боргів можна віднести:

- 1) ймовірнісний порядок визнання сумнівності дебіторської заборгованості та відсутність нормативних правил документального підтвердження щодо оформлення резерву сумнівних боргів;
- 2) немає відповідальності за нарахування резерву сумнівних боргів;

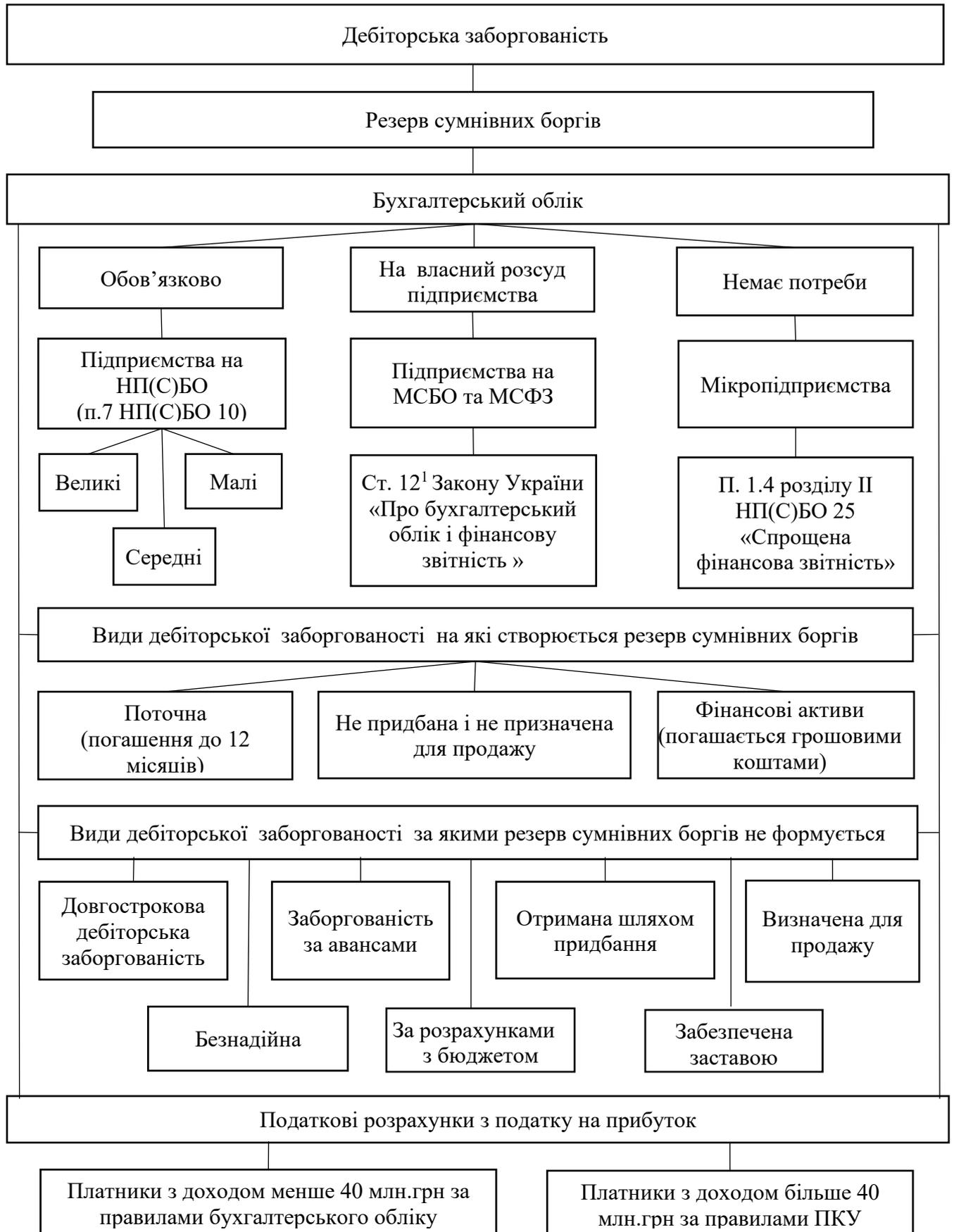

Рис. 2.16. Схема нормативного забезпечення нарахування резерву сумнівних боргів щодо дебіторської заборгованості

Джерело: власна розробка автора

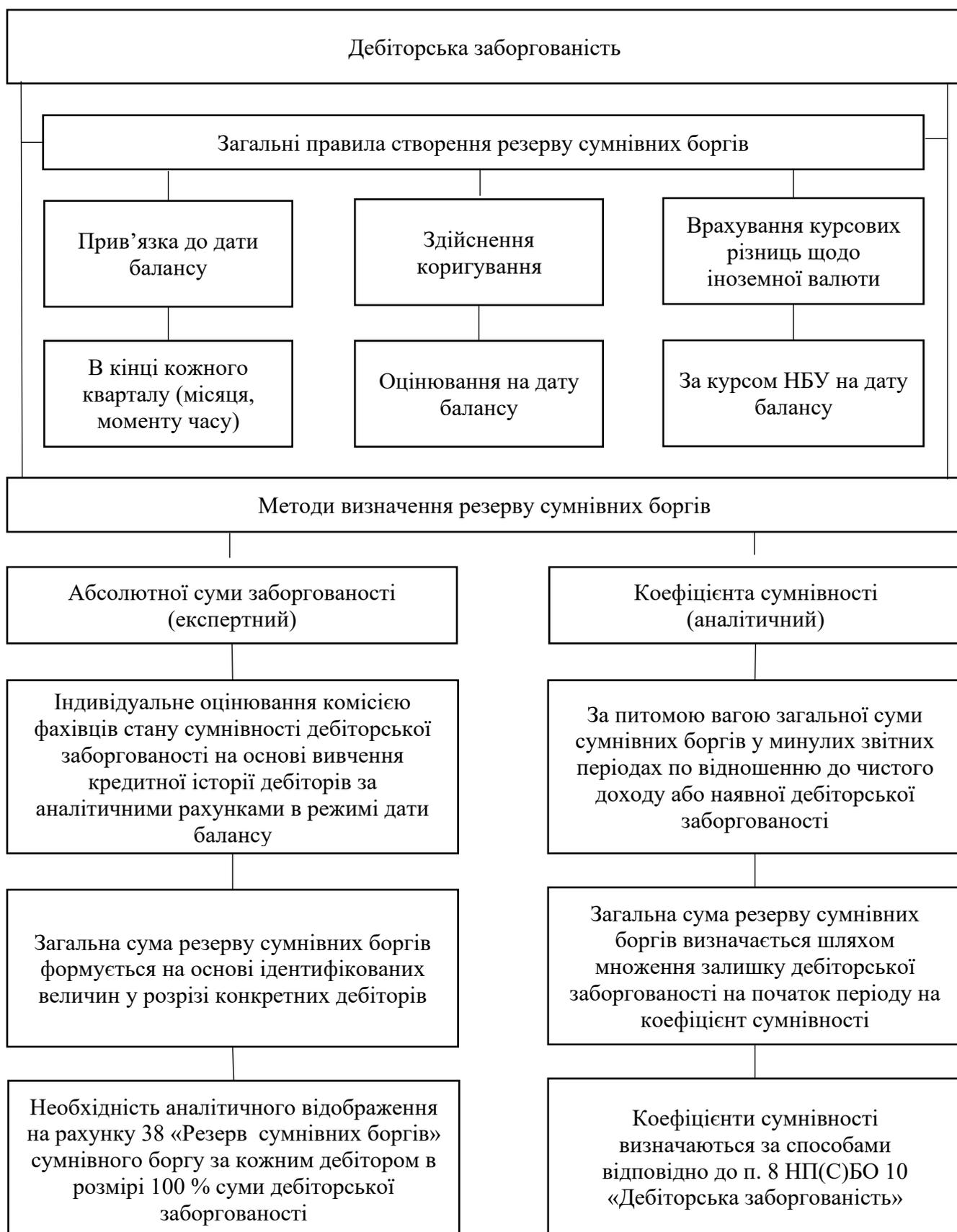

Рис. 2.17. Алгоритм формування резерву сумнівних боргів у бухгалтерського обліку

Джерело: власна розробка автора за [65; 81]

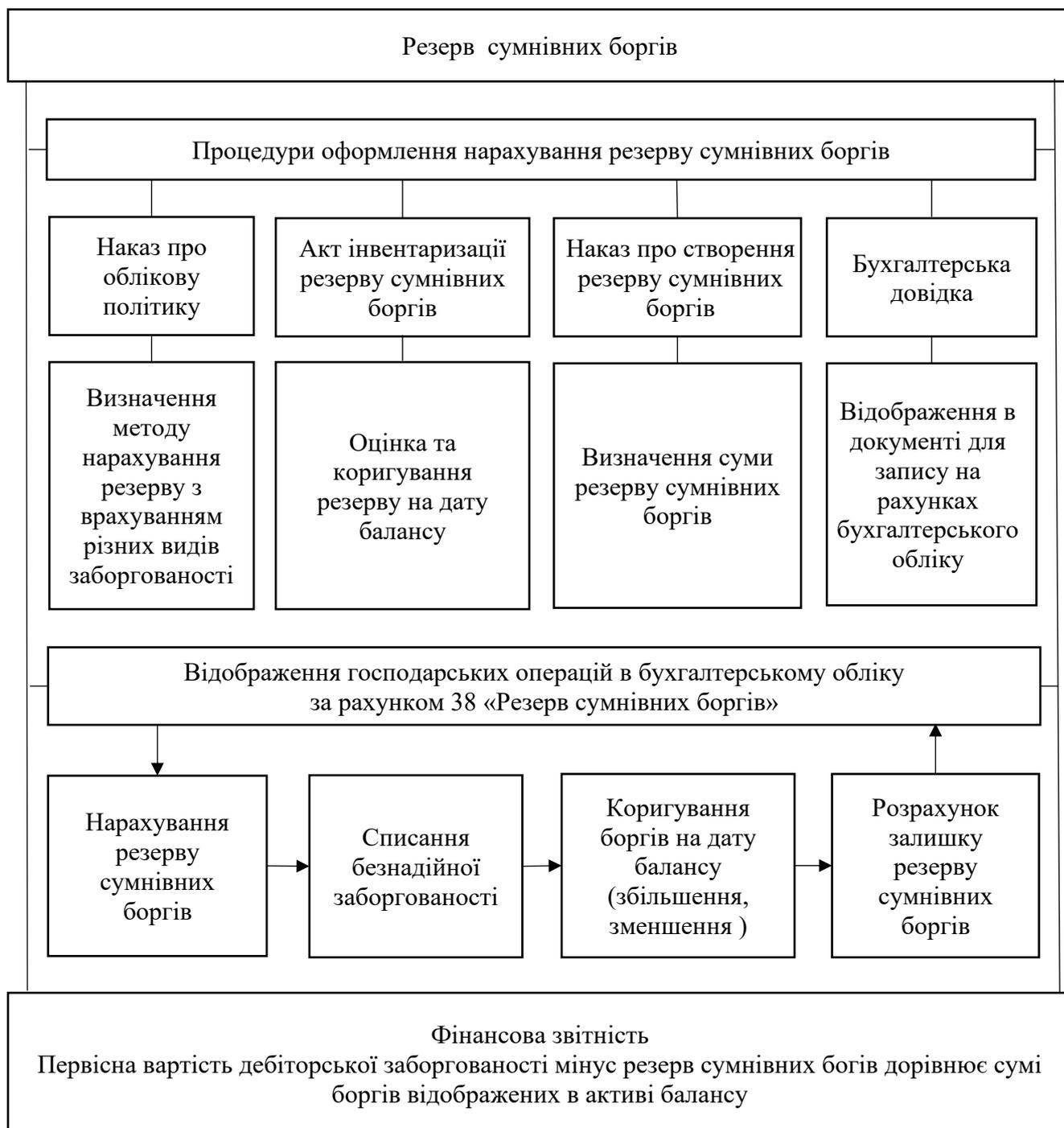

Рис. 2.18. Механізм відображення резерву сумнівних боргів на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності

Джерело: власна розробка автора за [148; 154; 304]

3) неможливість перевірки достовірності здійснених розрахунків сум сумнівної заборгованості;

4) створення резерву сумнівних боргів є правом, а не обов'язком господарської організації;

5) порушується правило не припустимості згортання (зменшення) залишків дебіторської заборгованості на резерв її сумнівних боргів;

6) наявний порядок відображення дебіторської заборгованості в балансі порушує принципи формування показників щодо історичної (фактичної) собівартості, повного висвітлення, обачності та критерію суттєвості;

7) сума резерву сумнівних боргів залежить від значної кількості факторів, які визначаються задовільним їх трактуванням фахівцями господарської організації, зокрема, це групи за строками непогашення дебіторської заборгованості та період спостереження;

8) на нормативному рівні у контексті розрахунку чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості визначено значення двох термінів без конкретизації їх місця в розрахунках резерву сумнівних боргів: безнадійна дебіторська заборгованість, як така щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності та сумнівний борг – щодо якого існує невпевненість його погашення боржником;

9) коефіцієнт сумнівності може розраховуватися за показниками безнадійних боргів і списаної дебіторської заборгованості, які не мають нічого спільного з терміном сумнівний борг;

10) визнання резерву сумнівного боргу на основі застосування методу абсолютної суми за окремими дебіторами здійснюється без врахування рівня сумнівності дебіторської заборгованості в розмірі 100 % її первісної вартості;

11) в процесі розрахунку коефіцієнта сумнівності по відношенню до величини суми надходжень від дебіторів використовуються терміни «чисті доходи», «безнадійні борги» і «чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умові наступної оплати» без пояснення їх відношення до визначення резерву сумнівних боргів.

Виходячи з цього, резерв сумнівних боргів розрахований за діючою нормативною методикою [148], не дозволяє визначити реальний стан дебіторської заборгованості, що впливає на достовірність оціночного рівня кредитоспроможності господарської організації.

Багато підприємств користуючись правом певної нормативної не обов'язковості нарахування резерву сумнівних боргів ігнорують цим процесом та взагалі не ведуть облік навіть безнадійної дебіторської заборгованості [99].

З метою надання найбільш точної інформації для оцінювання кредитоспроможності та визначення стану неповернутої дебіторської заборгованості в нормативних документах необхідно передбачити обов'язковість формування резерву сумнівних боргів на основі тільки даних інвентаризації розрахунків з дебіторами, яка має забезпечувати виявлення наявних боргів та їх достовірність. Величина резерву сумнівних боргів та тих з них, які не відповідають критеріям визначення має визначатися на основі методу абсолютної суми та використання при цьому коефіцієнта сумнівності обґрунтованого інвентаризаційною комісією за наявною інформацією від дебіторів та за професійним судженням її членів і фахівців господарської організації.

Під час інвентаризації інвентаризаційна комісія звіряє дані обліку з фактичним станом розрахунків, які підтверджуються дебіторами та визначає, яка заборгованість є реальною до погашення, а яка викликає сумнів, та уточнює реальний розмір резерву [211; 305].

При проведенні інвентаризації розрахунків з дебіторами та одночасного визначення резерву сумнівних боргів пропонується використовувати наступну форму акту (Додаток II).

Професійне судження – це обґрунтована оцінка про якість, реальність та ризикованість дебіторської заборгованості. Воно формується на основі аналізу окремих критеріїв до яких можна віднести: строки заборгованості, наявність комунікацій з дебітором та його реакції на запити, історична поведінка боржника, характеристика господарських операцій та їх аналітична оцінка,

рівень кредитоспроможності оціненою за оприлюдненою фінансовою звітністю. За сукупністю цих ознак має визначатись реальність сумнівності дебіторської заборгованості.

Чітких критеріїв визнання сумнівної дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку немає. Тому господарська організація повинна на власний розсуд прописати за якими саме ознаками дебіторську заборгованість варто зараховувати до сумнівної в Положенні про облікову політику [122].

При цьому, для трактування підходів щодо визначення поняття резерву сумнівних боргів можна також використовувати нормативні визначення окремих класифікаційних видів дебіторської заборгованості [148; 222; 304].

Зокрема, в порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ встановлено наступні характеристики дебіторської заборгованості [222]:

- безнадійна – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником, або дебіторська заборгованість, строк позовної давності якої минув;
- строк позовної давності якої минув, – дебіторська заборгованість, що обліковується після закінчення терміну позовної давності;
- прострочена – дебіторська заборгованість, що виникає на 30-й день після закінчення терміну обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена після виписування рахунку на оплату.

Безнадійною дебіторською заборгованістю вважається поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість щодо її неповернення боржником або щодо якої закінчився строк позовної давності, а сумнівною заборгованістю вважається поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість щодо її погашення боржником [148].

На нашу думку, сумнівна заборгованість – це частина дебіторської заборгованості щодо якої існує ризик неповернення у визначені договором строки. Вона ще невизнана безнадійною, а вже має ознаки проблемності.

На основі оцінки ризику визначають розміри резерву (повністю або

частково). Професійний висновок щодо створення резерву дебіторської заборгованості може виглядати наступним чином:

- 1) ризик відсутній, тому резерв не створюється;
- 2) ризик частковий, тому резерв створюється відповідно до оціночного рівня сумнівності ;
- 3) ризик непогашення високий і доцільно сформувати резерв у повному обсязі боргу.

Для створення резерву сумнівних боргів немає потреби використовувати синтетичний рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів», який за класифікацією є пасивним, але якому відведено місце в складі бухгалтерських рахунків класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи».

Цей рахунок немає будь-якого відношення до активів, а його залишок завжди відображається за кредитом та в пасиві балансу.

Найбільш доцільно для обліку сумнівної дебіторської заборгованості використати положення МСФЗ 36 «Зменшення корисності активів» [130] і НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» [157].

Втрати від зменшення корисності визнаються як сума, на яку балансова вартість активів перевищує суму його очікуваного відшкодування та становлять інші витрати господарської діяльності, які визнаються за умови, що ефективність активу є або буде гіршою ніж очіувалося. За умови, що ознаки зменшення корисності активів перестають існувати підприємство визначає і відображає вигоди від відновлення їх корисності [157].

На підставі такого підходу господарська організація має створювати резерв під знецінення дебіторської заборгованості та відображати його в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів», субрахунок 470 «Резерв під знецінення дебіторської заборгованості».

У такий спосіб буде здійснено приведення суми дебіторської заборгованості відображеної у фінансовій звітності за балансом (звітом про фінансовий стан) до її справедливої вартості і можливість забезпечувати коригування платіжних активів для розрахунку кредитоспроможності.

При цьому, забезпечується дотримання принципу обачності, тобто відображається загальна сума дебіторської заборгованості, що обліковується на рахунках бухгалтерського обліку не відбувається завищення активів господарської організації та не здійснюється введення користувачів показників балансу (звіту про фінансовий стан) в оману.

На суму резерву від знецінювання дебіторської заборгованості буде відбуватися також коригування фінансового результату на рахунку 79 «Фінансові результати» і відповідно 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг величина якого є потенційною і може бути не отримана.

Типові бухгалтерські проведення господарських операцій з обліку резерву під знецінення дебіторської заборгованості наведено в табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Бухгалтерські проведення господарських операцій з обліку резерву під знецінення дебіторської заборгованості

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція бухгалтерських рахунків		Сума, грн.
		дебет	Кредит	
1.	Нарахування резерву під знецінення дебіторської заборгованості	944	470	51700
2.	Віднесено витрати в частині резерву на фінансовий результат від операційної діяльності	791	944	51700
3.	Відображено результати інвентаризації резерву під знецінення дебіторської заборгованості в бік його зменшення	470	719	26500
4.	Віднесено доходи на фінансовий результат від операційної діяльності	719	791	26500
5.	Відображено результати інвентаризації резерву під знецінення дебіторської заборгованості в бік його збільшення	944	470	14800
6.	Віднесено витрати на фінансовий результат від операційної діяльності	791	944	14800
7.	Списано безнадійну дебіторську заборгованість	470	361	17200
8.	Відображено безнадійну дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку	041		17200

Джерело: власна розробка автора

Ключову роль у формуванні необхідних інформаційних ресурсів для

оцінювання кредитоспроможності відіграють рахунки бухгалтерського обліку на яких відбуваються рух ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань, оскільки саме їх дані мають відображати реальні процеси відносин з дебіторами і кредиторами.

Найбільш важливі дані, що забезпечують оцінювання кредитоспроможності формуються щодо ліквідних платіжних активів у сфері розрахунків з покупцями на бухгалтерському рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», а в частині поточних зобов'язань кредиторів – 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Інформація рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» максимально призначена для фіксації залишків дебіторської та кредиторської заборгованості та не виконує функції забезпечення управління кредитоспроможності.

Ефективна діяльність господарської організації вимагає від рахунків бухгалтерського обліку отримання важливої інформації для оперативного управління кредитоспроможністю як щодо стану розрахунків з окремими дебіторами і кредиторами, так і погашення їх зобов'язань.

Для цього, доцільно було б за субрахунками цих рахунків формувати інформацію відповідно до класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості, яка виникає відносно її суб'єктів залежного від стану погашення.

Віднесення дебіторської заборгованості до активу, що може бути прийнятий (дозволений) для сплати зобов'язань в оцінюванні кредитоспроможності залежить від її ліквідності за класифікаційними ознаками.

При цьому, дебіторську заборгованість класифікують за терміном, способом і своєчасністю погашення.

Залежно від строку погашення дебіторська заборгованість буває довгостроковою, короткостроковою і поточною.

Поточною має визнаватися дебіторська заборгованість якщо в договорі на виконання зобов'язання не визначений строк його здійснення, або момент пред'явлення вимоги.

Якщо в договорі строком погашення зобов'язання визнано термін в межах 12 місяців з найближчої дати балансу така заборгованість вважається короткостроковою за кварталними періодами.

Довгостроковою дебіторською заборгованістю вважається борг, який має бути погашений за умовами договору після 12 місяців з дати балансу.

За способом погашення дебіторську заборгованість поділяють на грошову і товарну.

Грошовою є заборгованість якщо її погашення очікується грошовими коштами чи їхніми еквівалентами як найбільш ліквідними активами, що можливо використати для сплати зобов'язань.

Товарна дебіторська заборгованість може біти погашена будь-якими активами, але як очікується не грошима. Економічний ресурс для сплати дебіторської заборгованості вирішується за погодженням дебітора і кредитора якщо в законодавстві не встановлені обмеження.

Залежно від своєчасності оплати дебіторську заборгованість поділяють на звичайну (нормальну), прострочену, сумнівну та безнадійну.

Звичайна дебіторська заборгованість – це борг, який ще не настав та може настати в будь-який період в найближчому майбутньому.

Простроченою дебіторською заборгованістю визнається зобов'язання термін погашення якого настав, але сплата його не відбувалася за умови наявності гарантів щодо виконання боргу.

До складу сумнівної дебіторської заборгованості належать борги коли дебітор не виконав своє зобов'язання у строк і не надав жодних гарантій щодо його виконання. Віднесення дебіторської заборгованості до сумнівної відбувається на основі підстав визначених в обліковій політиці господарської організації. Така заборгованість вважається ризикованою, негативно впливає на кредитоспроможність, оскільки існує загроза її не повернення і вона може потребувати створення резерву сумнівних боргів і забезпечення ретельного контролю в режимі комплаєнс.

Безнадійною дебіторською заборгованістю слід вважати зобов'язання щодо

яких існує впевненість про їх не повернення або якщо щодо них минув строк позовної давності. Зазвичай, така заборгованість визнається після здійснення всіх заходів щодо можливості її стягнення.

Виходячи з цього, структура рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» повинна відображати аналітичний облік дебіторів за наступними субрахунками:

- ✓ 361 «Звичайна дебіторська заборгованість»;
- ✓ 362 «Прострочена дебіторська заборгованість»;
- ✓ 363 «Сумнівна дебіторська заборгованість»;
- ✓ 364 «Безнадійна дебіторська заборгованість».

При цьому, основою ведення обліку будуть аналітичні рахунки дебіторів та класифікаційні ознаки їх боргу щодо окремих господарських операцій.

Кредиторську заборгованість за критеріями погашення необхідно класифікувати відповідно до строку, способу та своєчасності.

За строком погашення з врахуванням здійснених відстрочень і розстрочень платежів кредиторську заборгованість поділяють на довгострокову, короткострокову і поточну.

Поточні зобов'язання – ті щодо яких в договорі на їх виконання не визначено строк, або момент пред'явлення вимоги кредитором.

Якщо в договорі строком погашення зобов'язання встановлено термі в межах 12 місяців з найближчої дати балансу така заборгованість вважається короткостроковою за кварталними періодами.

Довгостроковими зобов'язаннями за кредиторською заборгованістю вважаються борги позичальника погашення яких як очікується не відбудеться протягом 12 місяців з дати балансу.

Способи погашення кредиторської заборгованості поділяють на грошові і товарні. Грошова – це кредиторська заборгованість погашення якої передбачається здійснювати грошовими коштами чи їхніми еквівалентами. Товарною – визнається кредиторська заборгованість, яка може бути погашена будь-якими активами, але як очікується не грошима.

За своєчасністю погашення кредиторська заборгованість поділяється на звичайну (нормальну), прострочену, сумнівну і безнадійну, що підлягає списанню.

Звичайними вважаються зобов'язання строк сплати яких за договором ще не настав.

Простроченим боргом визнаються зобов'язання, які господарська організація не почала виконувати у строк встановлений договором.

Сумнівною кредиторською заборгованістю вважається борг перед кредиторами щодо якого існує невпевненість у його погашенні через можливі суперечки, відсутність підтвердження зобов'язань помилки у документації та неналежне їх виконання. Ця заборгованість може виникати за умови, що господарська організація не визнає її повністю або частково, або щодо якої ведеться спір і після врегулювання відображається в обліку відповідно до прийнятого рішення.

Безнадійною є кредиторська заборгованість, що підлягає списанню на дату балансу так як повертати борг нікому.

Виходячи з цього, структура рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» повинна мати наступні субрахунки:

- ✓ 631 «Звичайна кредиторська заборгованість»;
- ✓ 632 «Прострочена кредиторська заборгованість»;
- ✓ 633 «Сумнівна кредиторська заборгованість»;
- ✓ 634 «Безнадійна кредиторська заборгованість».

При цьому, основою ведення обліку будуть аналітичні рахунки кредиторів та класифікаційні ознаки боргу господарської організації щодо окремих операцій.

Визначена загальна роль бухгалтерського обліку у формуванні платіжних активів і платіжних зобов'язань для розрахунку кредитоспроможності дозволяє розробляти моделі облікового процесу відображення господарських операцій пов'язаних з бізнес-процесами придбання активів і постачання товарних об'єктів.

Важливу роль в контролюванні розрахунків з дебіторами і кредиторами має відігравати внутрішньогосподарський (управлінський) облік, що забезпечує оцінювання кредитоспроможності. Він доповнює бухгалтерський облік оперативними даними та формується як система обробки та підготовки інформації про здійснення бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів дозволяє створити центри відповідальності з управління зобов'язаннями і активами для їх погашення.

Вироблення досконалого управління кредитоспроможністю має здійснюватися через центри, які відповідають за:

- розрахунки з покупцями (замовниками) товарних об'єктів, формування дебіторської заборгованості та її погашення;
- розрахунки з постачальниками (підрядниками) економічних ресурсів (активів), формування зобов'язань та їх оплати;
- формування обсягів платіжних активів та їх структурну оптимізацію за ліквідністю відповідно до потреб оплати зобов'язань.

Мета цих центрів відповідальності реалізується через систему виконуваних завдань щодо бюджетування та здійснення аналітичних процедур. На основі формування мети управлінських центрів відповідальності за стан кредитоспроможності можна виділити наступні їх функції:

1) інформаційна – забезпечення оперативної, своєчасної і необхідної інформації про кредитоспроможність користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень;

2) контрольна – здійснення поточного контролю за розрахунковими відносинами з постачальниками (підрядниками) і покупцями (замовниками) та формуванням необхідних платіжних активів як за обсягами, так і за ліквідністю;

3) аналітична – проведення оперативних і стратегічних аналітичних процедур з обліковою інформаційною базою для забезпечення виявлення відхилень фактичних показників від їх нормативних рівнів та визначення напрямів коригування.

В контексті розглянутих функцій центрів відповідальності за стан

кредитоспроможності особливе місце серед оцінювання та прогнозування її стану повинен зайняти управлінський аналіз, який є інформаційною основою прийняття якісних управлінських рішень у відносинах з дебіторами і кредиторами.

Оскільки дослідження в сфері управлінського аналізу кредитоспроможності в науковій економічній літературі майже відсутні, перш ніж розпочати його позиціонування для потреб управління дебіторською і кредиторською заборгованістю розглянемо загальні підходи до тлумачення цього терміну (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Трактування поняття «управлінський аналіз» в наукових дослідженнях

Джерело	Зміст
Томчук О. Ф. [283, с. 139]	аналіз, який орієнтований на внутрішнє споживання, базується на оперативній релевантній інформації, має конфіденційний характер і перспективну спрямованість, проводиться з урахуванням галузевої специфіки діяльності досліджуваного підприємства, результати якого використовуються менеджментом для прийняття поточних і перспективних управлінських рішень.
Гайдаєнко О. М., Шевчук Н. С. [25, с. 8]	комплексний аналіз внутрішніх ресурсів і зовнішніх можливостей підприємства, спрямований на оцінку поточного стану бізнесу, його сильних і слабких сторін, виявлення стратегічних проблем.
Безверхня Ю. В. [8, с. 27]	аналіз діяльності підприємства який здійснюється з метою прийняття оптимальних управлінських рішень
Самійленко Г., Вітер А. [262, с. 40, с. 41]	аналіз операційної діяльності підприємства та її складових, який проводиться для прийняття керівниками обґрунтованих, своєчасних та ефективних управлінських рішень. окрема галузь знань та напрям практичної діяльності підприємства, що спрямовані на прийняття результативних управлінських рішень для досягнення головної мети кожної компанії: отримання та збільшення прибутку, а також зниження витратності, підвищення конкурентоспроможності
Назарова К. О. [196, с. 12]	комплексне дослідження процесів основної діяльності підприємств та їх структурних підрозділів, визначення причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій розвитку з метою обґрунтування управлінських рішень та оцінки їх ефективності
Осадча О. О., Левицька І. О. [170, с. 190]	комплекс аналітики фінансових показників і показників ефективності виробничої діяльності, який є аналітично-інформаційною базою для ухвалення управлінських рішень; всі аналітичні операції пов'язані з вивченням показників, які виходять за межі затверджених форм фінансової звітності

У економічній літературі є присутніми різні трактування визначення поняття «управлінський аналіз», який здійснюється з метою прийняття поточних

і перспективних управлінських рішень залежно від вибраних за основу ознак.

Термін управлінський аналіз кредитоспроможності об'єднує три різних поняття, зокрема, це управління, аналіз і кредитоспроможність.

З критичного аналізу матеріалів джерел [8; 25; 170; 196; 262; 283], можемо констатувати, що управлінський аналіз кредитоспроможності – це процес перетворення даних, які характеризують платіжні активи і зобов'язання бізнесу в інформацію, тобто у нові знання, які можуть бути використані для управління кредитоспроможністю з метою забезпечення своєчасних розрахунків за зобов'язаннями при самодостатньому розвитку суб'єкта господарювання.

Виходячи з того, що основна мета кредитоспроможністю полягає у забезпеченні стійкого стану бізнесу в сфері розрахунків за зобов'язаннями при максимізації прибутковості, його досягнення потребує розробки механізму як формування інформаційних ресурсів, так і процесу їх управлінського аналізу.

Обґрунтування побудови механізму управлінського аналізу кредитоспроможністю, визначення, розвиток й удосконалення його елементів сприятиме посиленню спроможності бізнесу протистояти виникненню кризових явищ у розрахунках з кредиторами.

У результаті проведеного дослідження визначено, що механізм управлінського аналізу кредитоспроможності включає мету і завдання, суб'єкти і об'єкти, інформаційно-аналітичне забезпечення та систему показників і алгоритмів їх розрахунку.

З урахуванням запропонованого складу інструментів управлінського аналізу кредитоспроможності, його механізм формалізовано на рис. 2.19-2.20.

Суб'єкти управлінського аналізу кредитоспроможності запропоновано розглядати в складі двох великих груп по відношенню до бізнесу: внутрішні та зовнішні. Залежно від розмірів суб'єктів господарювання та управлінської їх структури внутрішнім суб'єктом управлінського аналізу кредитоспроможності може виступати окремий підрозділ чи відповідний управлінський персонал в складі облікових, економічних та фінансових служб бізнесу. Зовнішнім суб'єктом управлінського аналізу кредитоспроможності є майбутні кредитори бізнесу в особі їх внутрішніх цільових аналітичних управлінських структур.

Рис. 2.19. Механізм оцінювання кредитоспроможності бізнесу в процесі управлінського аналізу

Джерело: власна розробка автора

До складу об'єктів управлінського аналізу кредитоспроможності запропоновано включати безпосередньо суб'єкти господарювання та їх дебіторів щодо платіжних активів, платіжних зобов'язань, кредитної історії і показників рівня самодостатнього розвитку, а також ризиків одержання інформаційних ресурсів.

В основу ефективного функціонування механізму управлінського аналізу кредитоспроможності повинна бути покладена узгоджена, цілеспрямована взаємодія всіх його складових елементів [48; 87; 104; 162; 264].

Основними принципами управлінського аналізу кредитоспроможності мають бути: науковість, ефективність, системність, комплексність, законність, єдність, оперативність, альтернативність, виправданість ризику.

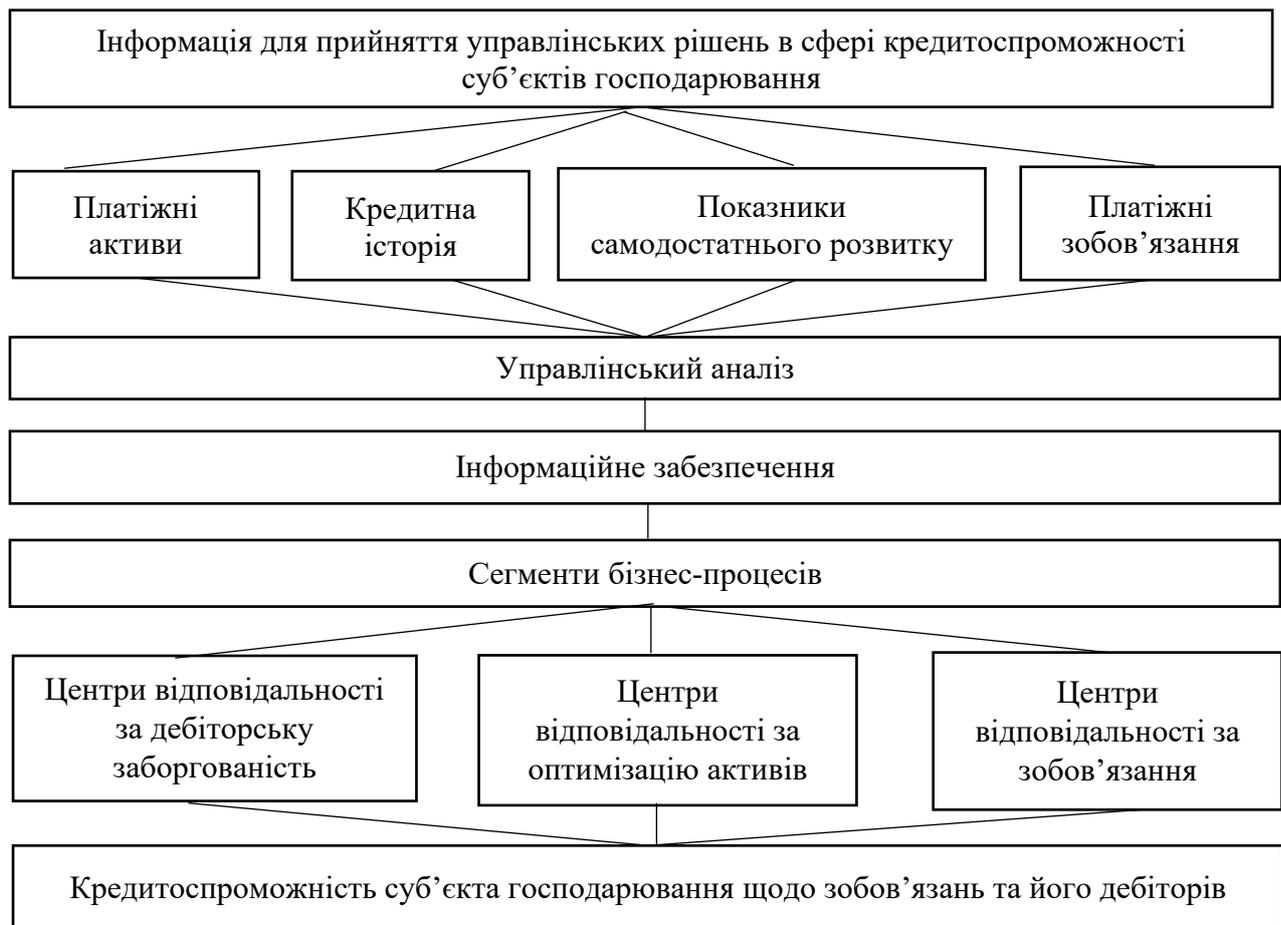

Рис. 2.20. Модель інформаційного забезпечення управлінського аналізу кредитоспроможності

Джерело: власна розробка автора

Кредитоспроможність можна розглядати як залежність і співвідношення між платіжними активами і зобов'язаннями. Ці залежності і співвідношення як об'єкти досліджуються в процесі управлінського аналізу.

З метою підвищення кредитоспроможності бізнесу інформаційні ресурси управлінського аналізу повинні забезпечувати процес управління щодо:

- 1) регулювання ліквідності платіжних активів;
- 2) виявлення наднормативних залишків активів відповідно з потребами господарської діяльності;
- 3) оптимізації джерел інвестування активів;
- 4) структуризації зобов'язань за термінами погашення;
- 5) контролю за формуванням резерву сумнівних боргів;
- 6) створення власних інвестиційних джерел

7) оптимізації розподілу створеного прибутку і його ефективного використання для самодостатнього розвитку бізнесу.

Інформаційною базою для здійснення управлінського аналізу об'єктів, які мають забезпечити кредитоспроможність та подальше її управління, є в основному дані рахунків бухгалтерського обліку та показники його фінансової звітності.

В процесі управлінського аналізу ліквідності відбувається оцінювання можливості суб'єкта господарювання одержувати у відповідні терміни платіжні активи для потреб сплати своїх зобов'язань. Для цього управлінський облік повинен забезпечити можливість одержувати дані про структуру активів за термінами ліквідності. Чим менше часу необхідно для перетворення товарних запасів і дебіторської заборгованості у платіжну (грошову) форму, тим вища їх ліквідність і, відповідно, рівень кредитоспроможності бізнесу.

Своєчасний вплив управлінського аналізу на рівень кредитоспроможності можливий за умови оцінювання відповідності фактичних показників залишків платіжних активів їх нормативній величині, особливо в частині товарних запасів і дебіторської заборгованості. Вироблення досконалого механізму управління кредитоспроможністю здійснюється через оптимізацію залишків платіжних активів шляхом управлінського аналізу показників оборотності оборотних активів (відношення чистого доходу до залишків оборотних активів) та терміну операційного циклу суб'єкта господарювання.

За рахунок оптимізації цих двох показників можливо значно збільшити вивільнення залишків оборотних активів на погашення боргів.

В основі управлінського аналізу кредитоспроможності важливе значення має забезпечення ефективного управління економічною автономією суб'єкта господарювання. Бізнес є більш економічно автономним, стабільним, незалежним, стійким та самодостатнім у відносинах з кредиторами, чим більше співвідношення між його власним капіталом і зобов'язаннями. Дуже важливо для ефективного управління кредитоспроможністю, щоб бухгалтерський і управлінський облік забезпечували структуру зобов'язань за термінами їх погашення.

Для цього в системі рахунків бухгалтерського обліку зобов'язання мають відображатися з групуванням в розрізі місячних термінів їх майбутнього погашення, а в балансі – за кварталними періодами.

Особливе місце у колі завдань та функцій управління кредитоспроможністю повинен зайняти облік дебіторської заборгованості як інструмент контролю за своєчасним її погашенням та запобіганням безнадійним боргам. Дебіторська заборгованість як платіжний актив характеризується вилученням коштів з діяльності суб'єкта господарювання і виступає свого роду безвідсотковим кредитом певним дебіторам. При цьому управлінський аналіз має забезпечувати принцип обачності формування резерву сумнівних боргів та здійснення розрахунків можливих втрат від покриття дебіторської заборгованості з власних або позикових джерел.

Одержані результати управлінського аналізу дозволять більш ефективно здійснювати контроль і управління за платіжними активами та уникати ризиків неплатоспроможності.

Процес здійснення обліку та управлінського аналізу дебіторської заборгованості повинен передбачати визначення гранично допустимого її розміру, структурне вивчення за видами, строками погашення, розміром та окремими дебіторами.

Практика управлінського бізнесу свідчить, що чим менший термін дебіторської заборгованості, тим вища вірогідність її одержання, чим більша швидкість її повернення, тим нижче ризик спроможності суб'єкта господарювання повернення боргових зобов'язань кредиторам. Задля створення власних інвестиційних джерел формування платіжних активів та максимальної автономії бізнесу як інструментів впливу на зміцнення кредитоспроможності суб'єкти господарювання мають розробляти стратегію управління ресурсами, доходами, асортиментом діяльності, відносинами з контрагентами, використання створення чистого прибутку.

Оперативне оцінювання кредитоспроможності доцільно здійснювати на основі платіжного календаря, де прогнозується бюджет руху зобов'язань і ліквідних активів для їх погашення з розбивкою за операційними періодами

місяць, декада, тиждень або окремі дні шляхом узагальнення всіх бізнес-процесів господарської організації.

Для здійснення контролю кредитоспроможності розробляється плановий та складається фактичний платіжний календар.

Рекомендаційна форма платіжного календаря в системі внутрішнього контролю господарської організації наведена в табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Рекомендована форма та змістовна характеристика платіжного календаря господарської організації

(тис.грн)

Показники	Періоди місяця			
	тижні			
	перший	другий	третій	четвертий
	календарні дні			
	1-7	8-14	15-21	22-30
Формування активів для сплати зобов'язань в поточному періоді				
Надходження грошових коштів:				
• залишки коштів на рахунках				
• погашення дебіторської заборгованості				
• оплата товарних об'єктів покупцями (замовниками)				
• отримані позики				
• погашення авансових платежів				
Інші активи для погашення зобов'язань				
Всього				
Потреба в активах для погашення зобов'язань поточного періоду				
Оплата зобов'язань:				
• кредиторської заборгованості минулих періодів				
• оплата зобов'язань постачальникам (підрядникам) поточного періоду				
• погашення позик				
• податкові платежі				
• оплата праці				
• погашення відрахувань з ЄСВ				
• надання авансових платежів				
Інші платежі в погашення зобов'язань				
Всього				
Показник оцінювання стану кредитоспроможності				
Дефіцит				
Профіцит				

Джерело: власна розробка автора

Платіжний календар інтегрується в систему управлінського і оперативно-технічного обліку господарської організації, як ключовий інструмент для оперативного планування та контролю руху ліквідних платіжних активів і зобов'язань, забезпечуючи синхронізацію з бюджетами центрів відповідальності. Впровадження платіжного календаря в ERP-систему комплексного програмного забезпечення для керування всіма основними бізнес-процесами господарської організації в єдиній інформаційній базі, що об'єднує дані та автоматизує роботу різних відділів, забезпечуючи цілісне бачення бізнесу та ефективне прийняття рішень дозволяє автоматизувати планування та контроль платежів, інтегруючи його з бюджетами та центрами відповідальності для моніторингу кредитоспроможності.

Критеріями контролю кредитоспроможності за платіжним календарем є показники GAP-аналізу відхилення між зобов'язаннями, які потребують оплати та наявними активами для їх погашення (дефіцит, профіцит), а також щодо планових і фактичних даних.

Дефіцитом платіжного календаря називається перевищення потреби в погашенні поточних зобов'язань над активами, які можуть бути використані для їх сплати.

Для покриття дефіциту можуть бути використані наступні інструменти:

- 1) додаткове запозичення коштів з використанням кредитних ліній;
- 2) поліпшення прибутковості товарних об'єктів;
- 3) застосування інноваційних форм безготівкових розрахунків (електронні платежі, спеціальні рахунки, векселі, платіжні доручення, платіжні вимоги, платіжні вимоги-доручення, інкасові доручення, планові платежі, чеки, акредитиви, взаємозаліки, бартерні операції);
- 4) реструктуризація погашення зобов'язань (відтермінування, продовження строків сплати);
- 5) погашення дебіторської заборгованості;
- 6) збільшення обсягів постачання товарних об'єктів при оптимізації розрахунків з покупцями (замовниками);

7) використання для оплати зобов'язань різних інструментів платіжних активів;

8) залучення авансових платежів під майбутнє погашення товарними активами;

9) оптимізація господарських операцій пов'язаних з формування зобов'язань;

10) ліквідація надлишків оборотних активів;

11) надходження коштів до власного капіталу;

12) об'єктна оптимізація необоротних активів щодо повного залучення в процес господарської діяльності або їх продажу.

Профіцитом платіжного календаря називається перевищення наявних поточних платіжних активів над зобов'язаннями, які потребують погашення. Він свідчить про самодостатній розвиток господарської організації та її можливість інвестувати кошти в господарську діяльність з метою поліпшення конкурентоздатності на ринку та одержання додаткової доданої вартості.

В окремих випадках, надмірний профіцит може свідчити про недостатні інвестиції, що здійснюються бізнесом в господарську діяльність з наступними негативними наслідками щодо одержання фінансових результатів в майбутньому.

Дефіцит і профіцит платіжного календаря може виникати через часові розриви між формування платіжних активів та їх витрачання на погашення зобов'язань, тобто один із видів цих операцій за окремими періодами здійснюється як більш рівномірно, так і більш активно.

Основою для зовнішнього та внутрішнього аналізу кредитоспроможності є показники звітності господарської організації. Для оцінювання кредитоспроможності серед обов'язкових форм фінансової звітності, які оприлюднюються найбільший інтерес для кредиторів господарської організації та щодо її дебіторів викликає баланс (звіт про фінансовий стан).

Покращення змісту балансу з метою оцінювання кредитоспроможності потребує вирішення двох питань: по-перше, це створення можливості його

оперативного подання користувачам в режимі онлайн на будь-який момент часу та по-друге, забезпечення деталізації складу статей, як показників, які підлягають розкриттю.

Вирішення першої проблеми забезпечується наявними програмними продуктами у сфері бухгалтерського обліку, які дозволяють складати баланс на основі даних рахунків після безпосереднього відображення на них здійснених господарських операцій в онлайн режимі. При цьому, оперативність складання балансу залежить від швидкості оформлення та введення в комп'ютерні програми даних, що характеризують здійснені господарські операції для відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Для вирішення другої проблеми в контексті оцінювання кредитоспроможності необхідно передбачити конкретизацію даних щодо ліквідних платіжних активів і зобов'язань та визначення реальної їх вартості.

До найбільш достовірних основ оцінювання ліквідних активів із визначених в нормативних документах бухгалтерського обліку можна віднести підходи коли активи відображаються за: [84; 124; 144]

1) поточною собівартістю – сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б сплачена у разі придбання такого самого або еквівалентного активу на поточний момент;

2) вартістю реалізації (погашення, справедливою) – сумою грошових коштів, або їх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу в ході звичайної реалізації;

3) теперішньою вартістю – дисконтованою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів, що їх, як очікується, має генерувати стаття під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання.

Такий підхід до оцінювання окремих видів активів передбачений і в національних нормативно-рекомендаційних документах [118; 158].

Водночас, чинний бухгалтерський баланс для потреби оцінювання кредитоспроможності ще не повною мірою відповідає необхідній структурній побудові окремих статей відповідно до вимоги, щоб окремі ліквідні платіжні

активи можна було порівнювати із зобов'язаннями за тотожними термінами погашення.

Враховуючи сутність кредитоспроможності як статичного показника, що розраховується на основі показників балансу ліквідні активи в ньому необхідно розмістити за трьома статтями:

1) товарні об'єкти матеріального характеру, де виділити необоротні активи утримувані для продажу, виробничі запаси як надлишок, які пропонуються для продажу, готову продукцію, товари і біологічні активи;

2) короткострокову дебіторську заборгованість з розділенням її за можливими термінами погашення з дати балансу: до 3-х місяців; 3-6 місяці; 6-12 місяці; сумнівна;

3) грошові кошти та їх еквіваленти за відповідними критеріями можливого формування і використання.

Відповідно до цієї структури подання ліквідних активів за пасивом балансу необхідно розмістити короткострокові (поточні) зобов'язання. Згідно із зарубіжною аналітичною практикою (Додаток К) зобов'язання короткострокового характеру слід поділити за термінами погашення (оплати) в майбутньому звітному періоді на: до 3-х місяців; 3-6 місяці; 6-12 місяці та сумнівні, з виділенням окремої додаткової статті «у тому числі за розрахунками з оплати праці».

Бухгалтерський облік і звітність мають відігравати визначальну роль у процесі оцінювання кредитоспроможності господарської організації, оскільки формують цілісну, структуровану та достовірну інформаційну базу для аналізу її фінансового стану. Саме завдяки бухгалтерського обліку здійснюється систематичне відображення всіх господарських операцій, що забезпечує повноту даних для подальших аналітичних процедур, а також створює умови для прозорості та відповідності функціонування бізнесу нормативних вимогам.

Фінансова звітність – зокрема, баланс і звіт про фінансові результати та нефінансова звітність про управління є основним джерелом інформації для зовнішніх користувачів. На їх основі формується уявлення про здатність бізнесу

господарської організації своєчасно виконувати свої зобов'язання та надавати товарні кредити. Формування ключових показників щодо ліквідних платіжних активів, зобов'язань, результатів господарської діяльності дає змогу визначити рівень ризиків ефективності використання ресурсів і ступінь залежності від кредиторів.

Якісно організований облік відіграє не лише реєстраційно-контрольну, а й аналітичну функцію. Він допомагає своєчасно виявляти проблемні тенденції щодо формування кредитоспроможності: зростання запасів товарних об'єктів і дебіторської заборгованості, дефіцит ліквідних платіжних активів, погіршення рівня автономності бізнесу і структури зобов'язань. Це дозволяє управлінському персоналу господарської організації та її кредиторів в оперативному режимі ухвалювати ефективні рішення, спрямовані на підвищення кредитоспроможності в аспекті оптимізації грошових потоків та зміни підходів у формуванні ліквідних платіжних активів і зобов'язань.

Отже, обліково-звітна інформація є фундаментом для об'єктивної та всебічної оцінки кредитоспроможності господарської організації. Фінансова і нефінансова звітність забезпечують інформаційну відкритість бізнесу, сприяють та є необхідною умовою для прийняття ефективних управлінських рішень, що підтримують стабільність і самодостатній розвиток господарської організації в стратегічній перспективі.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження чинників загроз і ризиків кредитоспроможності господарських організацій в сфері харчової промисловості та стану інформаційно-облікового забезпечення її ризик-орієнтованого оцінювання можна зробити наступні висновки:

1. Залежність ефективного функціонування господарських організацій харчової промисловості від постачальників сировини та суб'єктів торгівельного бізнесу, що задовольняє населення як споживачів товарними об'єктами, ставить на перший план питання стабілізації і підтримки їх кредитоспроможності.

Завдяки ефективному управлінню кредитоспроможністю суб'єкти господарювання можуть безперебійно і якісно забезпечувати економічними ресурсами процес виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності бізнесу на вітчизняних і закордонних ринках постачання товарних об'єктів споживачам. У процесі формування стійкої кредитоспроможності актуальною проблемою господарських організацій в сфері харчової промисловості є їх фінансова нестабільність у результаті низької рентабельності, створення системи якісного обліково-інформаційного забезпечення ефективного управління щодо платіжних активів, дебіторської і кредиторської заборгованості та боргового навантаження на бізнес. За дослідженою сукупністю 30 найбільших підприємств у сфері виробництва молочних продуктів рентабельність їх бізнесу по відношенню до чистого доходу у 2024 році становила лише 1,46 %, або з кожною гривнею одержаної від постачання товарних об'єктів надходило 1,46 коп. чистого прибутку.

2. Кредитоспроможність харчових підприємств України має виражену залежність від одержаних фінансових результатів, оскільки саме вони формують внутрішні джерела грошових коштів і визначають рівень здатності суб'єкта господарювання своєчасно виконувати свої зобов'язання. Значна частина сформованого прибутку формується за рахунок нереалізованої дебіторської заборгованості, яка не трансформується в реальні грошові надходження. Узагальнений розрахунок кредитоспроможності бізнесу в сфері харчової промисловості за відношенням статичних показників балансової вартості оборотних активів, без врахування їх платіжної ліквідності, до поточних зобов'язань свідчить, що показник має відносно стійкі, але низькі значення, які характеризуються підвищеним ризиком сплати боргів кредиторам та можливістю втратою їх довіри і звуженням доступу до економічних ресурсів.

3. Визначальну роль у формуванні та оцінюванні кредитоспроможності відіграє бізнес-процес придбання економічних ресурсів, оскільки саме в ньому окреслюються обсяги, строки та пріоритети залучення зобов'язань і вибуття активів, які має здійснювати суб'єкт господарювання у процесі своєї діяльності.

Доведено, що в контексті управління кредитоспроможністю зобов'язання необхідно розглядати як кредиторську заборгованість в інтерпретації відображення їх на пасивних бухгалтерських рахунках за кредитовим залишком (сальдо). Зобов'язання як об'єкт бухгалтерського обліку є сукупністю господарських операцій з їх виникнення і погашення та відображають майбутні потоки активів у відносинах, які розпочаті виконанням обов'язків. Для оцінювання кредитоспроможності запропоновано всі зобов'язання групувати за ліквідністю щодо терміновості їх сплати: оперативні, поточні, короткотермінові, довготермінові, умовно-можливі та непередбачені.

4. Кредитоспроможність ґрунтується не лише на наявності зобов'язань, але і щодо здатності господарської організації покрити їх відповідними активами за ліквідністю та строками можливого вибуття. Рекомендовано загальну величину ліквідних платіжних активів господарської організації визначати як різницю між сумою наявних економічних ресурсів за балансом і позабалансовими рахунками та активами, які забезпечують нормальний виробничий процес відповідно до стратегії бізнесу. В забезпеченні кредитоспроможності можуть приймати участь грошові кошти, дебіторська заборгованість, товари (готова продукція), а також необоротні активи і виробничі та прирівняні до них запаси, утримувані для продажу. Кредитоспроможною має вважатися та господарська організація, у якої величина і характеристика ліквідних платіжних активів відповідає потребам кредиторів для погашення їх зобов'язань.

5. Критична оцінка підходів до управління резервом сумнівних боргів відповідно до діючої нормативної методики дозволила встановити їх невідповідність вимогам забезпечення формування реального стану дебіторської заборгованості, що впливає на достовірність кредитоспроможності. Запропоновано передбачити в нормативних документах обов'язковість формування резерву сумнівних боргів тільки на основі даних інвентаризації розрахунків з дебіторами та коефіцієнта сумнівності обґрунтованого інвентаризаційною комісією. На підставі такого підходу господарська організація має створювати резерв під знецінення дебіторської заборгованості в

складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» на виокремленому субрахунку 470 «Резерв від знецінення дебіторської заборгованості».

6. Проаналізовано обліковий процес формування інформаційних ресурсів щодо дебіторської і кредиторської заборгованості за діючою структурою бухгалтерських рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та в балансі. Обґрунтовано, що для управління кредитоспроможністю основою обліку на цих рахунках мають бути аналітичні дані дебіторів і кредиторів та класифікаційні ознаки їх боргу в розрізі його видів: звичайні, прострочені, сумнівні та безнадійні. Враховуючи сутність кредитоспроможності як статичного показника, що розраховується на основі показників балансу доцільно в ньому ліквідні активи розмістити за трьома статтями: товарні об'єкти, короткострокова дебіторська заборгованість до визначених термінів погашення і грошові кошти, а поточні зобов'язання – за термінами оплати в аспекті майбутнього звітного періоду та сумнівні. Пропонується процеси формування кредитоспроможності включити до складу об'єктів управлінського обліку та здійснювати її систематичну оцінку через механізми управлінського аналізу відповідних центрів відповідальності.

Основні результати розділу опубліковані в працях [100; 102; 142; 179; 182; 185; 186; 189; 194; 291]

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

3.1. Аналітичні процедури в процесі оцінювання здатності господарської організації сплачувати зобов'язання

Функціонування і розвиток господарських організацій в ринкових сучасних умовах здійснення процесів придбання і постачання стикається проблемами їх неспроможності щодо сплати зобов'язань з дебіторської і кредиторської заборгованості. Позначення чітких меж кредитоспроможності є найважливішим завданням при виконанні аналітичних процедур, оскільки низький рівень кредитоспроможності призводить до незадовільного фінансового стану, а високий – відволікає високоліквідні активи від процесу розвитку бізнесу

Здійснюючи бізнес-процеси придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів суб'єкти господарювання постійно оцінюють стан кредитоспроможності як власного стану можливості здійснювати розрахунки за зобов'язаннями, так і дебіторів як позикоотримувачів.

Від результату аналізу залежить можливість придбання економічних ресурсів на умовах боргових зобов'язань та постачання товарних об'єктів потенційним покупцям (замовникам) в кредит у визначеному обсязі.

Господарські організації для аналізу кредитоспроможності використовують різні підходи і прийоми на основі яких кожний конкретний суб'єкт господарювання розробляє власну систему показників і методику їх розрахунку, оцінювання та інтерпретації

На сьогоднішній день методика аналізу стану господарських організацій щодо можливості сплати поточних боргових зобов'язань продовжує розроблятися виходячи з понять «кредитоспроможності» та «платоспроможності». При цьому, вважається, що ці терміни для проведення аналітичних процедур є неоднозначні, і якщо «платоспроможність» охоплює

поняття здатності господарської організації сплачувати всі види зобов'язань, то «кредитоспроможність» трохи вужче – розглядається лише в частині одержання кредитів у банках [294].

Водночас, НБУ до боржників банку використовує термін «платоспроможність» як здатність їх здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань відповідно до умов договорів [206].

Виходячи з результатів поведеного нами дослідження в попередніх розділах роботи, де доведено змістовне наповнення понять відносно господарської організації щодо її ліквідності, здатності сплачувати борги та погашення зобов'язань окремим кредиторам і одержання дебіторської заборгованості аналітичні процедури стану розрахунків у бізнес-процесах придбання і постачання економічних ресурсів мають здійснюватися в розумінні категорії кредитоспроможності бізнесу.

Оцінювання стану господарської організації щодо можливості сплати зобов'язань має здійснюватися на основі єдиних аналітичних процедур, які будуть визначати:

- по-перше – характеристику потенційного позикоотримувача на стадії прийняття рішення про можливість одержання економічних ресурсів на умовах зобов'язання;
- по-друге – визначення стану суб'єкта зобов'язань щодо можливості повернення наявних боргів у визначеній сумі та у встановлені терміни в процесі використання залучених економічних ресурсів у господарській діяльності;
- по-третє – самооцінювання господарської організації щодо можливості залучення для формування економічних ресурсів зобов'язань та їх сплати виходячи з фактичного стану спроможності погашати борги відповідно до одержаних результатів господарської діяльності.

Аналіз для забезпечення управління кредитоспроможністю – це процес збору, обробки, діагностики та інтерпретації показників-індикаторів для виявлення проблем, можливостей, тенденцій, який дозволяє зрозуміти поточну ситуацію, передбачати наслідки дій та приймати обґрунтовані рішення з

оптимізації бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів для досягнення цілей щодо ефективного формування боргів дебіторів і зобов'язань перед кредиторами.

Аналіз кредитоспроможності як словосполучення слід ідентифікувати через систему спеціальних знань про методи і прийоми дослідження які застосовуються для оцінювання при опрацюванні інформації, що пов'язана з впливом на можливості господарської організації залучати для формування економічних ресурсів зобов'язань та їх сплачувати, здійснювати товарне кредитування дебіторів і одержувати від них доходи з метою обґрунтування управлінських рішень у бізнес-процесах придбання і постачання активів.

Аналітичні процедури щодо кредитоспроможності – це формування і оцінювання системи збалансованих показників як інструменту управління ризиками і взаєминами між позикодавачами і позикоотримувачами.

Виходячи із загальних класифікаційних ознак економічного аналізу можливо сформуванати систему ознак і видів аналітичних процедур щодо оцінювання стану кредитоспроможності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Класифікаційні ознаки економічного аналізу в процесі оцінювання кредитоспроможності господарської організації

Класифікаційна ознака	Види аналізу та їх зміст при оцінюванні кредитоспроможності
1	2
Суб'єкт проведення	Внутрішній – за участі управлінського персоналу господарської організації.
	Зовнішній – позикодавачами, які здійснюють постачання економічних ресурсів на умовах зобов'язань.
	Незалежний – спеціалізованими організаціями в сфері надання послуг з оцінювання стану розрахунків між позикодавачами і позикоотримувачами.
	Спільний – за участі фахівців позикоотримувача і позикодавача.
Час проведення	Попередній (прогнозний, перспективний) – в процесі оцінювання можливостей одержання економічних ресурсів на умовах зобов'язань та їх сплати в майбутньому у визначені терміни.
	Поточний (оперативний, ситуативний) – для оцінювання спроможності господарської організації сплати наявні зобов'язання протягом визначених термінів погашення.
	Наступний (ретроспективний, подальший, завершальний) – за одержаними результатами господарської діяльності для виявлення майбутніх загроз та ризиків в забезпеченні стійкого стану бізнесу і достатнього рівня кредитоспроможності.

Продовження табл. 3.1

1	2
Обсяг аналітичних процедур	Повний – здійснюється з метою системного вивчення цих аспектів, що забезпечують кредитоспроможність.
	Тематичний – обмежується вивченням окремих показників, що впливають на забезпечення кредитоспроможності.
	Експрес-аналіз – здійснюється на основі розрахунку та інтерпретації найбільш важливих окремих показників-індикаторів з метою використання в якості вхідних даних для визначення подальших напрямів дослідження стану бізнес-процесів придбання та постачання.
	SWOT-аналіз – полягає у виявленні і розділенні чинників (сильні, слабкі, можливості та загрози), що забезпечують кредитоспроможність, які дозволяють зрозуміти їх вплив на стан платіжних активів і зобов'язань та здійснювати сценарне дослідження змін.
Методи вивчення	Коефіцієнтний – полягає у розрахунку відносних показників на основі співвідношення між собою абсолютних даних для використання взаємозалежностей і зіставлення різних індикаторів з метою оцінки кредитоспроможності що дозволяє зрозуміти її стан, ефективність управління і стабільність.
	Структурний – дослідження складних показників, як то платіжних активів і платіжних зобов'язань, що полягає у виявленні та вивченні їхньої структури, тобто взаємозв'язків між їх аналітичними елементами з огляду функціональної ролі.
	Динамічний – дослідження спрямоване на вивчення поведінки кредитоспроможності як системи в часі, що дозволяє дати відповідь на питання щодо її змін і взаємодії з результатами господарської діяльності за основними характеристиками рядів динаміки (процесуальність, функціонування, причинно-наслідкові зв'язки, моделювання поведінки).
	Детермінований – застосовується для дослідження функціональних взаємозв'язків між факторними і результативними показниками в системі індикаторів для оцінювання кредитоспроможності.
	Стохастичний – використовується для вивчення кореляційних зв'язків показників, які характеризують явища і процеси бізнесу щодо їх впливу на кредитоспроможність та побудови економіко-математичних моделей прогнозування стану сплати зобов'язань в майбутньому.
	Комплаєнс-контроль – виконання аналітичних процедур щодо перевірки наскільки фактичний рівень кредитоспроможності відповідає внутрішнім і зовнішнім нормам (стандартам, регламентам) з метою запобігання порушенням, захисту репутації бізнесу, виявлення ризиків, підвищення довіри з боку постачальників і покупців активів (робіт, послуг).
	Діагностичний – дозволяє оцінити стан, ознаки та основні причини проблем кредитоспроможності і як вона виконує свої функції в процесі функціонування бізнесу, зокрема, оціночну (надійності), регулюючу (умови формування і сплати зобов'язань), захисну (мінімізації ризиків), стимулюючу (покращувати результативність господарської діяльності), інформаційну (оприлюднення оціночних показників), прогностичну (передбачення виконання зобов'язань в майбутньому).
	Моніторинговий – базується на систематичному процесі збору, обробки та оцінювання інформації пов'язаної з оцінюванням кредитоспроможності для відстеження стану та виявлення тенденцій, змін і можливих відхилень від запланованого рівня, а також пояснення, що відбувається при формуванні

	зобов'язань та їх оплаті, чому так і яка перспектива щодо подальшого розвитку подій
	Аудиторський – полягає у глибокому дослідженні господарських операцій бізнес-процесів придбання і постачання активів (робіт, послуг), формування витрат і доходів, що визначають стан кредитоспроможності, з метою оцінки їх достовірності, законності та ефективності при подальших висновках про ризику, сильні і слабкі сторони, перспективи розвитку та надання рекомендацій щодо покращення управління зобов'язаннями.
	Оптимізаційний – дослідження спрямоване на пошук найкращого (оптимального) та допустимого рівня кредитоспроможності серед множини можливих варіантів за певними критеріями та обмеженнями для забезпечення найефективнішого функціонування бізнесу за допомогою оптимізації відносин з постачальниками і покупцями активів (робіт, послуг) та одержання відповіді як зробити це найкраще.
	Маркетинговий – вивчення впливу на кредитоспроможність зовнішнього середовища, що характеризується постачальниками і покупцями, ринками для придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів, конкурентоспроможності бізнесу, ризиками, попитом і пропозицією, формуванням цінової політики.

Джерело: власна розробка автора відповідно до класифікаційних ознак економічного аналізу

До найбільш ефективних способів виконання аналітичних процедур з метою управління кредитоспроможністю, що існують у вітчизняній і світовій практиці, необхідно віднести: аналітичні коефіцієнтні розрахунки, моделі прогнозування банкрутства, стохастичний аналіз, моделі комплексного аналізу, інтегральні показники фінансового стану боржників з використанням логістичних моделей, оцінювання за системою збалансованих показників.

Варто зазначити, що постачальники економічних ресурсів господарським організаціям під боргові зобов'язання (кредитори) мають особливу зацікавленість в удосконаленні оцінювання раннього попередження фінансового стану позикоодержувачів. Вдосконалені методи дозволяють своєчасно виявляти проблемний статус боржників та краще зрозуміти причини погіршення їх фінансового стану [53].

Серед наявних способів аналітичних процедур щодо оцінювання кредитоспроможності, насамперед, варто виокремити аналітичні коефіцієнтні розрахунки відносних показників координації інтенсивності.

Опрацювання нормативних документів [206; 213; 215; 217; 218; 223; 227] і наукової літератури [15; 36; 49; 51; 62; 77; 79; 100; 112; 268; 285; 329; 339] свідчить, що на сьогодні не сформовано єдиного методичного підходу щодо

проведення аналізу стану кредитоспроможності господарських організацій на основі співвідношення активів, які можливо використати на погашення боргів до суми зобов'язань, які потребують оплати.

Водночас, коефіцієнтний підхід є найбільш ефективною аналітичною процедурою, яка дозволяє швидко оцінювати стан кредитоспроможності та виявляти наявні ризики в забезпеченні сплати зобов'язань.

До основних проблем використання показників цього способу в процесі оцінювання кредитоспроможності виходячи з існуючих методичних підходів як в теоретичному, так і в практичному аспектах можна віднести:

- групування активів за ознакою ліквідності як швидкості їх перетворення у грошові кошти для забезпечення погашення зобов'язань;
- використання одного і того ж показника, що характеризує поточні зобов'язання для розрахунку системи коефіцієнтів кредитоспроможності в залежності від ознак ліквідності активів, що використовується для сплати боргів;
- відсутність єдиного підходу до тлумачення назв коефіцієнтів для оцінювання кредитоспроможності;
- ототожнення понять «ліквідності активів» та «кредитоспроможності» господарської організації;
- складність використання системи аналітичних коефіцієнтів для здійснення узагальненого висновку щодо рівня кредитоспроможності господарської організації;
- розбіжності в значеннях окремих коефіцієнтів кредитоспроможності визначених в нормативних документах та в наукових дослідженнях;
- неможливість узагальнення стану кредитоспроможності за критеріями рівня її стійкості.

Розглянуті вище недоліки коефіцієнтного підходу до оцінювання кредитоспроможності можуть бути упорядковані через використання інтегрального показника для здійснення комплексного висновку щодо рівня управління зобов'язаннями в аспекті боргового навантаження на бізнес.

Окремі напрацювання в цьому аспекті були здійснені вітчизняними вченими, але залишаються недостатньо розробленими для практичного

застосування [104; 274; 287; 290].

Для вирішення проблеми пропонується наступний підхід:

1) наявність платіжних активів розраховувати з урахуванням їх ліквідності відповідно до класифікаційних ознак та потенційних коефіцієнтів швидкості перетворення в грошові кошти на протязі кварталу як оціночного періоду.

Групування потенційних платіжних активів визначених для сплати поточних зобов'язань за ліквідністю здійснюється, як правило, за наступними видами: виробничі запаси, що можуть формувати товарні об'єкти, готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, грошові кошти. Всього може бути сформовано і-та кількість груп активів з відповідними коефіцієнтами ліквідності (від 0 до 1).

Методика розрахунку коефіцієнтів ліквідності окремих активів, що можуть використовуватися для погашення поточних зобов'язань була розроблена і апробована за наявною оприлюдненою аналітичною інформацією АТ «Рудь» [172].

Швидкість (ліквідність) перетворення активів у грошові кошти визначається часом їх конвертації, як приклад, гроші – миттєво, дебіторська заборгованість в межах 60 днів, товарні об'єкти в залишку в межах 90 днів.

Виходячи з цього, орієнтована ліквідність активів на рівні квартального періоду може, як приклад, характеризуватися коефіцієнтами щодо грошових коштів – 1,0, дебіторської заборгованості – більше 0,5, товарних об'єктів більше – 0,2.

Рівень ліквідності має індивідуальне значення для кожної господарської організації, яке залежить від ризиків сплати дебіторської заборгованості операційного циклу створення об'єктів господарської діяльності, попиту споживачів, конкурентоспроможності бізнесу.

За МСБО, операційний цикл суб'єкта господарювання визначається як час між придбанням активів для переробки та реалізацією їх у грошові кошти або еквіваленти грошових коштів. Якщо нормальний операційний цикл не можна чітко ідентифікувати, то припускається, що його тривалість дорівнює дванадцяти місяцям [124].

Для визначення часу перетворення окремих платіжних активів грошові кошти можуть бути використані такі розрахунки:

а) середній період пошуку споживачів товарних об'єктів до формування дебіторської заборгованості (ППС)

$$\text{ППС} = \text{ЗТО} : \text{ВСР} \times 365,$$

де ЗТО – залишки товарних об'єктів, що відображені в балансі за даними рахунків бухгалтерського обліку; ВСР – виробнича собівартість реалізованої продукції за бухгалтерським рахунком 90 «Собівартість реалізації»;

б) середній період сплати дебіторської заборгованості (ПСД):

$$\text{ПСД} = \text{СДЗ} : \text{ЧДР} \times 365$$

де СДЗ – сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги; ЧДР – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

в) час перетворення товарних об'єктів в грошові кошти (ЧПТ):

$$\text{ЧПТ} = \text{ППС} + \text{ПСД}$$

Для прикладу здійснимо розрахунок цих показників за даними фінансової звітності АТ «Рудь» станом на 31.12.2024 року [32].

$$\text{ППС} = (110655 + 111744) : 2941996 \times 365 = 27,6 \text{ днів}$$

$$\text{ПСД} = 501555 : 4188147 \times 365 = 43,7 \text{ днів}$$

$$\text{ЧПТ} = 27,6 + 43,7 = 71,3 \text{ днів.}$$

Це означає, що час пошуку споживачів товарної продукції на АТ «Рудь» становить 27,6 дні, термін надходження грошових коштів від покупців – 43,7 дні, а тривалість процесу очікування платежу з моменту створення до одержання відстрочених грошей – 71,3 дні.

Отже, коефіцієнт ліквідності з розрахунку квартального періоду становить для товарних об'єктів – 0,208 [1,0 – (71,3 : 90)], дебіторської заборгованості – 0,514 [1,0 – (43,7 : 90)].

Розраховані коефіцієнти ліквідності не грошових платіжних активів можуть підлягати коригуванню виходячи наявності факторів, що погіршують їх спроможність приймати участь в погашенні зобов'язань, які визначаються наявністю обмежувальних до них заходів можливості відчуження (застава, гарантії, віднесені до резерву сумнівних боргів, перебування на тимчасовій

території України), або поліпшують використання при наявності змоги безпосереднього обміну в рахунок сплати боргів.

Для розрахунку середнього (зваженого) рівня ліквідності наявних платіжних активів в господарській організації може бути використаний наступний алгоритм обчислення:

$$\text{ЗКЛ} = \frac{\text{ВЗЛ} \times \text{КЛВ} + \text{ГПР} \times \text{КЛП} + \text{ТПР} \times \text{КЛТ} + \text{КДЗ} \times \text{КЛД} + \text{ГКБ} \times \text{КЛГ}}{\text{ВЗЛ} + \text{ГПР} + \text{ТПР} + \text{КДЗ} + \text{ГКБ}}$$

де, ЗКЛ – загальний (зважений) коефіцієнт ліквідності платіжних активів господарської організації; ВЗЛ – вартість виробничих запасів, які можливо використати для погашення зобов’язань; ГПР – вартість готової продукції; ТПР – вартість товарних запасів; КДЗ – сума дебіторської заборгованості; ГКБ – сума грошових коштів; КЛВ, КЛП, КЛТ, КЛД, КЛГ – коефіцієнти ліквідності, відповідно, виробничих запасів, готової продукції, товарів, дебіторської заборгованості та грошових коштів.

$$\text{ПАЛ} = \text{ПАЗ} \times \text{ЗКЛ}$$

де, ПАЛ – сума платіжних активів з урахуванням їх ліквідності; ПАЗ – загальна вартість платіжних активів за балансом господарської організації;

2) суму платіжних зобов’язань необхідно визначати виходячи з вартості потреби їх погашення на протязі квартального періоду;

3) загальний (інтегральний) коефіцієнт кредитоспроможності господарської організації визначається за розрахунком:

$$\text{ЗКК} = \text{ПАЛ} : \text{ПЗС}$$

де, ЗКК – загальний (інтегральний) коефіцієнт кредитоспроможності господарської організації; ПЗС – поточні платіжні зобов’язання господарської організації з урахуванням їх величини за квартальний період.

Якість управління кредитоспроможністю за інтегральним показником характеризується виходячи з його рівня квартальної динаміки таким чином:

- «добре» – якщо показник більше 1,10;
- «норма» – значення показника знаходиться в межах більше 0,95 і 1,10;
- «криза» – величина показника менша за 0,95

Загальний (інтегральний) коефіцієнт кредитоспроможності господарської організації показує, яка величина платіжних активів виходячи з потенційної ліквідності припадає на 1 гривню платіжних зобов'язань у межах квартального періоду.

Важливим інструментом своєчасного виявлення ризиків в управлінні кредитоспроможністю є діагностика ймовірності банкрутства. В дослідженнях найбільш поширеними є факторні моделі прогнозування банкрутства на основі розроблених зарубіжних та вітчизняних методик [24; 70; 110; 121; 227; 260; 275].

Аналіз наявних діагностик ймовірності банкрутства та можливості їх використання для українських підприємств виконували багато вітчизняних вчених. Кредитоспроможність була першим показником, який застосовувався для подібних цілей [31].

Узагальнюючи результати проведених досліджень можна зробити висновок, що зарубіжні методики оцінювання ймовірності банкрутства мають суттєві обмеження щодо використання вітчизняними підприємствами. До їх недоліків можна віднести, те що вони розроблені на даних зарубіжних підприємств, не враховують специфіку функціонування і галузеві особливості бізнесу в Україні, а необхідні для розрахунку показники не адаптовані до форм вітчизняної фінансової звітності.

Серед українських вчених спроби побудови універсальних дискримінантних функцій для прогнозування ймовірності банкрутства здійснювали Терещенко О. О. [275; 276] і Матвійчук А. В. [110], але рівень коректності отриманих результатів для оцінювання кредитоспроможності також викликає сумніви практичних фахівців, особливо в частині щодо вибору системи показників для процесу управління зобов'язаннями, алгоритмів їх розрахунку та значень меж коефіцієнтів, що характеризують рівень загроз фінансового стану [18].

Разом з тим, вказані методики дають можливість визначити наближення стану неспроможності сплачувати зобов'язання, але не дозволяють спрогнозувати рівень кредитоспроможності на майбутнє.

У нормативних документах як показник діагностики ймовірності

банкрутства пропонується використовувати коефіцієнт Бівера, який розраховується в методичних рекомендаціях [121] та інтерпретації українських вчених [228] за наступним алгоритмом:

$$\text{КРБ} = (\text{ЧПГ} + \text{АНД}) : \text{ЗГО}$$

де КРБ – коефіцієнт Бівера (нормативний рівень більше 0,2); ЧПГ – чистий прибуток господарської організації; АНД – сума амортизації, що надходить з чистим доходом; ЗГО – загальні зобов'язання господарської організації.

Більш глибоко інтерпретувати кредитоспроможність як багатовимірну, поведінкову та інституційну категорію забезпечує методична єдність результатів формалізованого аналізу фінансових показників і професійних суджень на основі бально-рейтингових моделей. Якісні експертно-рейтингові кредитні моделі оцінювання кредитоспроможності концептуалізують її як здатність і готовність господарської організації виконувати зобов'язання, де фінансові ресурси є необхідною, але не єдиною умовою. Ці моделі виконують інтегративну теоретичну функцію поєднуючи фінансові, нефінансові та зовнішні чинники в єдину логічну конструкцію.

Як приклад, у найбільш розширеній зарубіжній моделі 7С, яка може застосовуватися для оцінювання кредитоспроможності поєднується характеристика позичальника, що відображає ділову репутацію і платіжну дисципліну, здатність генерувати грошові потоки для погашення зобов'язань, власний капітал і фінансову стійкість, забезпечення зобов'язань, зовнішні умови (галузь, ринок, макроекономіка), правове середовище, регуляторні обмеження, відповідність законодавству, стабільність бізнес-моделі, безперервність діяльності [303]. В часто застосовуваній у європейській банківській практиці моделі CAMPARI при оцінюванні кредитоспроможності поєднуються економічні категорії, що характеризують репутацію, здатність обслуговувати борг, фінансові ресурси, ціль кредитування, суму кредиту, джерела погашення, забезпечення/страхування ризиків [42; 91].

Кредитне рейтингування бізнесу в Україні здійснюють як національні [41; 233; 248], так і міжнародні [92] рейтингові агентства, які використовують для оцінювання кредитоспроможності безліч методів і прийомів [27; 269; 281] з

погляду фінансового стану надійності можливості розраховуватися з кредиторами та функціонування в майбутньому господарської організації.

У суто теоретичному аспекті, антологічному зарубіжним моделям, класичних формалізованих моделей українського походження з усталеними брендовими назвами та універсальним застосуванням фактично немає. Водночас, в українській економічній науці та банківських внутрішніх рейтингових методиках сформовано концептуальні підходи до комплексної якісної оцінки кредитоспроможності, які за структурою факторів та логікою аналізу є функціональними аналогами зарубіжних моделей без формального виділення як самостійних концепцій.

Представлені в працях українських науковців і методичних рекомендаціях суб'єктів оцінювання кредитоспроможності кредитні рейтингові моделі приділяють значну увагу аналізу таких якісних характеристик позичальника та кредитної операції, як: репутація та досвід позичальника; кон'юнктура ринку позичальника та перспективи її розвитку; якість менеджменту; наявність власного капіталу та забезпечення по кредиту; умови кредитної угоди – призначення, мета, сума і термін кредиту, умови його повернення та обслуговування. Перевагою даного підходу є всебічний аналіз кредитоспроможності позичальника, а основним недоліком – значний суб'єктивізм у формуванні суджень кредитного аналітика, що притаманно експертним оцінкам загалом [269].

У науковому трактуванні недоліки адаптованих в Україні зарубіжних експертно-рейтингових моделей оцінювання кредитоспроможності полягають в тому, що вони репродукують іноземні методологічні конструкції без певної відповідності інституційному, інформаційному та макроекономічному контексту України. В українських реаліях припущення таких моделей для стабільних економік із прогнозованими ринковими умовами часто не виконуються, що знижує точність і теоретичну обґрунтованість оцінювання кредитоспроможності.

Саме тому, доцільним є розроблення національно-орієнтованих моделей, які поєднували б кількісні показники, якісне професійне судження та специфіку

українського економічного середовища.

Важливим методологічним інструментом ризик-орієнтованої інтерпретації кредитоспроможності, який трансформує її із статичного показника в ймовірнісну характеристику здатності господарської організації виконувати зобов'язання в умовах невизначеності є стохастичний аналіз.

Роль стохастичного аналізу в оцінці кредитоспроможності полягає в переході від функціонального трактування фінансового стану до ймовірнісного на основі кореляційних взаємозв'язків, що відповідає реальній природі бізнесу. Стохастичний аналіз розглядає кредитування як випадкову величину, що формується під впливом множини чинників із невизначеною динамікою коливань результативних економічних показників. Він дозволяє інтерпретувати її не лише як наявність економічних ресурсів, а як ймовірність своєчасного виконання зобов'язань у майбутньому. Завдяки йому можна інтегрувати внутрішні фінансові показники з екзогенними змінними – макроекономічними шоками, галузевими ризиками, регуляторними змінами, що забезпечує оцінювання кредитоспроможності в умовах нестабільної економіки.

Стохастичний аналіз кредитоспроможності передбачає використання ймовірнісних трендових моделей. Трендовий аналіз кредитоспроможності – це процес дослідження тенденції можливих змін її стану, щоб прогнозувати майбутні зміни, визначати можливості та загрози, а також формувати стратегію розвитку факторів, що впливають на ефективні здійснення процесів придбання і постачання економічних ресурсів. Використання трендових моделей є динамічним процесом, який потребує постійного моніторингу, щоб успішно адаптувати стратегію кредитоспроможності до мінливого середовища бізнесу з орієнтацією на перспектив.

У процесі оцінювання кредитоспроможності можливо використовувати два підходи до розрахунку імовірних прогнозних показників, що будуть характеризувати її рівень з метою пошуку ризиків щодо впливу окремих факторів:

1) прогнозування показників кредитоспроможності за допомогою методу часового ряду динаміки, який ґрунтується на екстраполяції, а саме виявленні

тенденції, яка була в минулому на її продовженні в майбутньому;

2) моделювання взаємозв'язку величини кредитоспроможності на основі одного або декількох факторів як результативного показника діяльності господарської організації з факторами, що мають вплив на залежність між ними за умови, що вона не є строго функціональною, а проявляється через ймовірнісну тенденцію розвитку економічних процесів.

При багатофакторному регресійному аналізі вивчається зв'язок між результативним показником (кредитоспроможність) кількома незалежними змінними, що мають не строго функціональний вплив на його формування.

Як приклад, здійснимо розрахунок прогнозних значень динаміки показників кредитоспроможності за даними АТ «Рудь» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз тенденції формування величини
показника «кредитоспроможність» АТ «Рудь»

Роки	Порядковий номер року (t)	Коефіцієнти кредитоспроможності розраховані за показниками балансу		Відхилення показника (рівень ймовірності комплаєнс-ризик)	
		фактичні	теоретичні (прогнозі)	+, - за абсолютними рівнями	% до фактичного рівня
За фактичним динамічним рядом (заключний комплаєнс-контроль)					
2014	1	1,856	1,385	0,471	25,38
2015	2	1,905	1,432	0,473	24,83
2016	3	1,744	1,478	0,266	15,25
2017	4	0,952	1,525	-0,573	-60,19
2018	5	1,233	1,571	-0,338	-27,41
2019	6	1,158	1,618	-0,460	-39,72
2020	7	1,237	1,665	-0,428	-34,60
2021	8	1,059	1,711	-0,652	-61,57
2022	9	1,413	1,758	-0,345	-24,42
2023	10	3,394	1,804	1,590	46,85
2024	11	1,844	1,851	-0,007	-0,38
Екстраполяція тренду за межі ряду динаміки для контролю фактичних показників у майбутньому (оперативний та попередній комплаєнс-контроль) і прогнозування					
2025	12		1,898		
2026	13		1,944		
2027	14		1,991		

Джерело: розраховано автором за фінансовою звітністю АТ «Рудь» [172]

Рівняння для визначення прогнозного значення кредитоспроможності буде мати вигляд:

$$Y = 1,3384 + 0,0466x$$

Підставивши дані в рівняння отримуємо прогнозні значення кредитоспроможності, які можуть використовуватися для оцінювання її рівня ризику.

Для виявлення зв'язку кредитоспроможності з окремими варіативними факторами в процесі дослідження було використано регресійне рівняння багатофакторної лінійної функції, що дозволило встановити її залежність від рівня автономії бізнесу, тривалості операційного циклу, перетворення активів через технологічний процес створення об'єктів господарювання в грошові кошти, частки дебіторської заборгованості в оборотних активах та співвідношення боргів покупців і постачальників господарської організації [40].

Окреме прикладне значення для оцінювання кредитоспроможності господарських організацій мають логістичні моделі НБУ, що рекомендуються банкам для оцінювання позичальників у межах регуляторного підходу до визначення кредитного ризику.

Зі сторони банківських установ систему оцінювання кредитоспроможності підприємств на нормативному рівні вперше обґрунтував НБУ для комерційних банків в 1997 р. як рекомендації щодо визначення фінансового стану позичальників [215]. Кожен комерційний банк розробляв власну систему значень об'єктивних показників фінансової діяльності позичальників з врахуванням факторів суб'єктивного характеру (рис. 3.1).

Для економічної оцінки фінансової діяльності позичальника використовувалися критерії 5 показників (табл. 3.3).

Комерційні банки при аналізі позичальників могли також додатково використовувати показники, визначені постійними радниками USAID-Barents Group.

Рис. 3.1. Показники та фактори для оцінювання фінансового стану позичальника, рекомендовані НБУ в 1997 р.

Джерело: узагальнено авторами за [215; 290]

Таблиця 3.3

Показники економічної оцінки фінансової діяльності позичальника

Назва	Характеристика співвідношення	Теоретичне значення
Коефіцієнт загальної ліквідності	Мобілізованих оборотних активів та поточних зобов'язань	2,0 – 2,5
Коефіцієнт абсолютної (термінової) ліквідності	Грошових коштів та поточних зобов'язань	0,2 – 0,25
Коефіцієнт автономії	Залучених і власних коштів	більше 1,0
Коефіцієнт фінансової незалежності	Власних коштів і зобов'язань	не менше 0,2
Коефіцієнт маневреності	Різниця між власним капіталом і необоротними активами до власного капіталу	не менше 0,5

Джерело: узагальнено авторами за [215]

У 2000 році НБУ [218] рекомендував для банків удосконалені критерії оцінки фінансового стану позичальників для використання кожним банком при розробці самостійного внутрішнього положення. Банки одержали можливість самостійно встановлювати нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості серед інших індикаторів. В нормативному положенні було дане визначення термінів платоспроможність і кредитоспроможність.

Платоспроможність, за визначенням НБУ, це здатність позичальника своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань. Кредитоспроможність – це наявність передумов для отримання кредиту позичальником та його здатність повернути кредит і проценти за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

На початку 2012 р. НБУ [217] встановив, що банки повинні здійснювати оцінку фінансового стану юридичної особи, якій надано кредит (боржника) шляхом розрахунку інтегрального показника із застосуванням багатofакторних дискримінантних моделей для великих і середніх підприємств та, окремо, для малих підприємств за їх групами щодо КВЕД.

Для інтегрального показника фінансові коефіцієнти розраховувалися на підставі даних фінансової звітності боржника, а параметри їх вагомості актуалізувалися НБУ.

З 2017 р. набуло чинності нове Положення НБУ (в редакції на даний час) [206], яке визначає ймовірність дефолту боржника на основі оцінки його фінансового стану шляхом розрахунку інтегрального показника. В цьому положенні серед термінів, що використовуються для оцінювання фінансового стану боржника залишилося лише поняття платоспроможності, як його здатність здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань.

Для розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника (коефіцієнта ймовірності дефолту) в сфері харчової промисловості використовуються алгоритми щодо підприємств за сукупністю КВЕД секцій В, С, F (добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна промисловість,

будівництво). Запропоновані НБУ логістичні моделі для розрахунку інтегральних показників фінансового стану (кредитоспроможності) та система фінансових коефіцієнтів щодо господарських організацій сфери харчової промисловості наведена в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Логістичні моделі для розрахунку інтегральних показників фінансового стану (кредитоспроможності) та система фінансових коефіцієнтів щодо господарських організацій сфери харчової промисловості

Категорії підприємств	Логістичні моделі та фінансові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника фінансового стану (кредитоспроможності)
Великі та середні	$Z = 1,815 + 0,237 \times X_1 + 0,408 \cdot X_{10} + 0,301 \cdot X_{11} + 0,405 \times X_{13} + 0,494 \cdot X_{14} + 0,303 \cdot X_{15} + 0,234 \times X_{17}$
Малі	$Z = 1,775 + 0,472 \times X_2 + 0,408 \cdot X_{11} + 0,392 \cdot X_{12} + 0,357 \times X_{13} + 0,347 \cdot X_{14}$
<p>Характеристика фінансових коефіцієнтів для розрахунку інтегральних показників</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) X_1 - частка капіталу в балансі підприємства як відношення власного капіталу до валюти балансу (активу); 2) X_2 - спроможність підприємства покривати короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень; 3) X_{10} - спроможність підприємства покривати короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів як відношення поточних активів до поточних зобов'язань і забезпечень; 4) X_{11} - спроможність обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності як відношення чистих короткострокових та довгострокових зобов'язань до чистого доходу від реалізованої продукції; 5) X_{12} - ефективність використання активів підприємства як відношення фінансового результату до оподаткування до валюти балансу (активу); 6) X_{13} - частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства як відношення неопераційних активів до валюти балансу (активу); 7) X_{14} - період повного обороту поточних активів як відношення поточних активів до чистого доходу від реалізованої продукції; 8) X_{15} - спроможність фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації як відношення фінансового результату від операційної діяльності до вирахування амортизації до чистих фінансових витрат; 9) X_{17} - спроможність фінансування фінансових витрат валовим прибутком як відношення валового прибутку (збитку) до чистих фінансових витрат 	

Джерело: узагальнено автором на основі [206]

Під час визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника банк додатково ураховує: динаміку фактичних значень інтегрального показника,

якість системи управління боржника, наявність та активність ринків збуту продукції, наявність та стан виконання бізнес-плану та інші події і обставини, що можуть впливати на припинення виконання боржником своїх зобов'язань.

В історичному аспекті, методичні засади розрахунку інтегрального показника для комплексної характеристики фінансового стану позичальника, наприкладі, бенефіціара на основі багатофакторної дискримінантної моделі були вперше розроблені у 2003 році на рівні Міністерства фінансів України для потреб національної економіки щодо позик міжнародних фінансових організацій [224].

Запропоновані дискримінантні моделі оцінки фінансового стану позичальника у подальшому удосконалювалися у 2006 році [225] і 2012 році [226] та були оновлені у 2016 році [227] щодо структурного змісту функцій, видів економічної діяльності, первинного набору фінансових індикаторів та порядку їх розрахунку, інтерпретації отриманих значень інтегральних показників.

Отже, на сьогодні в Україні на нормативному рівні відбувається регулювання оцінювання кредитоспроможності господарських організацій з використанням двох методичних регуляторних положень (порядків) розроблених НБУ [206] і Міністерством фінансів України [227], які базуються на різних алгоритмах розрахунку інтегрального показника

Натомість, загалом, залишається низка проблем побудови інтегрального показника за наявними логістичними моделями, а суб'єкти оцінювання кредитоспроможності господарських організацій стикаються з потребами впорядкування притаманних їм системних недоліків у теоретичному та методологічному аспекті, які характеризуються:

- використанням логістичних моделей лінійного впливу факторів на кредитоспроможність (ймовірність дефолту), але реальні економічні процеси мають нелінійні, пороговий та асиметричний характер особливо в кризових умовах господарювання;
- відсутністю щорічної актуалізації вільних членів і коефіцієнтів логістичних моделей;
- невідповідністю окремих назв показників алгоритмам їх розрахунку;

- відсутністю у частини показників взаємозв'язку з критеріями, які впливають на дефолт боржника;
- обмеженою структурою показників факторів, які можливо одержати з оприлюдненої фінансової звітності;
- включенням до складу платіжних активів і платіжних зобов'язань об'єктів, які не відповідають їх вимогам;
- трактуванням тотожних економічних понять різними показниками;
- запізнілим використанням показників, унаслідок чого логістичні моделі, як правило, фіксують уже сформований ризик, а не його зародження;
- заборонаю НБУ банкам змінювати структуру моделей, що стримує оперативну адаптацію їх до специфіки окремих видів економічної діяльності і бізнес-моделей господарювання;
- поганою адаптацією логістичних моделей побудованих на історичних вибірках, до реального стану резильєнтності бізнесу, особливо у сучасних українських умовах;
- мінімізацією можливого впливу на визначення коректного рівня кредитоспроможності професійного судження фахівців, що важливо в умовах нестабільної економіки;
- складністю розмежування окремих рівнів кредитоспроможності та їх інтерпретації для прийняття управлінських рішень щодо позичальників.

Недостатньо висока якість методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності господарських організацій, що використовується у вітчизняній економіці підтверджується високою часткою непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі України [257].

Високий рівень проблемних кредитів зумовлений низькою кредитоспроможністю позичальників, недосконалістю методик для оцінювання ризиків та обмеженим доступом до показників фінансової звітності і альтернативних даних [168; 289].

Таким чином, на сьогодні на теоретичному і практичному рівні такі моделі доцільно розглядати не як самодостатній інструмент, а як елемент ширшої системи оцінювання кредитоспроможності.

Кредитоспроможність господарської організації стан якої залежить від рівня ліквідності платіжних активів і зобов'язань та яка визначає можливість здійснювати бізнесом погашення боргів окремим кредиторам, повинна мати комплексне визначення її величини за допомогою аналітичних процедур з оцінювання системи збалансованих фінансових показників.

Збалансована система показників будує логічний ланцюжок процесу створення показника кредитоспроможності за реальними драйверами, які його формують та перетворює оцінювання на інструмент забезпечення її резильєнтності. При цьому, кредитоспроможність є кінцевим результатом оперативних, тактичних і стратегічних процесів господарської діяльності.

Система збалансованих показників трансформує оцінку кредитоспроможності з реактивного фінансового контролю у практичний інструмент стратегічного аналізу у контексті комплаєнс-контролю, що дозволяє не лише констатувати наявний стан розрахункової спроможності погашати зобов'язання, а й визначати умови її збереження, відновлення та поліпшення в майбутньому.

При дослідженні механізмів використання збалансованої системи показників для оцінювання кредитоспроможності було використано низку праць вітчизняних науковців [46; 47; 75; 107; 261; 297; 306].

В той же час, такий важливий аспект, що забезпечує самодостатній розвиток бізнесу господарської організації як кредитоспроможність в контексті використання для її оцінювання збалансованої системи показників залишається майже неопрацьованим. При цьому заслуговують на інтерес проведені дослідження [46; 75; 297], де розглядається кредитоспроможність в традиційному блоці системи збалансованих показників «Фінанси» як інструмент фінансової стійкості господарської організації.

У зв'язку з цим наведемо авторське визначення цієї системи, яка в стислому вигляді дозволяє характеризувати рівень та стан кредитоспроможності господарської організації. Система збалансованих показників для контент-аналізу кредитоспроможності в процесі комплаєнс-контролю це підібраний

набір індикаторів, який характеризують результативність бізнес-процесів господарської організації в аспекті їх впливу на стан погашення зобов'язань та дозволяють здійснювати комплексне, повне і різнобічне оцінювання платіжної дисципліни бізнесу.

Проведене дослідження дозволило запропонувати для оцінювання кредитоспроможності систему показників кожен з яких є мірою досягнення певної мети або виконання конкретного завдання в розрізі трансформаційних процесів функціонування бізнесу за наступними структурними складниками:

- 1) самодостатність формування власного капіталу;
- 2) якість управління ліквідними платіжними активами і поточними борговими зобов'язаннями;
- 3) стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів;
- 4) ефективність бізнесу господарської організації.

При формуванні за кожним напрямом чотирьох, а всього 16 показників, було враховано, що вони є ключовими факторами, які визначають кредитоспроможність і між ними існують взаємозв'язки, а зміна одного індикатора впливає на значення величини інших. Основна перевага цього інструменту в тому, що відбувається моніторинг рівнів та оцінювання стану кредитоспроможності в динаміці на основі комплексно-інтегрального відображення причинно-наслідкових взаємозв'язків результатів бізнес-процесів функціонування господарських організацій на стан погашення зобов'язань.

Сформована система збалансованих показників у комплаєнс-контролі дозволяє перетворити їх у процесі використання з формальної перевіркової функції на стратегічний інструмент управління ризиками, що забезпечує не лише дотримання норм, а й самодостатній стан функціонування бізнесу та довгострокову кредитоспроможність.

Перелік показників – стимуляторів для комплексного оцінювання рівня кредитоспроможності, їх теоретична інтерпретація економічної сутності та алгоритми розрахунку наведені в табл. 3.5 – 3.6.

Таблиця 3.5

Система збалансованих показників для оцінювання кредитоспроможності та теоретична інтерпретація їх економічної сутності

Показники	Економічна сутність при оцінюванні кредитоспроможності
1. Самодостатність формування власного капіталу	
Коефіцієнт економічної незалежності бізнесу	відображає наскільки балансова вартість активів формується за рахунок власного капіталу
Рентабельність власного капіталу	характеризує рівень віддачі власного капіталу авансованого в бізнес
Коефіцієнт Бівера для оцінювання банкрутства	показує наскільки бізнес здатний обслуговувати свої борги за рахунок власних грошових потоків
Коефіцієнт фінансової стійкості бізнесу	відображає наскільки фактичний загальний дохід більший (менший) ніж його величина на рівні беззбитковості
2. Якість управління ліквідними платіжними активами і поточними борговими зобов'язаннями	
Рівень ліквідності платіжних активів	відображає рівень ліквідності наявної сукупності платіжних активів бізнесу
Коефіцієнт стійкості сплати боргових зобов'язань	показує яку суму платіжних активів може акумулювати бізнес на погашення поточних зобов'язань
Коефіцієнт наявності власних оборотних активів	відображає наскільки бізнес забезпечений власними оборотними активами
Рівень доданої вартості у створеному доході	відображає частку у загальному доході створеної доданої вартості (цінності)
3. Стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів	
Коефіцієнт якості дебіторської заборгованості	показує рівень сплати дебіторської заборгованості (швидкість повернення доходів господарської організації)
Коефіцієнт забезпечення поточних зобов'язань	показує рівень стійкості забезпечення поточних зобов'язань доходами (яка сума доходів гарантує сплату боргів)
Коефіцієнт співвідношення поточної кредиторської і дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	показує баланс боргів у бізнес-процесах придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів
Коефіцієнт якості кредиторської заборгованості	показує рівень залежності господарської організації від поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (швидкість погашення зобов'язань)
4. Ефективність бізнесу господарської організації	
Коефіцієнт рентабельності активів	відображає рівень ефективності використання авансованих активів в бізнес
Коефіцієнт рентабельності створеного доходу	показує, яка сума чистого прибутку надходить з кожною гривнею одержаного доходу
Коефіцієнт якості валового прибутку	показує ефективність витрат на систему загальногосподарського управління і збутову діяльність бізнесу
Прибутковість витрат від спожитих ресурсів	показує наскільки ефективно витрачаються ресурси в процесі створення та реалізації товарних об'єктів

Джерело: власна розробка автора

Таблиця 3.6

Теоретичні алгоритми розрахунку показників для оцінювання
кредитоспроможності

Показники	Алгоритм розрахунку
1	2
1. Самодостатність формування власного капіталу	
Коефіцієнт економічної незалежності бізнесу	відношення власного капіталу до балансової вартості активів на кінець оціночного періоду
Рентабельність власного капіталу	відношення створеного чистого прибутку до власного капіталу на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт Бівера для оцінювання банкрутства	відношення власних грошових потоків (суми чистого прибутку і амортизації) до зобов'язань господарської організації на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт фінансової стійкості бізнесу	відношення фактичного загального чистого доходу до його беззбиткової величини в оціночному періоді
2. Якість управління ліквідними платіжними активами і поточними борговими зобов'язаннями	
Рівень ліквідності платіжних активів	відношення платіжних активів з урахуванням коефіцієнтів ліквідності до їх фактичної балансової вартості на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт стійкості сплати боргових зобов'язань	відношення розрахованої суми платіжних активів з урахуванням ліквідності до поточних зобов'язань на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт наявності власних оборотних активів	відношення власних оборотних активів до їх загальної суми на кінець оціночного періоду
Рівень доданої вартості у створеному доході	відношення суми елементів доданої вартості у доході до його загальної величини в оціночному періоді
3. Стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів	
Коефіцієнт якості дебіторської заборгованості	відношення загального доходу до дебіторської заборгованості на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт забезпечення поточних зобов'язань	відношення загального доходу до поточних зобов'язань на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт співвідношення поточної кредиторської і дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	відношення кредиторської і дебіторської заборгованості на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт якості кредиторської заборгованості	відношення обсягів придбання економічних ресурсів до поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на кінець оціночного періоду
4. Ефективність бізнесу господарської організації	
Коефіцієнт рентабельності активів	відношення чистого прибутку до балансової вартості активів на кінець оціночного періоду
Коефіцієнт рентабельності створеного доходу	відношення чистого прибутку до загального доходу бізнесу в оціночному періоді
Коефіцієнт якості валового прибутку	співвідношення чистого і валового прибутку в оціночному періоді
Прибутковість витрат від спожитих ресурсів	відношення чистого прибутку і загальних витрат бізнесу в оціночному періоді

Джерело: власна розробка автора

Характеристика вихідних індикаторів для формування ключових оціночних показників кредитоспроможності та алгоритми їх розрахунку на основі фінансової звітності господарської організації відображена в Додатку Л.

Як приклад, на основі сформованої системи збалансованих показників та їх аналізу було апробовано розрахунок рівня кредитоспроможності АТ «Рудь» на кінець 2024 року (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Результати розрахунку системи збалансованих показників для визначення рівня кредитоспроможності АТ «Рудь»

Напрямок розвитку	Показники	Рівні показників				
		фактичні	нормативні	відхилення фактичного рівня і нормативного		нормовані
				+, -	%	
1	2	3	4	5	6	7
Самодостатність формування власного капіталу	Коефіцієнт незалежності бізнесу	0,732	0,500	0,232	31,7	1,464
	Рентабельність власного капіталу	0,135	0,200	-0,065	-48,1	0,675
	Коефіцієнт Бівера для оцінювання банкрутства	0,568	0,300	0,268	47,2	1,893
	Коефіцієнт фінансової стійкості бізнесу	1,392	1,500	-0,108	-7,8	0,928
	Загальна сума значень показників за структурним напрямом	2,827	2,500	0,327		4,960
	Середній рівень за арифметичною простою (інтегральний показник напрямку)	0,707	0,625	0,082	11,6	1,240
2. Рівень управління платіжними активами і борговими зобов'язаннями	Рівень ліквідності платіжних активів	0,658	0,500	0,158	24,0	1,316
	Коефіцієнт стійкості сплати боргових зобов'язань	1,481	1,100	0,381	25,7	1,346
	Коефіцієнт наявності власних оборотних активів	0,554	0,300	0,254	45,8	1,847
	Рівень доданої вартості у створеному доході	0,598	0,550	0,048	8,0	1,087
	Загальна сума значень показників за структурним напрямом	3,291	2,45	0,841		5,596
	Середній рівень за арифметичною простою (інтегральний показник напрямку)	0,823	0,613	0,210	25,6	1,399

Продовження табл. 3.8

1	2	3	4	5	6	7
3. Стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів	Коефіцієнт якості дебіторської заборгованості	8,606	10,000	-1,394	-16,2	0,861
	Коефіцієнт забезпечення поточних зобов'язань	5,22	8,000	-2,780	-53,3	0,653
	Коефіцієнт співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості	0,342	1,000	-0,658	-192,4	0,342
	Коефіцієнт якості кредиторської заборгованості	10,131	10,000	0,131	1,3	1,013
	Загальна сума значень показників за структурним напрямом	24,299	29,000	-4,701	-19,3	2,868
	Середній рівень за арифметичною простою (інтегральний показник напрямку)	6,075	7,250	-1,175		0,717
4. Ефективність господарської діяльності	Коефіцієнт рентабельності активів	0,099	0,100	-0,001	-1,0	0,990
	Коефіцієнт рентабельності створеного доходу	0,071	0,150	-0,079	-111,3	0,473
	Коефіцієнт якості валового прибутку	0,245	0,250	-0,005	-2,0	0,980
	Прибутковість витрат від спожитих ресурсів	0,078	0,200	-0,122	-156,4	0,390
	Загальна сума значень показників за структурним напрямом	0,493	0,700	-0,207	-42,0	2,833
	Середній рівень за арифметичною простою (інтегральний показник напрямку)	0,123	0,175	-0,052		0,708
Кредитоспроможність за системою збалансованих показників						
Загальна сума значень рівнів показників за збалансованою системою показників		30,910	34,650	-3,740	-24,2	16,258
Загальна сума значень середніх рівнів показників за арифметичною простою		7,728	8,663	-0,935		4,065
Інтегральний показник кредитоспроможності		1,932	2,166	-1,237	6,8	1,016

Джерело: власна розробка автора

Розрахунки даних наведених в табл. 3.7 здійснювалися наступним чином:

1) фактичні рівні показників стимуляторів визначалися на основі розроблених алгоритмів (додаток М) та оприлюднених АТ «Рудь» даних фінансової звітності за 2024 рік;

2) нормативні (еталонні) рівні показників формувалися на основі контент-аналізу їх фактичних величин в динаміці АТ «Рудь» на протязі 2014-2024 років (Додаток М), узагальнених статистичних даних результатів діяльності суб'єктів господарювання за КВЕД розділ 10 «Виробництво харчових продуктів» [174] та відкритої інформації інтернет-ресурсів утвореної на основі джерел нормативно-рекомендаційних документів і результатів наукових досліджень вітчизняних вчених;

3) нормовані показники визначалися за методом співвідношення фактичних їх рівнів до нормативних;

4) інтегральний показник кредитоспроможності розраховувався за середньою величиною їх нормованих рівнів без врахування ваги.

При цьому, стан кредитоспроможності господарської організації визначається виходячи із розроблених суб'єктом оцінювання кількісно-якісних критеріїв та їх інтерпретації. Величина значення інтегрального показника більша 1,0 свідчить про позитивний розвиток кредитоспроможності господарської організації, а менша 1,0 – наявність ризиків.

Відповідно до табл. 3.7 інтегральний показник кредитоспроможності АТ «Рудь» станом на кінець 2024 року становив 1,016, що свідчить про її позитивний розвиток та ефективну реалізацію стратегії бізнесу в господарській організації.

На основі визначеного стану кредитоспроможності та відхилень фактичних величин системи збалансованих показників від нормативних значень здійснюється оцінювання рівня якості управління зобов'язаннями господарської організації. Система комплаєнс-контролю дозволяє оцінювати фактичний стан кредитоспроможності господарської організації в порівнянні з еталонними (нормативними) індикаторами, в динаміці, стратегічним, тактичним і оперативним розвитком, показниками конкурентів і на галузевому рівні де

функціонує бізнес.

Проблема аналітичного оцінювання стану кредитоспроможності господарської організації є однією із ключових у системі процедур економічного аналізу та безпосередньо пов'язана з визначенням здатності бізнесу своєчасно та в повному обсязі виконувати свої боргові зобов'язання. Кредитоспроможність виступає інтегральною характеристикою фінансового стану господарської організації, що відображає результати управління ліквідними платіжними активами і поточними зобов'язаннями та визначає рівень самодостатнього розвитку, фінансової стійкості, ділової надійності та економічної безпеки бізнесу.

Система аналітичних процедур при оцінюванні кредитоспроможності ускладняється її багатовимірною природою. З одного боку, вона має статичний вимір на основі бухгалтерського балансу і відображає співвідношення ліквідних активів і поточних зобов'язань на звітні дати. З іншого боку, кредитоспроможність формується в динаміці через рух і структуру доходів та витрат, платіжну дисципліну і здатність господарської організації генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів у майбутніх періодах. Обмеження виключно статичним підходом оцінювання кредитоспроможності знижує прогностичну цінність аналізу та не дозволяє повною мірою ідентифікувати приховані ризики можливої несплати поточних боргів.

Суттєвою проблемою аналітичного оцінювання кредитоспроможністю є відсутність універсальних нормативних меж індикаторів, що характеризують її рівень. Значення величини кредитоспроможності істотно залежить від значної кількості зовнішніх і внутрішніх факторів, які забезпечують функціонування бізнесу у всіх сферах господарювання. Це зумовлює необхідність використання гнучких підходів до нормування показників в системі комплаєнс-контролю – еталонного, порівняльного і динамічного рівнів, із залученням професійного судження фахівців.

Важливою складовою здійснення аналітичних процедур в процесі оцінювання кредитоспроможності є якість облікової інформації та ступінь її

деталізації. Формальні розрахунки показників, що характеризують стан кредитоспроможності без урахування реальності індикаторів та використовуваних алгоритмів можуть призводити до викривлення висновків. Аналітична оцінка має також поєднувати результати кількісних розрахунків з якісною інтерпретацією одержаних показників.

У підсумку, ефективне аналітичне оцінювання стану кредитоспроможності повинно ґрунтуватися на комплексному підході і сукупності процедур, які мають поєднувати збалансовану систему статичних і динамічних індикаторів, формування інтегральних показників, адаптивне нормування та професійне судження. Лише за таких умов результати аналітичних процедур, можуть слугувати надійною інформаційною базою для управлінських рішень щодо формування ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань, прогнозування фінансових ризиків, забезпечення самодостатнього розвитку бізнесу господарських організацій.

3.2. Превентивне діагностування як ефективний інструмент в процесі оцінки кредитоспроможності господарської організації

У сучасному економічному середовищі функціонування господарських організацій питання належного управління ризиками в бізнес-процесах придбання і постачання набуває все більшої значущості, особливо в умовах зростаючої нестабільності ринків, значної частки тіньової економіки, ускладнення розрахункових відносин і підвищення рівня шахрайства в господарській діяльності. Традиційні методи оцінки кредитоспроможності господарської організації, що ґрунтуються переважно на виконанні аналітичних процедур з показниками звітності, не завжди дозволяють виявити приховані ризики, пов'язані з реальним фінансовим становищем позичальника, прозорістю його діяльності, системою управління, джерелами економічних ресурсів і доходів.

З огляду на зазначене, постає об'єктивна необхідність пошуку нових інструментів та процедур, здатних забезпечити більш превентивну, комплексну,

глибоку й контекстно чутливу оцінку кредитоспроможності. Йдеться насамперед про методики діагностування, які виходять за межі суто статичних та інтервальних фінансових показників і дозволяють оцінювати та інтерпретувати структурні, правові, репутаційні й операційні ризики, що супроводжують господарську діяльність потенційного позичальника.

При виборі методики оцінки кредитоспроможності варто враховувати сукупність глобальних трендів процедур перевірки позичальників, які трансформуються від формальних процедур економічного аналізу показників звітності до багатовимірного проведення глибокого інкорпорування в контексті виявлення всього спектру ризиків стратегічного потенціалу господарської організації.

На сьогодні ключовим елементом проактивного управління кредитоспроможністю має стати превентивне діагностування її стану, що забезпечує раннє виявлення загроз, підвищує резильєнтність господарської організації як позичальника до змін і знижує ризик фінансової кризи та банкрутства.

Його роль полягає не лише в оцінюванні, а у формуванні механізму випереджувального управління кредитоспроможністю без якого неможливе довгострокове забезпечення самодостатнього розвитку господарської організації.

Превентивне діагностування кредитоспроможності доцільно розглядати як систематичний аналітичний моніторинговий процес, орієнтований на виявлення початкових ознак невідповідності між величиною ліквідних платіжних активів та поточних зобов'язань господарської організації. З теоретичної точки зору, превентивне діагностування базується на поєднанні системи концепцій та інструментів, що забезпечують ефективність бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів, формування ліквідності активів і зобов'язань, створення достатнього рівня автономії бізнесу, застосування ризик-орієнтованих моделей оцінки позичальників та впровадження антикризового управління.

Превентивному діагностуванню кредитоспроможності притаманні наступні функції:

- сигнальна – раннє виявлення негативних тенденцій і слабких фінансових сигналів можливих проблем у погашенні зобов'язань;
- інформаційна – формування аналітичної бази для прийняття управлінських рішень;
- прогностична – оцінювання можливих сценаріїв зміни кредитоспроможності;
- ризик-орієнтована – ідентифікація та оцінка ризиків невідповідності наявних ліквідних платіжних активів потребам для сплати поточних зобов'язань;
- превентивно-управлінська – створення передумов для своєчасного коригування стратегії розвитку бізнес-процесів з придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів.

У стратегічному аспекті, превентивне діагностування кредитоспроможності виступає інструментом узгодження темпів розвитку господарської організації з її ресурсними можливостями. Воно дозволяє оцінювати допустимий рівень боргового навантаження, стійкість формування ліквідних платіжних активів на межі ризику сплати зобов'язань, що забезпечує достовірність кредитоспроможності.

Узагальнення схема превентивного діагностування кредитоспроможності господарської організації подано на рис. 3.2.

Подана схема відображає превентивне діагностування кредитоспроможності як багаторівневу систему випереджувального управлінського процесу, що поєднує інформаційні, аналітичні, сигнальні та управлінські елементи в контексті відповідного інструментарію. Її логіка ґрунтується на переході від моніторингу економічних показників до раннього виявлення ризиків і своєчасного управлінського реагування, що забезпечується комплексним вивченням чинників діяльності позичальника.

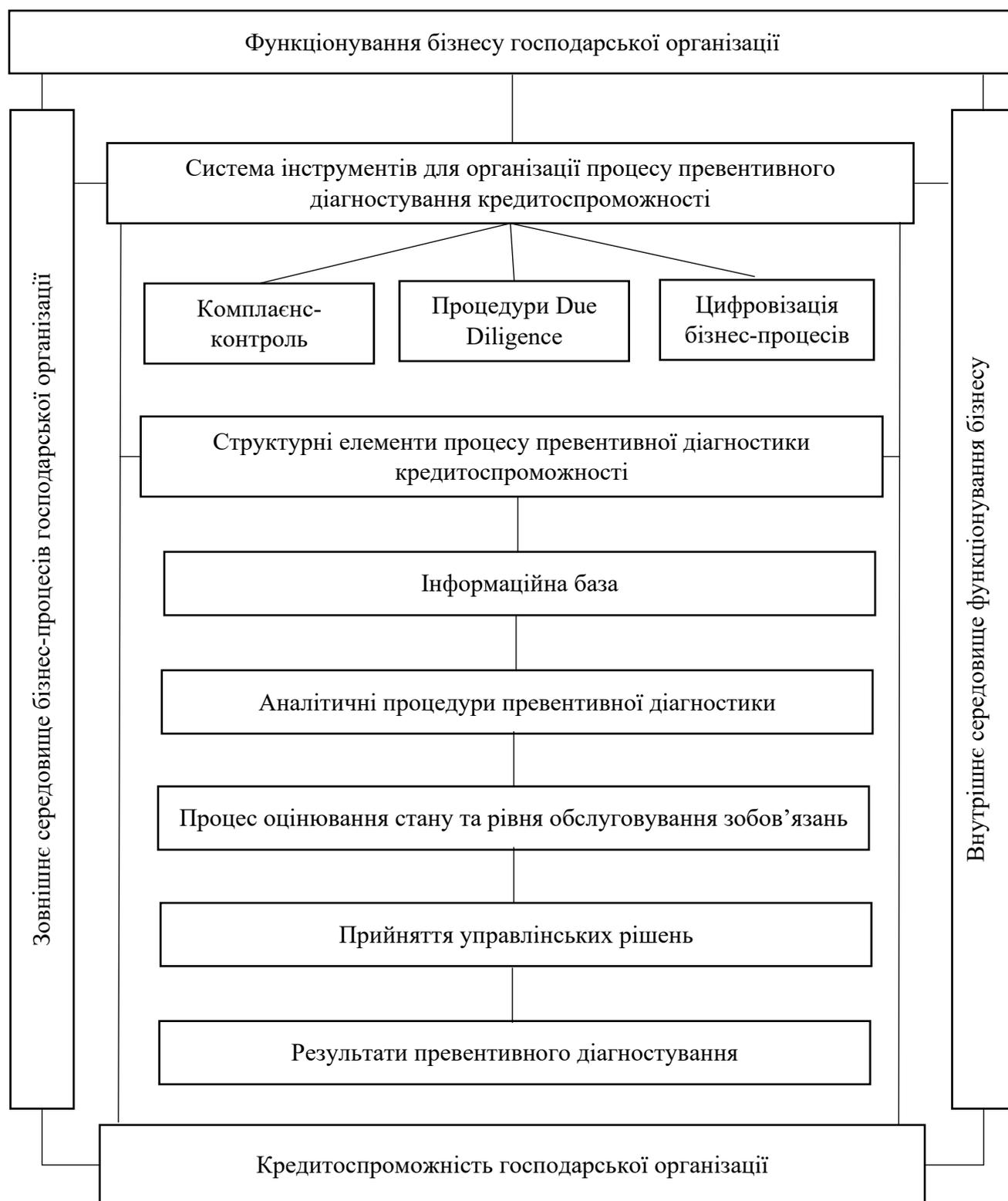

Рис. 3.2. Система превентивного діагностування кредитоспроможності господарської організації

Джерело: власна розробка автора

Основою превентивного діагностування кредитоспроможності є процедури Дью Ділідженс в інтеграції з інструментами системи облікового комплаєнс-контролю та цифровізації бізнес-процесів в управлінні зобов'язаннями господарської організації.

Процедура Дью Ділідженс є результатом тривалої еволюції підходів до управління інформаційними, юридичними та фінансовими ризиками в діловій практиці. Вона не виникла як уніфікований інструмент одномоментно, а формувалася поступово, у відповідь на зростання складності корпоративних структур, посилення регуляторних вимог і потребу в забезпеченні прозорості господарської діяльності. Історія становлення Дью Ділідженс відображає зміну економічного й правового середовища, трансформацію корпоративної культури, а також посилення ролі інституційного контролю за фінансовими операціями. Для глибшого розуміння сутності та функціонального призначення цієї процедури в сфері оцінювання кредитоспроможності при організації бізнес-процесів придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів доцільно простежити ключові етапи її розвитку на світовому рівні (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Етапи розвитку процедур Дью Ділідженс у світовій економіці

Період розвитку, роки	Змістовна характеристика застосування процедур Дью Ділідженс
До 1930	Формування концептуальних засад
1930–1970	Правове закріплення терміну Дью Ділідженс
1970 - 2000	Розвиток практичних інструментів Дью Ділідженс у сфері М&А та інвестицій
2000–2015	Інституціоналізація та міжнародне нормативне закріплення
2015 – до сьогодні	Розширення застосування в умовах цифровізації та ESG

Джерело: власне узагальнення автора

Період до 1930 р. характеризувався відсутністю формалізованої процедури Дью Ділідженс, однак вже застосовувалися окремі елементи обачності та перевірки при укладенні комерційних угод. Принцип «належної обачності» впливав з загального права та комерційної практики, особливо у сфері торгівлі цінними паперами та договорів.

В період 1930–1970-ті роки термін Дью Ділідженс набув юридичного значення у законодавстві США в сфері обігу цінних паперів, зокрема його було вперше вжито у законодавстві про цінні папери США в 1933 р. [336] під час Великої депресії після краху фондового ринку. Головною метою закону було забезпечити покупцям цінних паперів повну та точну інформацію перед інвестуванням коштів. На відміну попередніх законів, які вимагали перевірки лише на предмет відповідності, нормативний документ 1933 р. дотримувався філософії повного розкриття інформації з її належною перевіркою (Дью Ділідженс) з метою уникнення обману, перекручування фактів та інших махінацій під час продажу цінних паперів. Разом з тим, в законодавстві не було подано визначення Дью Ділідженс та не конкретизовано його методичку, оскільки вона залежала від особливостей діяльності суб'єкта [323].

Подальший розвиток процедури Дью Ділідженс пов'язаний з банківською діяльністю, зокрема питаннями здійснення фінансового моніторингу та боротьбою з відмиванням коштів. Так, в 1970 р. в США було прийнято Закон про банківську таємницю США (Bank Secrecy Act) [332], де Дью Ділідженс визначено як процедуру належної перевірки клієнтів, що застосовується фінансовими установами для: запобігання фінансовим злочинам, відмиванню грошей і фінансуванню тероризму; виявлення потенційних фінансових злочинів; виконання регуляторних вимог щодо прозорості діяльності клієнтів; виявлення фіктивних або ризикованих клієнтів; захист фінансової системи та зниження репутаційних ризиків банків.

У 1970 – 2000 роки Дью Ділідженс поширюється як стандартна практика для аналітичного супроводу операцій з реорганізації (злиття та поглинання) (Mergers & Acquisition (M&A)), а пізніше – з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням.

Вперше формалізація процедури Дью Ділідженс відбулася в Європі у 1977 р. в Швейцарії після фінансового скандалу з філією банку Credit Suisse, яку було викрито на відмиванні коштів. Як наслідок, Швейцарською асоціацією банкірів була видана «Угода швейцарських банків про належну перевірку»,

спрямована на посилення боротьби з відмиванням коштів, а саме щодо порядку формування належної інформації про контрагентів банку [331].

Цей період характеризується зростанням ролі міжнародних консалтингових, юридичних та аудиторських компаній, розроблення ними спеціальних методик перевірки юридичного статусу, фінансових показників, податкових ризиків, інтелектуальної власності тощо. Виникають різновиди Дью Ділідженс (для прикладу, фінансовий, юридичний, податковий, операційний тощо).

Упродовж 2000–2015 років Дью Ділідженс трансформувався з прикладного інструменту, що використовувався переважно в ділових угодах, у комплексний механізм управління ризиками та забезпечення відповідності діяльності суб'єктів господарювання міжнародним стандартам прозорості, корпоративної етики, сталого розвитку й фінансової безпеки. Його формалізація в регуляторних практиках різних країн стала результатом активного нормативного закріплення на міжнародному рівні в низці документів, які суттєво розширили сферу застосування Дью Ділідженс [135; 137; 317; 328; 334; 314; 311; 312].

В 2001 р. з метою стримування та покарання за терористичні акти, вдосконалення інструментів розслідування правоохоронних органів США, було прийнято закон «Про боротьбу з тероризмом» (Patriot Act), в якому окремий розділ присвячений питанням Дью Ділідженс (ретельної перевірки) кореспондентських рахунків та приватних банківських рахунків [335].

Таким чином, саме в цей період відбулася інституціоналізація Дью Ділідженс як міждисциплінарного інструменту, що вийшов за межі інвестиційного чи юридичного аналізу та став обов'язковим елементом функціонування фінансових, корпоративних і державних інституцій. Його подальше застосування стало невід'ємною складовою реалізації принципів прозорості, відповідальності та стійкості у світовій практиці бізнесу та регулювання.

Сучасна практика Дью Ділідженс на сьогодні вже не обмежується фінансовими оцінками. Вона дедалі більше включає нефінансові критерії, які

визначають довгострокову життєздатність бізнесу, його відповідальність перед суспільством, відповідність цифровим стандартам і дотримання прав людини. Саме тому ESG, HRDD та Digital due diligence формують нову парадигму обачного бізнесу, де стійкість і етика стають такими ж важливими, як прибуток і ліквідність.

Так, з метою сприяння стійкій та відповідальній корпоративній поведінці для справедливого переходу до сталої економіки, в ЄС було затверджено директиву, яка запроваджує обов'язок впровадження корпоративного Дью Ділідженс в компаніях для виявлення та усунення потенційних і фактичних негативних впливів на права людини та навколишнє середовище [316].

ООН було розроблено Керівні принципи у сфері бізнесу та прав людини [319], які передбачають системну оцінку ризиків порушення прав людини у власній діяльності компанії, її дочірніх структур і ділових партнерів.

ОЕСД розробило Керівництво з Дью Ділідженс для відповідального ведення бізнесу [68], яке надає компаніям покрокову методологію впровадження належної перевірки з метою: виявлення, запобігання, пом'якшення та усунення негативних впливів їхньої діяльності на права людини, довкілля, працівників, антикорупційну практику та етичні стандарти; забезпечення відповідальності в ланцюгах постачання; дотримання Принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств. Незважаючи на те, що цей документ має рекомендаційний характер, він активно використовується міжнародними компаніями, інвесторами, аудиторами та урядовими структурами як стандарт відповідального бізнесу та формалізує ризик-орієнтований підхід до Дью Ділідженс у всіх секторах економіки.

У вітчизняному правовому, фінансовому та корпоративному середовищі процедури Дью Ділідженс поступово інтегрувалися в управлінську та аналітичну практику як інструмент оцінки ризиків, забезпечення прозорості угод та підвищення доброчесності ділової діяльності (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Етапи інтегрування процедур Дью Ділідженс в управління вітчизняними господарськими організаціями

Етапи розвитку, роки	Характеристика застосування процедур Дью Ділідженс
До 2000	термін Дью Ділідженс історично не був інституціоналізований у законодавчому полі та не набув самостійного статусу в практиці управління бізнесом
2000–2010	точкове застосування Дью Ділідженс в інвестиційній та юридичній практиці
2010–2020	інституціоналізація та розширення сфер застосування Дью Ділідженс
2020 – по сьогодні	інтеграція Дью Ділідженс до ESG, комплаєнсу, цифрової трансформації

Джерело: власне узагальнення автора

У перші роки застосування Дью Ділідженс в Україні обмежувалося сферою злиттів і поглинань (M&A), а також передінвестиційним аналізом за участі іноземних компаній. Процедура використовувалась переважно міжнародними юридичними та аудиторськими фірмами, які проводили перевірки українських активів, підприємств, об'єктів нерухомості для іноземних інвесторів. Регулювання здійснювалося за міжнародними стандартами, іноземними договорами і методиками, внутрішніми корпоративними процедурами транснаціональних корпорацій.

Вперше в Україні було дано визначення поняття Дью Ділідженс як процедури формування об'єктивного уявлення про об'єкт інвестування, що включає в себе інвестиційні ризики, незалежну оцінку об'єкта інвестування, всебічне дослідження діяльності компанії, комплексну перевірку її фінансового стану і положення на ринку [3].

Згідно з аналітичними даними, в Україні процедура Дью Ділідженс найчастіше застосовується для перевірки нових постачальників і бізнес-партнерів, що підтверджується результатами опитувань – близько 70 % респондентів вказали на регулярне її використання в цьому контексті. Варто зазначити, що при порівнянні результатів міжнародних і національних досліджень щодо дотримання антикорупційних стандартів (за методологією Dow Jones) спостерігається суттєва різниця в рівні довіри до процедури Дью Ділідженс – у світі відповідний показник становить 50 %, тоді як в Україні —

91 %. Такий високий рівень впевненості в українському контексті пояснюється, насамперед, тим, що, у більшості випадків, процедури Дью Ділідженс здійснюються силами внутрішніх підрозділів компаній, без залучення зовнішніх консультантів, що підвищує суб'єктивне відчуття контролю та надійності перевірки [3].

В 2014 р. процедура здійснення належної перевірки стала обов'язковим елементом для банків та фінансових установ як суб'єктів первинного фінансового моніторингу [237]. У свою чергу, фінансові установи почали розробляти внутрішні політики у сфері застосування процедур Дью Ділідженс [80].

Паралельно зростає інтерес до Дью Ділідженс у сфері публічного управління, що реалізується через вимоги до перевірки доброчесності, фінансової спроможності, правової чистоти, структури власності, що закріплено у базових законах та підзаконних актах. Для прикладу, елементи належної перевірки імплементовані у вітчизняне законодавство у різних сферах національної економіки [113; 234; 247; 250].

У бізнес-середовищі процедура Дью Ділідженс почала застосовуватися у перевірках постачальників, оцінці партнерів, виявленні ризиків перед укладанням договорів, емісії цінних паперів, залученні венчурного капіталу.

На сьогодні, в умовах євроінтеграції та адаптації законодавства до стандартів ЄС (зокрема директив AMLD5, CSDDD) в Україні розвивається підхід до нефінансового та ESG Дью Ділідженс.

Значно зростає актуальність антикорупційного Дью Ділідженс, зокрема у зв'язку з вимогами міжнародних донорів, фінансових інституцій (ЄБРР, IFC, USAID), поступово впроваджуються цифрові інструменти, зокрема бази судових рішень, аналітичні платформи, реєстри бенефіціарів, санкційні списки, що підтримують діджитал Дью Ділідженс.

В управлінській діяльності українські суб'єкти господарювання дедалі частіше формують внутрішні політики комплаєнсу, в яких передбачають перевірку партнерів, контрагентів, працівників на доброчесність, зв'язки в політичному середовищі та участь бізнесових структур у кримінальних справах.

Етимологія терміну Дью Ділідженс вказує на його походження з англійської мови, де Дью означає належний, очікуваний, відповідний, а Ділідженс – ретельність, старанність, пильність. У сукупності цей вираз перекладається як «належна обачність», «належна перевірка», «ретельна перевірка», «комплексна перевірка» [197].

В словнику «Cambridge Dictionary» Дью Ділідженс тлумачиться в залежності від сфери використання терміну: загальне значення – дії, які вважаються розумними для людей, щоб убезпечити себе, інших людей та їхнє майно; бізнес, фінанси та економіка - детальна перевірка компанії та її фінансової звітності перед тим, як укласти з нею ділову угоду; бухгалтерський облік - детальне вивчення компанії та її фінансової звітності, яке проводиться перед тим, як укласти з нею ділову угоду, наприклад, купити її або продати її акції інвесторам [266].

Суттєвий внесок у розвиток Дью Ділідженс як інструменту комплексної перевірки, що застосовується у різних сферах господарської діяльності, було зроблено в результаті проведених наукових досліджень вітчизняними вченими. Дослідження українських науковців охоплюють широкий спектр проблем застосування Дью Ділідженс, що свідчить про високий потенціал даного інструменту в умовах ускладнення економічних процесів, посилення регуляторних вимог та потреби у підвищенні прозорості бізнес-середовища.

Поняття Дью Ділідженс трактується багатогранно та охоплює різноманітні формати методологічних і практичних аспектів (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Визначення Дью Ділідженс в українській науковій літературі

Джерело	Сутність
1	2
Дорош Н. І. [48]	– процедура всебічного дослідження діяльності та бізнесу підприємства, його фінансового стану, ефективності діяльності, динаміки й історії розвитку та конкуруючої позиції на ринку; – процес, який дає можливість оцінити фінансовий стан, бізнес, менеджмент, зовнішні зв'язки, потенціал та інші аспекти діяльності для здійснення злиття чи поглинання компанії, а також переконатись, що всі ризики, пов'язані з таким придбанням чи злиттям, не тільки не загрожують діяльності та стану «компанії-покупця», а й таке придбання принесе значну користь.

Продовження табл. 3.10

1	2
Головацька С. І., Курак А. І. [32]	процедура складання об'єктивного уявлення про об'єкт інвестування, що включає оцінювання інвестиційних ризиків, незалежне оцінювання об'єкта інвестування, всебічне дослідження діяльності компанії, комплексну перевірку її фінансового стану і положення на ринку.
Гуцаленко Л.В. [38]	система, або комплекс аналітичних і оперативних заходів, спрямованих на різнобічну перевірку законності і комерційної привабливості планованої операції, інвестиційного проекту, процедури і так далі з метою уникнути або максимально понизити існуючі підприємницькі ризики.
Гуцаленко Л.В. [38]	один із найефективніших способів оцінки фінансового ризику, який базується на аналітичній оцінці інформації про зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства шляхом перевірки всіх складових бізнесу, зокрема: правового, фінансового, бухгалтерського, податкового, маркетингового, інформаційного, управлінського, екологічного, технічного, операційного характеру.
Копотієнко Т. Ю., Павлов В. В., Ширченко Б. С., Лисий В. І. [85]	процес всебічного дослідження суттєвих аспектів діяльності підприємства з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням. На відміну від традиційного аудиту фінансової звітності особливістю Дью Ділідженс є орієнтація на майбутнє, на прогнозування, а не на підтвердження доконаного факту.
Назаренко І. М., Орехова А. І. [146]	супутня послуга аудиту, яка включає повне дослідження підприємства, базується на аналізі кількісних і якісних показників діяльності суб'єкта господарювання, а також системі менеджменту та внутрішнього контролю.
Ткачук І. М. [280]	процес формування об'єктивного уявлення про об'єкт інвестування; система заходів, спрямованих на всебічну перевірку законності і комерційної привабливості планованої угоди, інвестиційного проекту.
Касич А.О., Яковенко Я.Ю. [74]	комплексна діагностика бізнесу як об'єкту продажу, складовими якої виступають збирання, обробка, узагальнення та аналіз інформації про діяльність компанії за всіма напрямками діяльності, щоб переконатися у достовірності надаваних для аналізу даних, їх відповідності законодавству та відсутності неточностей і викривлень.
Селічева Н.Е. [20]	збір і аналіз інформації з метою оцінки різноманітних ризиків, пов'язаних з інвестуванням.
Калітенко Д. [69]	процедура формування оціночних суджень про об'єкт інвестування та системної оцінки інвестиційних ризиків.
Осінська О.А. [171]	системна перевірка суб'єкта господарювання або певних активів, об'єктів нерухомості на основі фахового аналізу та оцінки інформації з метою виявлення та визначення ступеню потенційних ризиків для прийняття рішення про доцільність укладення відповідного договору та визначення його істотних умов.
Ткаченко А. М., Тютченко С. М. [278]	комплекс аналітичних процедур з оцінювання юридичної «чистоти» активів та зобов'язань підприємств, їх реального фінансового становища й існуючих загроз економічній безпеці бізнесу.

Аналіз джерел наукової літератури, наведених в табл. 3.10 свідчить, що залежно від контексту автори визначають Дью Ділідженс як: процедуру – що передбачає регламентовану послідовність дій для всебічної перевірки об'єкта

[32; 48; 280]; процес – як динамічну діяльність, зорієнтовану на аналіз і прийняття рішень [85; 171]; систему заходів – з акцентом на інтегровану багатоаспектну перевірку [38; 280]; комплекс або спосіб оцінки ризиків – як аналітичний підхід до ідентифікації загроз [146; 69; 74]; послугу – у межах аудиторської або консалтингової діяльності [146]; комплексну діагностику – що охоплює всі напрями бізнес-діяльності підприємства [74]; системну перевірку – з метою оцінки обґрунтованості угоди або інвестиційного рішення [171]; комплекс аналітичних процедур – орієнтованих на юридичну, фінансову та управлінську безпеку бізнесу [278].

Найчастіше науковці виділяють серед класифікаційних ознак фінансовий Дью Ділідженс [20].

Лєвова частка публікацій [20; 38; 74] розглядає Дью Ділідженс як ключовий інструмент передінвестиційного аналізу, що забезпечує оцінку законності, доцільності та прибутковості інвестиційних проєктів, які, на нашу думку, є тотожними операціями за економічним змістом, що здійснюють кредитори у відношенні з позичальниками (дебіторами).

В окремих наукових публікаціях фрагментарно було розглянуто безпосередню роль Дью Ділідженс в оцінюванні кредитоспроможності господарських організацій.

Наприклад, Калітенко Д. розглядає Дью Ділідженс позичальників як допоміжний, але важливий інструмент в системі кредитного аналізу банків. Автор підкреслює, що основна функція оцінки кредитоспроможності традиційно залишається за самими банками, які здійснюють глибокий внутрішній аналіз фінансового стану позичальника на етапі надання кредиту та під час подальшого моніторингу. Водночас Дью Ділідженс, що проводиться незалежними аудиторськими або консалтинговими структурами, відіграє роль зовнішньої експертизи, яка підвищує об'єктивність кредитної оцінки, зменшує ймовірність конфлікту інтересів, посилює довіру з боку кредитних комітетів і правлінь банків, сприяє професійному прийняттю рішень щодо фінансування, діє як інструмент превентивного управління ризиками. Особливу увагу автор приділяє

необхідності забезпечення впевненості управлінських органів банку в обґрунтованості рішень про фінансування, що, на його думку, є запорукою формування якісного кредитного портфелю. Такий підхід до Дью Ділідженс дозволяє не замінити, а доповнити традиційний кредитний аналіз, знижуючи кредитні ризики завдяки участі незалежного фахового аналітика [69].

В свою чергу Безус А. М., Шафранова К. В., Шевчун М. Б. виділяють як зацікавлених в проведенні Дью Ділідженс покупців з метою отримання детальної інформації про бізнес та виявлення потенційної користі від здійсненої угоди та банківські установи – з метою вивчення бізнесу позичальника, визначення його ліквідності та платоспроможності [9].

Балджи М. Д. [20] вважає, що використання Дью Ділідженс дозволяє дати комплексну оцінку взаємодії факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та визначає здатність бізнесу до виживання. У контексті оцінки платоспроможності через елементи Дью Ділідженс було сформульовано правило для будь-яких типів підприємств, що кредитори віддають перевагу бізнесу із значною часткою власного капіталу, оскільки є більша можливість погасити борги за рахунок власних коштів, а їх власники допускають можливість зростання частки зобов'язань у формуванні активів за умови її ризик-оптимізації.

На основі аналізу наявних у науковій літературі загальних підходів до визначення поняття Дью Ділідженс та ролі його процедур при формуванні відносин з позичальниками Дью Ділідженс кредитоспроможності з позиції управління бізнесом виступає інструментом системного, незалежного та комплексного превентивного діагностування стану господарської організації як дебітора, який спрямований на оцінювання стану та рівня її здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати поточні та майбутні зобов'язання, а також на виявлення ризиків втрати можливості сплати боргів у перспективі.

Важливу роль у формуванні комплексної системи інформаційних ресурсів для процедур Дью Ділідженс при оцінюванні кредитоспроможності виконує комплаєнс-контроль у сфері нормативного управлінського обліку.

Комплаєнс як термін – нове поняття в економіці господарських організацій

України та використовується в основному в останній час на нормативному рівні лише в банківських установах. На міжнародному рівні термін комплаєнс визначається як функція у сфері управління бізнесом, яка виявляє оцінює та дає відповідні поради щодо можливих ризиків в господарській діяльності, що можуть принести фінансові збитки та шкоду репутації суб'єкту господарювання в результаті недотримання ним нормативних положень функціонування [310].

Для управління кредитоспроможністю як здатністю суб'єкта господарювання погашати платіжні зобов'язання, які виникають у наслідок минулих подій шляхом передачі економічних ресурсів, обліковий комплаєнс-контроль на основі управлінського нормативного обліку повинен забезпечити активний попереджувачий режим впливу на дотримання відповідних фактичних величин-індикаторів, що формують обсяги ліквідних платіжних активів та поточні зобов'язання з їх нормативними показниками.

Він також дозволяє оцінювати кредитоспроможність позичальників, моніторити і аналізувати відхилення рівнів фактичних і нормативних індикаторів, що мають вплив на стан сплати зобов'язань та ідентифікувати загрози у формуванні платіжних активів і поточних боргів. Цей контроль є різновидом системи внутрішнього контролю, особливістю якого є контроль за відповідністю параметрів кількісних і якісних показників визначеним нормам (стандартам) ведення бізнесу та виявлення наявних ризиків [73; 273].

Загалом, комплаєнс – це відповідність вимогам і нормам, а у сфері забезпечення процедур Дью Ділідженс щодо оцінювання кредитоспроможності це поняття формує системний підхід до управління зобов'язаннями, стає фундаментом для побудови стабільного і прозорого бізнесу, допомагає уникнути репутаційних ризиків, які можуть виникнути в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів і постачання товарних об'єктів.

Обліковий комплаєнс-контроль у сфері кредитоспроможності слід розглядати як підсистему управлінського нормативного обліку, що базується на попередньо встановлених нормах (стандартах) і фактичних величинах системи збалансованих показників, які забезпечують стан господарської організації щодо

сплати зобов'язань та дають можливість визначати і аналізувати наявні відхилення і виконувати при цьому обліково-аналітичну, регуляторну і діагностичну функції. При цьому, на основі здійснення зіставлення фактичних показників з нормативними ідентифікуються та аналізуються відхилення, їх причини і відповідальні центри та забезпечується превентивний контроль за бізнес процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в аспекті впливу на кредитоспроможність.

Організаційний аспект здійснення Дью Ділідженс кредитоспроможності як комплексної оцінки здатності позичальника своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання наведено на рис. 3.3.

Комплексна оцінка здатності позичальника своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання в процесі Дью Ділідженс кредитоспроможності будується за принципом інтеграції окремих аналітичних блоків за допомогою яких відбувається узагальнення всіх напрямів контролю та формується цілісне уявлення про поточний і перспективний стан господарської організації сплачувати борги.

До ключових функціональних блоків забезпечення процесу Дью Ділідженс кредитоспроможності належать комплексне дослідження системи збалансованих показників, аудит складу, строковості та реальності активів і зобов'язань, оцінка ліквідності та ринкової вартості активів і боргів, аналіз правового статусу наявних активів і поточних зобов'язань, діагностика грошових потоків та їх узгодження в контексті доходів і витрат, перевірка кредитної історії і оцінка ділової репутації.

У цілому, Дью Ділідженс кредитоспроможності є системним, міждисциплінарним процесом, що поєднує різні аналітичні процедури в єдину управлінську діяльність щодо сплати зобов'язань господарської організації.

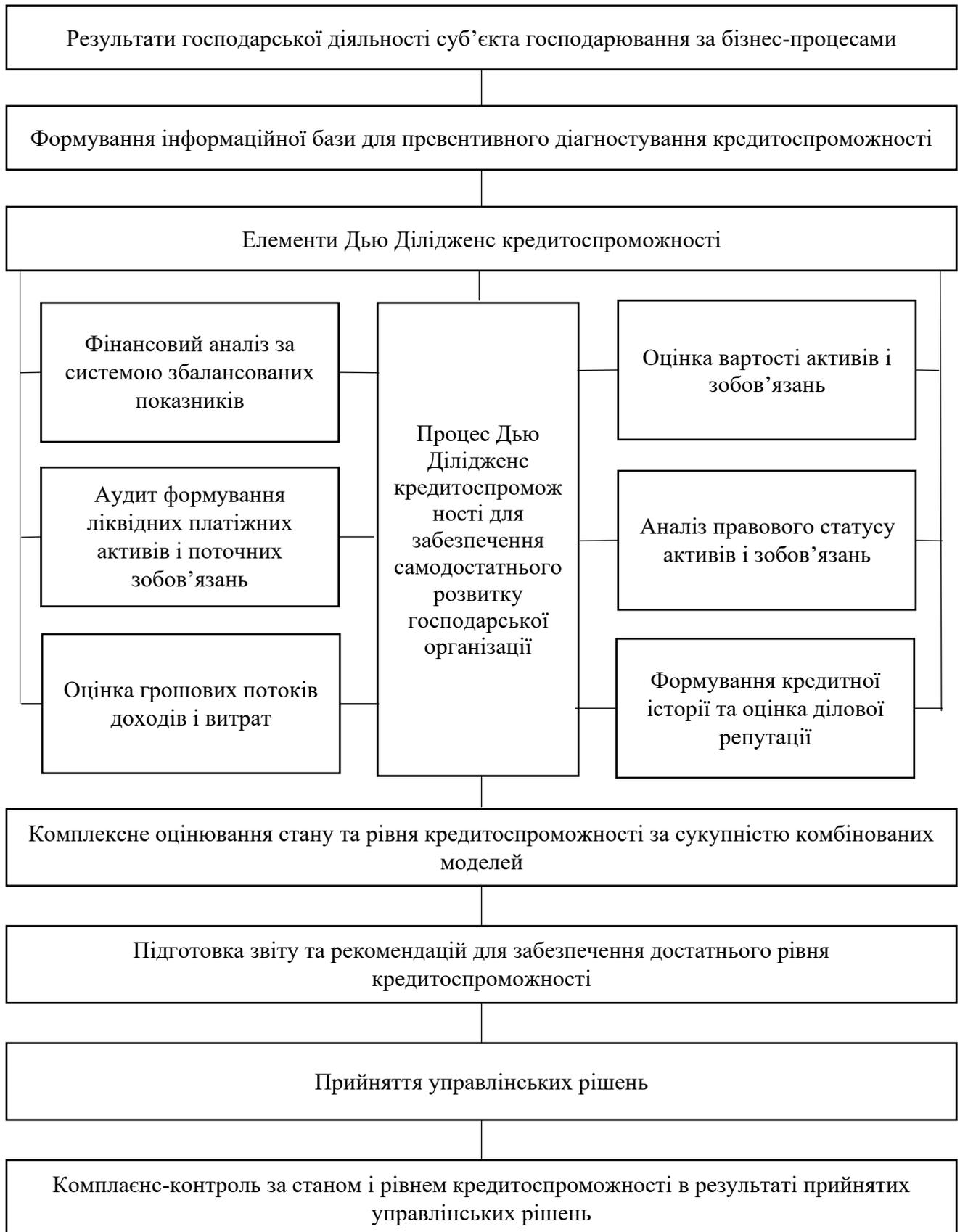

Рис. 3.3. Концептуальна організаційна схема Дью Ділідженс для здійснення превентивного оцінювання кредитоспроможності

Джерело: власна розробка автора

Інформаційною базою Дью Ділідженс кредитоспроможності є система взаємопов'язаних джерел даних за наступними структурними елементами:

- 1) показники системи звітності та похідні одержані на їх основі аналітичної інформації;
- 2) облікова інформація рахунків бухгалтерського обліку;
- 3) інформація про господарські операції за бізнес-процесами щодо придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів;
- 4) показники ресурсної основи кредитоспроможності щодо складу структури і ліквідності активів для забезпечення сплати боргів;
- 5) фактичні та прогнозні дані про грошові потоки;
- 6) регуляторна інформація, що забезпечує врахування нефінансових обмежень кредитоспроможності та дозволяє виявляти ризики використання активів для сплати зобов'язань;
- 7) репутаційна та зовнішня інформація, що формує уявлення про надійність позичальника;
- 8) прогнозна та управлінська інформація, що дає змогу перейти від констатації стану і рівня кредитоспроможності до оцінки її стійкості в майбутньому.

Для узагальнення всього комплексу різномірної інформації Дью Ділідженс кредитоспроможності в інтегральний показник можливо застосовувати низку методологічних підходів (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Методологічні підходи для узагальнення інформаційних ресурсів Дью Ділідженс кредитоспроможності в інтегральний показник

Методологічні підходи	Сутність
1	2
Нормативно-індексний	Показники збалансованої системи нормуються через відношення з еталонними рівнями, після чого формується зведений індекс
Зважено-бальна (скорингова) модель	Кожний кількісний і якісний показник оцінюється за бальною шкалою та визначається інтегральний індикатор
Таксономічний (відстаневий)	Орієнтований на відхилення між фактичними та еталонними величинами показники
Факторно-індексний	Поєднує агрегування показників з аналізом структури факторів
Мультикритеріальні методи прийняття рішень	Формується інтегральний показник на основі багатокритеріальної оптимізації за методом TOPSIS та ELECTRE

Продовження табл. 3.11

1	2
Статистично-економетричні	Інтегральний показник формується на основі регресійних, дискримінантних або ймовірнісних моделей взаємодії факторів
Експертно-інтегративний	Формалізовані розрахунки поєднуються з професійним судженням експертів, які коригують інтегральний показник з урахуванням ризиків

Джерело: узагальнено автором.

У Дью Ділідженс кредитоспроможності доцільно використовувати не один універсальний підхід. Найбільш обґрунтованими є комбіновані моделі у яких поєднуються кількісні і якісні показники та здійснюються їх доповнення експертною інтерпретацією. Саме така інтеграція забезпечує найбільшу управлінську користь від інтегрального показника.

На сьогодні при оцінюванні кредитоспроможності на основі Дью Ділідженс зростає роль нефінансових факторів, зокрема, дотримання принципів сталого розвитку. Надавачі кредитів оцінюють відповідність діяльності позичальника екологічним стандартам, соціальним аспектам та якості корпоративного управління. Це є важливою умовою при наданні так званих «зелених кредитів» або участі у міжнародних партнерських фінансових програмах.

Одночасно відбувається уніфікація стандартів перевірки позичальників у рамках таких ініціатив як рекомендації FATF, стандарти Basel III-IV, Європейські директиви щодо запобігання відмиванню коштів (AMLD), а також правила Міжнародної організації фінансових наглядачів (IOSCO). Це посилює зобов'язання кредиторів здійснювати глибший аналіз позичальників, зокрема, у транскордонних операціях.

Застосування для оцінювання кредитоспроможності на основі процедур Дью Ділідженс також потребує переорієнтації на ризик-орієнтований підхід. Замість універсального застосування однакових стандартів для всіх позичальників дедалі частіше є потреба кредиторам запроваджувати ризик-орієнтовану модель їх індивідуального оцінювання, що дозволяє формувати відносини з дебіторами за рівнем ризику.

Основою комплаєнс-контролю в забезпеченні Дью Ділідженс кредитоспроможності є формування шкали її рівнів та інтерпретація їх стану.

Щодо кількості оціночних рівнів кредитоспроможності, то у теорії і практиці немає єдиного стандарту [206; 248]. Але існують принципи, які дозволяють визначити оптимальну кількість шкальних градацій (коридорів).

Насамперед, це принципи людського сприйняття щодо можливості розрізняти 5-7 категорій інформаційного характеру, а золотою серединою має бути 6 рівнів кредитоспроможності. При формуванні меншої кількості рівнів виникають проблеми надто спрощеної деталізації, а більшої – зникає чітка різниця між ними та можливість інтерпретації в процесі прийняття управлінських рішень.

Розподіл кредитоспроможності на 6 оціночних рівнів дозволяє надати кожному з них логічного змістовного навантаження (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Якісні критерії для оцінювання кредитоспроможності за рівнями стану на основі процедур облікового комплаєнс-контролю для застосуванні у Дью

Ділідженс

Рівні стану	Змістовне навантаження	Змістова характеристика категорії щодо функціонування бізнесу	Величина інтегрального індикатора за системою збалансованих показників	Візуальне відображення
1	2	3	4	5
1	Високий (еталонний, оптимальний)	Стабільний самодостатній стан та стале функціонування, висока резильєнтність, ефективний комплаєнс	Більше 1,00	Темно-зелений
2	Стабільний (достатній)	Переважно збалансовані величини ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань, рівень ризиків сплати боргів помірний	0,85 – 1,00	Зелений
3	Задовільний (контрольований)	Кредитоспроможність стабільно підтримується на мінімально достатньому рівні, однак запас фінансової стійкості обмежений	0,65 – 0,84	Світло-зелений
4	Низький (нестабільний)	Наявні значні диспропорції між ліквідними платіжними активами і поточними зобов'язаннями, потрібні термінові управлінські рішення щодо стабілізації достатнього рівня резильєнтності	0,40 – 0,64	Жовтий

Продовження табл. 3.12

1	2	3	4	5
5	Кризовий	Кредитоспроможність на межі порушення забезпечення платежів, потреба в комплексних антикризових заходах	0,20 – 0,39	Помаранчевий
6	Критичний (руйнівний)	Діяльність господарської організації із загрозою банкрутства, необхідне негайне радикальне втручання	0,00 – 0,19	Червоний

Джерело: власна розробка автора на основі одержаних результатів виконаних досліджень при розгляді питання 3.1.

Роль гаранта якості оцінки кредитоспроможності у процедурах Дью Ділідженс має виконувати цифровізація бізнес-процесів, перетворюючи господарські операції в онлайн-режимі на формалізовані доказово обґрунтовані інформаційні ресурси, що забезпечують превентивний механізм управління фінансовими ризиками.

Про актуальність дослідження цифровізації оцінки кредитоспроможності свідчить увага міжнародних фінансових організацій до використання нових технологій та альтернативних даних у кредитних процесах. Так, звіт Світового банку (2024) відзначає, що інтеграція нетрадиційних джерел даних, таких як цифрові сліди поведінки позичальників, транзакції за комунальні послуги та інші альтернативні показники, дозволяє здійснювати більш комплексну і динамічну оцінку кредитоспроможності та підвищує ефективність аналітичних процедур [333]. Спеціальний звіт SME Finance Working Group (2025) підкреслює, що використання альтернативних даних у кредитному скорингу стає глобальною практикою, формуючи нові стандарти та рамки для фінансових установ [308]. Крім того, звіт G20 щодо інновацій у фінансових послугах для мікро-, малого та середнього бізнесу демонструє, що цифрові технології та автоматизовані аналітичні рішення сприяють розширенню доступу до фінансування і оптимізації процедур оцінки кредитоспроможності на глобальному рівні [321]. Таким чином, сучасні світові практики підтверджують, що цифровізація змінює не лише інструменти, а й сам процес оцінки кредитоспроможності, відкриваючи можливості для безперервного, динамічного та більш персоналізованого аналізу. Цифровізація є не лише технологічним, а й стратегічним напрямом розвитку

процесів оцінки кредитоспроможності.

На сучасному етапі оцінка здійснюється із застосуванням комплексних цифрових інструментів, що забезпечують автоматизацію, оперативність та підвищену точність аналітичних процедур. Серед таких інструментів можна виділити наступні технології:

1) обробки великих даних (Big Data) – дозволяє інтегрувати різноманітні структуровані та неструктуровані джерела інформації. Так, Марусяк Н. [109] підкреслює, що застосування Big Data у фінансовому аналізі підприємств забезпечує інтеграцію різних внутрішніх та зовнішніх джерел інформації, що дозволяє підвищити точність прогнозів платоспроможності та підтримує прийняття управлінських рішень у реальному часі. Захаркіна Л. С., Захаркін О.О. та Сокол Л.В. [59] акцентують увагу на використанні великих даних у системах управління фінансовими ризиками підприємств, зазначаючи, що аналітика великих даних дозволяє моделювати сценарії розвитку фінансового стану та оперативно ідентифікувати потенційні ризики. Карзун Д. [71] виділяє інтеграцію Big Data у систему облікового забезпечення управління ризиками, що забезпечує комплексний і швидкий аналіз ключових фінансових показників підприємства, підвищуючи ефективність оцінки кредитоспроможності;

2) штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML), які поступово трансформують традиційні підходи до аналізу кредитного ризику. На відміну від класичних скорингових моделей, заснованих переважно на фінансових коефіцієнтах і експертних судженнях, AI-орієнтовані системи забезпечують багатовимірний аналіз кредитної інформації та дозволяють виявляти приховані нелінійні залежності між показниками фінансового стану бізнесу.

Прикладний підхід до використання штучного інтелекту у корпоративному кредитному аналізі представлено в ряді робіт як вітчизняних [11; 45; 56; 66; 81; 141; 220; 230; 253; 258; 271], так і зарубіжних [313; 315; 338] авторів, де AI розглядається як ключовий інструмент автоматизованої оцінки кредитоспроможності підприємств. Автори прямо вказують на доцільність застосування нейронних мереж, алгоритмів класифікації та ансамблевих методів для прогнозування ймовірності дефолту суб'єктів господарювання. У

дослідженні наголошується, що такі моделі демонструють вищу точність порівняно з традиційною логістичною регресією, особливо у випадках аналізу складних корпоративних структур або підприємств з нестабільними фінансовими результатами.

3) інтегрованих цифрових екосистем, у межах яких оцінювання кредитного ризику здійснюється на основі поєднання кількох цифрових технологій.

Зокрема, у науковому дослідженні [309] обґрунтовується концепція інтеграції алгоритмів AI з технологіями Інтернету речей (IoT) та блокчейну у фінтех-середовищі. Автори підкреслюють, що IoT-пристрої дозволяють збирати безперервні реальні поведінкові та операційні дані суб'єктів господарювання, які можуть бути використані для динамічної оцінки фінансового стану та кредитних ризиків.

Водночас застосування технології блокчейн розглядається як інструмент підвищення прозорості даних, зниження ризику маніпуляцій і шахрайства, а також забезпечення надійної верифікації фінансової та нефінансової інформації, що використовується в скорингових моделях [309; 324].

Хоча такі комплексні рішення поки що не є домінуючими у практиці кредитного аналізу, їх поява у наукових дослідженнях свідчить про поступовий перехід від ізольованих ML-моделей до багаторівневих цифрових платформ, де скоринг виступає лише одним із функціональних компонентів.

Виходячи з наявних технологій та сучасних умов використання комп'ютеризованих програм для відображення господарських операцій бізнесу концептуальну модель цифрового Дью Ділідженс кредитоспроможності можна подати наступним чином (рис. 3.4).

Цифровізація процедур Дью Ділідженс кредитоспроможності щодо моделі (рис. 3.4) істотно розширює аналітичні, прогностичні та управлінські аспекти оцінювання як позичальників, так і превентивного стану можливостей господарських організацій сплачувати зобов'язання та забезпечувати самодостатній розвиток бізнесу.

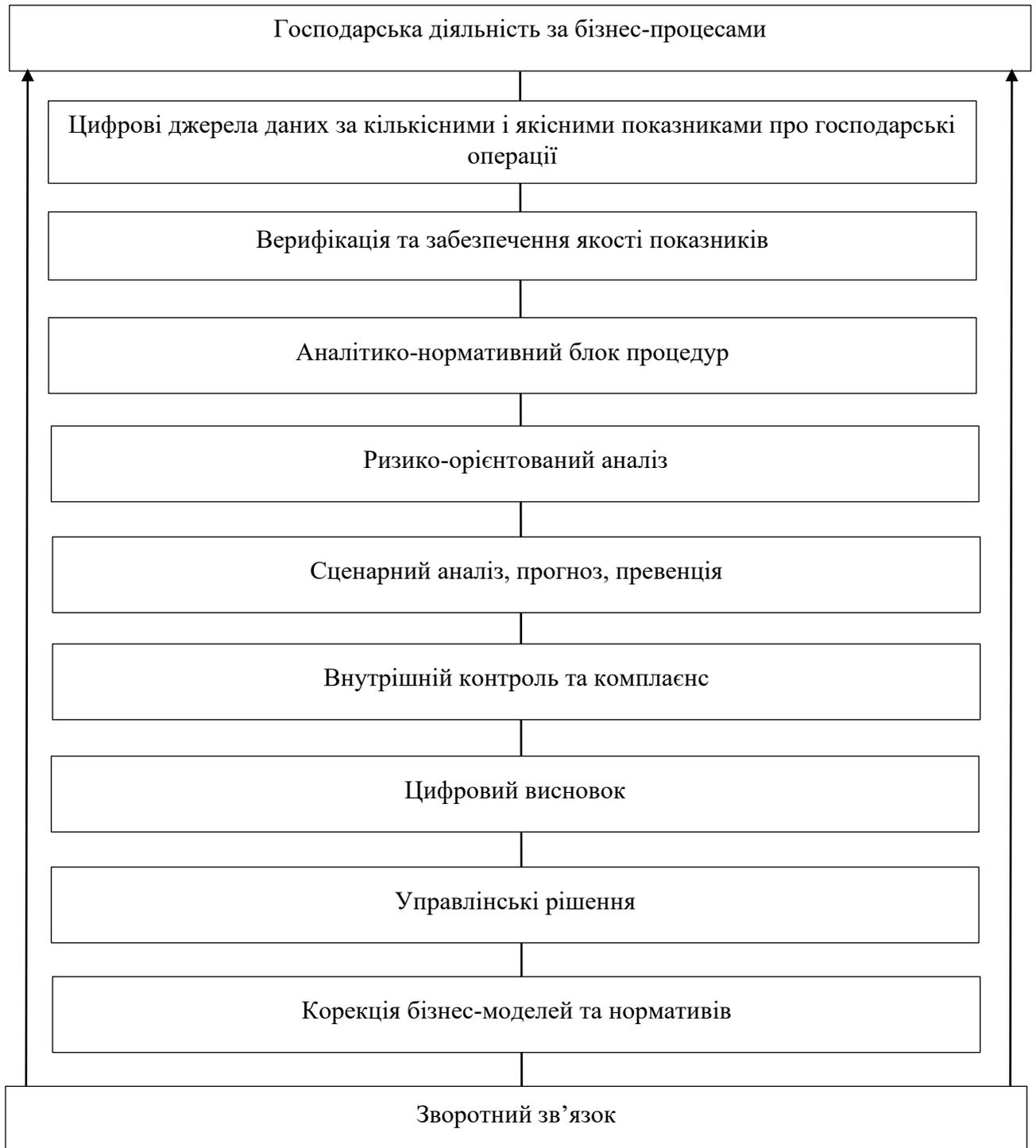

Рис. 3.4. Концептуальна модель цифрового Дью Ділідженс кредитоспроможності

Джерело: власна розробка автора

Використання цифрових інструментів забезпечує перехід від епізодичної, ретроспективної оцінки кредитоспроможності до перманентного її процесу з ознаками постійності, безперервності, динамічності, оперативності, превентивності, інтегрованості і адаптивності для проведення моніторингу в

режимі онлайн.

По-перше, цифрові рішення підвищують комплексність, оперативність, повноту та якість інформаційної бази Дью Ділідженс за рахунок автоматизованої інтеграції показників комп'ютеризованих програм, що використовуються в обліковій системі господарської організації.

По-друге, аналітичні платформи, технології великих даних та елементи штучного інтелекту дозволяють проводити багатовимірний аналіз кредитних ризиків, виявляти закономірності, а також моделювати сценарії погіршення, відновлення, підтримання та поліпшення стану кредитоспроможності. У цьому контексті цифровізація підсилює прогностичну функцію Дью Ділідженс кредитоспроможності, трансформуючи його з інструменту підтвердження поточного стану у механізм раннього попередження кредитних загроз у фінансуванні активів.

По-третє, цифрові технології сприяють стандартизації та формалізації процедур Дью Ділідженс кредитоспроможності через використання ризик-індикаторів, рейтингових моделей, оціночних рівнів стану, що знижує залежність результатів діагностики від індивідуальних професійних суджень аналітиків, переводячи їх у площину інтерпретації показників, розробку сценаріїв управлінських рішень та виконання контрольних функцій.

По-четверте, цифровізація посилює інтеграцію елементів внутрішнього контролю, формуючи єдину інформаційну базу для комплаєнс-контролю, системи управління ризиками і внутрішнього аудиту, забезпечуючи при цьому оперативну ідентифікацію регуляторних, репутаційних і фінансових ризиків бізнесу.

Загалом, цифровізація процедур Дью Ділідженс кредитоспроможності створює підґрунтя для підвищення обґрунтованості рішень у відносинах з позичальниками та формування стійкого стану розвитку господарських організацій.

Превентивне діагностування кредитоспроможності на основі Дью Ділідженс з використанням елементів комплаєнс-контролю і цифровізації є

системним інструментом випереджувального управління. Дью Ділідженс дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні загрози втрати здатності виконувати господарською організацією зобов'язань та формувати обґрунтовані управлінські рішення ще до настання кризових проявів кредитоспроможності. На відміну від традиційної ретроспективної оцінки кредитоспроможності, що ґрунтується переважно на аналітичних процедурах показників звітності за минулі періоди підхід Дью Ділідженс забезпечує комплексне багатомірне та прогностично-орієнтоване бачення фінансового стану господарської організації.

Застосування Дью Ділідженс у превентивному діагностуванні кредитоспроможності передбачає інтеграцію фінансових, облікових, правових, аудиторських, репутаційних і податкових елементів оцінки на основі комплаєнс-контролю. Така інтеграція дозволяє виявляти не тільки явні проблеми, а й приховані ризики, які у перспективі можуть трансформуватися у втрату кредитоспроможності. Важливою перевагою є можливість оцінки здатності господарської організації генерувати ліквідні економічні ресурси в майбутньому, а не лише їх наявності в статичному аспекті.

Превентивний характер діагностики кредитоспроможності на основі Дью Ділідженс посилюється використанням професійного судження, сценарного характеру та перевірки припущень щодо рівня самодостатнього розвитку позичальника. Це дає змогу перейти від формального контролю показників до оцінювання стійкості кредитоспроможності за різних зовнішніх і внутрішніх умов.

Таким чином, превентивне діагностування кредитоспроможності на основі Дью Ділідженс формує методологічну базу для переходу від реактивного управління до проактивного забезпечення економічної безпеки в сфері сплати зобов'язань. Воно підвищує якість управлінських рішень, зменшує ймовірність раптової втрати кредитоспроможності, сприяє зростанню довіри інвесторів і кредиторів та забезпечує довгострокову стабільність розвитку бізнесу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дисертаційної роботи розкрити аналітичні процедури оцінювання здатності господарської організації сплачувати зобов'язання та інструменти превентивного діагностування кредитоспроможності. На підставі результатів дослідження сформовано наступні висновки:

1. Визначено, що аналітичні процедури в сфері управління кредитоспроможністю – це інструменти формування і оцінювання системи збалансованих показників, які дозволяють визначати ризики, стан і рівень взаємин між кредиторами і позичальниками у бізнес-процесах придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів покупцям. Сформовано систему класифікаційних ознак і видів аналітичних процедур для забезпечення оцінювання кредитоспроможності щодо суб'єктів і часу проведення, обсягу та методів вивчення стану боргового навантаження бізнесу. До найбільш ефективних способів виконання аналітичних процедур з метою управління кредитоспроможністю віднесено: аналітичні коефіцієнтні розрахунки, моделі прогнозування банкрутства, стохастичний аналіз, моделі комплексного аналізу, інтегральні показники фінансового стану боржників з використанням логістичних моделей, оцінювання за системою збалансованих показників.

2. На сьогодні в управлінській діяльності наявна потреба формувати загальний (інтегральний) фінансовий коефіцієнт кредитоспроможності на основі показників балансу як відношення суми платіжних активів з урахуванням рівня їх ліквідності до поточних платіжних зобов'язань. Він має виступати узагальнюючим інструментом первинної фінансової діагностики та сигналізувати про потенційні ризики втрати кредитоспроможності. Загальну суму ліквідних платіжних активів пропонується визначати на основі середнього (зваженого) рівня ліквідності наявних платіжних активів в господарській організації за відповідними об'єктами, які можуть мати коефіцієнти ліквідності в залежності від швидкості конвертації їх в гроші від 0 до 1. Через співвідношення суми платіжних активів, виходячи з їх ліквідаційної вартості і поточних зобов'язань, інтегральний фінансовий коефіцієнт буде показувати їх

кількісну достатність, тобто реальну можливість трансформації об'єктів відповідно до потреб кредиторів для сплати їм боргів. Стабільна кредитоспроможність буде визначатися величиною одного фінансового коефіцієнта як результативного індикатора більше 1,0. Це дозволить отримувати цілісне уявлення про фінансовий стан без фрагментарності, притаманної аналізу одиничних показників коефіцієнтів та легко встановлювати

3. Стратегічним інструментом управління кредитоспроможністю має бути її оцінювання на основі збалансованої системи показників. Проведене дослідження дозволило запропонувати для оцінювання кредитоспроможності систему з 16 показників в розрізі 4-х напрямів функціонування бізнесу на основі оприлюднених даних фінансової звітності (баланс і звіт про фінансові результати), за якими має формуватися інтегральний індикатор. При цьому, стан кредитоспроможності господарської організації визначається виходячи із розроблених суб'єктом оцінювання кількісно-якісних критеріїв та їх інтерпретації. Величина значення інтегрального показника більша 1,0 свідчить про позитивний розвиток кредитоспроможності господарської організації, а менша 1,0 – наявність ризиків. На основі визначеного стану кредитоспроможності та відхилень фактичних величин системи збалансованих показників від нормативних значень здійснюється оцінювання рівня якості управління зобов'язаннями господарської організації. Встановлено, що діюча в господарській організації система комплаєнс-контролю дозволяє оцінювати фактичний стан кредитоспроможності в порівнянні з еталонними (нормативними) індикаторами, в динаміці, стратегічним, тактичним і оперативним розвитком, показниками конкурентів і на галузевому рівні де функціонує бізнес.

4. Системний аналіз традиційних методів оцінки кредитоспроможності господарської організації, що ґрунтуються переважно на виконанні аналітичних процедур з показниками фінансової звітності, дозволив виявити фрагментарні застосування підходів щодо встановлення прихованих ризиків, пов'язаних з реальним економічним становищем позичальника, прозорістю його діяльності,

системою управління, джерелами економічних ресурсів і доходів. Доведено, що основою превентивного діагностування кредитоспроможності є процедури Дью Ділідженс в інтеграції з інструментами системи облікового комплаєнс-контролю та цифровізації бізнес-процесів в управлінні зобов'язаннями господарської організації. На основі аналізу наявних у науковій літературі загальних підходів до визначення поняття Дью Ділідженс та ролі його процедур при формуванні відносин з позичальниками Дью Ділідженс кредитоспроможності з позиції управління бізнесом виступає інструментом системного, незалежного та комплексного превентивного діагностування стану господарської організації як дебітора, який спрямований на оцінювання стану та рівня її здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати поточні та майбутні зобов'язання, а також на виявлення ризиків втрати можливості сплати боргів у перспективі.

5. Обліковий комплаєнс-контроль у сфері кредитоспроможності слід розглядати як підсистему управлінського нормативного обліку, що базується на попередньо встановлених нормах (стандартах) і фактичних величинах системи збалансованих показників, які забезпечують стан господарської організації щодо сплати зобов'язань та дають можливість визначати і аналізувати наявні відхилення і виконувати при цьому обліково-аналітичну, регуляторну і діагностичну функції. При цьому, на основі здійснення зіставлення фактичних показників з нормативними ідентифікуються та аналізуються відхилення, їх причини і відповідальні центри та забезпечується превентивний контроль за бізнес процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в аспекті впливу на кредитоспроможність. Основою комплаєнс-контролю в забезпеченні Дью Ділідженс кредитоспроможності є формування шкали її рівнів та інтерпретація їх стану. Запропонований розподіл стану кредитоспроможності господарської організації в процесі в процесі облікового комплаєнс-контролю в системі управлінського обліку доцільно здійснювати за б-ма оціночними рівнями наступного змістовного навантаження та величиною інтегрального індикатора за системою збалансованих показників: високий (еталонний, оптимальний) (більше 1,00); стабільний (достатній) (0,85 – 1,00);

задовільний (контрольований) (0,65 – 0,84); низький (нестабільний) (0,40 – 0,64); кризовий (0,20 – 0,39); критичний (руйнівний) (0,00 – 0,19).

6. Роль гаранта якості оцінки кредитоспроможності у процедурах Дью Ділідженс має виконувати цифровізація бізнес-процесів, перетворюючи господарські операції в онлайн-режимі на формалізовані доказово обґрунтовані інформаційні ресурси, що забезпечують превентивний механізм управління фінансовими ризиками. На сучасному етапі оцінювання кредитоспроможності необхідно здійснювати із застосуванням комплексних цифрових інструментів, що забезпечують автоматизацію, оперативність та підвищену точність аналітичних процедур. Серед таких інструментів можна виділити наступні технології: обробки великих даних (Big Data); штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML); інтегрованих цифрових екосистем. Використання цифрових інструментів дозволяє забезпечувати перехід від епізодичної, ретроспективної оцінки кредитоспроможності до перманентного її процесу з ознаками постійності, безперервності, динамічності, оперативності, превентивності, інтегрованості і адаптивності для проведення моніторингу в режимі онлайн.

Основні результати розділу опубліковано у наукових працях автора [101; 180; 183; 187; 191; 192].

Висновки

За результатами здійсненого дослідження в дисертаційній роботі обґрунтовано теоретичні положення та розроблено організаційно-методичні рекомендації щодо розвитку бухгалтерського обліку й аналізу для забезпечення ефективного управління кредитоспроможності як основи самодостатнього функціонування господарської організації. Основні результати дослідження полягають в наступному:

1. Вивчення та узагальнення підходів до розуміння господарської діяльності як сукупності бізнес-процесів свідчить, що в них ключове місце займають відносини з постачальниками (підрядниками) і покупцями (замовниками), які безпосередньо впливають на забезпечення створення товарних об'єктів. Доведено, що в бізнес-процесах придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів поєднуються інтереси господарської організації відносно її постачальників в контексті кредиторів та покупців, які є позикоодержувачами, і відбувається формування зобов'язань та відволікання доходів як платіжних активів в дебіторську заборгованість. Збалансоване управління відносинами з постачальниками і покупцями забезпечує стійкість ланцюгів створення вартості, знижує ризики, генерує передумови для своєчасності розрахунків та сприяє довгостроковому самодостатньому розвитку бізнесу господарської організації.

Обґрунтовано механізм участі процесів придбання активів та постачання товарних об'єктів у створенні передумов економічної безпеки в контексті формування ресурсної основи здійснення господарської діяльності, надходження доходів від покупців для погашення зобов'язань перед кредиторами та зростання ринкової вартості бізнесу. Визначено, що однією з ключових передумов формування та підтримання економічної безпеки бізнесу є належний стан відносин господарської організації з покупцями і постачальниками, який відображає її здатність як своєчасно й у поновному обсязі сплачувати зобов'язання кредиторам, так і одержувати борги від покупців як дебіторів. У системі інструментів економічної безпеки процеси формування

платіжних активів і зобов'язань забезпечують для управління не лише оцінювання їх стану, а й виконують превентивну роль, оскільки дозволяють завчасно виявляти загрози фінансової нестійкості, зростання боргового навантаження та ризику втрати покупців і постачальників.

2. Проведений аналіз стану нормативних актів і наукової діяльності вчених в Україні у сфері забезпечення системи контролю за зобов'язаннями бізнесу дозволив виділити чотири етапи трансформації підходів до оцінювання спроможності суб'єктів господарювання як позичальників погашати борги, у історичному аспекті від закладення основ понять кредитоспроможності (платоспроможності) до запровадження інтегральних моделей розрахунку їх величини для забезпечення рейтингування фінансової надійності покупців як дебіторів. Процес оцінювання позикоодержувачів потребує адаптування національної шкали кредитних рейтингів до умов інформаційного забезпечення показників кредитоспроможності об'єктів рейтингування вітчизняного бізнесу.

Вивчення підходів до оцінювання кредитоспроможності є важливою складовою наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Результати бібліометричного аналізу наукових публікацій, що індексуються в науково-метричній базі Scopus за ключовими термінами, що відображають оцінювання кредитоспроможності та моделювання кредитного ризику дозволили ідентифікувати три основні напрями досліджень: підходи до використання фінансових коефіцієнтів та статистичних моделей; управління кредитними ризиками; використання технологій штучного інтелекту. Роль бухгалтерського обліку в оцінюванні кредитоспроможності простежується через термін «financial ratios» в контексті використання аналітичних інструментів. Наукові дослідження вітчизняних вчених в сфері розгляду питань облікового забезпечення управління борговим навантаженням на бізнес характеризуються дискусією щодо визначення понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» і «ліквідність», обґрунтуванню різноманітних підходів до формування системи показників, облікового процесу дебіторської заборгованості як товарного кредиту та використання традиційних зарубіжних моделей при оцінюванні

кредитоспроможності.

3. У процесі дослідження економічної сутності понять «ліквідність», «кредитоспроможність» і «платоспроможність» було з'ясовано їх змістовну характеристику з метою здійснення управлінської діяльності в сфері формування ліквідних платіжних активів і поточних зобов'язань та оптимізації боргового навантаження на бізнес. Сформоване визначення поняття «ліквідність» характеризує якість платіжних активів в контексті їх необхідності кредиторам і можливості використання для погашення боргів. Кредитоспроможність має визначати стан здатності господарської організації як позичальника (позикоодержувача) забезпечувати своєчасне виконання всіх своїх зобов'язань. Платоспроможність – це похідна категорія і форма прояву кредитоспроможності, яка характеризує процес її реалізації відносно окремих кредиторів щодо сплати боргів.

Доведено, що основою оцінювання стану кредитоспроможності господарської організації на підставі системи інформаційно-аналітичного забезпечення є діагностика її за окремими класифікаційними ознаками і видами. Для оцінювання кредитоспроможності сформовано комплексну систему з 10 класифікаційних ознак та 33 її видів, що дозволяє всебічно характеризувати фінансову стійкість господарської організації та здійснювати превентивний контроль за станом виконання нею своїх зобов'язань.

4. Залежність ефективного функціонування господарських організацій харчової промисловості від постачальників сировини та суб'єктів торгівельного бізнесу, що задовольняє населення як споживачів товарними об'єктами, ставить на перший план питання стабілізації і підтримки їх кредитоспроможності. Завдяки ефективному управлінню кредитоспроможністю суб'єкти господарювання можуть безперервно і якісно забезпечувати економічними ресурсами процес виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності бізнесу на вітчизняних і закордонних ринках постачання товарних об'єктів споживачам. У процесі формування стійкої кредитоспроможності актуальною проблемою господарських організацій в сфері

харчової промисловості є їх фінансова нестабільність у результаті низької рентабельності, створення системи якісного обліково-інформаційного забезпечення ефективного управління щодо платіжних активів, дебіторської і кредиторської заборгованості та боргового навантаження на бізнес. За дослідженою сукупністю 30 найбільших підприємств у сфері виробництва молочних продуктів рентабельність їх бізнесу по відношенню до чистого доходу у 2024 році становила лише 1,46 %, або з кожною гривнею одержаної від постачання товарних об'єктів надходило 1,46 коп. чистого прибутку.

Кредитоспроможність харчових підприємств України має виражену залежність від одержаних фінансових результатів, оскільки саме вони формують внутрішні джерела грошових коштів і визначають рівень здатності суб'єкта господарювання своєчасно виконувати свої зобов'язання. Значна частина сформованого прибутку формується за рахунок нереалізованої дебіторської заборгованості, яка не трансформується в реальні грошові надходження. Узагальнений розрахунок кредитоспроможності бізнесу в сфері харчової промисловості за відношенням статичних показників балансової вартості оборотних активів, без врахування їх платіжної ліквідності, до поточних зобов'язань свідчить, що показник має відносно стійкі, але низькі значення, які характеризуються підвищеним ризиком сплати боргів кредиторам та можливістю втратою їх довіри і звуженням доступу до економічних ресурсів.

5. Визначальну роль у формуванні та оцінюванні кредитоспроможності відіграє бізнес-процес придбання економічних ресурсів, оскільки саме в ньому окреслюються обсяги, строки та пріоритети залучення зобов'язань і вибуття активів, які має здійснювати суб'єкт господарювання у процесі своєї діяльності. Доведено, що в контексті управління кредитоспроможністю зобов'язання необхідно розглядати як кредиторську заборгованість в інтерпретації відображення їх на пасивних бухгалтерських рахунках за кредитовим залишком (сальдо). Зобов'язання як об'єкт бухгалтерського обліку є сукупністю господарських операцій з їх виникнення і погашення та відображають майбутні потоки активів у відносинах, які розпочаті виконанням обов'язків. Для

оцінювання кредитоспроможності запропоновано всі зобов'язання групувати за ліквідністю щодо терміновості їх сплати: оперативні, поточні, короткотермінові, довготермінові, умовно-можливі та непередбачені.

Кредитоспроможність ґрунтується не лише на наявності зобов'язань, але і щодо здатності господарської організації покрити їх відповідними активами за ліквідністю та строками можливого вибуття. Рекомендовано загальну величину ліквідних платіжних активів господарської організації визначати як різницю між сумою наявних економічних ресурсів за балансом і позабалансовими рахунками та активами, які забезпечують нормальний виробничий процес відповідно до стратегії бізнесу. В забезпеченні кредитоспроможності можуть приймати участь грошові кошти, дебіторська заборгованість, товари (готова продукція), а також необоротні активи і виробничі та прирівняні до них запаси, утримувані для продажу. Кредитоспроможною має вважатися та господарська організація, у якої величина і характеристика ліквідних платіжних активів відповідає потребам кредиторів для погашення їх зобов'язань.

6. Критична оцінка підходів до управління резервом сумнівних боргів відповідно до діючої нормативної методики дозволила встановити їх невідповідність вимогам забезпечення формування реального стану дебіторської заборгованості, що впливає на достовірність кредитоспроможності. Запропоновано передбачити в нормативних документах обов'язковість формування резерву сумнівних боргів тільки на основі даних інвентаризації розрахунків з дебіторами та коефіцієнта сумнівності обґрунтованого інвентаризаційною комісією. На підставі такого підходу господарська організація має створювати резерв під знецінення дебіторської заборгованості в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» на виокремленому субрахунку 470 «Резерв від знецінення дебіторської заборгованості».

Проаналізовано обліковий процес формування інформаційних ресурсів щодо дебіторської і кредиторської заборгованості за діючою структурою бухгалтерських рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 63

«Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та в балансі. Обґрунтовано, що для управління кредитоспроможністю основою обліку на цих рахунках мають бути аналітичні дані дебіторів і кредиторів та класифікаційні ознаки їх боргу в розрізі його видів: звичайні, прострочені, сумнівні та безнадійні. Враховуючи сутність кредитоспроможності як статичного показника, що розраховується на основі показників балансу доцільно в ньому ліквідні активи розмістити за трьома статтями: товарні об'єкти, короткострокова дебіторська заборгованість до визначених термінів погашення і грошові кошти, а поточні зобов'язання – за термінами оплати в аспекті майбутнього звітного періоду та сумнівні. Пропонується процеси формування кредитоспроможності включити до складу об'єктів управлінського обліку та здійснювати її систематичну оцінку через механізми управлінського аналізу відповідних центрів відповідальності.

7. Визначено, що аналітичні процедури в сфері управління кредитоспроможністю – це інструменти формування і оцінювання системи збалансованих показників, які дозволяють визначати ризики, стан і рівень взаємин між кредиторами і позичальниками у бізнес-процесах придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів покупцям. Сформовано систему класифікаційних ознак і видів аналітичних процедур для забезпечення оцінювання кредитоспроможності щодо суб'єктів і часу проведення, обсягу та методів вивчення стану боргового навантаження бізнесу. До найбільш ефективних способів виконання аналітичних процедур з метою управління кредитоспроможністю віднесено: аналітичні коефіцієнтні розрахунки, моделі прогнозування банкрутства, стохастичний аналіз, моделі комплексного аналізу, інтегральні показники фінансового стану боржників з використанням логістичних моделей, оцінювання за системою збалансованих показників.

На сьогодні в управлінській діяльності наявна потреба формувати загальний (інтегральний) фінансовий коефіцієнт кредитоспроможності на основі показників балансу як відношення суми платіжних активів з урахуванням рівня їх ліквідності до поточних платіжних зобов'язань. Він має виступати узагальнюючим інструментом первинної фінансової діагностики та

сигналізувати про потенційні ризики втрати кредитоспроможності. Загальну суму ліквідних платіжних активів пропонується визначати на основі середнього (зваженого) рівня ліквідності наявних платіжних активів в господарській організації за відповідними об'єктами, які можуть мати коефіцієнти ліквідності в залежності від швидкості конвертації їх в гроші від 0 до 1. Через співвідношення суми платіжних активів, виходячи з їх ліквідаційної вартості і поточних зобов'язань, інтегральний фінансовий коефіцієнт буде показувати їх кількісну достатність, тобто реальну можливість трансформації об'єктів відповідно до потреб кредиторів для сплати їм боргів. Стабільна кредитоспроможність буде визначатися величиною одного фінансового коефіцієнта як результативного індикатора більше 1,0. Це дозволить отримувати цілісне уявлення про фінансовий стан без фрагментарності, притаманної аналізу одиничних показників коефіцієнтів та легко встановлювати

Стратегічним інструментом управління кредитоспроможністю має бути її оцінювання на основі збалансованої системи показників. Проведене дослідження дозволило запропонувати для оцінювання кредитоспроможності систему з 16 показників в розрізі 4-х напрямів функціонування бізнесу на основі оприлюднених даних фінансової звітності (баланс і звіт про фінансові результати), за якими має формуватися інтегральний індикатор. При цьому, стан кредитоспроможності господарської організації визначається виходячи із розроблених суб'єктом оцінювання кількісно-якісних критеріїв та їх інтерпретації. Величина значення інтегрального показника більша 1,0 свідчить про позитивний розвиток кредитоспроможності господарської організації, а менша 1,0 – наявність ризиків. На основі визначеного стану кредитоспроможності та відхилень фактичних величин системи збалансованих показників від нормативних значень здійснюється оцінювання рівня якості управління зобов'язаннями господарської організації. Встановлено, що діюча в господарській організації система комплаєнс-контролю дозволяє оцінювати фактичний стан кредитоспроможності в порівнянні з еталонними (нормативними) індикаторами, в динаміці, стратегічним, тактичним і

оперативним розвитком, показниками конкурентів і на галузевому рівні де функціонує бізнес.

8. Системний аналіз традиційних методів оцінки кредитоспроможності господарської організації, що ґрунтуються переважно на виконанні аналітичних процедур з показниками фінансової звітності, дозволив виявити фрагментарні застосування підходів щодо встановлення прихованих ризиків, пов'язаних з реальним економічним становищем позичальника, прозорістю його діяльності, системою управління, джерелами економічних ресурсів і доходів. Доведено, що основою превентивного діагностування кредитоспроможності є процедури Дью Ділідженс в інтеграції з інструментами системи облікового комплаєнс-контролю та цифровізації бізнес-процесів в управлінні зобов'язаннями господарської організації. На основі аналізу наявних у науковій літературі загальних підходів до визначення поняття Дью Ділідженс та ролі його процедур при формуванні відносин з позичальниками Дью Ділідженс кредитоспроможності з позиції управління бізнесом виступає інструментом системного, незалежного та комплексного превентивного діагностування стану господарської організації як дебітора, який спрямований на оцінювання стану та рівня її здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати поточні та майбутні зобов'язання, а також на виявлення ризиків втрати можливості сплати боргів у перспективі.

Обліковий комплаєнс-контроль у сфері кредитоспроможності слід розглядати як підсистему управлінського нормативного обліку, що базується на попередньо встановлених нормах (стандартах) і фактичних величинах системи збалансованих показників, які забезпечують стан господарської організації щодо сплати зобов'язань та дають можливість визначати і аналізувати наявні відхилення і виконувати при цьому обліково-аналітичну, регуляторну і діагностичну функції. При цьому, на основі здійснення зіставлення фактичних показників з нормативними ідентифікуються та аналізуються відхилення, їх причини і відповідальні центри та забезпечується превентивний контроль за бізнес процесами придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів в аспекті впливу на кредитоспроможність. Основою комплаєнс-

контролю в забезпеченні Дью Ділідженс кредитоспроможності є формування шкали її рівнів та інтерпретація їх стану. Запропонований розподіл стану кредитоспроможності господарської організації в процесі в процесі облікового комплаєнс-контролю в системі управлінського обліку доцільно здійснювати за 6-ма оціночними рівнями наступного змістовного навантаження та величиною інтегрального індикатора за системою збалансованих показників: високий (еталонний, оптимальний) (більше 1,00); стабільний (достатній) (0,85 – 1,00); задовільний (контрольований) (0,65 – 0,84); низький (нестабільний) (0,40 – 0,64); кризовий (0,20 – 0,39); критичний (руйнівний) (0,00 – 0,19).

Роль гаранта якості оцінки кредитоспроможності у процедурах Дью Ділідженс має виконувати цифровізація бізнес-процесів, перетворюючи господарські операції в онлайн-режимі на формалізовані доказово обґрунтовані інформаційні ресурси, що забезпечують превентивний механізм управління фінансовими ризиками. На сучасному етапі оцінювання кредитоспроможності необхідно здійснювати із застосуванням комплексних цифрових інструментів, що забезпечують автоматизацію, оперативність та підвищену точність аналітичних процедур. Серед таких інструментів можна виділити наступні технології: обробки великих даних (Big Data); штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML); інтегрованих цифрових екосистем. Використання цифрових інструментів дозволяє забезпечувати перехід від епізодичної, ретроспективної оцінки кредитоспроможності до перманентного її процесу з ознаками постійності, безперервності, динамічності, оперативності, превентивності, інтегрованості і адаптивності для проведення моніторингу в режимі онлайн.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980.
2. Акімова Н. С. Основні проблеми обліку та внутрішнього аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості. *Науково-технічний збірник*. 2017. Вип. 77. С. 268–272.
3. Аналітична довідка «Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні». К.: «Фарбований лист», 2011. 51 с.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/952ebed3-aca1-4520-ba0a-183019b1d086/content>
4. Архипенко Т. А., Іванова М. І. Систематизація визначень поняття "економічна безпека підприємства". *Нобелівський вісник*. 2021. № 1. С. 6–14.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2021_1_3.
5. Багацька К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: АртЕк, 2014. 320 с.
6. Бачо Р., Макарович В., Ганусич В., Шебештьєв Е., Неймет В. Фактори впливу на фінансову стійкість: класифікаційний аналіз. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 7 (289). С. 130-140.
7. Бачо Р., Пойда-Носик Н., Макарович В. Удосконалення методики оцінки фінансової стійкості суб'єктів корпоративного сектору. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2025. 4(3). С. 3-15.
8. Безверхня Ю. В. Управлінський аналіз як складова управлінського обліку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2011. № 2. Т. 3. С. 21–27.
9. Безус А. М., Шафранова К. В., Шевчун М. Б. Застосування процедури Дью Ділідженс як важеля зменшення інформаційних ризиків при здійсненні емісії цінних паперів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 50-53
10. Белозерцев В. С. Товарний кредит: економічна сутність та особливості

надання. *Економіка та держава*. 2015. № 7. С. 58–62.

11. Біленко Д. В., Сивицька І. Г., Теленкова Д. Г. Моделювання оцінки кредитоспроможності клієнтів банку за допомогою методу штучного інтелекту. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 3(2). С. 105-109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_3\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_3(2)_20).

12. Бондаренко А. Ф., Моїсеєнко М. А., Гордієнко В. П., Дутченко О. О. Оцінка кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2019. № 4. С. 93-100.

13. Бондарчук Н. В., Васільєва Л. М. Роль обліку у забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 9. С. 489-493. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_111.

14. Боса І. Етимологія поняття «економічна безпека підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 2. С. 300-308.

15. Боярко І. М. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності підприємств з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7. С. 206–214.

16. Бунге Н. Теорія кредиту. Київ: Унів. тип., 1852. 312 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=DBRLAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

17. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 388 с.

18. Ватченко О. Б., Шаранов Р. С. Використання моделей оцінки ймовірності банкрутства на підприємствах України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Електронне наукове фахове видання*. 2018. Випуск 6 (17). С. 132-138.

19. Виговська Н., Петрук А., Гришова І. Фінансовий аналіз як функціональна підсистема фінансового контролінгу. *Облік і фінанси*. 2025. Вип. 3(109). С. 91-99.

20. Використання Due Diligence в обґрунтуванні передінвестиційних рішень у секторах національної економіки: колективна монографія / Балджи М. Д.,

Доброва Н. В., Карпов В. А. [та ін.]. Одеський національний економічний університет. Одеса : ПромАрт, 2018. 335 с.

21. Винятинська Л. В. Статистичний аналіз платоспроможності лісових господарств : дис. канд. екон. наук. : 08.00.10. Тернопіль. 2015. С. 257.

22. Візіренко С. В., Іваніцький К. В. Організація обліку розрахунків з контрагентами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 58-63

23. Власова Н.О., Пічугіна Т.С., Смірнова П.В. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлі: монографія.. Харків : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. 222 с.

24. Волкова І. А. Моделі діагностики ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: вітчизняний досвід та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 3. С.72-77.

25. Гайдаєнко О. М., Шевчук Н. С. Управлінський аналіз : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, 2015. 151 с.

26. Гайдучок Т. С. Формування обліково-інформаційного забезпечення ефективного управління кредитоспроможністю підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2025. №1(89). С. 38-44.

27. Ганус І. С., Плікус І. Й., Жукова Т. А. Рейтингування дебіторів як інструмент управління дебіторською заборгованістю. *Вісник СумДУ*. 2020. № 3. С.121-129.

28. Гаркуша В.О., Єршова Н.Ю. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства». *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-34>

29. Гевчук А.В. Облік розрахункових операцій на підприємствах АПК в умовах невизначеності економіки : монографія. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 404 с.

30. Гербич Л., Нетребчук Л. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств. *Вісник КНТЕУ*. 2020. Вип. № 5. С. 88-101.

31. Глушук О. М. Зарубіжні методи аналізу ймовірності банкрутства неплатоспроможного підприємства. *Проблеми теорії та методології*

бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2011. № 21. С. 87 – 95.

32. Головацька С. І., Курак А. І. Забезпечення майбутніх витрат і платежів у процесах «Дью Ділідженс» та управління ризиками підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 3. С. 394 – 398.

33. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

34. Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. Еволюція теоретичних концепцій економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-70>

35. Гудзенко Н. М., Китайчук Т. Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 125-134.

36. Гуськова В. Г., Бідюк П. І. Оцінювання кредитоспроможності позичальників кредитів методами інтелектуального аналізу даних. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2019. № 2. С. 31–48.

37. Гуцайлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 10. С. 11–17.

38. Гуцаленко Л.В. Дью ділідженс – гарант успішності інвестиційного проекту в бізнес-сфері. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання теорії, науки і практики*. 2017. № 7. С. 20-31.

39. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#top>

40. Денисюк О., Панічук О. Комплаєнс-ризик управління кредитоспроможністю в забезпеченні самодостатнього розвитку бізнесу в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4(110). С. 31- 40. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/8805>

41. Державний реєстр уповноважених рейтингових агентств. НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/derzhavnyi-reiestr-upovnovazhenykh-reitynhovykh-ahentstv/>

42. Джеджула В.В., Цвик О.Г. Сучасні методичні підходи до оцінювання кредитоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск № 7. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/49.pdf
43. Джошуа А., Рудніченко Є. Підходи до сутнісного наповнення категорії «економічна безпека підприємства». *Development Service Industry Management*. 2023. № 3. С. 47–55.
44. Директива Ради 2002/57/ЄС від 13 червня 2002 року про реалізацію насіння олійних та прядивних культур. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-02/ed20020613#top
45. Добрик Л., Руденко М., Кучеренко В., Шелест Я. Штучний інтелект як інструмент оцінки кредитоспроможності підприємств: нові горизонти фінансових стратегій. *Review of transport economics and management*. 2025. № 13 (29). С. 122–137.
46. Довбня С., Пономаренко Р. Ієрархічна система збалансованих показників як інструмент стратегічного планування. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 5 (56). С. 476-482.
47. Довбня С.Б., Волошина А.С. Формування системи збалансованих показників промислового підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С.446-452.
48. Дорош Н.І. Комплексна аналітична перевірка підприємства. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9 (1). С. 355–361.
49. Дубіна Ю. Б. Існуючі методи оцінки кредитоспроможності позичальника. Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні досягнення європейської науки». URL: http://www.nauka.com/16_ADEN_2010/Economic s/68512.doc.htm
50. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний та ін. Львів : Світ, 2005. 568 с.
51. Єлісеєва О., Тарлопов І. Методологічні аспекти оцінювання кредитоспроможності підприємств. *Актуальні аспекти розвитку суб'єктів підприємництва в умовах глобальної економіки* : монографія / за заг. ред.

Т. Гринько. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. С. 277 – 285.

52. Єршова Н., Гринько А. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття фінансових рішень при управлінні платоспроможністю підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 23–30.

53. Жердецька Л.В., Постирнак І.С. Розвиток моделей прогнозування банкрутства банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 14. С. 796-801.

54. Жук Н Т. Аналіз фінансової безпеки підприємств харчової промисловості. Дис. ... доктора філософії : 071. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 280 с.

55. Загородня А. С. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека підприємства». *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 3. С. 16-22.

56. Зайонц А. В. Підвищення конкурентоспроможності банку на кредитному ринку за рахунок упровадження інновацій на основі Big Data та технологій штучного інтелекту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70). №4(2). С. 69-75.

57. Замлинський В. А., Волошина О. В., Степаненко С. В. Облікова політика і економічна безпека в системі управління підприємством. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 1. С. 56-61.

58. Замула І. В., Травін В. В., Радінович Н. О. Аналіз фінансового стану підприємств хлібопекарської галузі як основа формування механізмів її сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5960>

59. Захаркіна Л. С., Захаркін О. О., Сокол Л. В. Цифрові інструменти управління фінансовими ризиками бізнесу в умовах воєнного стану. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 5. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14190965>

60. Іванов В. К. Управління платоспроможністю промислового

підприємства : дис. ... канд. екон. наук. : 08.00.04. Маріуполь, 2010. 184 с.

61. Іванов С. Бухгалтерський облік як інформаційна основа забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 4. С. 517-521.

62. Ігнатенко Т. В. Рейтингова оцінка як засіб визначення ефективності результатів фінансово-господарської діяльності сегментів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип.1(52). С. 197 – 200.

63. Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) 2015/2447 від 24 листопада 2015 року щодо детальних правил імплементування певних положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-15/ed20170614#n21

64. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року): Правила Міжнародної Торгової Палати від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007#Text

65. Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг: Постанова Національного банку України від 29.07.2022 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#top>

66. Іоанно В., Шевченко Є. Використання штучного інтелекту у фінансовій системі: нові горизонти для підприємств. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 1(31). С. 92 – 100.

67. Іонін Є. Є. Діагностика відповідності платоспроможності базовим концепціям бухгалтерського обліку. *Фінанси, облік, банки: наук. журнал*. 2019. № 1(24). С. 129–137.

68. Казак О. О., Дворецький Д. Ю. Сучасні імперативні тренди аналізу кредитоспроможності позичальників банку. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8991>

69. Калітенко Д. Комплексний аналіз фінансової звітності (due diligence) як

стратегічний імператив корпоративного управління. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. Вип. 2 (32). С. 308 – 328.

70. Канигін С. М. Систематичний огляд моделей прогнозування банкрутства підприємств. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 149-161.

71. Карзун Д. Інтеграція цифрових технологій в систему облікового забезпечення управління ризиками з використанням фінансових інструментів. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2025. № 2(25). С. 97-109.

72. Кармазіна Н. В. Облікове забезпечення дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи його вирішення *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Вип. 14(1). С. 175-181.

73. Карпушенко М., Карпушенко О. Теоретико-методологічні аспекти формування системи комплаєнс-контролю. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2023. №1 (23). С. 132–142.

74. Касич А.О., Яковенко Я.Ю. Дью Дилидженс як ключовий інструмент аналізу доцільності інвестування. *Облік і фінанси*. 2015. № 4 (70). С. 92 – 97.

75. Кисельов І. Система показників платоспроможності та ліквідності, їх взаємозв'язок з фінансовою стійкістю. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-41>

76. Китайчук Т. Г. «Сумнівній» резерв: усі «за» і «проти». *Ефективна економіка*. 2021. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.77

77. Кіндрацька Г. Оцінювання платоспроможності українських підприємств: проблемні аспекти типових методик. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 3. С. 133-143.

78. Кіндрацька Л. Теорія бухгалтерського обліку: сучасні реалії оновлення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2008. № 12. С. 30-33.

79. Ковальчук Н. О., Паскар М. О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 11. С. 91 – 94.

80. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19/ed20240101#Text>

81. Козьменков М. Використання штучного інтелекту в фінансових установах в Україні: можливості та виклики для екосистеми онлайн сервісів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2025. № 19. URL: 10.54929/2786-5738-2025-19-04-04.

82. Колеснікова О. М., Лесик Н. І. Особливості обліку розрахунків з підзвітними особами в контексті нормативно-правових змін. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2017. № 10 (3). С. 333-338.

83. Коновалова К.Т., Макарова А.С. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості та методи управління нею. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 181–184.

84. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2025_to_be_completed-827

85. Копотієнко Т. Ю., Павлов В. В., Ширченко Б. С., Лисий В. І. Використання методів аналізу та контролю при проведенні дью дилідженс. *Бізнес Інформ*. 2024. №5. С. 243–251.

86. Коренюк П.І., Бобир О.І. Оцінка фінансового стану підприємств харчової промисловості в Україні та пошук заходів щодо його вдосконалення. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Вип. 23. 2018. С. 240 – 245.

87. Корнєва Н. О., Магдун В. І. Аналітичні основи платоспроможності в сучасних умовах господарювання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 5(22). С. 86–90.

88. Корчагіна В.Г. Розвиток функцій обліку для забезпечення економічної безпеки підприємств. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів II Міжнар. наук.-практ. конф.з пит. вищ. осв. і науки* Житомир: Житомирська політехніка. 2021. С. 222-225.

89. Костякова А. А. Обліково-інформаційне забезпечення управління розрахунками з контрагентами. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип.

53. С. 209-216.

90. Коцеруба Н. В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27(1). С. 78-83.

91. Кравченко В. Г., Кравченко Т. В. Оцінювання кредитоспроможності позичальників комерційного банку. *Економічний простір*. 2021. № 167. С. 125-133.

92. Кредитний рейтинг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/kreditnij-rejting-potochni-rejtingi-zagalna-informacija-istorichni-zmini>

93. Кубецька О. М., Остапенко Т. М. Ліквідність і платоспроможність підприємства. *Модернізація вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 черв. 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. С. 360-362.

94. Кужелєв М. О., Ковальова К. В. Теоретичні аспекти управління кредитоспроможністю підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 55-60.

95. Кужельний М. В. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 8-9. С. 45-49.

96. Кузнєцова Т. В., Лук'янчук Ю. А. Система управління оборотними активами як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2023. Вип. 1. С. 56-65.

97. Кузь В. І., Кіцен Т. О. Удосконалення обліку грошових коштів в контексті забезпечення платоспроможності суб'єкта господарювання. *Молодий вчений*. 2019. № 9(2). С. 468-474.

98. Кулик Ю. М., Долока Л. В., Здір В. А., Ткаченко А. А. Цибань А. О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка та підприємництво* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: І. М. Рєпіна (голов. ред.) та ін.].

Київ : КНЕУ, 2024. Вип. 53. С. 154–165.

99. Линник О. І., Флоря А. А. Резерв сумнівних боргів: особливості створення та відображення в бухгалтерському обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки* : електрон. наук. вид. 2015. Вип. 8. С. 1182-1186.

100. Літвінчук В. В., Панічук О. В. Управління кредитоспроможністю підприємства: обліковий аспект формування показників та ризику управлінського обліку боржників банку. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.41>

101. Літвінчук В., Панічук О. Оцінювання та контролювання кредитоспроможності одержувачів позик корпоративного сектору в банківських установах. *Наукові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: європейський вектор* : зб. матеріалів наук.- практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів (16 травня 2023 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 53-57.

102. Літвінчук В., Панічук О. Управлінський облік як інструмент забезпечення оцінювання кредитоспроможності підприємства *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу: зб. праць учасників Міжнар. наук.- практ. конф. (10 листоп. 2022р.)*. Житомир: Поліський національний університет, 2022 .С. 59-63.

103. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. 256 с.

104. Лопатовська О., Пономарьова К. Сучасна методика аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 5. Т. 1. С. 221–228.

105. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 302 с.

106. Майборода І. С. Оцінка кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук. : 08.00.08. Київ, 2012. 229 с.

107. Малярець Л., Штереверя А. Збалансована система показників в оцінці

діяльності підприємства: монографія. Харків: вид-во ХНЕУ, 2008. 180 с.

108. Маркович Т. Г. Оцінка комерційними банками кредитоспроможності підприємств-експортерів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Житомир, 2019. 260 с.

109. Марусяк Н. Цифрова трансформація фінансового аналізу на підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 18. С. 112-116.

110. Матвійчук А. В. Діагностика банкрутства підприємств. *Економіка України*. 2007. № 4. С. 20–28.

111. Меліхова Т.О. Наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 17. № 1. С. 167–170.

112. Мельник К.В. Проблемні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 433 – 438.

113. Методика виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства. Постанова КМУ від 16.02.2011 р. № 232. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF#Text>

114. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98#top>

115. Методика оцінки вартості майна під час приватизації: Постанова КМУ від 12.10.2000 р. № 1554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-2000-%D0%BF#Text>

116. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97#Text>

117. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: Рекомендації Центральної спілки споживчих товариств України від 28.07.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#top>

118. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#top>

119. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2117225-98#Text>

120. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2001 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0010557-01#top>

121. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#top>

122. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>

123. Михайлишин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2 (3). С. 130–135.

124. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#top

125. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_011#Text

126. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text

127. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 «Витрати за позиками». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_042

128. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 26 «Облік та звітність

щодо програм пенсійного забезпечення». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_044

129. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_029

130. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів». URL:
https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2036_ukr_2018.pdf

131. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/go/929_051

132. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_015

133. Міжнародний стандарт фінансової звітності 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/go/929_067

134. Міжнародний стандарт фінансової звітності 16 «Оренда». URL:
https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS16-ukr_AH-compressed-1.pdf

135. Міжнародний стандарт фінансової звітності 19 «Фінансові інструменти». URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MSFZ-dlya-MSP.pdf>

136. Міжнародний стандарт фінансової звітності 2 «Платіж на основі акцій». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_005

137. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2003_ukr_AH.pdf

138. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_023#Text

139. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». URL:
https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2007_ukr.pdf

140. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові

інструменти». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf

141. Мірошниченко І. В., Івлієва К. Г. Оцінювання кредитного ризику методами машинного навчання. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7513>

142. Мороз Ю. Ю., Панічук О. В. Формування платіжних активів при оцінюванні кредитоспроможності підприємства: визнання та обліково-аналітичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 7. С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.7.23>

143. Москалюк Г. О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2018. № 721. С. 173–178.

144. Мощенський С. Г. Таксономія активу бухгалтерського балансу для експрес-аналізу фінансового стану. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 24. С. 249-254.

145. Мулик Т., Гуцаленко Л., Мулик Я. Розвиток системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-148>

146. Назаренко І. М., Орехова А. І. «Дью ділідженс»: сутність, призначення та послідовність проведення. *Наукові праці Кіровоградського нац. тех. ун-ту. Економічні науки*. 2011. Вип. 20. Ч. 1. С. 360-366.

147. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#top>

148. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість": Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#top>

149. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>

150. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>

151. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>

152. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>

153. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>

154. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#top>

155. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text>

156. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03#Text>

157. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2004 р. № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#top>

158. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text>

159. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34

«Платіж на основі акцій»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.12.2008 р. № 1577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0057-09>

160. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#top>

161. Ніколаєва А. М. Оцінка кредитоспроможності підприємства: теоретико- методичний аспект. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 23–24 березня 2022 р., Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022, Част. 3. С. 139-142. URL: https://kuk.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/konfer_2022_part3.pdf#page=139*

162. Новіченко Л. С. Платоспроможність суб'єкта господарювання: сутність, економічний аналіз та напрями підвищення. *Наукові перспективи. 2022. № 3(21). С. 21–28.*

163. Овчелупова О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в системі фінансово-економічної безпеки комерційних банків : дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Харків, 2021. 272 с.

164. Олесенко І. С. Управління платоспроможністю підприємства торгівлі : дис. ... д-р філ. : 051. Київ, 2020. 256 с.

165. Олійник О.В., Виговська Н.Г., Полчанов А.Ю., Петрук А.О. Роль стратегічного фінансового контролінгу в системі антикризового управління підприємством. *Ефективна економіка. 2025. №2. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/5762/5816>.*

166. Омецінська І.Я. Особливості утворення та порядок визнання зобов'язань за видами. *Фінанси АПК. 2011. № 3. С. 28-34.*

167. Онищенко О. В., Ткаченко І. В., Здор Б. Ю. Облікове забезпечення управління дебіторською заборгованістю. *Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 14. С. 992-996.*

168. Оніщенко С., Березовик В., Бабенко-Левада В. Оцінка стратегій управління кредитними ризиками в банках України. *Економіка та суспільство.*

2025. № 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-107>

169. Орлов І.В. Сутність поняття «зобов'язання»: аналіз наукових джерел. *Вісник ЖДТУ. Сер. : Економічні науки*. 2016. № 1 (51). С. 90–93.
170. Осадча О. О., Левицька І. О. Управлінський аналіз як аналітична функція управлінського обліку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2019. № 12. С. 188–192.
171. Осінська, О. А. Комплаєнс та дью ділідженс як засоби забезпечення господарського правопорядку у цифровій сфері. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 83-91.
172. Офіційний веб-портал АТ «Рудь». URL: <https://rud.ua/>
173. Офіційний веб-портал Верховної ради України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
174. Офіційний веб-портал Державної служби статистики України. URL: <https://stat.gov.ua>
175. Офіційний веб-портал Міністерства фінансів України. Вкладка «Бухгалтерський облік та аудиторська діяльність». URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/buhgalterskij-oblik-ta-auditorska-dijalnist>
176. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін. / За ред. доктора економічних наук А.О. Єпіфанова. Суми: УАБС НБУ, 2007. 286 с.
177. Павлов В.В. Сутність та застосування "дью ділідженс" як інструменту передінвестиційного аналізу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 3. С. 41-44.
178. Панічук О. В. Кредитоспроможність, платоспроможність і позикоспроможність: механізм визначення та інтерпретації. Наукові читання – 2023: зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 212 – 216.
179. Панічук О. В. Облікова політика при формуванні платіжних активів на підприємстві. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів IV*

Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 листопада 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 244. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/244.pdf>

180. Панічук О. В. Управління зобов'язаннями в процесі оцінювання кредитоспроможності підприємства: обліково-інформаційний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. Вип. 1 (57). DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1\(57\)-25-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1(57)-25-33)

181. Панічук О. Вплив стейкхолдерів на платоспроможність і самодостатність лісогосподарських підприємств. Збірник праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (3 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022.

182. Панічук О. Кредитні зобов'язання та їх облік при формуванні фінансових ресурсів підприємств України. *100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи* : збірник праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції (1 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 267 - 273.

183. Панічук О. Кредитоспроможність: облік та оцінювання показників. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*: Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року. К.: КНЕУ, 2021. С. 146 – 148.

184. Панічук О. Підходи до оцінювання кредитоспроможності операторів з виробництва органічної продукції в системі управлінського обліку. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : збірник праць учасників X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Поліського національного університету, 21–22 квітня 2022 р. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 216 – 222.

185. Панічук О. В. Облікове забезпечення групування зобов'язань для

оцінювання кредитоспроможності господарських організацій. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 267 -269. https://drive.google.com/file/d/1R_ejKDnhWdtwE3uyLKZEiPZK6nbYu_3n/view

186. Панічук О. В. Облікове забезпечення кредитного рейтингування суб'єктів господарювання. *Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 412 – 416. http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/18463/5/Zb.konferentsiya_2025.pdf

187. Панічук О. В. Управлінський аналіз кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.-практ. on-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2024 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». С. 254-255.

188. Панічук О.В. Інформаційне забезпечення управління кредитоспроможністю. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р [Електронне видання] у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1.С. 600-602.

189. Панічук О.В. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу кредитоспроможності бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. № 63/2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-40>

190. Панічук О. Система показників для управління кредитоспроможністю суб'єктів господарювання. *Актуальні аспекти розвитку обліку, контролю,*

фінансів та бізнес-адміністрування суб'єктів господарювання: міжнародна наук.-практ. конф. здобувач. вищої освіти і мол. вчених (27-28 листопада 2024 р.) : зб. тез. Львів : СПОЛОМ, 2024. С. 69-71

191. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс в процесі управління кредитоспроможністю підприємства. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.-практ. on-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2025 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2025. С. 298.

192. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс кредитоспроможності суб'єкта господарювання. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. 31 жовтня 2024 р., м. Полтава, / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 580 – 582. <https://drive.google.com/file/d/1D0af4IRnGzC4hrV5tDD6-TG-TiklPBR4/view>

193. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Формування стратегії кредитоспроможності в контексті економічної безпеки підприємства. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали чотирнадцятої міжнар. наук.-практ. конф.*, 12 вересня 2025 р. Одеса: ОНЕУ, 2025. С. 210-211.

194. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Класифікація платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Управління розвитком соціально-економічних систем*: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева). (м. Харків, 06-07 березня 2025 року). Харків : ДБТУ. Ч. 2. 2025. С. 599 – 601. <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/conf-06-07-03-25-mater2.pdf>

195. Панічук О., Цал-Цалко Ю. Кредитоспроможність як механізм забезпечення оцінювання платоспроможності господарської організації. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної

конференції (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 2. С. 361-363.

196. Парасій-Вергуненко І.М., Назарова К.О., Гордополов В.Ю., Безверхий К.В., Гоцуляк В.Д., Нежива М.О., Негоденко В.С. Управлінський аналіз бізнесу (за видами економічної діяльності): навч. посіб. Київ: Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 586 с.

197. Перекладач Reverso Context. URL: <https://context.reverso.net>

198. Петрук О. М., Виговська Н. Г., Дячек С. М., Петрук А. О., Виговський В. Г. Фінансовий аналіз та діагностика в системі контролінгу корпоративного підприємства: порівняльна оцінка. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4(114). С. 181–187.

199. Пінчук Т.А., Шрам Т.В. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_10_65

200. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17. Т. 1. С. 190-204.

201. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

202. Поліщук І.І. CRM-система як основа формування споживчої лояльності. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2021. №3(17). С. 76-80.

203. Положення Національного банку України «Про кредитування»: Постанова Національного банку України від 18.02.2004 р. № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text>

204. Положення Національного банку України «Про кредитування»: Постанова Національного банку України від 28.09.1995 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#top>

205. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#top>

206. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Національного банку України від 30.06.2016р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#top>

207. Положення про вимоги до системи корпоративного управління та системи внутрішнього контролю фінансової компанії: Постанова Правління Національного банку України від 27.12.2024 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0185500-24#Text>

208. Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика: Постанова Національного банку України від 29.12.2023 р. № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0201500-23#Text>

209. Положення про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків: Постанова Національного банку України від 21.12.1993 р. № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114500-93#top>

210. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 р. № 65. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

211. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#top>

212. Положення про обов'язкові фінансові нормативи та вимоги, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами фінансових установ, що отримали ліцензію на здійснення господарської діяльності з надання гарантій та поручительств: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 30.05.2019 р. № 980. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1113-19#Text>

213. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: наказ МФУ та Фонду держмайна

України від 26.01.2001 р. № 49/121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text>

214. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України: Постанова Національного банку України від 16.12.2002 р. № 508. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03#top>

215. Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків: Постанова Національного банку України від 29.09.1997 р. № 323. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0471500-97#Text>

216. Положення про порядок формування і розміри страхового фонду комерційних банків: Постанова Правління Національного банку України від 30.06.95 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0167500-95#top>

217. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: постанова Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#Text>

218. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : Постанова Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. №279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00#Text>

219. Поняття ліквідності активів і платоспроможності в контексті управління кредитоспроможністю господарських організацій. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 6-7 листопада 2025 р.)*. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 273 – 274. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/12/povnyj-tekst-1.pdf>

220. Попело О. Дубина М. Потенціал використання технології штучного інтелекту в діяльності кредитних установ. *The actual problems of regional economy development*. 2024. № 2. С. 232-244.

221. Попова В. Д., Кузь В. І. Удосконалення обліку дебіторської

заборгованості у контексті формування інформаційного забезпечення платоспроможністю суб'єкта господарювання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 4(21). С. 104-109.

222. Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ: Наказ Мінфіну України від 02.04.2014 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14#Text>

223. Порядок проведення митними органами оцінки (повторної оцінки) відповідності підприємства критеріям та/або умовам надання авторизації: постанова КМУ від 27.09.2022 р. № 1092. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2022-%D0%BF#Text>

224. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій: Наказ Мінфіну України від 01.04.2003 р. № 247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-03#Text>

225. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій: Наказ Мінфіну України від 26.10.2006 р. № 1012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1361-06#Text>

226. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій: Наказ Мінфіну України від 20.07.2012 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1632-12#Text>

227. Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара: Наказ Мінфіну України від 14.07.2016 р. № 616. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16#Text>

228. Посохов І. М. Використання системи показників У. Бівера для оцінки

ризиків банкрутства корпорацій. *Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка*. 2013. № 3. С. 65-72.

229. Правдюк М. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління ліквідністю аграрних підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 2 (42). С. 124-139.

230. Прицюк Л. А. Технології штучного інтелекту у банках: перспективи і застереження. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2023. № 4(2). С. 36-39.

231. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top>

232. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#top>

233. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#top>

234. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 19.06.2025 р. № 4510-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text>

235. Про економічну самостійність Української РСР: Закон України від 03.08.1990 р. № 142-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-12#top>

236. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. № 2736-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#top>

237. Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

238. Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації: Наказ Мінфіну України від 17.06.2015 р. № 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#top>

239. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту:

Закон України від 22.12.1998 р № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>

240. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#top>

241. Про металобрухт: Закон України від 05.05.1999 № 619-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-14#top>

242. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#top>

243. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text>

244. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#top>

245. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#top>

246. Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків: Постанова Правління Національного банку України від 30.12.1997 р. № 469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509500-97#top>

247. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2025 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

248. Про рейтингування: Закон України від 19.09.2024 р. № 3981-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3981-20#top>

249. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

250. Про управління об'єктами державної власності. Закон України від 21.06.2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

251. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#top>

252. Прянишникова М. В. Узагальнення підходів до трактування сутності поняття "кредитоспроможність". *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 2 (87). С. 67-75.

253. Пузирьова П., Ірнazarов Д. Особливості інтеграції штучного інтелекту у банківську систему України. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2025. № 1(77). С. 66–79.

254. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, Євратом) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу (Фінансовий Регламент), про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18/ed20180718#Text

255. Регламент Ради (ЄС) № 904/2010 від 07 жовтня 2010 року про адміністративну співпрацю та боротьбу з шахрайством у сфері податку на додану вартість (нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-10/ed20210701#top.

256. Рекомендації Національного банку України щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника : Лист Національного банку України від 02.06.1994 р. №23011/79. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94#Text

257. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

258. Руда О. Л. Штучний інтелект та напрями використання в банківській діяльності. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2896>

259. Ружицький А., Томчишена Т.В. Правова та економічна сутність поняття зобов'язання підприємства. *Економіка і управління*. 2012. № 2. С. 85–88.

260. Рябенко Г., Верланов О., Клименко С. Прогнозування банкрутства підприємства як складова антикризового фінансового управління. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 18. С. 238-244.

261. Сақун Л., Сухомлин Л., Шишлова Ю. Збалансована система показників у формуванні стратегії в умовах трансформаційних процесів. *Економічний простір*. 2024. № 196. С. 97–104.

262. Самійленко Г., Вітер А. Теоретико-методологічні засади управлінського аналізу та його роль у прийнятті управлінських рішень. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(26). С. 37–47.

263. Саух І. В., Виговський В. Г. Аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника. *Ефективна наука*. 2019. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/4.pdf

264. Свиноус І., Левандівський О., Туржанський В., Гаврик О. Інформаційно-облікове забезпечення моніторингу кредитоспроможності позичальників банку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 245-251.

265. Сирцева С. В., Чебан Ю. Ю. Роль облікової політики у забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України: Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 травня – 1 червня 2018 року)*. Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2018. С. 79-82. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13585/1/OAZ-2018-druk-all-79-82.pdf>

266. Словник Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/due-diligence>

267. Сніткіна І. А. Аналітичне забезпечення управління платоспроможністю підприємства : Доктор філософії : спец.. 071. Одеса, 2021. 282 с.

268. Соколова Л. В., Соколов О. Є., Тімошева А. О. Аналіз науково-практичного інструментарію оцінювання кредитоспроможності підприємств. *Траєкторія науки*. 2016. № 4(9). С. 46 – 56.

269. Солодовнік О.О., Докуніна К.І. Оцінка кредитоспроможності позичальника: аналіз основних підходів. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 53. С. 140-145.

270. Спіцина Н.В., Кравцова С.В. Зобов'язання: сутність, класифікація, облік. *Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво*. 2020. № 2 (113). С. 228–233.
271. Стащук О. В., Мартинюк Р. Специфіка застосування когнітивних технологій та штучного інтелекту в сучасній банківській діяльності. *Економічний форум*. 2021. № 3. С. 134-138.
272. Стойка Н., Макарович В., Помаскіна Н. Компаративний аналіз національних та міжнародних стандартів обліку дебіторської заборгованості: досвід України та зарубіжних країн. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. С. 532-544.
273. Теленик С.С. Щодо визначення поняття «захист критичної інфраструктури». *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 165–171.
274. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 372–376.
275. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 268 с.
276. Терещенко О. О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка України*. 2003. № 8. С. 38 – 44
277. Титомир І. О. Механізм оцінки кредитоспроможності позичальників банків України : дис. ... канд. екон. наук. : 08.00.08. Львів, 2008. 200 с.
278. Ткаченко А. М., Тютченко С. М. Due diligence корпоративної звітності як комплекс аналітичних заходів із гарантування економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 3 (94). С. 16–25.
279. Ткаченко І.П. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» (частина 2) освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Кам'янське: ДДТУ, 2019. 156 с.
280. Ткачук І.М. Чи є Due diligence юридичним аудитом? *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9 (3). С. 399–405.

281. Тлуста А. Ю. Методи визначення кредитно-рейтингової оцінки банку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 53-57
282. Томчук О. Аналіз платіжної спроможності підприємства та відображення її в обліку: сутність, класифікація, оцінка. *Економіка та суспільство*, 2023 . № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-16>
283. Томчук О. Ф. Управлінський аналіз: поняття, принципи та основні елементи. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5(2). С. 133–142.
284. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Полтава: Астроя, 2020. 434 с.
285. Федорищина Л. І. Удосконалення методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 39 – 42.
286. Фінансовий аналіз промислових підприємств: навч. посібник / за заг. ред. В. Я. Нусінова. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. 511 с.
287. Халатур С.М., Бровко Л.І., Моруга Т.О. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2017. № 12. С. 56-60.
288. Харченко О. С. Управління платоспроможністю в системі фінансової безпеки підприємств : дис. канд. екон. наук.: 08.00.08. Київ. 2015. 197 с.
289. Хома І., Лук'янський О. Теоретико-методологічні аспекти вдосконалення управління кредитним ризиком в банку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. Вип. 2. № 49. С. 295–301.
290. Цал-Цалко Ю.С., Мороз Ю.Ю., Суліменко Л.А. Фінансовий аналіз : Підручник. Вид. 5-є, доповнене. Житомир: ЖОО ГО “Спілка економістів України”, 2012. 609 с.
291. Цаль-Цалко Ю.С., Панічук О. В. Формування активів і зобов'язань в бізнесі та вплив їх стану на кредитоспроможність. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 13 вересня 2024 р.* Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 296 – 297.
292. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>

293. Цифрова адженда України – 2020. URL:
<https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

294. Чайковський Я. Аналіз кредитоспроможності позичальника банківської установи. *Журнал європейської економіки*. 2005. Том 4. № 3. С. 328-46.

295. Чернікова Н., Долина Р., Діденко О. Удосконалення поняття бізнес-процесів підприємств в умовах цифрових змін. *Економічний простір*. 2022 (181). С. 158-161.

296. Чернуха Т. С. Вплив бізнес-процесів на досягнення стратегічних цілей підприємства. *Економіка та управління АПК*. 2023. № 1. С. 124–131.

297. Чиж Л., Хотєєва Н. Удосконалення системи показників комплексної діагностики фінансової стійкості підприємства. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 7(7). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7\(7\)-85-97](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7(7)-85-97)

298. Чижевська Л. В., Поліщук І. Р., Сарган С. С. Облікова політика як інструмент управління фінансовими результатами підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. № 3(53). С. 34–40.

299. Шалімова Н.С., Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Механізми протидії шахрайству в сфері кредитування в системі обліково-аналітичного забезпечення підприємств. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2025. Вип. 14(47). С. 302-311

300. Шалімова Н.С., Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Розвиток концепції обліку в системі управління підприємством. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. Вип. 9(42). С. 142-153.

301. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. К.: Знання, 2004. 447 с.

302. Швидка О. Особливості формування фінансової стійкості сучасних підприємств харчової промисловості. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку* : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. конф., 29–30

берез. 2021 р. С. 122–125. <https://ir.kneu.edu.ua/items/a360f7fd-8c82-4487-b7f2-0e6ad3901dc3>

303. Шевчук О. Ю., Баглюк Ю. Б. Модель McKinsey 7-S як інструмент оцінювання конкурентоспроможності підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. №. 3. С. 159-167.

304. Щодо відображення в бухобліку резерву сумнівних боргів: Лист Мінфіну України від 07.07.2004 р. № 31-04200-01-29/12137. URL: <https://gazeta.vobu.ua/archives/20787>

305. Щодо застосування нормативно-правових документів з бухгалтерського обліку: Лист Мінфіну України від 09.12.2003 р. № 31-04200-30-5/7021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7021201-03#Text>

306. Яремик Х. Я. Методичні підходи до оцінки платоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/34.pdf

307. Abdou H., Pointon J. International Journal of Intelligent Systems in Accounting and Finance Management. 2011. № 18. Pp. 59-88.

308. Alternative Data for Credit Scoring. special report. SME Finance Working Group. 2025. 36 P. <https://www.afi-global.org/wp-content/uploads/2025/02/Alternative-Data-for-Credit-Scoring.pdf>

309. Andronie, M., Blažek, R., Iatagan, M., Skypalova, R., Uță, C., Dijmărescu, A., Kovacova, M., Grecu, G., Pârnu, I., Strakova, J., Guni, C., Zabochnik, S., Chiru, C., Sedláčková, A. N., Novák, A., & Dijmărescu, I. Generative artificial intelligence algorithms in Internet of Things blockchain-based fintech management. *Oeconomia Copernicana*. 2024. № 15(4). P. 1349-1381.

310. Basel committee on banking supervision. <https://www.bis.org/bcbs/index.htm>

311. Basel II Framework, 2005. <https://www.bis.org/publ/bcbs128.htm>

312. Consolidated KYC Risk Management. Basel Committee on Banking Supervision. 2004. <https://www.bis.org/publ/bcbs110.pdf>

313. Credit Risk Analysis: From Traditional Methods to Digital & AI-Driven

Approaches. <https://trustdecision.com/articles/credit-risk-analysis-from-traditional-methods-to-digital-ai-driven-approaches>

314. Customer Due Diligence for Banks. Basel Committee on Banking Supervision. 2021. <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

315. Desai, D.P. (2025). The Role of AI and ML in Alternative Credit Scoring in Fintech Lending. *Journal of Information Systems Engineering and Management*. <https://jisem-journal.com/index.php/journal/article/view/4956>

316. Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859

317. FATF (2012-2025), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism. <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.htm>

318. Giannopoulos V., Aggelopoulos E. Predicting SME loan delinquencies during recession using accounting data and SME characteristics: The case of Greece. *Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*. № 26. 2019. Pp. 71-82. 10.1002/isaf.1456.

319. Guiding Principles on Business and Human Rights. 2011. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinessshr_en.pdf

320. Hammer M., Champy J. Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution. New York, NY : HarperBusiness, 1993. 223 c.

321. Innovations in Financial Services for Micro, Small and Medium-Sized Enterprises. G20 Global Partnership for Financial Inclusion. 104 p/ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021403082495462/pdf/IDU127fd38f51de35144d01bd9910027c22bb3ff.pdf>

322. Krishna G., Ravi V. Feature Subset Selection using Adaptive Differential Evolution: An Application to Banking. In *Proceedings of the ACM India Joint International Conference on Data Science and Management of Data (CODS-COMAD '19)*. Association for Computing Machinery, USA, 2019. Pp. 157-163.

10.1145/3297001.3297021.

323. Lajoux A.R. The art of M & A, due diligence: navigating critical steps and uncovering crucial data, Second Edition. New York: McGraw-Hill Professional. 2009. 480 p.

324. Lazaroiu, George & Bogdan, Mădălina & Geamanu, Marinela & Hurloiu, Lăcrămioara & Ionescu, Luminita & Stefanescu, Roxana. (2023). Artificial intelligence algorithms and cloud computing technologies in blockchain-based fintech management. *Oeconomia Copernicana*. 14. 707-730. 10.24136/oc.2023.021.

325. Lehenchuk S., Raboshuk A., Zhyhlei I., Zakharov D., Fedoryshyna L. Financial performance determinants of Ukrainian agricultural companies in the pre-war period. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 9(4). 2023. pp. 102-118.

326. Lehenchuk S., Chyzhevskaya L., Meluchová J., Zdyrko N., Voskalo V. (2023). Determinants of agricultural companies' financial performance: The experience of Poland, Slovakia and Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 20(1), 99-111

327. Millo Y., Spence C., Xu R., Algorithmic self-referentiality: How machine learning pushes calculative practices to assess themselves/ *Accounting, Organizations and Society*. Vol. 113. 2024. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2024.101567>

328. OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct

329. Poyda-Nosyk N., Lehenchuk S., Makarovych V., Polishchuk I., Zavalii T. Analytical Procedures in Audit as a Tool for Predicting the Risks of Financial Statement Fraud in Marketing Companies. *The Journal of Economic Sciences: Theory and Practice*. 2025. Vol. 82. № 1. P. 19-35.

330. Rybalchenko L., Ryzhkov E. Ensuring enterprise economic security. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue № 1 (102). P. 268–271.

331. The agreement on the Swiss banks' code of conduct with regard to the exercise of due diligence (CDB 20).

https://www.swissbanking.ch/_Resources/Persistent/6/2/e/e/62eec3df0685e359c5a376dfca79dec8b908ea9c/SBA_Agreement_CDB_2020_EN.pdf

332. The Currency and Foreign Transactions Reporting Act of 1970.
<https://www.fincen.gov/resources/statutes-and-regulations/bank-secrecy-act>

333. The Use of Alternative Data in Credit Risk Assessment: Opportunities, Risks, and Challenges. The World Bank Group. 2024. 46 c.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099031325132018527/pdf/P179614-3e01b947-cbae-41e4-85dd-2905b6187932.pdf>

334. UN Global Compact. <https://unglobalcompact.org>

335. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT) Act of 2001
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ56/pdf/PLAW-107publ56.pdf>

336. *US Securities Act of 1933*. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1884/pdf/COMPS-1884.pdf>

337. Wu D., Olson D.L. Enterprise Risk Management: Financial and Accounting Perspectives. In: Olson, D.L., Wu, D. (eds) *New Frontiers in Enterprise Risk Management*. Springer, Berlin, Heidelberg, 2008. https://doi.org/10.1007/978-3-540-78642-9_3

338. Yun L. (2025). Analyzing Credit Risk Management in the Digital Age: Challenges and Solutions. *Economics and Management Innovation*, 2(2), 81-92. <https://doi.org/10.71222/ps8sw070>

339. Zavalii T., Lehenchuk S., Poyda-Nosyk N., Ishchenko Y., Hrabchuk O. Nexus between risk factors and financial performance: The case of Ukrainian advertising and marketing companies. *Investment Management and Financial Innovations*. 2024. Vol. 21(4). P. 349-360.

340. Baesens B., Setiono R., Mues C., Vanthienen J. Using neural network rule extraction and decision tables for credit-risk evaluation. *Management Science* 2003. № 49(3). P. 312–329.

341. Baesens B., Van Gestel T., Viaene S., Suykens, J., Vanthienen J. Benchmarking state-of-the-art classification algorithms for credit scoring *Journal of the*

Operational Research Society. 2003. № 54(6). P. 627–635.

342. Burrell J. How the machine ‘thinks’: Understanding opacity in machine learning algorithms. *Big Data and Society*. 2016. № 3(1).

343. Desai V.S., Crook J.N., Overstreet Jr. G.A. A comparison of neural networks and linear scoring models in the credit union environment. *European Journal of Operational Research*. 1996. № 95(1). P. 24–37.

344. Hand D.J., Henley W.E. Statistical classification methods in consumer credit scoring: A review. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A. Statistics in Society*. 1997. № 160(3). P. 523–541.

345. Huang Z., Chen H., Hsu C.-J., Chen W.-H., Wu, S. Credit rating analysis with support vector machines and neural networks: A market comparative study. *Decision Support Systems*. 2004. № 37(4). P. 543–558.

346. Lessmann S., Baesens B., Seow H.-V., Thomas L.C. Benchmarking state-of-the-art classification algorithms for credit scoring: An update of research. *European Journal of Operational Research*. 2015. № 247(1). P. 124–136.

347. Thomas L.C. A survey of credit and behavioural scoring: Forecasting financial risk of lending to consumers. *International Journal of Forecasting*. 2000. № 16(2). P. 149–172.

348. Ustun B., Spangher, A., Liu, Y. Actionable recourse in linear classification. *Fat. Proceedings of the 2019 Conference on Fairness Accountability and Transparency*. 2019. P. 10–19

349. West D. Neural network credit scoring models. *Computers and Operations Research*. 2000. № 27(11-12). P. 1131–1152.

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальна характеристика якісного стану розрахунків у бізнес-процесах придбання та постачання економічних ресурсів суб'єктами господарювання

України

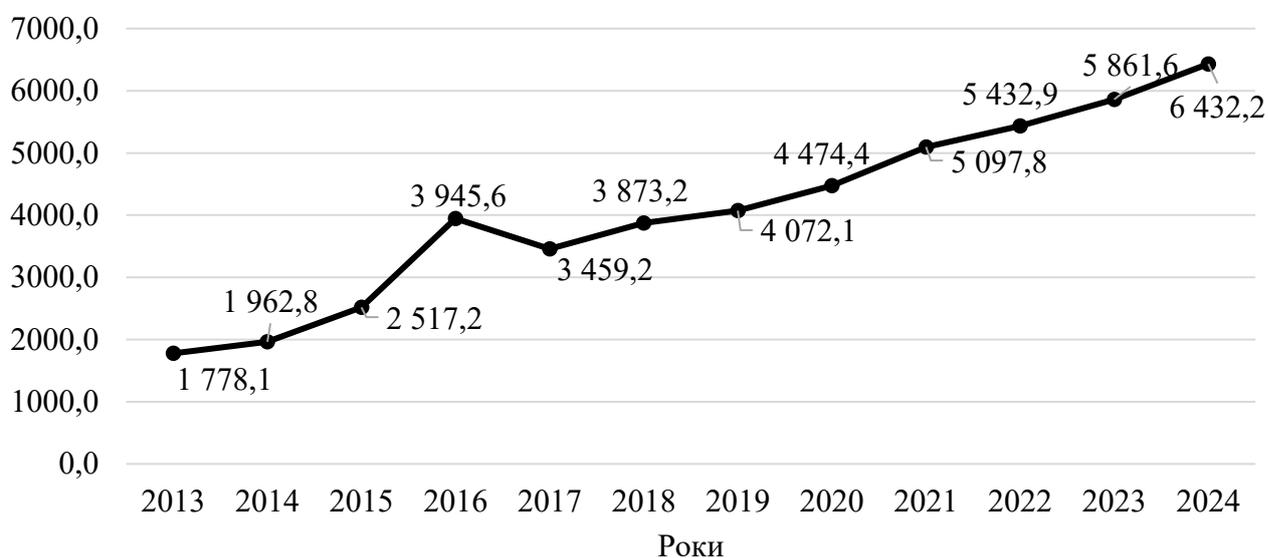

Рис. А.1. Динаміка дебіторської заборгованості підприємств України, млрд.грн

Джерело: узагальнено автором за [174]

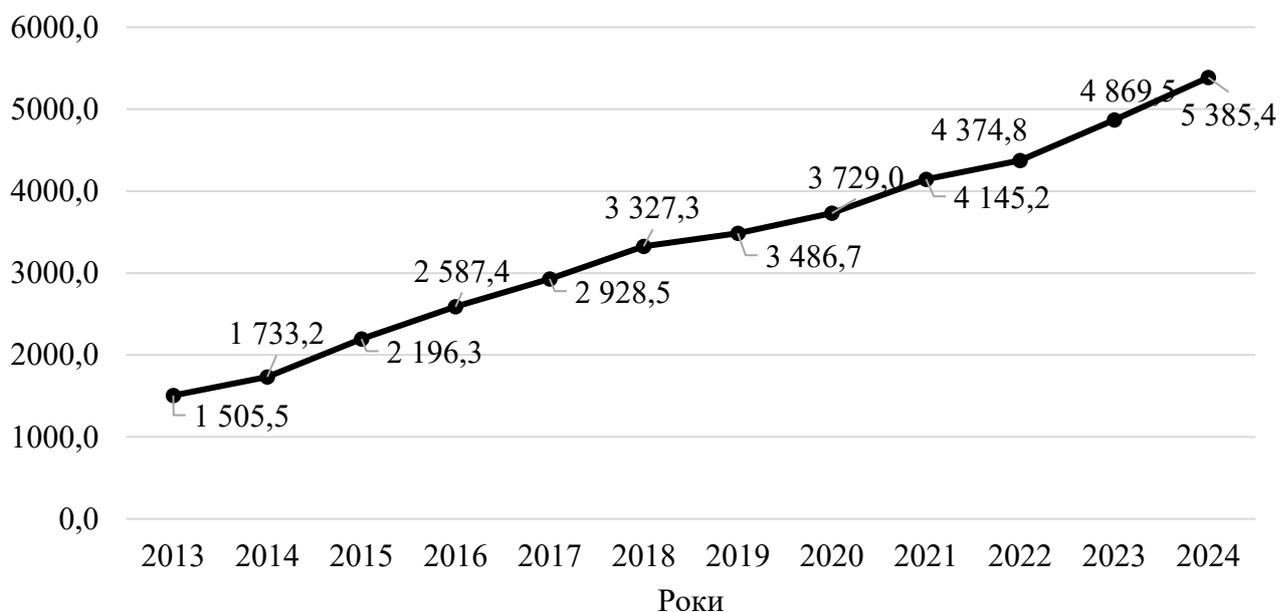

Рис. А.2. Динаміка кредиторської заборгованості підприємств України, млрд.грн.

Джерело: узагальнено автором за [174]

Таблиця А.1

Стан формування кредиторської та дебіторської заборгованості в бізнес-процесах придбання і постачання підприємств України

Роки	Рівень заборгованості при здійсненні бізнес-процесів придбання і постачання				Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	
	дебіторської на 1 грн чистих доходів		кредиторської на 1 грн придбаних товарів і послуг		коп на 1 грн	темп зростання
	коп	темп зростання	коп	темп зростання		
2017	41,3	-	49,8	-	84,7	-
2018	38,7	0,94	46,8	0,94	85,9	1,01
2019	37,4	0,91	48,1	0,97	85,6	1,01
2020	41,2	1,00	49,8	1,00	83,3	0,98
2021	36,4	0,88	42,9	0,86	81,3	0,96
2022	46,3	1,12	52,8	1,06	80,5	0,95
2023	40,0	0,97	46,6	0,94	83,1	0,98
2024	36,3	0,88	44,3	0,89	83,7	0,99

Джерело: розраховано автором за [174]

Додаток Б

Національна шкала кредитних рейтингів, що характеризують рівень здатності рейтингового суб'єкта своєчасно та у повному обсязі сплачувати відсотки та основну суму за своїми борговими зобов'язаннями, а також кредитоспроможність такого рейтингового суб'єкта

Рівні	Змістовна характеристика
Інвестиційний рівень	
uaAAA	винятковий (найвищий) рівень спроможності рейтингового суб'єкта своєчасно та в повному обсязі сплачувати відсотки та основну суму за борговими зобов'язаннями;
uaAA	дуже високий рівень спроможності рейтингового суб'єкта своєчасно та в повному обсязі сплачувати відсотки та основну суму за борговими зобов'язаннями;
uaA	високий рівень спроможності рейтингового суб'єкта своєчасно та в повному обсязі сплачувати відсотки та основну суму за борговими зобов'язаннями;
uaBBB	достатня спроможність рейтингового суб'єкта своєчасно та в повному обсязі сплачувати відсотки та основну суму за борговими зобов'язаннями;
Спекулятивний рівень	
uaBB	боргові зобов'язання рейтингового суб'єкта найменшою мірою піддаються ризику несплати порівняно з рейтингованими суб'єктами з рейтингами спекулятивного рівня;
uaB	на даний час рейтингований суб'єкт спроможний сплачувати відсотки та основну суму за борговими зобов'язаннями;
uaCCC	існує вірогідність дефолту за борговими зобов'язаннями рейтингового суб'єкта;
uaCC	існує висока вірогідність дефолту за борговими зобов'язаннями рейтингового суб'єкта у комерційних, фінансових та економічних умовах;
uaC	найближчим часом очікується дефолт за борговими зобов'язаннями рейтингового суб'єкта, але виплати за борговими зобов'язаннями на даний час не припинені;
uaD	дефолт - сплата відсотків та основної суми за борговими зобов'язаннями припинена рейтингованим суб'єктом без досягнення згоди кредиторів щодо реструктуризації заборгованості до настання строку платежу.

Джерело: узагальнено автором за [248]

Додаток В

Визначення понять «платоспроможність», «кредитоспроможність» та
«ліквідність» в нормативно-рекомендаційних актах України

Нормативні акти	Характеристика змісту поняття
Платоспроможність	
Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [206]	Здатність своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств [117]	Здатність підприємства своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями
Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [121]	Спроможність здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності
Кредитоспроможність	
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств [117]	Наявність у підприємств передумов для отримання кредиту
Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [256]	Правовий і господарсько-фінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені строки. При оцінці кредитоспроможності позичальника враховуються: правомочність, яку юридична особа набуває тільки з моменту державної реєстрації його статуту у виконавчих органах влади, фінансова стабільність, платоспроможність та інші показники (ліквідність балансу, стан активів, ефективність використання коштів, прибуток, наявність забезпечення або інші гарантії повернення кредиту, рейтинг).
Ліквідність	
Положення про обов'язкові фінансові нормативи та вимоги, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами фінансових установ, що отримали ліцензію на здійснення господарської діяльності з надання гарантій та поручительств [212]	Здатність забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між строками і сумами
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств [117]	Здатність розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші
Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [256]	Баланс вважається ліквідним, якщо сума платіжних активів перевищує суму поточних зобов'язань

Додаток Г

Класифікація видів платоспроможності і кредитоспроможності в
наукових дослідженнях та економічній літературі

Таблиця Г.1

Класифікація видів кредитоспроможності складена Овчелуповою О. М. [163]

№ з/п	Ознака	Види
1	Термін запозичення коштів	короткострокова; довгострокова
2	Суб'єкт, що здійснює оцінку	банки; позичальники; інші учасники кредитного процесу
3	Об'єкти оцінки	фізичні особи, які не є суб'єктом господарювання; фізичні особи, які є суб'єктом господарювання; юридичні особи
4	Національна приналежність	національні позичальники; іноземні позичальники
5	Цільове призначення кредиту	поточна діяльність; інвестиційна діяльність
6	Період оцінки	ретроспективна; фактична; перспективна (прогнозна)
7	Масштаб діяльності юридичної особи	великі підприємства; середні підприємства; малі підприємства
8	Галузева належність юридичної особи	за КВЕД

Класифікація видів платоспроможності складена Олесенко І. С. для підприємств торгівлі [164]

№ з/п	Ознака	Види
1	Період оцінки	поточна (фактична); очікувана (перспективна)
2	За часом	термінова; періодична; тривала; хронічна
3	Змінність (спроможність здійснення платежів)	постійна; нестійка (тимчасова); Втрачена
4	Строки виконання зобов'язань	короткострокова; довгострокова
5	Характер та інформаційна база дослідження	статична; динамічна
6	Підхід до визначення необхідного обсягу витрачання коштів	боргова (бухгалтерська); поточна; загальна
7	Джерела фінансування	внутрішня; зовнішня
8	Види діяльності	операційна; фінансова; інвестиційна
9	Залежно від видів платіжних засобів	грошова; розрахункова; майнова (потенційна)
10	Залежно від операційного процесу	споживча; виробнича; комерційна
11	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	інвестора; Підприємства
12	Елементи результативності	планова; прогнозна; фактична; Нормативна
13	За стабільністю	стабільна; умовно-стабільна; нестабільна
14	Рівень доступності інформації для контрагентів	прихована (конфіденційна); відкрита
15	За ефективністю	ефективна; неефективна

Таблиця Г.3

Класифікація видів платоспроможності складена Сніткіною І. А. [267]

№ з/п	Ознака	Види	Характеристика
1	Характер інформаційної бази дослідження	Статична	здатність суб'єкта здійснювати планові платежі та термінові зобов'язання за рахунок реальних залишків грошових активів у певний момент часу
		Динамічна	характеризує результат порівняння вхідного та вихідного грошових потоків протягом певного періоду часу
2	Період оцінки	Фактична	наявність грошових коштів або їх еквівалентів для виконання розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю на певну дату або впродовж періоду оцінки
		Перспективна	здатність здійснювати платежі за зобов'язаннями у майбутньому періоді
3	Вид платіжних засобів	Грошова	можливість сплати зобов'язань тільки за рахунок грошових коштів підприємства
		Розрахункова	можливість сплати зобов'язань за рахунок грошових коштів та перспективних джерел їх зростання (наприклад, дебіторська заборгованість)
		Майнова	можливість сплати зобов'язань за рахунок усіх видів оборотних активів суб'єкта
4	Підхід до визначення необхідного обсягу витрачених коштів	Боргова	можливість виникнення термінових зовнішніх зобов'язань
		Поточна	можливість фінансування поточної діяльності підприємства
		Загальна	ступінь покриття планових витрат підприємства та його термінових зобов'язань
5	Джерела фінансування	Внутрішня	сформована за рахунок самопокриття та зворотного притоку платіжних засобів
		Зовнішня	забезпечена приростом власного капіталу та залученням кредитних коштів
6	Рівень стабільності	Термінова	можливість погасити заборгованість у поточний момент часу
		Періодична	чергування періодів платоспроможності та неплатоспроможності підприємства
		Тривала	здатність сплачувати заборгованість протягом певного періоду часу
7	Вид господарської діяльності	Операційна	платоспроможність протягом усього періоду операційної, фінансової або інвестиційної діяльності
		Фінансова	
		Інвестиційна	
8	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	Інвестора	платоспроможність суб'єкта, який фінансує певну діяльність підприємства з метою подальшого отримання прибутку
		Підприємства-реципієнта	платоспроможність суб'єкта, який отримує кошти на певну діяльність

Таблиця Г.4

Класифікація видів платоспроможності складена Винятинською Л. В. для лісових господарств [21]

№ з/п	Ознака	Види	Напрямок управління
1	Строки виконання зобов'язань	Короткострокова	Оцінка фінансового стану підприємства з поточного й перспективного
		Довгострокова	
2	Види господарської діяльності	Операційна діяльність	Оцінка здатності підприємства за рахунок основної (операційної) діяльності здійснювати інвестиційну діяльність та залучати і повертати кредитні ресурси за фінансовою діяльністю
		Інвестиційна діяльність	
		Фінансова діяльність	
3	Операційний процес	Споживча	Оцінка власних джерел забезпечення платоспроможності підприємства й оцінки ресурсів для здійснення виробничого процесу
		Виробнича	
		Комерційна	
4	Спроможність здійснення платежів	Постійна	Оцінка необхідності обрання таких форм розрахунків, які б забезпечили своєчасне здійснення розрахункових операцій
		Тимчасова	
5	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	Інвестора	Аналіз платоспроможності при реалізації інвестиційного проекту й оцінка ефективності вкладання коштів у проект
		Підприємства-реципієнта	

Таблиця Г.5

Класифікація видів платоспроможності складена Івановим В. К. для промислового підприємства [60]

№ з/п	Ознака	Види
1	Строк виконання зобов'язань	короткострокова;
		довгострокова
2	Види господарської діяльності	операційна діяльність;
		інвестиційна діяльність;
		фінансова діяльність
3	Залежність від операційного процесу	споживча;
		виробнича;
		комерційна
4	Спроможність здійснення платежів	постійна;
		тимчасова
5	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	інвестора;
		підприємства-реципієнта

Таблиця Г.6

Класифікація видів кредитоспроможності складена
 Єпіфановим А.О., Дехтяр Н.А., Мельник Т.М., Школьник І.О. [176]

№ з/п	Ознака	Вид
1	Строк запозичення коштів	комерційна (короткострокова);
		інвестиційна (довгострокова)
2	Статус кредитора	оцінюється приватною особою;
		оцінюється підприємством;
		оцінюється кредитною організацією;
		оцінюється державою
3	Регіональна приналежність	національна;
		іноземна
4	Статус позичальника	корпоративний;
		індивідуальний
5	Масштабом діяльності	великі; середні; малі
6	Сфера діяльності	виробниче підприємство;
		підприємство, працююче у сфері торгівлі і послуг;
		фінансова організація

Таблиця Г.7

Класифікація видів платоспроможності складена Томчук О. [282]

№ з/п	Ознака	Види	Характеристика
1	Характер інформаційної бази дослідження	статична	здатність суб'єкта здійснювати планові платежі та термінові зобов'язання за рахунок реальних залишків грошових активів у певний момент часу
		динамічна	характеризує результат порівняння вхідного та вихідного грошових потоків протягом певного періоду часу
2	Період оцінки	фактична	наявність грошових коштів або їх еквівалентів для виконання розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю на певну дату або впродовж періоду оцінки
		перспективна	здатність здійснювати платежі за зобов'язаннями у майбутньому періоді
3	Вид платіжних засобів	грошова	можливість сплати зобов'язань тільки за рахунок грошових коштів підприємства
		розрахункова	можливість сплати зобов'язань за рахунок грошових коштів та перспективних джерел їх зростання (наприклад, дебіторська заборгованість)
		майнова	можливість сплати зобов'язань за рахунок усіх видів оборотних активів суб'єкта
4	Підхід до визначення необхідного обсягу витрачених коштів	боргова	можливість виникнення термінових зовнішніх зобов'язань
		поточна	можливість фінансування поточної діяльності підприємства
		загальна	ступінь покриття планових витрат підприємства та його термінових зобов'язань
5	Джерела фінансування	внутрішня	сформована за рахунок самопокриття та зворотного притоку платіжних засобів
		зовнішня	забезпечена приростом власного капіталу та залученням кредитних коштів
6	Рівень стабільності	термінова	можливість погасити заборгованість у поточний момент часу
		періодична	чергування періодів платоспроможності та неплатоспроможності підприємства
		тривала	здатність сплачувати заборгованість протягом певного періоду часу
7	Вид господарської діяльності	операційна	платоспроможність протягом усього періоду операційної, фінансової або інвестиційної діяльності
		фінансова	
		інвестиційна	
8	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	інвестора	платоспроможність суб'єкта, який фінансує певну діяльність підприємства з метою подальшого отримання прибутку
		підприємства реципієнта	платоспроможність суб'єкта, який отримує кошти на певну діяльність

Таблиця Г.8

Класифікація видів платоспроможності, складена
Теницькою Н.Б., Гришко Ю.С. [274]

№ з/п	Ознака	Види
1	Строк виконання зобов'язань	короткострокова;
		довгострокова
2	Види господарської діяльності	операційна діяльність;
		інвестиційна діяльність;
		фінансова діяльність
3	Залежно від операційного процесу	споживча;
		виробнича;
		комерційна
4	Спроможність здійснення платежів	постійна;
		тимчасова
5	Відношення до суб'єктів інвестиційного процесу	інвестор;
		підприємство-реципієнт

Таблиця Г.9

Класифікація видів платоспроможності складена
Власовою Н.О., Пічугіною Т.С. та Смірною П.В [23]

№ з/п	Ознака	Види
1	Характер формування	статична;
		динамічна: <ul style="list-style-type: none"> • операційна. • фінансова. • інвестиційна
2	Період оцінки	фактична;
		перспективна
3	Вид платіжних засобів	грошова;
		розрахункова;
		майнова
4	Платоспроможні потреби	боргова;
		поточна;
		загальна
5	Джерела фінансування	внутрішня;
		зовнішня
6	Рівень стабільності	термінова;
		періодична;
		тривала

Таблиця Г.10

Класифікація видів кредитоспроможності складена

Бондаренко А. Ф., Моїсеєнко М. А., Гордієнко В. П., Дутченко О. О. [12]

№ з/п	Ознака	Види
1	Термін запозичення коштів	короткострокова;
		середньострокова;
		Довгострокова
2	Масштаби діяльності позичальника	малого підприємства;
		середнього підприємства;
		великого підприємства
3	Сфера діяльності позичальника	промислового підприємства;
		сільськогосподарського підприємства;
		підприємства оптової (роздрібної) торгівлі
4	Форма власності позичальника	державного підприємства;
		приватного підприємства;
		корпоративного підприємства;
		комунального підприємства.
5	Резидентність	підприємства з національним капіталом;
		підприємства з іноземним капіталом
6	Суб'єкт	юридичної особи – підприємства;
		бюджетної установи;
		банківської установи;
		юридичної особи–позичальника за кредитом під інвестиційний проєкт.

Додаток Д

Характеристика КВЕД за розділом 10 «Виробництво харчових продуктів»

Діяльність	
Група	Клас
10.1 Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	10.11 Виробництво м'яса
	10.12 Виробництво м'яса свійської птиці
	10.13 Виробництво м'ясних продуктів
10.2 Перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків	10.20 Перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків
10.3 Перероблення та консервування фруктів і овочів	10.31 Перероблення та консервування картоплі 10.32 Виробництво фруктових і овочевих соків 10.39 Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
10.4 Виробництво олії та тваринних жирів	10.41 Виробництво олії та тваринних жирів 10.42 Виробництво маргарину і подібних харчових жирів
10.5 Виробництво молочних продуктів	10.51 Перероблення молока, виробництво масла та сиру 10.52 Виробництво морозива
10.6 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів	10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості 10.62 Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
10.7 Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	10.71 Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання 10.72 Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання 10.73 Виробництво макаронних виробів і подібних борошняних виробів
10.8 Виробництво інших харчових продуктів	10.81 Виробництво цукру 10.82 Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів 10.83 Виробництво чаю та кави 10.84 Виробництво прянощів і приправ 10.85 Виробництво готової їжі та страв 10.86 Виробництво дитячого харчування та дієтичних харчових продуктів 10.89 Виробництво інших харчових продуктів, н.в.і.у.
10.9 Виробництво готових кормів для тварин	10.91 Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах 10.92 Виробництво готових кормів для домашніх тварин

Джерело: узагальнено автором за [174]

Додаток Е

Характеристика суб'єктів господарювання з виробництва молочних продуктів
за результативними показниками бізнес-процесу постачання в 2024 році

Назва підприємства	Результативні показники бізнес-процесу постачання		
	чистий дохід, млн грн	чистий прибуток, млн грн	рентабельність чистого доходу, %
ТерраФуд	5876	171	2,90
Яготинський маслозавод	5636	96	1,70
Лакталіс-Україна	5326	-72	-1,36
Люстдорф	4850	-13	-0,28
Тернопільський молокозавод	4849	-99	-2,04
МК «Галичина»	4708	82	1,75
ВМЗ «Рошен»	4322	227	5,25
Данон Дніпро	4105	160	3,89
Комбінат «Придніпровський»	3392	136	4,01
Рудь	3379	290	8,59
Дубномолоко	3048	7	0,24
Комо Україна	2835	-182	-6,40
БіАГр	2659	92	3,45
Андрушівський маслосирзавод	2622	120	4,58
Данон Кремез	2518	5	0,19
Ласунка	2347	198	8,42
ФМ Хладопром	2277	21	0,90
Б. МК	2089	43	2,06
Пирятинський сирзавод	2010	-38	-1,88
Радивилівмолоко	1914	61	3,16
Лакталіс-Миколаїв	1866	-14	-0,76
Молочний дім	1803	3	0,14
Три ведмеді	1738	43	2,49
Юрія	1722	-122	-7,08
Золотоніський маслоробний комбінат	1617	-81	-5,04
Клуб сиру	1606	136	8,48
Львівський холодокомбінат» (ТМ «Limo»)	1493	71	4,79
Звенигородський сироробний комбінат (ЗСК)	1364	-88	-6,45
Миколаївмолпром	1188	3	0,26
Сиророб	1073	7	0,67
Разом	86232	1261	1,46

Джерело: узагальнено автором за URL: <https://top-1000.com.ua/ratings/year-2024/sector-5/sub-sector-20>

Додаток Ж

Трактування поняття «зобов'язання» в сфері бухгалтерського обліку
господарських організацій в розумінні МСБО та МСФЗ

Нормативні документи	Сутнісна характеристика змісту поняття зобов'язання
Концептуальна основа фінансової звітності [84]	Теперішній обов'язок суб'єкта господарювання передати економічний ресурс унаслідок минулих подій. Зобов'язання існує в разі одночасного виконання всіх трьох критеріїв: а) суб'єкт господарювання має обов'язок; б) обов'язок передбачає передання економічного ресурсу; та в) обов'язок є теперішнім обов'язком, що існує внаслідок минулих подій
МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [131]	Існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якого, за очікуванням, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, що втілюють у собі економічні вигоди
МСБО 19 «Виплати працівникам» [125]	Зобов'язання якщо працівник надав послугу в обмін на виплати, які будуть сплачені в майбутньому (короткостроковому і довгостроковому періоді)
МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [126]	Передбачається визнання зобов'язань пов'язаних з впливом змін валютних курсів на господарські операції і залишки об'єктів обліку, які здійснюються в іноземних валютах
МСБО 23 «Витрати за позиками» [127]	Стосується формування витрат у зв'язку із запозиченням коштів
МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення» [128]	Виплати за програмами пенсійного забезпечення з розмежуванням на гарантовані і негарантовані
МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [129]	Фінансове зобов'язання – це будь-яке зобов'язання, що є контрактним зобов'язанням, контрактом розрахунки за яким здійснюватимуться, або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу
МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [132]	Інструмент хеджування, що використовується для зниження ризику та захисту свого капіталу від несприятливих ринкових факторів
МСФЗ 2 «Платіж на основі акцій» [136]	Операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [132]	Фінансові зобов'язання, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток та відображаються при розкритті інформації користувачам
МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [140]	Визначаються принципи фінансової звітності щодо фінансових зобов'язань, які забезпечують надання користувачам доречної та корисної інформації необхідної для виконання питань оцінки, сум, строків і невизначеності майбутніх грошових потоків
МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання» [133]	Здійснюється розкриття інформації пов'язаної з відносинами щодо часток господарської організації в інших суб'єктах господарювання
МСФЗ 16 «Оренда» [134]	Визнання орендного зобов'язання у відносинах орендодавця і орендаря

Додаток 3

Показники результатів постачання готової продукції підприємствами
за КВЕД 10 «Харчова промисловість», млрд. грн.

Роки	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг)	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг)	Валовий прибуток	Співвідношення чистого доходу до собівартості реалізації, %
2014	266,5	215,6	50,9	123,6
2015	343,5	284,0	59,5	121,0
2016	421,7	361,3	60,4	116,7
2017	507,4	434,0	73,4	116,9
2018	539,4	464,9	74,5	116,0
2019	565,3	483,0	82,3	117,0
2020	622,7	533,1	89,6	116,8
2021	745,5	661,0	84,5	112,8
2022	682,0	553,1	128,9	123,3
2023	814,0	662,3	151,7	122,9
2024	992,7	825,6	167,1	120,2

Джерело: сформовано автором на основі [174]

Форма документа для відображення результатів інвентаризації розрахунків з дебіторами

Акт розрахунків з дебіторами

(фрагмент форми)

Дебітор		Аналітичний рахунок	Сума дебіторської заборгованості							Резерв сумнівних боргів за професійним судженням
найменування	ЄДРПОУ		всього	у тому числі		довідково із загальної суми				
				підтверджена дебіторами	непідтверджена дебіторами	прострочена	у тому числі			
							безнадійна	строк позовної давності минув	підлягає списанню	
ТОВ «Полісся»	3770495	361008	235107	235107	-	105700	105700	-	-	105700
АТ «Волинь»	4011732	361089	156100	146000	10100	45200	-	-	-	25000
ТзОВ «Перемога»	3640591	361017	95000	95000	-	-	-	-	-	-

Джерело: власна розробка автора на основі [238]

Баланс Республики Польша

(pieczęć jednostki)

BILANS

dla jednostek małych

sporządzony na dzień:

jednostka obliczeniowa:

AKTYWA		Stan na		PASywa		Stan na	
A	Aktywa trwałe			A	Kapitał (fundusz) własny		
I	Wartości niematerialne i prawne			I	Kapitał (fundusz) podstawowy		
II	Rzeczowe aktywa trwałe, w tym:			II	Kapitał (fundusz) zapasowy, w tym:		
	– środki trwałe				– nadwyżka wartości sprzedaży (wartości emisyjnej) nad wartością nominalną udziałów (akcji)		
	– środki trwałe w budowie			III	Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, w tym:		
III	Należności długoterminowe				– z tytułu aktualizacji wartości godziwej		
IV	Inwestycje długoterminowe, w tym:			IV	Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe		
	– nieruchomości			V	Zysk (strata) z lat ubiegłych		
	– długoterminowe aktywa finansowe			VI	Zysk (strata) netto		
V	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe			VII	Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)		
B	Aktywa obrotowe			B	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania		
I	Zapasy			I	Rezerwy na zobowiązania, w tym:		
II	Należności krótkoterminowe, w tym:				– rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne		
a)	z tytułu dostaw i usług, w tym:			II	Zobowiązania długoterminowe, w tym:		
	– do 12 miesięcy				– z tytułu kredytów i pożyczek		
	– powyżej 12 miesięcy			III	Zobowiązania krótkoterminowe, w tym:		
III	Inwestycje krótkoterminowe, w tym:			a)	z tytułu kredytów i pożyczek		
a)	krótkoterminowe aktywa finansowe, w tym:			b)	z tytułu dostaw i usług, w tym:		
	– środki pieniężne w kasie i na rachunkach				– do 12 miesięcy		
IV	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe				– powyżej 12 miesięcy		
C	Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy			c)	fundusze specjalne		
D	Udziały (akcje) własne			IV	Rozliczenia międzyokresowe		
	AKTYWA razem (suma poz. A i B i C i D)				PASYWA razem (suma poz. A i B)		

(Data i podpis osoby, której powierzono prowadzenie ksiąg rachunkowych)

(Data i podpis kierownika jednostki, a jeżeli jednostką kieruje organ wieloosobowy, wszystkich członków tego organu)

Джерело: U S T AWA z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. URL:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19941210591/U/D19940591Lj.pdf>

Додаток Л

Вихідні індикатори для формування ключових оціночних показників кредитоспроможності та алгоритми їх розрахунку на основі фінансової звітності господарської організації

Таблиця Л.1

Вихідні індикатори для розрахунку системи збалансованих показників при оцінюванні кредитоспроможності

Показники	Умовне позначення	Змістовна характеристика
Балансова вартість активів	БВА	інвестовані ресурси в бізнес, що мають економічну цінність і здатні приносити дохід та які утримує господарська організація і відображає в балансі з метою забезпечення діяльності
Власний капітал	ВКП	частина активів господарської організації, яка залишається після вирахування всіх зобов'язань, що як чиста балансова вартість бізнесу належать його власникам та відображає запас поточної стійкості, рівень ризику і привабливість діяльності
Нарахована амортизація	НАГ	сума нарахованої амортизації за її об'єктами відповідно до амортизаційної політики
Чистий прибуток	ЧПП	загальний дохід бізнесу після відрахування всіх витрат, включаючи податкові платежі за наявні об'єкти оподаткування
Власний грошовий потік	ВГП	дохід, який визначається як сума чистого прибутку та нарахованої амортизації
Зобов'язання	ЗБП	заборгованість господарської організації, яка виникла внаслідок минулих подій та погашення якої призведе вибуття ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди у майбутньому
Загальний дохід	ЗДП	обсяг отриманих економічних ресурсів від постачання об'єктів господарської діяльності
Загальний дохід на рівні беззбитковості	ЗДБ	величина отриманих економічних ресурсів від постачання об'єктів господарської діяльності, що забезпечує функціонування бізнесу на рівні беззбитковості
Балансова вартість платіжних активів	БВП	загальна сукупність визначених (дозволених, прийнятих) активів господарської організації як наявних економічних ресурсів для здійснення сплати зобов'язань
Вартість платіжних активів з урахуванням ліквідності	ВПЛ	Визначена сума балансової вартості платіжних активів, що може бути використана для погашення наявних поточних зобов'язань, які необхідно сплатити в межах квартального оціночного періоду
Поточні зобов'язання	ПЗП	сума боргів, які господарська організація повинна погасити найближчим часом в межах квартального оціночного періоду

Оборотні активи	ОАП	економічні ресурси, які постійно перебувають в обігу та використовуються протягом одного операційного циклу або не більше ніж за один рік для постачання, споживання, сплати зобов'язань чи перетворення в грошові кошти
Власні оборотні активи	ВОА	розрахункова сума балансової вартості оборотних активів, яка формується (фінансується) власним капіталом господарської організації
Додана вартість	ДВП	вартість, яка створюється господарською організацією в процесі її функціонування при одержанні кінцевого продукту та обчислюється як різниця між одержаним доходом і витратами пов'язаними із спожитими придбаними матеріальними ресурсами (проміжного споживання)
Дебіторська заборгованість	ДЗП	зобов'язання (борг) дебіторів, що виникає перед господарською організацією в результаті здійснених операцій з передачі активів в минулому, погашенням вартості яких має відбутися пізніше
Кредиторська заборгованість	КЗП	зобов'язання (борг) господарської організації перед кредиторами за одержані від них економічні ресурси в результаті здійснених операцій у борг в минулому, оплати яких буде здійснюватися в майбутньому (пізніше) та призведе до зменшення активів, що втілюють в собі економічні вигоди
Вартість придбаних (використаних) економічних ресурсів	ВПЕ	сукупність всіх матеріальних та прирівняних до них ресурсів за покупною ціною постачальників (підрядників), що забезпечують функціонування господарської організації
Валовий прибуток	ВПП	сума доходу, який формує господарська організація на основі здійснення бізнес-процесу створення економічних ресурсів для постачання
Загальні витрати	ЗВП	сукупність всіх витрат, які здійснюються у процесі господарської діяльності
Постійні витрати	ПВП	частина загальних витрат зміна яких немає прямого функціонального зв'язку з обсягами господарської діяльності

Джерело: власна розробка автора

Алгоритми розрахунку вихідних індикаторів при формуванні системи
збалансованих показників для оцінювання кредитоспроможності на основі даних
фінансової звітності

Показники	Умовне позначення	Алгоритм розрахунку за фінансовою звітністю, коди рядків
Балансова вартість активів	БВА	1300 (1900)
Власний капітал	ВКП	1495
Нарахована амортизація	НАГ	2515
Чистий прибуток	ЧПП	2350 (2465)
Власний грошовий потік	ВГП	2350 (2465) + 2515
Зобов'язання	ЗБП	1900 – 1495
Загальний дохід	ЗДП	2000 + 2120 + 2200 + 2220 + 2240 + 2300
Загальний дохід на рівні беззбитковості	ЗДБ	(2130 + 2150 + 2250 + 2255 + 2270) : [2090: (2000 + 2120 + 2200 + 2220 + 2240 + 2300)]
Балансова вартість платіжних активів	БВП	1195 + 1200
Вартість платіжних активів з урахуванням ліквідності	ВПЛ	[(1100 + 1110 + 1170 + 1200) x КЛЗ + (1125 + 1130 + 1135 + 1155 + 1160) x КЛД + (1165 + 1190) x КЛГ]
Поточні зобов'язання	ПЗП	1695 + 1700
Оборотні активи	ОАП	1195 + 1200
Власні оборотні активи	ВОА	1495 – 1095
Додана вартість	ДВП	(2000 + 2120 + 2200 + 2220 + 2240 + 2300) – 2500
Дебіторська заборгованість	ДЗП	1125
Кредиторська заборгованість	КЗП	1615
Вартість придбаних (використаних) економічних ресурсів	ВПЕ	2500
Валовий прибуток	ВПП	2090
Загальні витрати	ЗВП	2050 + 2130 + 2150 + 2180 + 2250 + 2255 + 2270 + 2300
Постійні витрати	ПВП	2130 + 2150 + 2250 + 2255 + 2270

Примітка: КЛЗ, КЛД, КЛГ – розрахункові коефіцієнти ліквідності окремих видів платіжних активів, за даними аналітичних процедур оприлюдненої інформації щодо господарської діяльності АТ «Рудь» як середньозважені показники за 2021-2024 роки КЛЗ = 0,2, КЛД = 0,7, КЛГ = 1,0

Джерело: власна розробка автора на основі форм фінансової звітності АТ «Рудь» [172]

Таблиця Л.3

Методика розрахунку системи збалансованих показників для оцінювання кредитоспроможності, на основі даних фінансової звітності

Показники	Алгоритм розрахунку на основі показників фінансової звітності (умовне позначення)
1. Самодостатність формування власного капіталу	
Коефіцієнт економічної незалежності бізнесу	ВКП : БВА
Рентабельність власного капіталу	ЧПП: ВКП
Коефіцієнт Бівера для оцінювання банкрутства	ВГП : ЗБП
Коефіцієнт фінансової стійкості бізнесу	ЗДП : [ПВП : (ВПП : ЗДП)]
2. Якість управління ліквідними платіжними активами і поточними борговими зобов'язаннями	
Рівень ліквідності платіжних активів	ВПЛ : БВП
Коефіцієнт стійкості сплати боргових зобов'язань	ВПЛ : ПЗП
Коефіцієнт наявності власних оборотних активів	ВОА : ОАП
Рівень доданої вартості у створеному доході	ДВП : ЗДП
3. Стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів	
Коефіцієнт якості дебіторської заборгованості	ЗДП : ДЗП
Коефіцієнт забезпечення поточних зобов'язань	ЗДП : ПЗП
Коефіцієнт співвідношення поточної кредиторської і дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	КЗП : ДЗП
Коефіцієнт якості кредиторської заборгованості	ВПЕ : КЗП
4. Ефективність бізнесу господарської організації	
Коефіцієнт рентабельності активів	ЧПП : БВА
Коефіцієнт рентабельності створеного доходу	ЧПП : ЗДП
Коефіцієнт якості валового прибутку	ЧПП : ВПП
Прибутковість витрат від спожитих ресурсів	ЧПП : ЗВП

Джерело: власна розробка автора

Результати розрахунку значень системи збалансованих показників для визначення рівня кредитоспроможності АТ «Рудь» на основі оприлюдненої фінансової звітності

Показники	Роки										
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. Самодостатність формування власного капіталу											
Коефіцієнт економічної незалежності бізнесу	0,821	0,822	0,759	0,61	0,684	0,738	0,719	0,639	0,674	0,864	0,732
Рентабельність власного капіталу	0,122	0,178	0,189	0,147	0,15	0,129	0,114	0,048	0,152	0,184	0,135
Коефіцієнт Бівера для оцінювання банкрутства	1,093	1,426	0,983	0,402	0,617	0,722	0,587	0,288	0,529	1,677	0,568
Коефіцієнт фінансової стійкості бізнесу	1,31	1,503	1,452	1,339	1,362	1,324	1,343	1,135	1,462	1,582	1,392
2. Якість управління ліквідними платіжними активами і поточними борговими зобов'язаннями											
Рівень ліквідності платіжних активів	0,491	0,47	0,484	0,455	0,497	0,523	0,54	0,509	0,261	0,651	0,658
Коефіцієнт стійкості сплати боргових зобов'язань	1,099	1,061	1,011	0,494	0,728	0,686	0,77	0,664	0,441	2,624	1,481
Коефіцієнт наявності власних оборотних активів	0,513	0,55	0,366	-0,185	0,041	0,235	0,261	0,218	0,406	0,75	0,554
Рівень доданої вартості у створеному доході	0,498	0,467	0,434	0,479	0,543	0,549	0,605	0,651	0,673	0,651	0,598
3. Стан розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання економічних ресурсів та постачання товарних об'єктів											
Коефіцієнт якості дебіторської заборгованості	13,623	13,608	11,078	10,966	10,819	9,279	8,095	6,943	8,628	9,393	8,606
Коефіцієнт забезпечення поточних зобов'язань	12,86	13,275	11,141	5,052	7,482	6,17	5,517	4,007	3,778	11,978	5,22

Коефіцієнт співвідношення поточної кредиторської і дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	0,376	0,436	0,394	0,391	0,384	0,299	0,393	0,441	0,273	0,349	0,342
Коефіцієнт якості кредиторської заборгованості	18,203	16,616	15,894	14,615	12,87	14,018	8,136	5,494	10,322	9,399	10,131
4. Ефективність бізнесу господарської організації											
Коефіцієнт рентабельності активів	0,1	0,146	0,143	0,09	0,103	0,095	0,082	0,031	0,102	0,159	0,099
Коефіцієнт рентабельності створеного доходу	0,048	0,063	0,07	0,059	0,061	0,059	0,056	0,022	0,083	0,099	0,071
Коефіцієнт якості валового прибутку	0,189	0,239	0,259	0,205	0,204	0,19	0,203	0,09	0,265	0,305	0,245
Прибутковість витрат від спожитих ресурсів	0,051	0,068	0,077	0,063	0,066	0,064	0,06	0,022	0,093	0,112	0,078

Джерело: власні розрахунки автора на основі форм фінансової звітності АТ «Рудь» [172]

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
Статті у наукових фахових виданнях України**

1. Мороз Ю. Ю., Панічук О. В. Формування платіжних активів при оцінюванні кредитоспроможності підприємства: визнання та обліково-аналітичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 7. С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.7.23> (1,07 д.а., особисто автору належить 0,62 д.а.: досліджено підходи до оцінювання платіжних активів для формування справедливих грошових потоків).

2. Літвінчук В. В., Панічук О. В. Управління кредитоспроможністю підприємства: обліковий аспект формування показників та ризику управлінського обліку боржників банку. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.41> (1,1 д.а., особисто автору належить 0,73 д.а.: досліджено методики для оцінювання кредитоспроможності підприємств).

3. Панічук О. В. Управління зобов'язаннями в процесі оцінювання кредитоспроможності підприємства: обліково-інформаційний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. Вип. 1 (57). DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1\(57\)-25-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1(57)-25-33) (0,69 д.а.)

4. Панічук О.В. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу кредитоспроможності бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. № 63/2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-40> (0,65 д.а.)

5. Денисюк О. Г., Панічук О. В. Комплаєнс-ризик управління кредитоспроможністю в забезпеченні самодостатнього розвитку бізнесу в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4(110). С 31–40. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-31-40](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-31-40) (0,85 д.а., особисто автору належить 0,52 д.а.: обґрунтовано модель впливу факторів на кредитоспроможність)

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру

6. Панічук О. Кредитоспроможність: облік та оцінювання показників. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*: Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року. К.: КНЕУ, 2021. С. 146 – 148. (0,38 д.а.)

7. Панічук О. Кредитні зобов'язання та їх облік при формуванні фінансових ресурсів підприємств України. *100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи* : збірник праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції (1 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 267 – 273. (0,43 д.а.)

8. Панічук О. Вплив стейкхолдерів на платоспроможність і самодостатність лісогосподарських підприємств. Збірник праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (3 листопада 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. (0,32 д.а.)

9. Літвінчук В., Панічук О. Управлінський облік як інструмент забезпечення оцінювання кредитоспроможності підприємства *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу: зб. праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022р.)*. Житомир: Поліський національний університет, 2022 .С. 59-63. (0,29 д.а., особисто автору належить 0,11 д.а.: формування облікової інформації для оцінювання кредитоспроможності)

10. Панічук О. Підходи до оцінювання кредитоспроможності операторів з виробництва органічної продукції в системі управлінського обліку. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : збірник праць учасників X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Поліського національного університету, 21–22 квітня 2022 р. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 216 – 222. (0,42 д.а.)

11. Літвінчук В., Панічук О. Оцінювання та контролювання кредитоспроможності одержувачів позик корпоративного сектору в банківських установах. *Наукові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: європейський вектор* : зб. матеріалів наук.- практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів (16 травня 2023 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 53-57. (0,37 д.а. особисто автору належить 0,12 д.а.: досліджено систему контролювання кредитоспроможності одержувачів позик)

12. Панічук О. В. Кредитоспроможність, платоспроможність і позикоспроможність: механізм визначення та інтерпретації. *Наукові читання – 2023: зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету*. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 212 – 216. (0,29 д.а.)

13. Панічук О. В. Облікова політика при формуванні платіжних активів на підприємстві. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (9-10 листопада 2023 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 244. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/244.pdf> (0,1 д.а.)

14. Панічук О.В. Інформаційне забезпечення управління кредитоспроможністю. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р [Електронне видання] у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1.С. 600-602. (0,14 д.а.)

15. Панічук О. В. Управлінський аналіз кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.- практ. оп-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2024 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». С. 254-255. (0,11 д.а.)

16. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс кредитоспроможності суб'єкта господарювання. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 31 жовтня 2024 р., м. Полтава, / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 580 – 582. <https://drive.google.com/file/d/1D0af4IRnGzC4hrV5tDD6-TG-TiklPBR4/view> (0,13 д.а.)

17. Панічук О. Система показників для управління кредитоспроможністю суб'єктів господарювання. *Актуальні аспекти розвитку обліку, контролю, фінансів та бізнес-адміністрування суб'єктів господарювання: міжнародна наук.-практ. конф. здобувач. вищої освіти і мол. вчених (27-28 листопада 2024 р.)* : зб. тез. Львів : СПОЛОМ, 2024. С. 69-71. (0,09 д.а.)

18. Цаль-Цалко Ю.С., Панічук О. В. Формування активів і зобов'язань в бізнесі та вплив їх стану на кредитоспроможність. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 13 вересня 2024 р. Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 296 – 297. (0,11 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: здійснено оцінку впливу активів і зобов'язань на кредитоспроможність)*

19. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Класифікація платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання. *Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева)*. (м. Харків, 06-07 березня 2025 року). Харків : ДБТУ. Ч. 2. 2025. С. 599 – 601. <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/conf-06-07-03-25-mater2.pdf> (0,16 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обґрунтовано класифіційні ознаки класифікації платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності)

20. Панічук О. В. Облікове забезпечення кредитного рейтингування суб'єктів господарювання. *Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи:*

збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 412 – 416.
http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/18463/5/Zb.konferentsiya_2025.pdf (0,15 д.а.)

21. Панічук О. В. Облікове забезпечення групування зобов'язань для оцінювання кредитоспроможності господарських організацій. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 267 -269.
https://drive.google.com/file/d/1R_ejKDnhWdtwE3uyLKZEiPZK6nbYu_3n/view (0,13 д.а.).

22. Панічук О. В. Обліковий комплаєнс в процесі управління кредитоспроможністю підприємства. *Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)*: всеукр. наук.-практ. on-line конф. здоб. вищ. освіти і мол. уч. (Житомир, 13–17 травня 2025 року). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2025. С. 298. (0,05 д.а.).

23. Панічук О., Цал-Цалко Ю. Кредитоспроможність як механізм забезпечення оцінювання платоспроможності господарської організації. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 2. С. 361-363. (0,11 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обґрунтовано взаємозв'язок між кредитоспроможністю і платоспроможністю).

24. Панічук О. В. Поняття ліквідності активів і платоспроможності в контексті управління кредитоспроможністю господарських організацій. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу*: тези виступів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 6-7 листопада 2025 р.). Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 273 – 274.

<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/12/povnyj-tekst-1.pdf> (0,11 д.а., особисто автору належить 0,08 д.а.: обгрунтовано класифіційні ознаки класифікації платіжних активів у процесі оцінювання кредитоспроможності).

25. Панічук О. В., Мороз Ю. Ю. Формування стратегії кредитоспроможності в контексті економічної безпеки підприємства. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали чотирнадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 12 вересня 2025 р. Одеса: ОНЕУ, 2025. С. 210-211. (0,09 д.а., особисто автору належить 0,06 д.а.: обгрунтовано значення оцінки кредитоспроможності для забезпечення економічної безпеки підприємства).

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність підприємств та організацій

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «РУДЬ»	JOINT-STOCK COMPANY "RUD"
вул. І. Гонти, 4, м. Житомир, 10002, Україна тел./факс: +380 412 42-29-02	4, I. Honty Str., Zhytomyr, 10002, Ukraine Phone/fax: +380 412 42-29-02
Код ЄДРПОУ 00182863	State Register Number 00182863
ІПН 001828606251	Tax Number 001828606251
IBAN (980): UA033003350000000260002254260 в АТ «Райффайзен Банк»	IBAN (840): UA663003350000000260082254264 IBAN (978): UA05300335000000026002254266 at JSC Raiffeisen Bank
Ветеринарний код UA 06-24-07 MP www.rud.ua - info@rud.ua	www.rud.ua - info@rud.ua

№ 90
« 09 » 02 2026 р.

Довідка

про впровадження в управлінську діяльність АТ «Рудь» результатів дисертаційної роботи Панічука Олександра Володимировича на тему «Обліково-аналітичне забезпечення формування і використання інформації для оцінювання кредитоспроможності господарської організації»

У АТ «Рудь» були розглянуті та адаптовані окремі результати дисертаційної роботи аспіранта Панічука О. В. Державного університету «Житомирська політехніка» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», зокрема:

- признано можливість імплементації в обліковий процес запропонованого механізму формуванню резерву сумнівних боргів та відображення його в складі рахунку 47 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів»;
- прийнято до уваги пропозицію щодо визначення величини ліквідних платіжних активів, які можуть бути використані для сплати зобов'язань та розрахунку кредитоспроможності на основі показників балансу підприємств;
- визнано доцільним здійснювати оцінювання стану кредитоспроможності дебіторів на основі запропонованої системи показників, які можна одержати за інформаційними ресурсами форм фінансової звітності, що підлягають оприлюдненню.

Наукові підходи та пропозиції запропоновані в дисертаційній роботі позитивно сприймаються фахівцями АТ «Рудь» і вважаються перспективними для створення умов ефективного управління економічною безпекою підприємства.

Фінансовий директор **Світлана Ісакова**

Глобус Банк

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ГЛОБУС»

Україна, 04073, Київ, пров. Куренівський, 19/5, тел: (044) 392-00-00, факс: (044) 545-63-51
e-mail: info@globusbank.com.ua www.globusbank.com.ua

№ 215 від 06.02.2026

На № _____ від _____

Довідка

про використання результатів дисертаційної роботи Панічука Олександра Володимировича – аспіранта Державного університету «Житомирська політехніка»

Для удосконалення організаційних та методичних підходів до оцінювання кредитоспроможності позичальника прийнято до використання наукові напрацювання Панічука О. В. – здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

До них належать: запропоновані підходи до стохастичного аналізу прогнозних показників кредитоспроможності на основі часового ряду динаміки і залежності від результатів господарювання; методики розрахунку суми ліквідних платіжних активів за балансом та загального (інтегрального) фінансового коефіцієнта кредитоспроможності, який дозволяє отримувати цілісне уявлення про фінансовий стан позикоодержувача; обґрунтована система показників за оприлюдненими формами фінансової звітності і методика їх узагальнення для формування інтегрального індикатора фінансового стану боржника; розроблені якісні критерії рівнів кредитоспроможності та інтерпретації їх змістовної характеристики.

Прийняті до використання результати наукового дослідження Панічука О. В. враховують специфіку відносин суб'єктів господарювання в процесі одержання кредитів і відповідають сучасних вимогам цифровізації оцінювання кредитоспроможності.

Голова Правління
АТ «КБ «ГЛОБУС»

Сергій МАМЕДОВ

Приватне акціонерне товариство
 "НОВГОРОД-СІВЕРСЬКИЙ СИРЗАВОД"
 (ПрАТ «НССЗ»)

вул. Залінійна, 21а, м. Новгород-Сіверський, Чернігівська обл. 16000, тел.(факс) 044 2902961,
 e-mail: sekretar@nssz.com.ua, web: nssz.com.ua
 Код ЄДРПОУ 00448077

вих. № 35 від «09» лютого 2026 р.

Довідка

про результати вивчення пропозицій Панічука Олександра Володимировича в дисертаційній роботі на
 тему «Обліково-аналітичне забезпечення формування і використання інформації для оцінювання
 кредитоспроможності господарської організації»

Фахівцями облікових, аналітичних і фінансових служб підприємства розглянуто практичні рекомендації щодо обліково-аналітичного забезпечення оцінювання кредитоспроможності одержані дисертаційні роботи Панічука О. В.

Найвагомішими розробками автора, які носять практичну цінність для бізнесу є: підходи до групування ліквідних активів і зобов'язань; порядок формування через процедури інвентаризації та відображення в бухгалтерському обліку резерву сумнівних боргів; обліковий процес узагальнення аналітичних даних про кредиторів в сфері розрахунків з постачальниками та дебіторів щодо покупців; система показників та методика розрахунку комплексного індикатора для оцінювання кредитоспроможності; організація управлінського аналізу як інструменту внутрішнього контролю за зобов'язаннями підприємства.

В основу апробації одержаних результатів покладено галузевий підхід, що підвищує цінність запропонованих рекомендацій для підприємств сфери харчової промисловості.

Пропозиції Панічука О. В. взяті до уваги фахівцями підприємства для використання в практичній роботі.

Генеральний директор
 ПрАТ «НССЗ»

Тетяна ПОПРОЗМАН

**ЖИТОМИРСЬКЕ ОБЛАСНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ»**

10020, м.Житомир, Проспект Миру, 14
тел. (+38067) 410-66-85

№ 3/01
«25» 01 2026 р.

Довідка

про використання результатів наукового дослідження Панічука Олександра Володимировича в діяльності Житомирського обласного об'єднання громадської організації «Спілка економістів України»

Засвідчую, що в дисертаційній роботі аспіранта Державного університету «Житомирська політехніка» Панічука О. В. з проблем обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю розроблені методичні рекомендації, які розглянуті в Житомирському обласному об'єднанні громадської організації «Спілка економістів України» на предмет використання в процесі надання консультаційних послуг економічним службам суб'єктів господарювання.

Зокрема, прийнято до уваги та рекомендовані для використання під час проведення діяльності пропозиції автора щодо формування резерву сумнівних боргів дебіторської заборгованості організації розрахунків при здійсненні бізнес-процесів придбання і постачання, розрахунку та інтерпретації стану кредитоспроможності господарської організації на основі системи показників балансу та звіту по фінансові результати.

Використання запропонованих підходів до управління кредитоспроможністю дозволило поглибити обізнаність партнерів при формуванні відносин, їх господарських організацій з дебіторами і кредиторами.

Заступник голови
Житомирського обласного
об'єднання громадської організації
«Спілка економістів України»

Ніна ЦЕГЕЛЬНИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone./fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870
 СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015 та ДСТУ ISO 21001:2019
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015 and ISO 21001:2019

Від 13.02.2026 № 44-01.00/174
 На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження
 Панічука Олександра Володимировича
 в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка»

Засвідчую, що науково-практичні результати впровадження дисертації Панічука О. В., які полягають в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці організаційно-методичних рекомендацій щодо розвитку бухгалтерського обліку й аналізу для забезпечення інформаційними ресурсами оперативного та достовірного оцінювання кредитоспроможності як основи економічної безпеки бізнесу використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Пропозиції впроваджено в освітній процес для удосконалення структури та змісту навчально-методичного забезпечення таких навчальних дисциплін як «Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності» та «Аналіз господарської діяльності».

Висновки наведені в дисертації, сприяють удосконаленню освітнього процесу, підвищенню якості підготовки фахівців з обліку і оподаткування в частині отримання ними теоретичних і практичних знань у сфері обліково-аналітичного забезпечення управління кредитоспроможністю господарської організації.

Проректор з науково-педагогічної
 роботи та інноваційного розвитку,
 доктор економічних наук,
 доктор наук з державного управління
 професор

Димитрій ГРИЩИШЕН

Звіт про перевірку схожості тексту Identific

Назва документа:

Дисертація_Панічук.docx

Ким подано:

Mogulyenko Olga

Дата перевірки:

2026-02-17 13:57:20

Дата звіту:

2026-02-17 19:18:08

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

248

Кількість слів:

55223

Схожість 10%	Збіг: 38 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 37 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 1%	Кількість: 38 джерела	Перефразовано: 958 слова
Цитування 2%	Цитування: 52	Всього використано слів: 1679
Включення 0%	Кількість: 1 включення	Всього використано слів: 8
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 8 слова

Схожість 10 %

1	http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8479/25.pdf?sequence=1&isAllowed=y	2.54%
2	https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4102/4033/	2.22%
3	https://ema.ztu.edu.ua/article/view/321343/311888	1.10%
4	https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/356512/mod_resource/content/1/%D0%9D%D0%9C...	0.77%
5	http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/16331.pdf	0.75%
6	https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi28/0020564.pdf	0.64%
7	https://hubip.edu.ua/sites/default/files/rich_text_files/dis_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0...	0.58%
8	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Finansy_pidpr15.pdf	0.57%
9	https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10501/1/%D0%9A%D0%B2%D0%B...	0.53%
10	http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8479/25.pdf?sequence=1&isAllowed=y	0.52%
11	https://dspace.wunu.edu.ua/bitstreams/7d09fb57-31de-49a5-afa3-7c7ac2f129f4/download	0.48%
12	https://core.ac.uk/download/pdf/324244676.pdf	0.47%
13	https://pravojustice.eu/storage/app/media/critical_analysis_methodological_recommend...	0.43%
14	http://repository.vsau.org/getfile.php/32101.pdf	0.43%
15	https://pravojustice.eu/storage/app/media/procedure_analysis_bankruptcy_proceedings...	0.39%
16	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/FINANSOVYY-ANALIZ.pdf	0.38%
17	https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/30888/1/%D0%90%D0%BA%D1%81...	0.37%
18	http://www.mtu.mk.ua/wp-content/uploads/2024/10/%D0%97%D0%B0%D1%80%D0%B5...	0.36%
19	https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7959/%D0%97%D0%B0%D0%BC%	0.36%
20	https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2020/march/issue-23/article-107564.html?srsId=AfmBO...	0.36%
21	https://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/1978-otsinka-kredytospromozh...	0.35%
22	https://zakon.rada.gov.ua/go/z1095-16	0.33%
23	https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1905/1/SkocheIyas%20I.M,%20BSzm-51.pdf	0.33%
24	https://www.fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/190/190/342	0.33%
25	https://ema.ztu.edu.ua/article/view/341361/329626	0.33%
26	https://dspace.wunu.edu.ua/bitstreams/98a2978a-65f9-49c3-95c2-ed5ad05c53dd/downl...	0.32%
27	https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/15827/1/%D0%92%D0%A0_%D0%A1%D1%8...	0.32%
28	https://buhgalter911.com/uk/news/news-1049129.html	0.32%
29	https://i.factor.ua/ukr/law-70/section-390/article-32622/?srsId=AfmBOor_PFRXU1_uiPluN3tR...	0.31%
30	https://spar.ua/blogs/kreditorska-ta-debitorska-zaborgovanist	0.30%

31	https://zakon.rada.gov.ua/go/v0014665-06	0.28%
32	https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-01/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4_%D0...	0.28%
33	https://factor.academy/blog/glava-10-oblik-debitorsko%D1%97-zaborgovanosti-chastina-1/	0.27%
34	https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2572/2490/	0.27%
35	https://tender-online.com.ua/tender-complaint/index?tenderId=15421420	0.27%
36	https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/4478/4513/10323	0.26%
37	https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2025/07/re-08.07.2025.pdf	0.25%
38	https://zakon.rada.gov.ua/go/v0006626-06	0.25%

● Перефразовування 1 %

1	http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8479/25.p...	128 перефразовані слова
2	https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/do...	85 перефразовані слова
3	https://ema.ztu.edu.ua/article/view/321343/311888	75 перефразовані слова
4	https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/356512/mod_resource/c...	24 перефразовані слова
5	http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/16331.pdf	26 перефразовані слова
6	https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/lnshi28/0020564.pdf	47 перефразовані слова
7	https://hubip.edu.ua/sites/default/files/rich_text_files/dis_%D0...	25 перефразовані слова
8	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Finans...	24 перефразовані слова
9	https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10501/1...	37 перефразовані слова
10	http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8479/25.p...	16 перефразовані слова
11	https://dspace.wnu.edu.ua/bitstreams/7d09fb57-31de-49a5-...	12 перефразовані слова
12	https://core.ac.uk/download/pdf/324244676.pdf	48 перефразовані слова
13	https://pravojustice.eu/storage/app/media/critical_analysis_me...	29 перефразовані слова
14	http://repository.vsau.org/getfile.php/32101.pdf	23 перефразовані слова
15	https://pravojustice.eu/storage/app/media/procedure_analysis...	16 перефразовані слова
16	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/FINAN...	19 перефразовані слова
17	https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/30888/1/...	15 перефразовані слова
18	http://www.mtu.mk.ua/wp-content/uploads/2024/10/%D0%97...	37 перефразовані слова
19	https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7959/%D...	15 перефразовані слова

- 20 <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2020/march/issue-23/article-...>
- 21 <https://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/197...>
- 22 <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1095-16>
- 23 <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1905/1/Skochely...>
- 24 <https://www.fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/190/19...>
- 25 <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/341361/329626>
- 26 <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstreams/98a2978a-65f9-49c3-...>
- 27 <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoI%20NTU/15827/1/%D0%9...>
- 28 <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1049129.html>
- 29 <https://i.factor.ua/ukr/law-70/section-390/article-32622/?srsItd...>
- 30 <https://spar.ua/blogs/kreditorska-ta-debitorska-zaborgovanist>
- 31 <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0014665-06>
- 32 <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-01/%D0%9A%D1%...>
- 33 <https://factor.academy/blog/glava-10-oblik-debitorsko%D1%9...>
- 34 <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/do...>
- 35 <https://tender-online.com.ua/tender-complaint/index?tenderI...>
- 36 <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/447...>
- 37 <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2025/07/re-0...>
- 38 <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0006626-06>

22 перефразовані слова

21 перефразовані слова

18 перефразовані слова

22 перефразовані слова

12 перефразовані слова

6 перефразовані слова

17 перефразовані слова

22 перефразовані слова

18 перефразовані слова

7 перефразовані слова

15 перефразовані слова

15 перефразовані слова

17 перефразовані слова

10 перефразовані слова

5 перефразовані слова

2 перефразовані слова

14 перефразовані слова

5 перефразовані слова

9 перефразовані слова

Цитування 2%

- 1 «Розробка механізму сталого розвитку економічних систем в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення економіки»
- 2 «Забезпечення майбутніх виплат і платежів, визначення величини ліквідних платіжних активів, які можуть бути використані для сплати зобов'язань 12 та розрахунку кредитоспроможності на основі показників балансу підприємств, та здійснення оцінювання стану кредитоспроможності дебіторів на основі запропонованої системи показників, які можна одержати за інформаційними ресурсами форм фінансової звітності, що підлягають оприлюдненню (АТ «Рудь»,
- 3 «Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства»
- 4 «Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу»
- 5 «Наукові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: європейський вектор»

14 слова, використані у

цитуювання
51 слова, використані у

цитуювання

11 слова, використані у

цитуювання
16 слова, використані уцитуювання
12 слова, використані у

цитуювання

6	«Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціальноекономічні аспекти»	10 слова, використані у
7	«Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін»	цитовання 9 слова, використані у
8	«Актуальні аспекти розвитку обліку, контролю, фінансів та бізнес-адміністрування суб'єктів господарювання»	цитовання 10 слова, використані у
9	«Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи»,	цитовання 14 слова, використані у
10	«Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціальноорієнтованій системі управління підприємством»	цитовання 14 слова, використані у
11	«Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти (присвячена Дню Науки)»	цитовання 13 слова, використані у
12	«Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін»	цитовання 9 слова, використані у
13	«Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»	цитовання 16 слова, використані у
14	На першому етапі (1991-1996 роки) відбувалося закладення основ понять кредитоспроможності та платоспроможності бізнесу та підходів до їх оцінювання 38 у процесі формування зобов'язань позичальників банків.	цитовання 25 слова, використані у
15	Третій етап (2012-2023 роки) можна вважати періодом збалансованого підходу до оцінювання кредитоспроможності позичальників на основі обов'язкових правил НБУ та власної системи підходів щодо вимог банківських установ до формування відносин з майбутніми набувачами кредитів, які отримують кошти у тимчасову користування.	цитовання 39 слова, використані у
16	Виходячи з рисунку, можна виділити 4 етапи розвитку наукових досліджень щодо оцінки кредитоспроможності підприємств: Етап 1. Формування наукового інтересу (1970–1991) – спостерігалася поодинокі публікаційна активність – від 1 до 3 документів на рік.	цитовання 33 слова, використані у
17	Формування наукового інтересу (1970–1991) – спостерігалася поодинокі публікаційна активність – від 1 до 3 документів на рік.	цитовання 17 слова, використані у
18	Етап 2. Становлення та зростання наукового інтересу (1992–2005) – кількість публікацій різко зросла з поступовим подальшим нарощенням активності, що свідчить про зростання інтересу до проблематики та поступове формування стабільного наукового поля.	цитовання 31 слова, використані у
19	Становлення та зростання наукового інтересу (1992–2005) – кількість публікацій різко зросла з поступовим подальшим нарощенням активності, що свідчить про зростання інтересу до проблематики та поступове формування стабільного наукового поля.	цитовання 29 слова, використані у
20	IV 46 Етап 3. Сійке нарощування публікацій та розширення тематики (2006–2016) – кількість публікацій утримувалася на рівні від 27 до 63 на рік, з виразною тенденцією зростання.	цитовання 27 слова, використані у
21	Сійке нарощування публікацій та розширення тематики (2006–2016) – кількість публікацій утримувалася на рівні від 27 до 63 на рік, з виразною тенденцією зростання.	цитовання 23 слова, використані у
22	Етап 4. Активний розвиток та масштабування досліджень (2017 – до сьогодні) - публікаційна активність значно зросла – від 61 документу у 2017 році до рекордних 185 у 2024 році.	цитовання 29 слова, використані у
23	Активний розвиток та масштабування досліджень (2017 – до сьогодні) - публікаційна активність значно зросла – від 61 документу у 2017 році до рекордних 185 у 2024 році.	цитовання 27 слова, використані у
24	У книзі Olson & Wu (2008) бухгалтерський облік розглядається як частина системи управління ризиками, що включає кредитний ризик.	цитовання 18 слова, використані у
25	У статті Abdou & Pointon (2011) фінансова звітність згадується як одне з ключових джерел даних для моделей кредитного скорингу.	цитовання 19 слова, використані у
26	Giannopoulos & Aggelopoulos (2019) досліджують неплатоспроможність малих суб'єктів підприємництва у Греції, використовуючи мікроекономічні дані, в т.ч. фінансові звіти.	цитовання 18 слова, використані у
27	Krishna & Ravi (2019) застосовують машинне навчання (адаптивну диференціальну еволюцію) для вибору ознак у моделюванні кредитного скорингу.	цитовання 17 слова, використані у

28 Хи, Millo & Spence (2024) аналізують роль облікових посередників - суб'єктів, які трансформують бухгалтерську інформацію в числові рейтинги.

18 слова, використані у

29 До основних напрямів цих досліджень належать удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості [72; 83; 89; 167; 221], грошовими коштами [97] та оборотними активами [96]. Костякова А. А. [89] пропонує для поліпшення оцінювання кредиторської заборгованості з метою управління кредитоспроможністю: деталізувати рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунками першого порядку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» та другого: 631.1 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

цитуювання
133 слова, використані у

цитуювання

30 Костякова А. А. [89] пропонує для поліпшення оцінювання кредиторської заборгованості з метою управління кредитоспроможністю: деталізувати рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунками першого порядку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» та другого: 631.1 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

109 слова, використані у

цитуювання

31 А. [89] пропонує для поліпшення оцінювання кредиторської заборгованості з метою управління кредитоспроможністю: деталізувати рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунками першого порядку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» та другого: 631.1 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

107 слова, використані у

цитуювання

32 [89] пропонує для поліпшення оцінювання кредиторської заборгованості з метою управління кредитоспроможністю: деталізувати рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» субрахунками першого порядку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» та другого: 631.1 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

106 слова, використані у

цитуювання

33 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав» і 631.2 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

70 слова, використані у

цитуювання

34 «Зобов'язання перед вітчизняними постачальниками, термін сплати яких ще не настав»

10 слова, використані у

35 «Зобов'язання, строк позивної давності яких минув» та аналогічними рахунками до субрахунку розрахунки з іноземними постачальниками; здійснювати класифікацію боргів за термінами погашення: до 3 місяців; від 3 до 6 місяців; від 6 до 12 місяців; доповнити баланс додатковою статтею щодо поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (рядок 1615) рядком 1616 «у тому числі строк позивної давності якої минув».

цитуювання
58 слова, використані у

цитуювання

36	«у тому числі строк позивної давності якої минув».	8 слова, використані у
37	У середньому дебіторська заборгованість становила понад половину оборотних активів, коливаючись від 54,0% (2021 р.) до 65,3% (2013 р.). 115 За категоріями підприємств простежуються суттєві відмінності.	цитуювання 25 слова, використані у
38	до 65,3% (2013 р.). 115 За категоріями підприємств простежуються суттєві відмінності.	цитуювання 11 слова, використані у
39	«Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	цитуювання 8 слова, використані у
40	і собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) – 2491996 тис.грн., то: \square співвідношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) буде становити 1,6806 (4188147 : 2491996), яке означає, що кожна гривня наявного запасу товарних об'єктів в умовах господарської діяльності АТ «Рудь» дозволяє одержувати 1,6806 грн.	цитуювання 55 слова, використані у
41	то: \square співвідношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) буде становити 1,6806 (4188147 : 2491996), яке означає, що кожна гривня наявного запасу товарних об'єктів в умовах господарської діяльності АТ «Рудь» дозволяє одержувати 1,6806 грн.	44 слова, використані у
42	(222399 x 1,6806) чистого доходу; \square при оцінюванні кредитоспроможності станом на 31.12.	цитуювання 11 слова, використані у
43	(373764 – 222399); Враховуючи, що поточні зобов'язання і забезпечення АТ «Рудь» станом на 31.12.	цитуювання 14 слова, використані у
44	оціночний рівень кредитоспроможності як відношення ліквідних платіжних активів до поточних зобов'язань, може бути збільшений на 0,1830 коефіцієнтних пункти (151365 : 826930).	цитуювання 21 слова, використані у
45	«Непередбачені доходи (активи), які можна одержати від постачання наявних товарних об'єктів в майбутніх звітних періодах».	цитуювання 15 слова, використані у
46	«чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умові наступної оплати»	цитуювання 12 слова, використані у
47	«у тому числі за розрахунками з оплати праці».	цитуювання 8 слова, використані у
48	188 Для визначення часу перетворення окремих платіжних активів грошові кошти можуть бути використані такі розрахунки: а) середній період пошуку споживачів товарних об'єктів до формування дебіторської заборгованості (ППС) $ППС = ЗТО : ВСР \times 365$, де ЗТО – залишки товарних об'єктів, що відображені в балансі за даними рахунків бухгалтерського обліку; ВСР – виробнича собівартість реалізованої продукції за бухгалтерським рахунком 90 «Собівартість реалізації»; б) середній період сплати дебіторської заборгованості (ПСД): $ПСД = СДЗ : ЧДР \times 365$ де СДЗ – сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги; ЧДР – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, роботи, послуг); в) час перетворення товарних об'єктів в грошові кошти (ЧПТ): $ЧПТ = ППС + ПСД$ Для прикладу здійснимо розрахунок цих показників за даними фінансової звітності АТ «Рудь» станом на 31.12.2024 року [32]. $ППС = (110655 + 111744) : 2941996 \times 365 = 27,6$ днів $ПСД = 501555 : 4188147 \times 365 = 43,7$ днів $ЧПТ = 27,6 + 43,7 = 71,3$ днів.	цитуювання 157 слова, використані у
49	року [32]. $ППС = (110655 + 111744) : 2941996 \times 365 = 27,6$ днів $ПСД = 501555 : 4188147 \times 365 = 43,7$ днів $ЧПТ = 27,6 + 43,7 = 71,3$ днів.	32 слова, використані у
50	$ППС = (110655 + 111744) : 2941996 \times 365 = 27,6$ днів $ПСД = 501555 : 4188147 \times 365 = 43,7$ днів $ЧПТ = 27,6 + 43,7 = 71,3$ днів.	цитуювання 30 слова, використані у
51	Так, звіт Світового банку (2024) відзначає, що інтеграція нетрадиційних джерел даних, таких як цифрові сліди поведінки позичальників, транзакції за комунальні послуги та інші альтернативні показники, дозволяє здійснювати більш комплексну і динамічну оцінку кредитоспроможності та підвищує ефективність аналітичних процедур [333].	цитуювання 39 слова, використані у
52	Спеціальний звіт SME Finance Working Group (2025) підкреслює, що використання альтернативних даних у кредитному скорингу стає глобальною практикою, формуючи нові стандарти та рамки для фінансових установ [308].	27 слова, використані у
		цитуювання

● Включення 0 %

1 «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

8 слова, використані у
включенні

● Питання 0%

1 CRM

Вставлена інша мова

2 Scienceю

Вставлена інша мова

3 ERP-систему

Вставлена інша мова

4 GAP-аналізу

Вставлена інша мова

5 SWOT-аналіз

Вставлена інша мова

6 AI-орієнтовані

Вставлена інша мова

7 IoT-пристрої

Вставлена інша мова

8 ML-моделей

Вставлена інша мова